

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

St. Knuds Kirke

i Odense,

bens Bygning, Monumenter og andre
Mærkeligheder.

En historisk Beskrivelse

af

S. P. Mumme,

Cantor.

Odense 1844.

Paa den Zempelske Boghandlings Forlag.

Trykt hos M. C. Gempel.

Deres Majestæt

Kong Christian den Ottende

allerunderdanigst

tilgnet.

Allernaadigste Konge!

Det Gudshuus, som er Gjenstanden for efterfølgende Beskrivelse, er af en hoi historisk Betydning; det bærer Navn efter den danske Konge, Knud; det skjænkede flere af Danmarks Konger Opbyggelse og Trost i Livet; det aabnede dem et Fredens Hvilested efter Døden, og Deres Majestæt selv har, som Gouverneur over Fyen i mere end fire og tyve Aar, ofte her søgt den christelige Andagts Velgjerninger.

Deres Majestæt skjænkede mit Foretagende ikke blot allernaadigst Bifald, men satte mig, ved

gavmild Understøttelse, istand til at kunne ledsage Beskrivelsen med Afbildninger af Kirkens fortrinligste Monumenter, og forøgede herved endnu de mange tidligere og opmuntrende Beviser paa Deres Kongelige Naade! Gjennemtrængt af et rovt Hjertes dybeste og helligste Følelser vover jeg derfor herved allerunderdanigst at nedlægge nærværende Skrift paa Taknemmelighedens Alter.

Allerunderdanigst

Mumme.

F o r o r d .

Saa vel den Interesse, der ligesom min Ankomst her til Odense vakte hos mig for St. Knuds Kirke, hvorhen min Gjerning næsten daglig kalder mig, som og den Omstændighed, at denne mærkværdige Kirkebygning hidindtil savnede en Beskrivelse, der dog er bleven flere af Danmarks øvrige Hovedkirker til Deel, har bevæget mig til nærværende Arbeide. Ikke uden Frygt for, at dette Foretagende skulde overstige mine Kræfter, lagde jeg Haand derpaa; men ligesom jeg til Værkets Fuldførelse ikke savnede Dymuntringer af indsigtsfulde Mænd, som levende interessere sig for Fortidens Minder og navnlig for St. Knuds Kirke, saaledes fandt jeg ogsaa hos Alle, til hvem jeg i dette Anliggende henvendte mig om Bistand, den største Velvillie og Redebonhed til at komme min Svaghed til Hjælp. Først er det min Pligt i denne Anledning at aflægge min Tak til vor lærde Historiegrandfater, Hr. Etatsraad Bedel-Simonsen, som ikke alene har meddeelt mig adskillige Oplysninger, men ogsaa velvilligen tilladt mig Afbenyttelsen af den Deel af hans rige historiske Samlinger, som vedkommer St. Knuds Kirke. Fra min forrige, høiagtede og elskede Lærer, Hr. Professor N. W. Petersen, Registratør ved Geheimearchivet, har jeg ligeledes modtaget betydelige Bidrag til flere

af de i denne Beskrivelse omtalte Mænds og Mindesmærkers Historie. Ved H. S. Hr. Biskop Fabers Medvirkning lykkedes det mig fra Universitetsbibliotheket og det store kongl. Bibliothek i Kjøbenhavn at erholde Brødrene Bircheros Tegninger af odenseiske Monumenter tilligemed Notisser til samme, om hvilke Hjælpemidlers Vigtighed for Skriftet Lærerne i det Følgende ville faae tilstrækkelig Leilighed til at overbevise sig. Ogsaa Hr. Pastor Mule i Nørrelyndelse og Hr. Cand. Kall Rasmussen har jeg at takke for adskillige værdifulde Oplysninger, hvilke man vil finde anbragte paa de behørigte Steder i selve Beskrivelsen.

Ende vigtige Afnit i Bogen, som vist især ville tiltrække sig Læserens Opmærksomhed, nemlig om den gamle Indskrift uden paa Kirken og om Kirkens Stil og Bygningsmaade, ere stjælede mig af Dhrr. Overlærer Dr. Paludan-Müller i Odense og Professor Høyen ved Kunstacademiet; den førstnævnte af disse Mænd har tillige ved flere Leiligheder staaet mig bi med Raad og Daad. Ved Bearbejdelsen af de latinske Indskrifter og deres Oversættelse paa Dansk have Hr. Pastor Lund i Sommerup samt Dhrr. Pastor Westengard og Adjunct Lassen i Odense raakt mig en hjælpende Haand. Ogsaa har den Sidste faa kraftigen understøttet mig ved det besværlige og mig ganske uvante Correcturarbejde, at Skriftets Fremtrædelse i en anstændig Skikkelse derved er bleven mulig.

I den Overbeviisning, at Beskrivelsens Værd og Interessen for samme i høi Grad vilde forøges ved Afbildninger af de mærkeligste Monumenter i Kirken, vorede jeg, der selv ikke formaaede

at tilveiebringe den dertil fornødne Sum, at henvende mig til den ophøiede Beskytter af Videnskab og Kunst i vort Fædreland, Hs. Maj. Kongen, der i sin tidligere Stilling som Gouverneur for Fyens Stift, ved mange Leiligheder viste levende Interesse for St. Knuds Kirke. Min allerunderdanigste Ansøgning om en Understøttelse blev ogsaa ved H. R. H. Kronprindsens Intercession allernaadigst bevilliget, og saaledes er jeg bleven sat istand til at medgive Skriftet en Prospect og en Grundtegning af Kirken samt fem Afbildninger af Monumenter. Grundtegningen er af Hr. Architect Herholdt, som under et Ophold i Odense, i Sommeren 1843, opmaalte Kirken og tegnede den i dens oprindelige Stillefælde, saaledes som denne endnu kan kjendes gjennem alle de senere Forandringer; de øvrige Tegninger ere, med Undtagelse af den af Kong Hans's Liigsteen, som er af Hr. Ringe, alle udforte af Odenseeren Hr. F. Møller, Elev af Kunstacademiet, og lithogropherede i Hr. Redacteur D. Thomsens Steentrykkeri her i Byen. Der er anvendt al Flid paa at gjøre dem saa nøiagtige som muligt, og jeg haaber, at de i Betragtning af de Kræfter, der i denne Henseende her ere at raade over, ville tilfredsstille billige Fordringer.

Iøvrigt har jeg omhyggeligt samlet hvad der om denne mærkelige Kirke findes i trykte Skrifter, hvilke jeg dog kun i ganske enkelte Tilfælde har citeret, for ikke uden Nødvendighed at fylde Pladsen med Navne paa Bøger, som ere tilstrækkeligen bekendte for Enhver, der befatter sig med Fædrelandets Historie. Men mangt et vigtigt Bidrag er hentet fra St. Knuds Kirkes, Odense

Byes og Bispecontoirets Archiver, hvis Benyttelse paa enhver Maade har været mig lettet af vedkommende Autoriteter.

Skriftets Omfang og Indhold vilde, under Boghandelens nuværende Vilkaar, have vanskeliggjort dets Udgivelse, dersom ikke Fyens Stifts literære Selskab, hvoraf jeg har den Ære at være Medlem, ved en mig bevilliget Understøttelse, havde sat mig istand til at overvinde disse Vanskeligheder. Idet jeg derfor ønsker Skriftets ærede Forlægger en billig Fordeel af de Opoffrelser, Trykning og Udgivelse have krævet af ham, opfylder jeg tillige en kjær Pligt ved at aflægge det literære Selskab min dybtfolte Tak for dets Bistand.

At den Bevillie, der er bleven mig til Deel fra saamange Sider, har lagt stor Vægt til den Forpligtelse, der bestandig har staaet levende for mit Sind: kun da at byde Publicum mine faa og afbrudte Fritimers Arbeide, naar jeg kunde sige mig selv, at ingen Flid var sparet paa at gjøre baade Form og Indhold saa lidet ufuldkomne, som det stod i min Magt. Jeg tør haabe, at det kyndige Publicum vil lade min redelige Villie vederfares Ret, og derfor skaansomt høre over med de Feil, der desuagtet maatte have indsnegret sig, og de svage Sider ved Arbeidet, Ingen mere end jeg erkjender, men som det ikke staaer til mig at afhjælpe. Nogle Berigtigelser, som findes anførte paa Bogens sidste Side, bedes rettede førend Gjennemlæsningen.

Odense i Febr. 1844.

Forfatteren.

I n d h o l d.

	Side.
Første Afdeling. Kirkens Historie.	
Første Affnit. St. Knuds Kirke og Kloster før Reformationen	1.
Andet Affnit. St. Knuds Kirke efter Reformationen	13.
Tredie Affnit. Kirkens oeconomiske Forfatning.	33.
Anden Afdeling. Almindelig Oversigt, Laarnet, Ind- skrifter paa den ydre Muur.	
Første Affnit. Almindelig Oversigt over Kirkebyg- ningen	39.
Andet Affnit. Om Laarnet	46.
Tredie Affnit. Indskrifter udenpaa Kirken . .	55.
(E. Valuban-Müller om Gistcos Indskrift S. 60-83).	
Tredie Afdeling. Kirkebygningen som Kunstværk . . .	
(N. Sørensen om St. Knuds Kirke som et Monument i Spidsbuestilen S. 85-104.)	
Fjerde Afdeling. St. Knuds Kirkes Chor og det Ahle- feldtske Begravelsescapel.	
Første Affnit. Choret.	
I. Alteret med dets Omgivelser	105.
II. Monumenter, Liigstene og Begravelser i Choret	111.
Andet Affnit. Det Ahlefeldtske Begravelsescapel .	140
Femte Afdeling. St. Knuds Kirkes sydlige Sidegang og Kong Hans's Familiebegravelse.	

Første Afsnit. Mindemærker og Begravelser i den sydlige Sidegang.	
I. Fra det Ahlefeldtske Capel til Constistoriet .	158.
II. Constistoriet, Mindemærker og Begravelser i den øvrige Gang	176.
Andet Afsnit. Kong Hans's Familiebegravelse. .	183.
Sjette Afdeling. Kirkens vestlige Ende og den brede Hovedgang.	
Første Afsnit. Mindemærker og Begravelser samt Døbefonten i Kirkens vestlige Ende	203.
Andet Afsnit. Mindemærker og Begravelser i Kirkens brede Hovedgang	216.
Syvende Afdeling. Begravelsescapellet i den østlige Ende af Kirkens nordlige Sidegang.	
Første Afsnit. Ebbe Munk's med Fleres Begravelse	245.
Andet Afsnit. Kong Knud den Hellige og hans Reliquier.	
I. Kong Knud's Levnet og Martyrdom . . .	248.
II. Kong Knud's Canonisation og Striinlæggelse	255.
III. Reliquierne's senere Historie	258.
Åttende Afdeling. De aabne Begravelseskjelbere under Choret.	
Første Afsnit. Den store østlige Kjælber . . .	264.
Andet Afsnit. De mindre Begravelseskjelbere .	271.
Niende Afdeling. Den nordlige Sidegang og det Val- kendorffske Begravelsescapel.	
Første Afsnit. Den nordlige Sidegang . . .	277.
Andet Afsnit. Det Valkendorffske Begravelsescapel.	
I. Friherre Wittinghofs Begravelse	294.
II. Henning Valkendorfs med Fleres Begravelse	301.
Tillæg	311.

St. Knuds Kirke i Odense.

Förste Afdeling. Kirkens Historie.

Förste Affnit.

St. Knuds Kirke og Kloster før Reformationen.

1.

Den danske Konge Knud den Hellige ærede af alle Helgene især den engelske St. Alban og udvalgte ham til sin Skytspatron, maastee, som Suhm beretter, fordi den første christne Konge i Danmark, Harald Klak, var bleven døbt i St. Albani Kirke i Mainz, ihvorvel denne Alban og den engelske vare forskjellige Personer, men som i hine Tider let kunde forveksles. Beretningerne om Tiden, naar saavel denne Helgens som St. Osvalds Reliquier ere førte til Danmark, ere aldeles ubestemte; men saameget er vist, at de gave Anledning til, at Knud den Hellige allerede før sin Thronbestigelse 1078 lod bygge en Trækirke i Odense,

hvori de skulde opbevares. Denne Kirke fik da Navnet St. Albani Kirke og laa paa Odense nabværende store Torvs sydlige Side, temmelig nær ved Naen. I denne Kirke bleve saavel St. Albans som St. Osvalds Reliquier opstillede i tvende Skrin paa Alteret, og midt imellem begge et Kors; og uagtet nu Knud den Hellige saaledes havde hædret Helgenen St. Alban paa en ligesaa udmærket som bekostelig Maade, skal det dog allerede da have været hans Forsæt, engang at lade opføre en prægtig Steenkirke til denne sin Skytspatrons Ære.

Efter sin Broder Harald Heins Død, den 12 April 1080, blev Knud den Hellige Konge i Danmark og lagde allerede Aaret efter, eller, som Andre mene, noget senere Grunden til bemeldte Steenkirke, *) der vel var bestemt til at opkaldes efter den hellige Alban, hvis Levninger deri skulde opbevares; men som, da Kong Knuds Martyrdød indtraf, og han senere fik sit Hvilested i den, kom til at bære Navn efter ham. Om disse Begivenheder ville vi faae Leilighed til at tale udførligere, naar vi komme til Beskrivelsen af den kongelige Helgens Levninger. Kong Knuds Død og paafølgende Forherligelse blev Anledning til, at den efter ham

*) Om Elnoths Ord: (S. R. D. 3 Pag. 378) „*insigni lapideo tabulatu a fundamentis erecta*“ skulle forstaas om en Bygning af hugne Steen eller af almindelige Teglsteen, er vanskeligt at sige; her det fortolkes paa den fjerste Maade, er ethvert Spor af den ældste Bygning forsvundet; thi Kirken er nu fra Grunden af ene opført af Muursteen, imedens et Parti af Vor Frue Kirke i Odense endnu bestaar af de gamle Svadersteen.

opkaldte Kirke i Odense gennem Middelalderen blev af høj Betydning for det danske Folks kristelige Samfund og Gudsdyrkelse. Her hvilede Nationens Helgen og Skytspatron; herhvid strømmede, dels ideligen det hele Aar igjennem, dels paa hans aarlige Fest i Juli Maaned, Syge paa Legem eller Sjæl, som ved den fra hans Helligdom udgaaende undergjørende Kraft søgte og haabede Lise og Helbredelse. Dog blev St. Knuds Kirke ikke blot et religiøst Middelpunkt for det danske Rige; fra de ærværdige Levninger, den indesluttede inden sine Mure, udgik ogsaa en anden Virkning, hvis gavnlige Følger snart viste sig ikke blot for Odense Byes Opkomst ved den Handel og Omsætning, den store Menneskemængde, der samlede sig paa Knuds Festsdag, foranledigede, og hvorfra Begyndelsen udgik til det endnu tilværende St. Knuds Marked, men ogsaa paa en Maade Udviklingen af Rigets Borgerstand; thi St. Knuds Gilder vare de første og vigtigste, der opstode her i Landet og bleve Begyndelsen til Stædernes indre Organisation.

Den nye Kirke fordunklede snart enhver af Stiftets andre Kirker og Capeller. Der skete, saa hedder det, idelige Zertegn og Helbredelser ved den nye Helgens Kiste, og store Gaver strømmede ind til Kirken, der ikke blot bestode i det sædvanlige Offer, men tillige, som der siges, i Guld- og Sølvbilleder af de Lemmer, man troede helbrede ved den nye Helgens Grab, hvorved Landet og især Odense By fik en ny og betydelig Indtægtskilde og derfor ogsaa valgte Kong Knud den Hellige til sin Skytspatron. Knuds Enke, Udele, som imidlertid var bleven gift anden Gang med den

normanniske Hertug Roger af Apulien og Calabrien, sendte ogsaa kostbare Gaver til Prydelse for sin saldne Gemals Grav. Saaledes blev den nye Kirke aarlig beriget og forskjønned, og Gudstjenesten forrettedes, ifølge Samtidiges Vidnesbyrd, allerede 1109 under Lyd af Orgeler, Fløiter og Harper.

2.

Vi maae nu i nogle Dieblikke forlade St. Knuds Kirke, for at omtale en Stiftelse, hvormed dens Stjæbne i over fire Aarhundreder nøie var sammenslettet, nemlig det nye Benedictinerkloster eller Priorat til St. Knuds Tjeneste, til hvilket Knud den Hellige maastee selv havde lagt Grunden ligesom til Kirken, men hvortil Kong Erik Tjogod, efter Biskop Hubalds Tilskyndelse, Aar 1100 forskrev 12 Munk fra Klosteret Evesham i Engelland, hvilke han gav Plads i den for dem opbygte Gaard ved St. Knuds Kirke. Denne Klosterbygning laa der, hvor nu den store Gaard ved Indgangen fra Klingenberg til St. Knuds Kirkegaard ligger, der 1764 blev folgt til en Fru Generalinde Detwisp, og senere succesfulde beboedes af Fru Lind, Kammerherre Benzøn og Justitsraad Falbe, men nu eies af Hr. Klædefabrikant Brandt. Klosters Stalde, som senere tjente til Lader for Rytterdistrictet, skulle have staaet, hvor nu Eilskovs Bollger findes. Ogsaa Munk- og Cibymøller horte til dette Kloster. Næmeligviis har det ved den nuværende Conffistorie- og Gymnastiebygning staaet i Forbindelse med St. Knuds Kirke: en Formodning, som ogsaa derved vinder i Styrke, at man, ved i senere Tid at grave i den derved værende Have,

har stødt paa en Grund, som tydeligt viser, at der i Retningen fra Klosteret til Gymnasiet har staaet en Bygning. *)

1107 berigede Kong Niels dette Kloster med betydelige Gaver og Privilegier for at bringe det i Opkomst, og udvide i den Grad dets Bygninger, at man endog, skjøndt med Urette, ansaae ham for dets Stifter. Saaledes kalder Engellænderen Elnoth, som var Munk eller maaste Prior i dette Kloster, i sin Levnetsbeskrivelse over Knud den Hellige, Kong Niels dets Stifter (Suhms D. S. 5. Pag. 164); men de Fleste ere dog enige i, at dette kun var en høflig Talemaade, og at han derved kun har villet tilkjendegive, at denne Konge var dette Klosters Hovedvelgjører (Daug. Pag. 284). Biskop Nicolf kalder ogsaa i sin Confoederation med Klosteret Evesham i Engelland 1138 Kong Erik Tiegod St. Knuds Klosters Stifter. (Suhms D. S. 5 Pag. 561).

Ogsaa de efterfølgende Konger, fornemmelig Erik Lam, Baldemar den Første, Knud den Sjette og Erik Men-

*) Dersom det har sin Rigtighed med Traditionen om Kong Erik Lam's Begravelse i St. Knuds Kirke, saa har bemeldte Kloster endnu paa et andet Sted staaet i Forbindelse med denne Kirke; thi han skal ligge begravet ved Enden af den søndre Række korte Mandstole, hvor nu Kong Hans's Begravelse er, under det andet Vindue fra den vestre Gavl — efter eget Forlangende i en Munkesappe og uden Gravmole eller Liigsteen. Årsagen, hvorfor han valgte dette Sted, skal have været den, at en muret Gang eller Hvalving den Tid førte fra dette Sted til St. Knuds Kloster, og at altsaa Stedet var det første, han i Kirken betraadte, naar han fra Klosteret gik over i samme. (Etr. Vedel Simonens Ddense Byes Historie).

ved ligesom mange Private fulgte dette Gæmildhedscrempel, og St. Knuds Kloster blev derfor et af de rigeste og anseeligste i Landet. Nicolf, som blev Biskop i Odense 1138, testamenterede saaledes dette Kloster sine fleste Godser og deriblandt Byen Gjelletoft i Volland. 1139 stadfæstede og forøgede Erkebiskop Eskild i Lund Knudsbrødrenes Privilegier og gav dem Ret til at vælge Biskop, fordi de tjente ved Domkirken. De taalte da heller ikke, at Biskoppen i Odense, uagtet Munkeconventet som Domcapitel skulde være ham underkastet, blandede sig ret meget i deres Sager, hvilket især den 1365 med Biskop Erik Krabbe indgaaene Capitulation viser. (See Daugaard om de danske Klosters Pag. 90).

Saaledes steg St. Knuds Klosters Anseelse og Rigdom Aar for Aar og derved ogsaa Knudsbrødrenes Paastande. De vilde nu ogsaa tilegne sig St. Albani Kirke, hvorover der opkom Strid imellem dem og denne Menighed. Kong Erik Lam bestemte vel, at Knudsbrødrene ingen Ret skulde have til denne Kirke, men tillagde dem dog adskillige af dens Indtægter. Som et Bevis paa Klosterets store Anseelse kan ogsaa den Omstændighed tjene, at flere Personer af hoieste Rang indgave sig heri og bleve Munke. Dette var Tilfældet med Kong Erik Lam, som 1147 nedlagde Kongekronen og iførte sig Munkeskappen. Ogsaa en Søstersøn af Kong Baldemar, Prinds Rnud (Prislaus Søn), og Hertug Erik af Sønderjylland (Abels Søn) berigede ikke alene dette Kloster, men indgave sig som Munke deri.

1203 stadfæstede Kong Baldemar den Anden de Privilegier, der forhen vare skænkede Knudsbrødrene, og som

Grund dertil anføres ogsaa, at bemeldte Munk af Kjærlighedspligt vare forbundne til at beværte næsten alle dem, der reiste igjennem Riget. Denne Konge bestemte tillige, at Borgerne i Odense ikke maatte lade male andenstedes end paa Munkenes Mølle.

Imidlertid forfaldt efterhaanden Sæderne meer og meer blandt Knudsbrødrene, og mangehaande Stridigheder opstode mellem dem indbyrdes. Man tænkte da paa en Reform af St. Knuds Kloster, hvilken ogsaa 1474 blev fuldført af Biskop Carl Ronnov, som dog derved maaskee har ladet sig lede, meer end tilbørligt var, af gammelt Nag til Knudsbrødrene. Munkene bleve fordrevne, og i deres Sted indfattes regulære Kaniker, der vel for det meste have været Adelsmænd. Vel kom Munkene, efter Christian den Førstes Død, ved Enkedronning Dorotheas Medvirkning igjen i Besiddelse af Klosteret 1489; men deres Afsæelse og Mynlighed var meget i Aftagende, og snart ophørte aldeles deres gode Tider, da Reformationens Sol begyndte at udgyde sit Lys over Norden. Herredagen i Odense 1527 indskrænkede den katholske Geistlighed meget, idet den udvidede Lutherarnes Friheder. Ogsaa Grebens Feide var en ulykkelig Tid for dette Kloster. Grev Christoffer af Oldenburg nødte Prior og Capitel til at antage den forrige Erkebiskop af Upsala, Gustav Trollé, til Biskop; dernæst udstreb han 800 Lød Sølvs, siden 1000 Mark d., og endelig alt Domkirken Guld, Sølvs og Alenodier paa 4 Ralle nær.

Omsider blev da St. Knuds Kloster seculariseret 1572 og overladt Adelige som en kongelig Forlehnning, sædbanlig til

den kongelige Cantaler. Af danske Atlas 3 Pag. 440 seer man, at Klosteret endnu i Pontoppidans Tid, som en stor adelig Gaard, er kaldet St. Knuds Kloster.

3.

Efter saaledes korteligen at have omtalt St. Knuds Kloster, vende vi atter tilbage til St. Knuds Kirke, der er et varigt Minde om det forðum saa stolte Klosters Belmagtsdage. Saavel i de Anfald, som Danmark i flere Aarhundreder var udsat for af de vendiste Sørøvere, som i de Krige, de mange til forskjellige Tider fremstaaende Kronprætendenter foraarsagede, blev ogsaa Odense ofte haardt medtaget, og uagtet vist en stor Deel af de deraf flydende for Byen haarde Skjebner ere nedsjunkne i Forglemmelse, saa ere dog nogle af disse optegnede i Aarbøgerne. Saaledes skal Odense være bleven afbrændt i tre paa hinanden følgende Aarhundreder, nemlig imellem 1042 og 45 af Magnus den Gode, Svend Estridsen og hans Medforbundne Harald Haardraade; imellem 1143 og 57 af Benderne, og endelig 1247 af Hertug Abel, hvilket ogsaa den Tid saa meget lettere lod sig gjøre, som næsten alle Bygninger vare af Træ. Ogsaa St. Knuds Kirke, som dog var opført af Steen, skal have lidt meget under disse Byens Gjenvordigheder, og navnlig være bleven afbrændt tilligemed Byen mellem 1143 og 57 af Benderne. Denne Gang blev den opbyggt igjen af Biskop Nicolf, der, som forhen nævnt, testamenterede St. Knuds Kloster sine fleste Gods, og endnu førend sin Død 1162 kom saavidt dermed, at han fik Choret færdigt, saa at deri kunde holdes Prædiken og Messe.

Da Hertug Abel af Sønderjylland 1247 lagde Odense i Aske var St. Knuds Kirke kort forud afbrændt, formodentlig ved Vaadeild, der saa let kunde opkomme i de katolske Kirker formedelst deres mange Kamper og Lys, deres mange tildeels af Træ forfærdigede og med Flitterstads udzirede Helgenbilleder ic. Det varede denne Gang længe, inden den igjen blev istandsat, nemlig fra 1247 til 1301, da dens Gjenopbyggelse blev fuldført af Biskop Gifco. Midlerne dertil toges vel fornemmelig af det allerede under Biskop Hubald 1075 indførte Cathedralicum, (efter Hvitfeld Dr. Margr. Pag. 107. Ob. Ud.), som bestod i Halvdelen af Præsternes Offer paa deres Kirkemesedag, og vedvarede i 15 Bisperes Tid, indtil det 1395 under Dronning Margrethe blev afflattet; formodentlig har man maattet samle i temmelig lang Tid, forinden den fornødne Sum paa denne Maade tilveiebragtes, hvorved Kirkebygningens Fuldbendelse blev forhalet til Aarhundredets Slutning. Ogfaa Bisperne i de andre Stifter rakte Haanden til Kirkens Opbyggelse, om ikke ved Penge saa dog ved Afslad. Saaledes gav Biskop Tuko af Aarhus 1284 alle dem, som vare gavmilde mod St. Knuds Kirke i Odense, 40 Dages Afslad, hvilket Exempel 1285 blev fulgt af 3 svenske Biskopper. Gifco, som 1286 blev Biskop i Odense, gav Aaret efter betydelige Summer til Klosterets og Kirkens Istandsættelse, hvilken blev fuldført 1301. Saaledes stod nu da St. Knuds Kirke, omtrent 200 Aar efter dens første Grundlæggelse, atter færdig, større og skønnere end nogen- sinde tilforn, især ved Biskop Gifcos Omhu, hvorfor ogsaa udenpaa Kirkens Muur, langs under det nederste Lag er

anbragt en latinsk Indskrift, hvorom siden vil blive talt, der vidner om denne Biskops Omhu for Kirken. Ogsaa Gudstjenesten selv var bleven pragtfuldere ved de mange udsmykkede Helgenbilleder, de paa Alteret straalende Børlys, de under Hælvingerne ophængte Lamper, de dampende Røgelskar ic. Dog, en uheldig Skjæbne syntes til den Tid at hvile over denne Kirke med Hensyn til Ildbrandstilsælde; thi allerede 1304, altsaa saa Aar efterat den ifølge det Foregaaende var bleven færdig, skal den atter være afbrændt. Om den Skade, den ved denne Leilighed tog, findes Intet anført; men at Murene ere bleve ubeskadigede, viser Gifcos Indskrift. Paa Daneshof i Skjælstjør og Helsingborg 1305, hvor den fyenste Biskop Peder ogsaa var nærværende, udstædtes nu Afladsbreve til dem, som hjalp Knudsbrødrene i Odense med igjen at opbygge deres Kirke. Imidlertid have disse Indtægter vel ikke været tilstrækkelige til dette Diænes Opnaaelse; thi paa en stor geistlig Forsamling i Helsingborg 1345 tilstode Rigets der forsamlede Bisper 40 Dages Aflad til alle dem, som skænkede Gaver til St. Knuds Kirke i Odense, og 1357 udstedte 3 af Rigets Bisper et fuldkomment Afladsbrev for alle dem, der med Gaver betænkte Benedicti Capel i Odense St. Knuds Kirke, naar det stete med Samtykke af Stiftets Biskop. *)

*) Hvor dette Capel har ligget, kan nu ikke siges; men er det vist, at St. Knuds Capel, hvilket siden vil blive omtalt, er det nuværende Consistorium, saa er det rimeligt, at Sporene af hiint ere tilbage i den Port, som tydeligen sees (eller ser den sidste Hovedreparation

Ogsaa i det femtende Aarhundrede led Odense af Uds-
 vaade; men vi vide ikke, om St. Knuds Kirke har lidt nogen
 betydelig Skade, i al Fald er det Tabte snart igjen op-
 rettet ved de betydelige Gaver, som bestandig strømmede ind
 til de Geistlige. I blandt dem, der senere bidroge til dens
 Forfjønning, var Biskop Mogens Kraffe, som 1464-66
 deels paa egen Bekostning og deels ved Hjælp af Prior
 Mathias i St. Knuds Kloster, lod bygge et smukt Pulpi-
 tur i Choret og et Capel ved samme; det blev indviet til
 hellig Trefoldighed, Vor Frue, St. Bendt og St. Knud,
 men kaldes i gamle Documenter blot St. Knuds Capel, og
 er uden Tvivl den Bygning, der nu bruges som Consi-
 torium, naar Landemødet holdes. St. Knuds Kirke havde da
 sin egen Structuarius eller Bygmester, som forestod Klost-
 rets og Kirkens Bygning og Reparation.

4.

Med Hensyn til Gudstjenesten i denne Kirke, da var det
 ikke blot Klosteret selv, der besørge de samme; men efter Da-
 tidens Kirkeforfatning var det almindeligt, at Gilder og andre
 baade geistlige og verdslige Samfund stiftede Messer ved dette
 eller hiint Alter i de store Kirker, eller byggede Capeller til
 dem, hvortil de selv ansatte og kaldede Præst. Saaledes
 finde vi blandt andet, at Skræbergildet i Odense 1480 stiftede
 en Gudstjeneste i St. Knuds Kirke, alle Gildebrødre og

(saad) at have været paa Kirkens sydlige Muur, indenfor Gymnastik-
 havens Statit.

Gildeføstre til Bedste, med Ret til selv at kalde Capellan. Stiftelsesbrevet er endnu i Odense Stræderlaugs Besiddelse. *)

Vi nærme os nu det Tidspunkt, da Katholicismen ogsaa her i Danmark maatte vige for Luthers rene Lære, da Munkene bleve fordrevne, Klosterne seculariserede og Lysset seirede over Mørket. Ogsaa for St. Knuds Kirke, der jo, som forhen meldt, oprindeligt var Klosterkirke for Munkene i St.

*) Birgerød siger i sin Knud den Helliges Historie (Sverdens alm. Saml. 28 Pag. 296), at „enten er dette Alter flyttet til Vor Frue Kirke, eller de der har havt et andet Alter til St. Knuds Vere, som sees af Prior Hans Farsens Brev til St. Knud, som med sit Revers bekjender, at have alle Ornamenterne til dette Alter d. Odense 1524.“ Denne Beretning er urigtig, som det sees af det paaberaabte Document, der endnu er i Stræderlaugets Børge. Peri er aldeles ikke Tale om noget Alter i Frue Kirke; tværtimod hedder det, at Hans Farsen Prior i St. Knuds Kloster og menige Capitel i Odense have annammet i deres Convents Gjemme, „paa Strædernes Alters Vegne ubi vor Kirke“ først to „Mæseredsse,“ et af blommet Aflast og et af blaat Silke, en Kalk og Dist paa 25 Lob, et Stab, „som stander ubi Choret, og Alterens Ornamentter skulle ligge ubi,“ samt en liben Mæsebog med 14 Mæser. Endvidere forpligter Prior og Capitel sig til hver tredie Vintsedag at holde en sunge Mæse „af vor Frue,“ hvorved der skal leges paa Orgel og Stræderne skulle gaae til Dffers; Astenen tilforn skal der holdes Vigiliad for alle afdøde Gildeføbstfende af Lauget. Dette skal selv betale dem, som synge Mæssen og træde Orgelet; men Dfferet skal belebe sig til 24 f. Dødsuden skal Lauget have tre Mæser om Ugen, Onsdag, Lørdag og Søndag for alle levende Gildeføbstfende og en Collect for de Afdøde; for disse tre Mæser skal Lauget betale Prior og Capitel 5 Mark Penge og 2 Mark Bog til Lys om Aaret. Brevet er dateret Søndag fer Allehelgensdag Aar 1524 og forsynet med to hængende Segl.

Knuds Kloster, maatte denne Begivenhed medføre betydelige Forandringer; men forend vi gaae over til at betragte disse, ville vi dog først berette, hvorledes det forholdt sig med Gudstjenesten i samme i Munketiden. Af et Vidnesbyrd, som den sidste Prior i St. Knuds Kloster, Christen Poulsen, 1538 erholdt af Borgermester og Raad i Odense om, hvorledes Gudstjenesten da besørgeedes i St. Knuds Kirke af Munkene, erfare vi, at den bestod i Aftensang, Natsang, Ottesang, Priim, Tery, Sert, Noen hver Dag; desforuden holdtes daglig: en sungen Messe for St. Knuds Alter, Norden for Chorsbøren; Dronningmessen, sungen bag ved Kirkedøren; St. Just's Messe, sungen for hellig 3 Kongers Alter; Vor Frue Messe og under denne tillige daglig en læst Messe for det gamle St. Knuds Alter og for Laurentii Alter; stundom ogsaa to eller tre Messer for de andre Altere, og daglig en sungen Messe for vor Frue Alter, som kaldtes Frederiks Alter, og dernæst sungen Hoimesse.

Andet Afsnit.

St. Knuds Kirke efter Reformationen.

1.

Efter Reformationens Indførelse blev St. Knuds Kloster dog ikke strax seculariseret, men vedblev at staae under sin

egen Priors Bestyrelse indtil 1572, da den ovenfor omtalte Prior Christen Poulsen resignerede. Han var en agtet Mand, der brugtes af Regjeringen, ved Gjennemførelsen af en Deel af de Indretninger, den nye Tingenes Orden gjorde nødvendige. Som Krongods blev St. Knuds Kloster, som forhen meldt, forlehnet til Kongens Cantoler, og Kirken vedblev som hidtil at udgjøre en Deel af Klosters Besiddelse. Det blev derfor ogsaa af Kong Frederik den Anden ved et Kongebrev af 18 Novbr. 1572, som endnu findes i Fyens Bispearchiv, paalagt Lehnsmanden, at han af Lehnets Indtægter skulde besørge Kirkebygningens Vedligeholdelse og forsyne den med Lys, Viin og andre Fornødenheder ved Gudstjenesten. Heraf, saabelfom af et Brev fra Biskop Jacob Madsen af 5 Marts 1572 og en senere Indstilling til Regjeringen af samme Biskop, seer man, at Kirken har været afbenyttet til Gudstjeneste, ogsaa efter Reformationen, uagtet den ikke var Sognekirke. Denne Gudstjeneste bestod i Chorsang Morgen og Aften, og deri, at Skolebørnene hver Onsdag gik til Alters. Ogsaa skal der være holdt to Ugeprædikener og Froprædiken om Søndagen, ligesom og kirkelige Handlinger maac have været foretagne f. Ex. naar et eller andet Liig blev nedsat der. Men det fremgaaer af den ovenfor omtalte Indstilling fra Biskop Jacob Madsen, at Lehnsmændene paa en eller anden Maade tildeels maac være bleve fritagne for deres Forpligtelse til Kirken; thi paa hans Forestilling om den Nød, hvori Kirken befandt sig, blev af Regjeringsraaderne i Christian den Fjerdes Mindreaarighed til Gudstjenestens Vedligeholdelse henlagt Kongetienden af Landrup

og Beberslev Sogne, hvilken Indtægt Kirken beholdt indtil 1593. *)

Jmcdens Kirken stod under Lehnsmanden, lod den bekjendte Cantøler Niels Raas 1582 foretage en Hovedreparation, i det Mindste med Choret. Ved denne Leilighed blev en ny Altartable opsat, hvorpaa Niels Raas lod anbringe sine fædrene og mødrene Vaabener, hvilke findes afbildede blandt **Bircherodii Monumenta Othiniensia**. Tillige blev et lille Capel ved Kirkens sydlige Muur (formodentlig det ovenfor omtalte St. Bents Capel) nedrevet, og de under dets Alter nedsatte St. Knuds og Benedikts Kister henflyttede til Choret, hvor de indmuredes tæt ved Alteret i en Nische i Kirkens østlige Gavlmuur, hvilket vi siden komme til nærmere at omtale.

2.

Men snart traadte Kirken ud af enhver Forbindelse med Klosteret, idet den gif over til at blive en Sogneskirke ved Christian den Fjerdes Rescript af 12 Marts 1618. Heri hedder det, at da Kongen er kommen i Forfaring om, at St. Knuds Kirke ikke skal have saadan aarlig Indkomst, at den med Bygning og i andre Maader efter Fornødenhed kan holdes vedlige, saa har han naadigst forgodt anseet, at St. Albani Sogn i Odense skal lægges til St. Knuds Kirke, og denne saaledes være en ret Sogneskirke for bemeldte Sogn. Og skal St. Knuds Kirke, foruden hvad den hidtil har havt at oppebære for Ringen, Begravelser ic., have Kirkefortienden

*) Document i Odense Bispearchiv.

af Hunderup og Bollbroe Byer, samt en Gaard paa Erøe med dens Landgilde, som hidtil har ligget til St. Albani Kirke, *) samt overhovedet hvad øvrige Rettigheder og Indtægter, bemeldte St. Albani Kirke har havt, med Undtagelse af en Deel Jorder, der fremdeles skulle blive ved St. Albani Kirke til dens Vedligeholdelse; thi den skulde fremdeles holdes ved Magt for Kong Hans's Begravelses Skyld, og deri nu holdes den samme Gudstjeneste, som tilforn var bleven holdt i St. Knuds Kirke. Forsvaret for St. Knuds Kirke overdroges Borgemeester og Raad i Odense, der skulde bestikke Kirkebørge med Raad og Samtykke af Lehnsmanden til St. Knuds Kloster, eller, i hans Fraværelse af Lehnsmanden til St. Hans Kloster.

Ved et andet Kongebrev af 11 Mai 1618 bevilligede samme Konge, at menige Borgere og Indvaanere i Odense maatte herefter altid selv udvælge og kalde Sognepræster og Sjælesørgere til St. Knuds Sogn, paa den Betingelse, at naar St. Knuds Kirke nu var bleven repareret og forbedret, skulde de selv herefter holde den vedlige af den aarlige Indkomst, som nu dertil var henlagt. **)

Den sidstnævnte Betingelse har Menigheden dog ikke seet

*) Herved forstaaes Graabredre Klosters Kirke; thi, da den gamle paa Torvet liggende St. Albani Kirke i Aaret 1542 af Kong Christian den Trede blev forøret Byen, blev St. Albani Sogn lagt til Graabredre Kirke, som fra den Tid kaldtes, efter Sognet, St. Albani Kirke.

**) Det fynske literære Selskabs Actstykker Pag. 63-64.

sig istand til at opfylde fuldstændig; thi ved et Rescript af 20 Febr. 1621, hvoraf Originalen findes i Fyens Bispearchiv, befaler Kong Christian den Fjerde, at da St. Knuds Kirke var kommen i en Gjæld af 3000 Daler med resterende Renter, skulde alle Fyens Stifts Kirker bidrage til dens Afbetaling, hvilket imidlertid maa have gaaet meget langsomt, thi endnu 1627 paalagdes det vedkommende Øvrighed at inddrive hos de langlandske Kirker, hvad de i denne Henseende havde at yde.

Vi see saaledes, at idet St. Knuds Kirke traadte ud af sin gamle Forbindelse med St. Knuds Kloster, mistede den ogsaa det gamle pecuniære Fundament, hvorpaa dens Bygning, Vedligeholdelse og Gudstjeneste igjennem hele Middelalderen var grundet. Klosterets Gods har i senere Tider haft samme Skjæbne, som Kronens øvrige gamle Jordegodsjer i Fyen, og er ved Nyttergodsets Salg i forrige Aarhundrede ligesom Klosterets egne Bygninger, kommet i Privates Eie. Men Kirkens oeconomicke Forfatning har siden den Tid bestandig været saa maadelig, at hverken de den tillagte Tjenester, senere Legater eller øvrige ordinære Indtægter altid have været tilstrækkelige til dens Fornødenheder; dens Bestyrelse har derfor jævnlig maattet tage sin Tilflugt til Laan og Paalæg paa Menigheden, hvilke endda neppe vilde have frelst den herlige Bygning fra en sørgelig Brøstfældighed og Forvanskning, havde ikke enkelte Privates Kjærlighed til den skaffet de Midler tilveie, som vi skyldte, at vi endnu see Hovedtrækkene af dens gamle ærbørdige Skjønhed.

Hvad Kirkens Historie iøvrigt angaaer, da bemærke vi, at

da Kong Christian den Tredie 1559 døde paa Roldingshuus Slot, blev hans Liig med megen Hoitidelighed ført til Fyen og den 3 Febr. 1559 bisat i St. Knuds Kirke, hvorfra det 20 Aar senere blev af hans Son Kong Frederik den Anden ført til Roestilde Domkirke. *) I Anledning af Bisættelsen 1559 fik den omtalte Prior i St. Knuds Kloster, Christen Poulsen, Befaling fra Kong Frederik den Anden, at han skulde besørge Muurfolk, Kalk, Steen, Vorklys og gjøre Anstalt til at modtage de fremmede Fyrster, som muligen vilde indfinde sig ved denne Forbefærd.

3.

Med Undtagelse af at den Altertavle, som endnu pryder Kirken, 1649 blev opsat, hvorom siden vil blive talt, saa vide vi Intet at anføre om Kirken førend 1696, da den under Biskop Ringø undergik en Hovedreparation. Kirkens Hovedspir, som da af Brøstfældighed var nedfalden, blev igjen opsat, og Kirken udbedret indvendig. Ved denne Leilighed blev Muren bagved Alteret, i hvilken Kong Knuds og Prinds Benedikts Levninger, som meldt, hvilede siden 1582, aabnet. Begge Kister stode da opreist paa Enden, saa at saavel Been som Liigklæder vare nedsjunkne i en Hob og næsten berøvede alle deres Prydelser. Kisterne bleve da med kongelig Tilladelse atter udtagne af Muren og aabnede i Biskoppens og Stiftamtmandens Nærværelse; den lærde Thomas Birchero d forestod Undersøgelsen. Man saa

*) Kragø og Stephani i Christ. den 3blee Hist. 1 Pag. 400.

da af Kongens Levninger, at han havde været en høj og anseelig Herre og at hans ene Skulderblad med Magt var sønderbrudt. Nye Rister bleve nu forfærdigede omkring de gamle og indmurede igjen paa samme Sted. Der indlagdes ved denne Leilighed nogle Vers i Risterne, hvoraf sees, at man har staaet i den, vistnok urigtige Mening, at den ene Riste indeholdt St. Albans istedetfor Prinds Benedikts Levninger. Disse Vers, som fandtes da Risterne sidst bleve flyttede i Aaret 1833, lode saaledes:

„Aar Sexten Hundrede sex og halvfemsindstyve
den een og Tyvende September man mon skrive
Blev Sanct Knud Konges Been og St. Albani med
Her satte ind igjen paa deres gamle Sted.“

„Strevet samme Tid i Hast — M a s P e d e r s o n K o s t o d M e d t j e n e r
her i Kirken. Paa den Tid var — — — Stiftamtmand, Doct. T h o -
m a s B — — — og Mag. D — — — s i t u s .“]

Det andet Vers:

„Til Efterkommerne, som disse Rister finde,
Skal dette strevet staae til et sandfærdigt Minde:
Hiin er Kong Knuds og den St. Albans Bolig blev,
Her fundne og igjen her indsat, da man skrev
Aar efter Christi Byrd det sexten Hundrede,
Halvfemsindstyve og sex; — dem ingen Afreb stee!“ —

4.

Utter henvaandt nu et halvt Aarhundrede, i hvilket intet af Bigtighed vides at have tilbraget sig med St. Knuds Kirke, indtil Kong Frederik den Femte paa en Gjennemreise tog den i Dieslyn og da fandt, at dens Indre ikke mere

(2*)

svarede til Tidens Fordringer. Snart derefter blev derfor ved det Høifongelige danske Cancellies Skrivelse af 27 Mai 1748 daværende Stiftsbefalingsmand, Hr. Greve Christian Rantzau, og Biskoppen, Hr. Christian Ramus, tilkjendegivet: „at da det allernaadigst behagede H. K. Majest. ved sin høie Nærværelse i Odense at tage St. Knuds Kirke i Diefsyn, haver Hs. Majest. remærkeret, at Altertablen, Prædikestolen med Epitaphia og andre Kirkens Ornamentter, som kunne være Kirken til Zirat, høilig kunde behøve nogen Forbedring og Renovation, og at det vilde geraade Hs. Majest. til allernaadigst Velbehag, at denne Kirke, der er den fornemste udi den hele Province og dens Hovedstad, og hvorudi de i Stiftet forefaldende solenne Forretninger formodentlig blive foretagne, ogsaa i sin Prydelse nogenledes derfor kunde ansees.“ *) Ifølge heraf blev nu en Hovedreparation i Henseende til Kirkens indvortes Forfatning foretaget af daværende Odense Byes Magistrat som St. Knuds Kirkes Forsvar, hvilken Reparation tog sin Begyndelse 1750 og varede i henved 7 Aar. Den angik, som sagt, kun Kirkens Indre, og Alt blev anvendt for at give dette en mere moderne Form; men de Forandringer, Bygningen derved led, vare i en til dens oprindelige Stil kun lidet passende Smag. Murene bleve udbedrede og paa dem anbragtes fir-kantede, med mange Zirater prydede, Gipsrammer, hvori man formodentlig har haft ifinde at indfætte de Gravstene, som ikke kunde forblive paa deres oprindelige Plads, hvilket dog,

*) Odense Adreſſecontoird Efterretninger 1785 No. 90.

som siden skal vi ses, kun blev Tilfældet med en saare liden Deel af samme. De store Piller i Kirken, hvorpaa Hvelvingerne hvile, bleve forandrede, idet de mindre, kantede Støttestøtter, som vare anbragte uden paa samme fra Gulbet op til Hvelvingerne, bleve afhuggede i Midten; den nederste Deel af Pillerne gav man en kantet, moderne Form med et Slags Krands omkring, hvorved de dog mistede deres fulde oprindelige Skikkelse. Imellem den nordlige Række af Skibets Piller, paa begge Sider i Choret og under Orgelet bleve anbragte Pulpiturstole, hvoraf der alt i Forveien vare to i Choret, hvilke som forhen meldt, Biskop Krafft lod bygge 1464; men efterat de nye Pulpiturstole ned i Kirken vare byggede, bleve disse, som nu vare gamle og forfaldne, borttagne tilligemed det gamle Brystværk for Choret, og istedetfor en ny Balustrade og nye Stole opførte af samme Form og i lige Linie med de andre, hvilket ifølge en Regning, som endnu findes i Kirkens Archiv, kostede 250 Rd. Cour. De dobbelte Stole under Orgelet kostede 160 Rd., Skrankerne omkring Daaben 150 Rd., Brystværket omkring Orgelet 153 Rd. 2 Mk. 8 s. Ogsaa ned i Kirken blev ved denne Leilighed forfærdiget nye Stolestader.

Altretablen, der nu havde været opsat i omtrent 100 Aar, blev restaureret. Ved venstre Side af Alteret var i Muren anbragt et høist mærkeligt Stab fra det 14de Aarhundrede, hvilket blev borttaget, da det var saa forældet og ikke svarede til de øvrige Gjenstande, hvormed Kirken nu blev smykket; det omtales i Nyerups antiqvariske Reise Pag. 67=70, hvor det ogsaa findes kobberstøbt efter Bircherodii Mo-

numenta Othiniensia. Foruden Urtepotter med Blomster i og de tre Løber i det danske Vaaben, var det prydet med Bisp Nicolaus's, Kong Valdemar den Fjerdes, Dronning Helvigs og St. Knuds i Træ udfaarne Billeder og over hvert af disse følgende Indskrifter: „Nicolaus Episcopus de Vünen Rex Valdemar Vēr: *) Heylevig Sante Knuto.“ Dette Stab synes altsaa at have været forfærdiget i Biskop Niels Krabbes Tid, altsaa i Midten af det 14de Aarhundrede. Det var 2 Alen 1 Tom. bredt, 4 à 5 Alen høit, og blev tilligemed Alt, hvad det indeholdt, saasom en gammel Bisppekaabe ic., solgt ved Auction til en Christian Brandt fra Kjøbenhavn.

Ogsaa med Prædikestolen, som 1591 var bekostet af Eiler Brockenhuus til Rastebølle, hvorom siden vil blive talt, foretoges der Forandringer, som vel ikke have været saa ubetydelige, da den i Stilen saa ganske ligner de øvrige Gjenstande, hvormed Kirken ved denne Leilighed blev udfyldt.

Istedetfor det gamle Orgel, som var anbragt over Tværgangen foran Choret, saa at Vælgene laae ind over Conistorieløstet, blev et nyt forfærdiget af Orgelbygger N. Worm, som boede i Nærheden af Belle; det fik sin Plads i Kirken's vestlige Ende over Daaben og de derværende Pulpiturstole. Det har 44 Stemmer og 3 Klaverer. Af Kirken's Regnskab for 1756 sees, at N. Worm, ifølge Contract, udbetaltes 1900 Rd. d. C. for det nye Orgel. Senere tillagdes ham endnu 100 Rd. for at have forfærdiget 1 Stemme mere i

*) Venerabilis?

Orgelet (*Vox humana* 16 Fod), end Contracten foreskrev. Det gamle Orgel modtog han for 500 Rd.

Endelig omlagdes ogsaa ved denne Leilighed Kirkenes Gulv aldeles, og mange af de under samme værende Grave bleve paany opbyggede eller afpuksede. Med Liigstenene over disse Begravelser foretoges ligeledes en stor Forandring, hvorved man ikke viste megen Omhu for at bevare disse Fortidsminder; thi, da man fornemmelig tragtede efter at give Kirkenes Indre et aldeles nyt og moderne Udseende, hvortil vel en stor Deel af de gamle, forslidte og med dybe Figurer udhuggede, Liigstene ikke passede, saa bleve mange af dem aldeles borttagne og enten solgte, itusandede eller anvendte til andet Brug. Magistraten synes imidlertid at have haft nogen Tvivl om Tilladeligheden af en saadan Fremgangsmaade; thi den trostede sig ikke til her at handle af egen Magtfuldkommenhed; dette seer man af det efterfølgende kongelige Rescript til Fyens Stiftsøvrighed, som findes i Odense Bispearchiv, og som vi troe at burde indrykke her uden Forkortning, uagtet dets Længde, fordi det vil sætte Læseren ind i flere ret mærkelige Omstændigheder ved denne Restauration.

„Frederik den Femte ic.

„Vor Syndelig Gunst Tilførn! Af Magistraten udi
 „Vor Riøbstæd Ottense, som Bærge og Forsvar for St.
 „Knuds Kirke sammesteds, er ved indkommen Memorial til
 „os af 12te Aprilis nestafvigt, allerunderdanigst indberettet,
 „at med bemelte Kirkes Vedbørlig istandsættelse er nu gjort
 „een begyndelse baade inden og udenfor, og, i henseende til,
 „at Menigheden ej nær med behøvende Stoele = Stader var

„forsynet, Kirken blev bebygget med endeel anseelige nye Pul-
 „piturer, samt de underste forfaldne Mands og Fruen=
 „timmer=Stoele, deels forfærdiget af nye, deels forbedret med
 „Gewölbtebegravelser under, til sikkerhed, at de ikke efterdags
 „skulle undergraves, forrykkes og bederves, som forhen er skeet,
 „Kirken til Uziir og Skade. Mens at til denne foretagne
 „Hoved=reparation, hvorunder endnu U=omgiængelig udför=
 „dres, at Kirkens ældgamle Vindvær af nye vil forfærdiges,
 „og Kirkens brostfældige Tage og Muure forbedres, Kirkens
 „udbestaaende Capitaler ikke ville forslaae, saa at de vil findes
 „nødsagede paa Kirkens Begne at laane endeel Penge, paa
 „det Arbeidet for alvor og uden ophold kunde worde fortsatt
 „og Vedbørlig fuldført, Desaarfag Magistraten allerunder=
 „danigst have anholdet, at det maatte worde dennem aller=
 „naadigst tilladt paa Kirkens Begne at Pantsette dens reve=
 „nuer, for hvis Capitaler De tiid efter anden aarsagedes
 „at optage, indtil gaves leilighed, samme igien at faa betalt,
 „det De haabede ikke at skulle vare meget længe, i henseende
 „til Kirkens revenüer ved de forfærdigede nye Pulpiturer
 „og Stole, samt Begravelser herefter temmelig ville foroges
 „imod forgangne tiid, indstillende det derhos allerunderda=
 „nigst, at, som der i Kirken forefindes mange Liig=Stene i
 „Gulvet, hvilke, foruden at de Van=ziire Kirken, endog for=
 „aarsage megen U=lejlighed og Skade, deels da de ere af
 „Ulliige størrelse, deels forslidte, sonderbrudne og alleene brugte
 „over Mull=begravelser, for at spare andre Steene med, og
 „ere lagde over Nabningerne paa Vielser, til megen fare naar
 „de indfalde, og deels ere udhugne med gammeldags postürer,

„eller saa høit oplagde over Gulvet, at Folk lettelig kand
 „snuble og komme til Skade, Kirsegulvet i bemelte Ste Knuds
 „Kirke maatte over alt belegges med Fliiser istædenfor oven=
 „melte Liigsteene, hvilket cragtes baade til Zirat for Kirken
 „og til lættelse for begravelserne, hvorved, naar iffuns Flii=
 „serne, formedelst Grabernes aabning skulle optages, Kirke=
 „gulvet og ikke tilfoiedes nogen Skade, som ellers ved de
 „optagende store Liigsteene, ofte forhen er foraarsaget, hvor=
 „imod de ville paa-agte, at eenhvers begravelse blev De=
 „slingveret med No. og Eiernes Navn paa den middelste
 „Fliise, til Efterretning for alle Vedkommende.“

„Thi gives Eder herved allernaadigst tilkiende, at Vi, efter
 „den fra Eder herover indhenteede allerunderdanigste Erklæ=
 „ring, allernaadigst have funden for got, at bevilge, at oven=
 „nævnte Dittense Magistrat, imod Rente og Forsikkring i St.
 „Knuds Kirkes revenüer, maa optage af publiqve Midler
 „i Stiftet saa mange Penge, som til denne Kirkes fuldkomne
 „istandsættelse behøves, dog at de Stræbe derhen, at saadant
 „Penge=Laan igien ved een god og for syenlig Deconomie
 „for Kirken Liid efter anden kand worde afdragen. Men
 „betræffende de Store Liig=Stenes borttagelse, og i deres
 „Stæd at belægge Gulvet med Fliiser, da ville Vi vel aller=
 „naadigst have tilladt, at de Liig=Steene, som findes sønder=
 „flagne, eller de, som Lid efter anden kunne være forflyttede
 „fra Sted til andet, og i saa Maade efter Loven hjemfaldne
 „til Kirken, maae borttages. Ligeledes, at Magistraten, an=
 „gaacnde de Liig=Stene, som maatte findes paa de Grav=
 „Stæder, hvortil enten findes Arvinger i Live, som kunde

„tilegne sig samme, maa søge at accordere med Vedkommende,
 „om de godvilligen ville tilstede disse Liigstenes Vorttagelse
 „og at Gravstederne igjen maa belægges med Fliser; men
 „angaaende de Grav-Steder, hvorpaa der findes Liig-Stene
 „og for hvis Vedligeholdelse uden Forandring, der er givet
 „Noget til Kirken, da bør det dermed have sit Forblivende.
 „Iøvrigt haver Magistraten at bruge saadan Forsigtighed,
 „som de agte at være ansvarlig til, om Noget af de Afdødes
 „Arvinger skulle ville paaante saadan Forandring, til hvilken
 „ende De sig med Vedkommende, de Afdødes Arvinger og
 „Vaarørendes Approbation i Forveien have at forsyne.
 „Hvorefter I Eder allerunderdanigst kunde viide at rette og
 „Supplicanterne saadan Bores allernaadigste Resolution at
 „lade bekendtgjøre, indberettende udi øvrigt, at denne Bores
 „allernaadigste Ordre er Eder tilhændekommen. Dermed
 „steer Vor Villie, Befalende Eder Gud. Skrevet paa Vort
 „Slot Christiansborg d. 9 Juni 1752.

Friderich R.“

Man seer heraf, at Magistraten har paatænkt en endnu fuldstændigere Udelæggelse af Monumenterne, end den Regjeringen har villet give sit Samtykke til; og der forekommer i det Følgende flere Beviser paa, at Arbeidets Bestyrere ingenlunde have holdt sig den kongelige Ordre efterrettelig med stor Samvittighedsfuldhed, idet adskillige Liigstene, der dækkede Grave, for hvis Vedligeholdelse Kirken beviisligen har modtaget Legater, ligesaalidet bleve skaante som andre. Ikkun saare faa af Kirkens Liigstene, som f. Ex. de over Bisopperne Hans Michelsen og Rudolf Moth i Kirkens

nordlige Sidegang, bleve aldeles uberørte af denne Restauration. En stor Deel bleve ødelagte, og de øvrige bleve alle afflebne og omgjorte; ved disse sees Tegnet: „1753 — R.“ (hvilket vel skal betyde: restaureret 1753). Vel bleve nogle af disse sidste forsynede med nye Indskrifter; men man er ved dette Arbeide gaaet frem med paafaldende Skjodesløshed; af de oprindelige latinske Indskrifter lod man forkortede danske Oversættelser indhugge paa de nye Stene, gav ifkun korteligen Hovedindholdet af de danske, og begik ved disse Omkalfatringer ikke sjelden grove Feil i Aarstallene og andre paa Stenene anførte Omstændigheder. Men ikke nok hermed. Langt fra at alle de Liigstene, man ødelagde, fik en saadan maadelig Restauration; hele Rækker i Kirken Gange, hvorpaa man intet seer, uden et Nummer og Aarstallet „1753 — R.“ bevise, at dette kun er skeet med den mindste Deel. Hvor tilvoielig man nu ogsaa kunde være til at indrømme, at ikke alle Liigstene ret vel kunde forblive paa deres Sted, da deres Form, som sagt, ikke stemmede overens med den Smag, hvori man ved bemeldte Restauration søgte at udsmykke Kirken, og fordi de maaskee vare til Hinder for Gangen ved deres dybe Udhugninger, saa havde det dog været ønskeligt, at man havde indrømmet dem en Plads i Kirken Mure eller i et eget Capel, og derved opbevaret dem for kommende Slægter. De Fleste af dem dækkede Hvilesteder, hvor anseete og fortjente Mænd havde nedlagt deres Vanddringsstab, og selv om mangan en af dem, hvis Grave fandtes i Kirken, maatte forekomme de daværende Arbeidere som ubetydelige Personer, havde det dog været Migt at ære den

Pietet, som bevægede Forsædrene til at bevare deres Kjæres Minder paa det ærværdigste Sted, de kjendte, og som de maatte antage at ogsaa senere Slægter vilde betragte med Ærefrygt og behandle med Skaansel. Havde ikke to værdige Othiniensere inden denne Odelæggelse samlet og beskrevet deres Fødebyes Indskrifter og Mindesmærker, vilde vi nu ikkun kjende en ringe Deel af dem, der engang prydede St. Knuds Kirke. Jacob Bircheroed, en Son af den her i Kirken begravede Profesør ved Odense Gymnasium J. Bircheroed, og Broder til den berømte, lærde Oldgrandsker Thomas Bircheroed, tegnede og stak i Kobber en Deel af Byens Monumenter; og hvor lidet disse Afbildninger end tilfredsstillende selv den nojsomste Kunstkritiks Fordringer, ere de dog i mange Tilfælde det Æneste, der er os levnet af mange Mindesmærker. Nogle af disse bircheroedske Kobbere har senere Præsident Neesen optaget i sit haandstrevne danske Atlas og i Tillæget til sin Udgave af Kong Christian den Andens Love, ligesom ogsaa Nyerup har paany ladet en Deel af dem aftrykke som Tillæg til sin antiqvariske Rejse i Aarhus Stift. Men en fuldstændig Samling eier Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn, hvorfra den velvilligen har været ublaant til Forfatteren af nærværende Beskrivelse. Jens Bircheroed, Broder til Ovennævnte, der døde som Biskop i Aalborg, og hvis Gravmæle siden skal omtales, samlede Byens Indskrifter og forfattede Noter til Broderens Kobbere under Titel af *Monumenta et Inscriptiones othinienses, uberioribus historicis et genealogicis illustratæ notis*, hvilke nu findes i den thottste Manuscriptsamling

i det store Kongelige Bibliothek under No. 1426 i Qvart: en Samling, der ligeledes har været en Hovedkilde ved nærværende Skrifs Udarbeidelse. Især ved disse utrykte Samlinger ere vi fattede istand til at give de oprindelige Indskrifter af saa mange nu aldeles forsvundne eller forbanstede Monumenter, men mange ere dog uopretteligen tabte. Havde man ved den omtalte Restauration, da der dog anvendtes saa mange Tusinde Daler paa Kirkens Forskjønnelse, oprettet et lille Pantheon i samme, saa vilde man maaskee endnu den Dag idag foretrække, heri at hensette Afdødes Mindesmærker, istedetfor paa Kirkegaarden, hvor de, udsatte for Veirligets Paavirkninger, om føie Tid maa synke i Gruus.

Hvormeget den omtalte Hovedreparation, der stod under Borgermester Martfeldts Tilsyn, ialt har kostet, kunne vi ikke med Bestemthed angive, men tillade os dog her at anføre en ikke authentisk Angivelse desangaaende, som findes i Kirkens Archiv, og lyder saaledes: „Kirkens Udgifter til den store Reparation kan ikke regnes ringere end 15,600 Rd., dertil er oppebaaret af Kirkens egne Midler, saasom Obligationer, som kunde opsiges: 1000 Rd., af Collectpenge 1900 Rd.; Resten, 13,000 Rd., vil nok blive Kirkens egentlige Gjæld. Dertil er laant af Hospitalet: 7,072 Rd. 5 Mk. 5 ø. Af de Fattiges Pengesonds: 750 Rd. Hr. Kammerraad Eriksen har forskudt 4 à 5000 Rd.

5.

Saaledes var Kirken nu kommen i en betydelig Gjæld, som endnu forøgedes ved senere Reparationer, og den saa sig derfor, da det store Spiir 1783 var faldesærdigt, ikke

istand til at udrede de Bekostninger, som sammes Istandsættelse udfordrede. Et ædelt Egtepar, Hr. Kjøbmand Peder Eilshou og Hustru Anne Marie Becker, kom da den betrængte Kirke til Hjælp med en Gave af 8000 Rd., hvortil senere blev føiet 2000 Rd., for hvilken dens nuværende Spiir blev opført, hvorom det Nærmere vil forekomme i det følgende Afsnit om Taarnet. Saaledes var Kirken da nu atter bleven forsynet med et nyt og smukt Spiir, men endnu trængte den til flere udbændige Reparationer. 1790 befandttes nemlig Taget over dens høie, midterste Bygning saa brøstfældigt, at det paa ingen Maade lod sig istandsætte, uden at det ganske maatte nedbrydes og igjen af Nyt opbygges. Tommerværket, Bjelker og Lægter vare afraadnede i Enderne og i Sankningerne, saa at der var Fare for, at Taget engang i en Storm kunde falde ned og derved anrette megen Skade. Hvad der meget havde bidraget til denne yderlige Brøstfældighed, var den høie og steile Reising, som Taget da havde, da Spærbærket var 16 til 17 Alen og Dybden eller Bredden af Bygningen iffun 18 Alen, hvilket foraarsagede, at Blyets store Tyngde bragte det til at stride, naar Sømmene, hvormed det var fasthæftet, forrustede. Ved de derved foraarsagede Abninger trængte Vandet ind og gjorde Skade paa Muur- og Tommerværket. I Aarene 1791 og 1792 omlagdes derfor bemeldte Tag, og Gudstjenesten holdtes i den Tid hver Sommer i Graabrødre Kirke. Det blev nu gjort saa meget lavere, at Forskjellen imellem det gamle og det nye Tags Reising udgjorde paa hver Side omtrent 3 Alen. Overslaget over denne Reparation, som

findes i Kirkens Archiv, beløb sig ialt til 9201 Rdl. 4 Mk. 4 ſ., hvorfra dog maa drages Værdien af det gamle Bly. Det sidste Stykke Tag, som blev oplagt 1792, kostede 2573 Rdl. 2 Mk. 15 ſ., hvortil der af Odense Hospital og Communitet blev laant 1600 Rdl. Kirkens oeconomiske Forfatning blev saaledes stedse flettere, hvorfor den ogsaa, ifølge Kongl. Resolution af 15 Novbr. 1793, blev fritaget for Cathedralstolens Vedligeholdelse, saalænge den var behæftet med Gjæld. Imidlertid blev Kirken dog ogsaa i denne Periode indvending forfjønnet; thi hvad der ei kunde gjøres for dens egne Midler, det tilveicbragtes ved Privates Godgjørenhed. Saaledes bleve i Aaret 1797 Prædikestolen og Skranterne foran Choret og omkring Daaben forgyldte for en Gave af Strædermester Johannes Møller, hvilket Arbeide, ifølge Giverens Dufte, blev udført af afdøde Malermester Wegener. Foruden de forhen omtalte betydelige Gaver til Spiirets Opbyggelse skænkede Kjobmand Eilshous Enke, Anna Becker, endnu en Gave af 2000 Rdl., hvorfor Orgelet, Stolestaderne o. m. 1801 bleve malede og forgyldte, og Fløiel tilligemed Guldgaloner anskaffede til Prædikestolen.

Hvad de senere Reparationer ved Kirken angaaer, da have disse fornemmelig indskrænket sig til Tagets Omlægning fra Aarene 1819 til 1826, og senest 1838; Kirkens Ralkning indvending 1826; Orgelets Reparation og Omforgyldning, da Forgyldningen fra 1801 var bleven grøn; samt til Laarnets Reparation 1834, hvorom siden vil blive talt.

6.

Vi kunne ikke slutte denne Oversigt over St. Knuds Kirkes

Historie uden at omtale en for den meget vigtig og gavnlig Forandring med Hensyn til dens nærmeste Omgivelser, som i Aaret 1834 bevirkedes ved en Hædersmands Kjærlighed til sin Fødeby og denne Kirke. Ved de aarlige Provstesynd over St. Knuds Kirke havde der ofte været gjort opmærksom paa den Fare, der i Ildbrandstilfælde truede Kirken, derved, at afdøde Overlærer Brohm's Gaard stødte umiddelbart op til den østlige Deel af Kirken's nordlige Muur; og da nu efter Eierens Død denne Gaard skulde stilles til offentlig Auction, androg Kirkeinspectionen paa, at Kirken maatte bemyndiges til at kjøbe den til Nedbrydelse; men at udrede den dertil fornødne Sum fandtes for byrdefuldt. Da besluttede Hr. Kammerherre Jens Benzou i Odense, som allerede tilforn havde gjort sig fortjent ved mangen gavnlig Indretnings Fremme, og senere ved sit Testament har sikret sig en taknemmelig Efterlægts Betsignelse, i det anførte Viemed og for at bidrage til sin Fødebyes Forfjæmelse, at gjøre en Gave til Kirken, og oprettede derfor d. 26 Sept. 1834 et Gavebrev, hvorved han, saafremt hiin Gaard blev tilslaget Kirken ved Auction, forpligtede sig til at udbetale 3000 Rbd. Sølvs og overtage en i Gaarden sikret Livrente af omtrent 60 Rbd. aarlig. Dette veldædige Offer satte Kirken istand til at kjøbe Gaarden, som ved Auction kostede 2200 Rbd. Sedler foruden den ovenmeldte Livrentes Overtagelse, samt Auctionens Omkostninger. Bemeldte Gaard, der 1581 var bygget af Oluf Bagger, blev nu nedbrudt, Pladsen planeret og indhegnet med et smukt Stakit. Af den planerede Gaardsplads valgte Kammerherre Benzou sig en Met af passende

Storrelse til Begravelsessted for sig og sin i Aaret 1834 afdøde Frue, Antoinette Gersdorff, hvis jordiske Levninger 1836 fra Bisættelsescapellet*) bleve flyttede herhen og nedsatte ved Siden af det paa denne Plads opreiste Monument, og Stedet indviet ved tvende Taler af Dhr. Biskop Faber og Stiftsprovst Ortved. 1839 fik ogsaa Kammerherre Jens Benzon her sit Hvilested.

Credie Affnit.

Kirkeens oeconomiske Forfatning.

1.

Wi have i det Foregaaende søgt at vise Marsagerne til St. Knuds Kirkes maadelige Forfatning i oeconomisk Henseende. Vel er dens Gjæld for Diebliffet ikke ubetydelig; men dens Forhold ere nu dog ordnede saaledes, at dens Tilstand i ovennævnte Henseende, naar ikke uventede, store Udgifter skulle ramme den, hvert Aar gaaer frem til det Bedre, hvilket vil kunne sees deraf, at den 1838 havde en Gjæld af

*) Dette Bisættelsescapel, som ligger Sønden for St. Knuds Kirke, er indrettet af daværende Kirkeværge, Brygger Poulsen, som, efterat have beklædt denne Post i 19 Aar, døde d. 29 Januar 1838. Der havde fer staaet et gammelt Materialhuus, som nu er indrettet i samme Bygning.

omtrent 12,000 Rbd., *) som dog nu er sunken ned til noget over 8000 Rbd. I det vi nu, ved velvillig Bistand af nuværende Kirkeværge, Hr. Kjøbmand S. B a n g, hvis nidsjære Bestyrelse St. Knuds Kirke skylder saa Meget, gaae over til at meddele en Oversigt over dens oeconomiske Forfatning, maae vi gjøre Læseren opmærksom paa, hvad Dr. S c h a d i i nedenanførte Værk bemærker, at nogle af de i Hofmans Fundatsamling anførte Capitaler, som til forskjellige Tider ere skjænkede til St. Knuds Kirke, ere dels givne for, efter udtrykkelig Forlangende af Legaternes Stifter, øieblikkelig at anvendes til Kirkens Prydelse eller Forbedring i en eller anden Henseende; dels er der ikke draget nogen skarp Grændse mellem, hvad Stifterne af Legaterne have bestemt for Kirken selv og deres egne Gravsteders Vedligeholdelse, eller Kirkesognets Fattige. Man kan derfor ikke strængt følge Hofman, naar man vil angive de Capitaler, hvoraf Kirken for nærværende Tid er i Besiddelse. Disse ere:

1) A n n a R u m o h r s Legat, 4000 Rbd. Sols, som indestaaer uopsigelig i Stamhuset Glorup, nu Moltkenborg. Af Renten deles aarlig 62 Rbd. forholdsviis imellem Borgermesteren, Sognepræsten, Capellanen, Klokkeren og Kirkeværgen; Resten tilfalder Kirken imod at vedligeholde den Ahlefeldt-Rumohr'ske Begravelse.

2) H e n n i n g B a l k e n d o r f s Legat, som for Tiden beløber sig til 750 Rbd. Sols. Ifølge Fundats af 21 Febr.

*) Dr. S c h a d s Revision og Fortættelse af Hofmans Fundatser 5, Pag. 7.

1665 skænkede Henning Valkendorf, for at vedligeholde Familiens Begravelse i St. Knuds Kirke, en Bondegaard i Ørsted By, Baag Herred, med aarligt Landgilde af en Fjerding Emør, som Legator tillagde den ældste Borgermester i Odense, og desforuden Femteparten af Gaardens ubiøse Afgifter i Penge, beregnet til 14 Rbd. og 2 Rbd., af et jordløst Huus paa Gaardens Grund. Med kongelig Tilladelse er bemeldte Gaard og Huus solgte fra Kirken for 750 Rbd. Sølv, hvilken Capital uopsigelig indestaar i Frederikslund. Af Renten udbetales aarlig 10 Rbd. til Borgermesteren i Odense; det Øvrige falder til Kirken.

3) Stifteskriver Rasmus Andersens Legat var ligeledes en Bondegaard i Gierslev Sogn, Gudme Herred, med en aarlig Landgilde af 12 Rdl. 1 Mk. 4 ß. Denne Gaard blev ligeledes med kongelig Tilladelse solgt fra Kirken til daværende Eier af Krumstrup for 1084 Rbd. 3 Mk.; men efter senere Forandringer er Capitalen nu 1150 Rbd. Sølv, som indestaar i Gaarden No. 268 Lit. B. paa Vestergade i Odense.

4) Peder Eilshou og Hustrues Legat paa 500 Rbd. Sølv, som bestandig skulle være sikrede i en Engloffe, Gjertrudsholm kaldet; af Renten skal Legators og Kones Begravelsessted vedligeholdes.

5) Skærdmester Møllers Legat, 200 Rbd. Sølv, hvoraf Halvdel er sikret i Huset No. 229 i Vestergade, og den anden Halvdeel i Huset No. 633 i Klaregaden i Odense.

6) Kammerherre Dribergs Legat, 400 Rbd. Sølv, som er sikret i Huset No. 273 paa Vestergade i Odense. Af

Renten skulle de Giveren paa Assistentkirkegaarden evindeligt tilhørende 3 Gravsteder vedligeholdes med Stakit og Monument.

7) Uhrmager Gantzers Legat, 100 Rbd. Sedler, som i Forening med flere af Kirkens Penge, ialt 212 Rbd. 48 Sk., ere udsatte i Huset No. 545 Litr. A. i Hans Jensens Stræde i Odense; af Renten skal hans Gravsted vedligeholdes i 20 Aar.

8) En Capital til Beløb 300 Rbd. Sølv, hvoraf 100 Rbd. ere Renten af det Dribergske Legat; det Dørlige hidrører fra 4 af Møller Krags Enke og Kjøbmand J. J. Petersen købte Gravsteder; Capitalen er udsat i Huset No. 746 Litr. B. udenfor Møllebroe i Odense.

9) En Capital til Beløb 200 Rbd. Sølv, hvoraf Halvdelen er skænket af Jomfru Bjørnsen til hendes Gravsteds Vedligeholdelse; Resten er indkommen for 2 Gravsteder til Frøken og Fru Lütkehu. Capitalen er udsat i Huset No. 746 Litr. B. udenfor Møllebroe.

10) En Capital til Beløb 50 Rbd. Sedler, skænket af afdøde Kjøbmand Birchero; af Renten skal hans Gravsted vedligeholdes.

11) Overkrigscommissair Peter Krøysing Riisings Legat, 450 Rbd. r. S., som er skænket til Legators og Forældres Gravsteds Vedligeholdelse. Capitalen indestaar i Gaarden No. 456 paa Odense Byes Nørregade.

Kirkens udestaaende rentebærende Capitaler udgjøre saaledes 7950 Rbd. Sølv og 262 Rbd. 3 Mk. Sedler og Tegne. Desforuden har Kirken af en Gaard i Bregninge paa Herøe

aarlig i Jordskyldspenge 4 Rbd. 48 f . S. H. C. og en Nationalbank=Obligation eller Actie No. 19174 paa 400 Rbd. Solv.

2.

Endvidere eier Kirken i Tiender: af Hunderup By 32 Tdr. 4 Skpr. Rug, 46 Tdr. 6 Skpr. Byg og 32 Tdr. 4 Skpr. Havre, saavog i Smaaredselstiende 1 Td. $\frac{1}{2}$ Skp. Byg, og af Kalve og Lam et Beløb fra $1\frac{1}{2}$ til 2 Rbd.; af Bolbroe 11 Tdr. 3 Skpr. Rug, 28 Tdr. 3 Skpr. 2 Fdkr. Byg, 17 Tdr. 2 Fdkr. Havre, i Smaaredselstiende 5 Skpr. $2\frac{3}{4}$ Fdkr. Byg, og af Kalve og Lam omtrent 1 Rbd.; af Odense Bys Jorder $18\frac{1}{2}$ Tdr. Rug, $18\frac{1}{2}$ Tdr. Byg og $18\frac{1}{2}$ Tdr. Havre. Fremdeles høves Tiender af Odense og Bolbroe Jorder af 20 Tiendeydere med 12 Tdr. 7 Skpr. $\frac{1}{2}$ Fdkr. Rug, 34 Tdr. Byg og 19 Tdr. 7 Skpr. $\frac{1}{2}$ Fdkr. Havre, hvoraf Sognepræsten faaer det Halve og Kirken det andet Halve; samtlige Tiender betales efter hertt Lars Capitelstort.

3.

Kirkens Gjeld til Odense Hospital udgjør (1842) 1300 Rbd. 5 Mk. 14 f . Sedler og Tegn og 420 Rbd. Solv; til Kommunitetet: en Obligation paa 3941 Rbd. 4 Mk. 5 f . Solv og en Ditto paa 2789 Rbd. 4 Mk. $13\frac{1}{2}$ f ., ialt 8452 Rbd. 3 Mk. $\frac{1}{2}$ f .

4.

Kirkens ubisje aarlige Indtægter bestaae i: Kirkefatten, som paalagdes St. Knuds Menighed, ifølge kongelig Resolution af

3 Juli 1822, og oprindelig var omtrent 850 Rbd., men nu er nedsat til omtrent 430 Rbd.; Stolestadepenge omtrent 120 Rbd.; Piigpenge for Begravelser og Monumenter 3 à 400 Rbd.; Tavlepenge omtrent 16 Rbd.

5.

Kirkeens aarlige Udgifter ere i Almindelighed: Skatter omtrent 80 Rbd., Renter og Capitalafdrag omtrent 600 Rbd., Sognepræstens aarlige Huusleie 38 Rbd., Kapellanens 60 Rbd., Organist og Bælgetræder 224 Rbd., Klokkeren 20 Rbd., Overgraveren 53 Rbd., Undergraveren 42 Rbd., Uhrmageren 32 Rbd., Orgelets aarlige Eftersyn 16 Rbd., Kirkebørgen 16 Rbd. For tvende Kirken tilhørende Haugers Vedligeholdelse 23 Rbd. Reparationer og løbende Udgifter i Gjennemsnit 400 Rbd., Revisionen for Aaret 1842 60 Rbd. 4 Mk. 15 s. Assurancen af 12000 Rbd. er indbefattet under Skatterne. Expenser 6 Rbd. 4 Mk. 5 s.

Stiftsøvrigheden i Fyen udgjør Directionen, Sognepræsten og Borgermesteren og nu tillige een af Borgerrepræsentanterne Inspectionen.

Anden Afdeling.

Almindelig Oversigt, Taarnet, Judskrifter paa den ydre Muur.

Første Afsnit.

Almindelig Oversigt over Kirkebygningen.

1.

Efterat have berørt de vigtigste Begivenheder, som ere indtrufne med St. Knuds Kirke fra dens Oprindelse indtil vore Dage, gaae vi over til dens egentlige Beskrivelse. Førend vi imidlertid vende os til specielt at omtale, hvad der i dens Indre tildrager sig Bestuerens Opmærksomhed, ansee vi det passende at forudsikke en almindelig Oversigt over Kirke=Bygningens Grundtræk og dens enkelte Gjenstandes Fordeling.

Kirken ligger paa et af de høieste Steder, omtrent midt i Byen;*) men Skade er det, at den er saa tæt omgivet af

*) Efter en nøiagtig Opmaaling af Professor Bülow er Kæregaden det høieste Sted i Odense og 12 Tommer over St. Knuds Taarns Grund; denne igjen 36 Tommer høiere end forhenværende Graabre-

Huse og Træer, at man i Byen selv har Vanskelighed ved at finde et Sted, hvor man kan overskue denne skjønnede Bygning i dens Heelhed. Vel vandt Kirken i denne Henseende meget ved Nedrivelsen af afdøde Overlærer Brohms Gaard, hvorved som forhen meldt, dens østlige Deel kom til at staae frit, men man kan dog endnu fra flere Sider komme den temmelig nær, uden at kunne see den. Bedst viser Kirken sig fra det Syd for samme, paa den anden Side af Aaen liggende Nonnebjerg, eller et andet Sted fra denne Kant. Hvad dens nærmeste Omgivelser angaaer, da findes paa den sydlige Side Gymnastie- og Consistoriebygningen, der støder lige op til Kirken, og Gymnastehaven; imod Vesten og Norden omgibes den af St. Knuds Kirkegaard,*) og imod Østen af den

bred, 45 Tom. høiere end Slottet og 67 Tom. høiere end Frue Kirkes; Hunderup By derimod 145 Tom. høiere end St. Knuds Grund. (Dense Adressecontoirs Efterretninger 1773 No. 22.)

*) Assistentkirkegaarden udenfor Byens Vesterport, for hvis Anlæggelse, ifølge et Document i St. Knuds Kirkes Archiv, dat. „Dense d. 13 Sept. 1809,“ Haugeinspecteur Müller erholdt 1500 Rbd., blev indviet 1811 af Stiftsprovst Lohstrup, og strax derefter Biskop Hansens Liig fert derud her fra Kirkegaarden; dog blev den først 1818 taget i Brug af St. Knuds Sogn, da et Reglement udkom for Begravelserne. 1829 blev den udvidet med et Stykke, der blev indviet d. 11 Oct. f. A. af Stiftsprovst Valudan-Müller, 1837 blev den atter udvidet og indviet af Stiftsprovst Drtved ved et Liigs Begravelse d. 15 Juni f. A. Paa St. Knuds Kirkegaard bliver nu ikkun sjelden Noget begravet; dog kunne Egtesæller, hvis afdøde Mæge eller Børn allerede hvile der, naar det ikke er over 20 Aar siden, eller siige Egtesællers Børn, som de i unyndig Alder

saakaldte Kirkehøve, hvor afdøde Kammerherre Benzons Begravelsesplads er.

2.

St. Knuds Kirkes Grundform er en, udbvendig 100 Alen lang og 40 Alen bred, aflang Firkant, som afbrydes ved tre Udbygninger, af hvilke Consistoriet ligger paa den sydlige, Baa-benhuset og det Balkendorffske Capel paa den nordlige Side. Kirken er opført af røde Muursteen. Betragte vi først den østlige Gavl, da synes det udenfor al Tvivl, at den er yngre, end den tilgrændsende Deel af Kirkebygningen; thi ei alene er der Forskjel paa Muurværket, men man kan baade indvendig og udbvendig tydeligt see, at den senere er opmuret og ved en Muursteensforbindelse forenet med Sidemurene.

Den skønne Idee af Bygmesteren, at lade Lyset i store Masser gennemstrømme Kirken igjennem tvende omtrent 18 Alen høie Vinduer i Kirkens østlige og vestlige Gavl, er nu tildeels forstyrret, idet Vinduet i den østlige Gavl er halvt, og det modsvarende i den vestlige Ende heelt tilmuret, hvortil Marsagen i det Følgende vil blive anført. Rimeligviis har Kirkens Hovedindgang oprindelig været under det sidst-omtalte Vindue; men med Visshed kunne vi i denne Henseende Intet anføre.

(hertil henregnes ifkun uconfirmerede) jordes paa samme for den i Reglementet for Assistentkirkegaarden af 1818 bestemte Betaling. For andre af Byens Indvaanere kan og saadan Tilladelse erholdes, naar det Fjirdebelte af ovennævnte Betaling erlægges.

3.

Kirkebygningen deler sig i tre Skibe, af hvilke det midterste er saa høit, at der i dets Sidemuur er anbragt en Rød Vinduer ovenover Sideskibenes Tag. Af Vinduer har Kirken ialt 42; i Kirkens Mure, som ere af $3\frac{1}{2}$ Steens Tykkelse og understøttes af 20 udsvendige Muurpiller, ere anbragte 5 Døre, 3 paa den nordlige og 2 paa den sydlige Side; den østligste af hine fører ind til Valkendorfs Capel, og den modsvarende af disse til Conffistoriet. At St. Knuds Kirkebygning ikke er opført paa eengang, men til tre forskjellige Tider, viser sig tydeligt, naar man nøiere betragter samme. Paa den østlige Deel af Kirken, som rimeligviis er den ældste, er Muurværket behandlet med større Omhyggelighed, end paa den tilstødende Deel, og Muren ovenbed langs under Hovedgestimsen prydet med en gjennembrudt Muursteensforziring, der er 17 Tommer bred. Overgangene til Kirkens tre forskjellige Affnit antydes synlig ved tvende Rebner i Muren, der gaae fra Taget paa det høie midterste Skib, over de lave Sideskibe, lige til Jorden paa begge Sider af Kirken. Disse Rebner hidrøre derafra, at Affnittene ikke ere sammenbyggede ved nogen indgribende Muurforbindelse, men de yngre Dele kun byggede saa tæt som muligt op til de ældre, og derefter forbundne med samme ved Kalk. Det yngste Parti er Kirkens vestlige Halvdeel, der, som forhen meldt, fuldsortes under Biskop Gisico, og saavel i Hensende til den tekniske Behandling af Muurværket som i Ornamentet og Vinduernes Form, især indvendig i Kirken, kjendelig skiller sig fra den østlige Deel.

De betydelige Uligheder, der saaledes findes imellem Kirkens forskjellige Affnit, tyde ogsaa paa en Forandring i den oprindelige Plan, men hvorledes denne har været, er vanskeligt at sige. Den afbrudte Sidemuur, der er synlig saavel udenpaa Høikirkens Nordside, hvor den er udspækket med Kalk, som indenfor det nordlige Sideskibs Tag, lader formode, at man engang har haft ifinde her at bygge ud til Siden. En ufuldendt Taarntrappegang, som man endnu oppe fra Hvalvingerne seer i en af Villerne ligeoverfor Prædikestolen, leder til den Formodning, at man paa dette Sted har villet opføre Taarnet.

Kirkens Tag, som i de sidste 50 Aar har forarsaget den betydelige Udgifter, bestaaer af Bly- og Zinkplader; Spirret er bedækket med Kobber. Ifølge et Overflag fra 1790, som findes i St. Knuds Kirkes Archiv, er Kirketagets Længde fra den østlige Gavl til Taarnet 84 Alen og Hviden 14 Alen. Taget, som springer ud fra Taarnet, er i Længden 10 og i Hviden 3 Alen. Taget udgjør til begge Sider 2412 Qua- dratalen.

Hovedindgangen er nu igjennem det til den nordlige Kirkemuur tilbygte Waabenhuus, hvorpaa staaer Kong Christian den Fjerdes Navn, under hvem, som forhen meldt, St. Knuds Kirke blev Sognkirke, og Aarstallet 1754 (begge af Jern). Dette Aarstal i Forbindelse med Kong Frederik den Femtes Navnetræk med Krone over, hvilket er udhugget i Steen over Indgangen, tyder paa, at Waabenhuset ved den omtalte store Reparation, som foretoges med Kirken i Midten af for-

rige Aarhundrede, har været underkastet betydelige Forandringer.

Kirken er indvendig 93 Alen lang og 32 Alen 9 Tom. bred. Hvalvingerne hvile paa 20 Piller, hvoraf de største have omtrent $2\frac{1}{2}$ Alens Brede og Dybde. Disse Piller, ordnede i tvende Rader, dele Kirken i trende Gange: den midterste, 14 Al. 2 Tom. bred, og den søndre og nordre Sidegang, som i den vestlige Ende ere 7 Al. 10 til 11 Tom. og i den østlige 7 Al. 5 til 6 Tom. brede, hver med 10 Hvalvinger, af hvilke de tre før den midterste Gang ere over Choret, og ved den anden Ende een under Taarnet, alle besatte med forgyldte Stjerner paa blaa Grund af Pap, der dække Muurhullerne. Det høie midterste Skibs Hvalvinger ere $31\frac{1}{2}$ Alen, og Hvalvingerne over Sidegangene 15 Al. 10 Tom. høie. Pillerne, hvis Grundflade oprindelig har været to sig krydsende Obvadrater, rigt forzirede med Glider, udbrede sig i en Hvide af $8\frac{1}{4}$ Alen til Spidsbuer, der forbinde Nabopillerne imod Ost og Vest, men imod Nord og Syd gaae over i Hvalvingerne over begge Sidegangene. Langs op ad Høikirkens Sidemure, ind imod den midterste Gang, fortsættes Pillerne halvt op høiede fra Muren indtil den underste Rand af de øverste Binduer; der omfattes Gliderne af et Capitæl, hvis Form er forskjellig i Kirkens forskjellige Afsnit, og hvorfra Hvalvingernes Ribber udbrede sig. Som forhen meldt er den nederste Deel af Pillerne forvansket, saa at den oprindelige Form nu er ulkjendelig, hvorimod en Deel Zirater i forrige Aarhundredes Smag ere anbragte. Det fjerde Par Piller fra Kirkens østlige Ende ere meget bredere end de andre,

hvilket hidrører fra den ovenfor omtalte Forandring i Bygningsplanen og synes at bestyrke den Formodning, at et Taarn skulde have staaet her. Det sidste Par Piller imod Vesten ere ligeledes dobbelt saa tykke som de andre, og deres øverste Deel forbunden med en Tværmuur, hvorpaa Orgelet hviler; Grunden hertil vil blive omtalt, naar vi komme til at tale om Taarnet.

Høikirkens Muur over Pillerne er gennembrudt under de øverste Vinduer ved Nabninger, der dækkes med Spidsbuer og gaae ind under Sidesribenes Tag. Disse Buer ere nu tilmurede, dog er deres Profil stærkt fremtrædende. Det er ubist om disse nogensinde have været aabne; i saa Fald har der ikke været een eneste Muurflade af nogen betydelig Udstrækning synlig i Kirken.

I Kirkens vestlige Ende sees høit under Hvalvingerne Orgelet, over hvis yderste Repræsentationspiber Kong Frederik den Femtes og Dronning Juliane Marias Nabnetræk, med Krone over, ere anbragte. Under Orgelet ere tvende Rader Pulpiturstole, og der neden under Daaben, hvilket kan give et Begreb om Kirkens Høide. Paa den høire Side af Alteret, i Storkirkens eller Skibets hele Længde, ere byggede 2 Rader Pulpiturer over hverandre imellem Pillerne, med Undtagelse af de tre østligste Par. Paa den modsatte Side ere kun to Buer lukkede paa denne Maade. Prædikestolen er anbragt paa den sjette af den sydlige Rader Piller; Pulpiturstolen ligeoverfor denne blev 1816 decoreret for Stiftets daværende høie Gouverneur.

Stolestaderne paa Gulvet ere byggede paa sædvanlig

Maade, to Rækker lange og to Rækker korte Mand= og Fruentimmerstole, i Hovedgangen og begge Sidegangene. Gulvet er belagt med Fliser og Liigsteen, hvoraf, som forhen viist, de fleste ere uden Indskrift. Den Deel af Choret, som er ligefor den brede Hovedgang, er belagt med afvejlende hvide og sorte Marmorfliser.

Endelig bemærke vi endnu, at Kirken indeni er heelt kalfet. Alle Pulpiturstolene saavel som Orgelet, Prædikestolen og Stolestaderne ere malede med Hvidt og Blaåt og zirede med forgyldte Decorationer i forrige Aarhundredes Smag, hvilke ikke ere anvendte paa det Smagfuldste og næsten give Gjenstandene et altfor pynteligt Udseende. Den hvide Farve alene, der passede godt til Kirkens hele Stiil, vilde uden Tvivl have gjort en bedre Virkning.

Andet Afsnit.

Om Taarnet.

1.

At Kirkens Taarn ikke hører til den oprindelige Kirkebygning, synes at fremlyse af flere Omstændigheder: det er opført af et andet Slags Muursteen, end den øvrige Bygning; der, hvor dets Muur i det Indre er sammensøiet med Hovedbygningens Muur, har den Cirkelbuer, medens i den øvrige Bygning kun Spidsbuer forekomme; endelig har

Taarnet ingen egen Grundbold, men er saaledes anbragt ovenpaa Kirkebygningen, at det har foranlediget kjendelige Forandringer i denne. Oprindelig synes Kirken imod Vesten at have været sluttet med en høi taffet Gavlmuur, hvoraf man endnu kan see svage Spor ude paa Muren; paa denne har muligen, ifølge enkelte Tegne inde i Taarnet, engang været anbragt en Klokkestol. Ovenpaa denne høie Gavl, i umiddelbar Fortsættelse af den, er Taarnets vestlige Muur opført der, hvor endnu de mod Nord og Syd fremspringende Sider af Gavlens og en Række af Jernankere i Muren kjendelig angive Forbindelsen. Taarnets sydlige og nordlige Sidemure staae paa Murene af Kirkens høie midterste Skib; men dets østlige Muur hviler kun paa det vestligste Par af store Piller inde i Kirken selv. Derfor ere ogsaa disse to Piller forstærkede, deels ved tilføiede Sidemure, der viensynligt ikke have været paatænkte ved deres første Opførelse; deels derved, at en Tværmuur, hvorpaa nu Orgelet hviler, er opført imellem dem. Heraf har Følgen været, at det store Vindue i Kirkens vestlige Gavl, der i en stor Måse skulde kaste Lyset langs ind i den midterste Gang, blev affpærret og altsaa unyttigt. Maaſkee derfor, maaſkee ogsaa for at styrke den vestlige Gavl, der, som sagt, bærer Taarnet, er dette Vindue tilmuret. Smidlertid hidrører Taarnet dog uden Tvivl fra de katolske Tider; thi det findes paa den gamle Grundtegning over Odense, der hænger paa Byens Raadstue og er fra 1594. Imellem dette Aar og 1536 kan det neppe tænkes, at saa betydeligt et Arbejde skulde være udført ved Kirken. Det maatte da være steet paa Klosterets Bekostning;

men største Delen af detses Indtægter anvendtes i disse Aar paa andre Maader i det Offentliges Tjeneste, og siden 1572 blev det, som vi ovenfor have viist, ganske inddraget; men paa Kirken, der dengang ikke var Sognkirke, har Regjeringen neppe ladet mere end det uundgaaeligt Fornødne anvende, især da Klosteret blev et Lehn for Kongens Kantoler.

2.

Taarnet er, som allerede antydet, firkantet med et kobbertækt Spiir, hvis Spidse skal hæve sig 200 Fod over Grunden. Da Kirken ligger i den store Slette, der fra Foden af Fyens Høiland strækker sig imod Nord og Øst ud til Søen, har man fra dens Høide en herlig Udsigt over det frugtbare, stærkt bebyggede Landstrib, kun imod Vesten begrændset af det høie Land, der hæver sig op imod Bispenbjerg, for derfra at dale ned imod Lillebelt. Et almindeligt Døie kan fra de fire Nabninger i Spiret tælle 80 Herregaarde, Kirker og Byer, ikke at tale om den Mangfoldighed af enkelte Gaarde og andre Bygninger, hvormed Egnen er som besaaet.

Om Taarnets Opførelse fortælles et Sagn, der dog ogsaa forekommer ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, og som rimeligviis har ligemeget og ligeliden historisk Grund paa begge Steder. Vi ville anføre det med Justitsr. Thielles Ord (D. Folkesagn and. Udg. 1, 206): „Da man havde fuldendt Taarnbygningen paa St. Knuds Kirke i Odense, stete det, at en Tommerhvend satte sig op imod sin Mester og paastod, at være vel saa duelig som han. Da lagde Mesteren en Iverbjelle ud fra det Øverste af Taarnet, tog en Dre og gif

„ud paa Bjelkens Ende og ved eet Hug fæstede han Dren.
 „Derpaa gif han ind, befalende Svenden, at gaae ud og tage
 „Dren tilbage. Men da Svenden stod yderligst paa Enden
 „af Bjelken, saae han ud over Byen og blev derved saa for=
 „færdet, at han raabte: Mester! nu kommer Bulbro nærmere!
 „Men Bulbro er en liden By udenfor Odense, og, da Meste=
 „ren horte ham sige dette, gav han til Svar: „Gud være din
 „arme Sjæl naadig!“ og i samme Stund styrkede Svenden
 „ned fra Bjelken.“

3.

Forhen fandtes paa St. Knuds Kirke 6 Spiire, nemlig eet paa dens østlige Ende og paa Taarnet eet Hovedspiir og fire mindre i Hjørnerne, hvilket kan sees paa Prospectet af Odense i Danff Atlas og paa den omtalte gamle Grundtegning; men ved Reparationen 1783, da det nærværende enkelte Spiir blev bygget, borttoges de andre, som alle vare meget brostfældige. Hvorlænge Spiiret har staaet, efterat det første Gang var opsat, vides ikke; men 1694 nedfaldt det af Brostfældighed og ihjelslog en Skolediscipel. Kirken var da i det Hele meget forfalden, hvorfor en Hovedreparation foretoges paa Biskop Ringos Foranstaltning. Da Spiiret nu atter blev opsat, lagdes i den forgyldte Knap, i en paa Stangen hæftet Blyrulle følgende af Biskop Thomas Ringo forfattede Vers:

„Den Tid Kong Christian den Femte loolig ferte
 Monarkekronen, og fra Land al Ufred kierte,
 Charlotte Amalia af Hessens første Blod
 Var Dronning, hvis Natur var from og iegod.
 Da Friberich han var Monarche Pring og Herre,
 Til Arvekronen fød, hvis Hjerte Gud regiere,

Prins Christian, Prins Carl, Prins Wilhelm Brodre tre,
 I Live vare da, som Glæde var at see.
 Sophia Hedevig, Prinsesse, Dydens Krone
 Vel værd at sidde paa en Kongelige Throne;
 Hun ogsaa da var kvæg; Gud giere hende stor,
 Og det Monarche Huus alt fuld af evig Flor.
 Det var blev denne Spiir paa sin blyrundet Kappe
 Forbedret her og der, jeg blandt de andre Knappe,
 Som Helt og Hovedmand af nye blev pyntet ud,
 Og stobt til Herrens Huus, som kaldes af St. Knud.
 I stolte Vinde, som mig true vil og støde,
 I fæse Tordenstralb, som mig med Ild ter høde
 Guds eget Die skal nok vise eder af,
 Saa jeg opkneisende skal holde mig saa brav,
 At medens Herrens Rost i Kirken op skal stemme
 Jeg Kongens Navn ubi mit Kobberbug skal gemme,
 Men falder jeg engang, da reiser mig igjen,
 For Konges Skjold, som var Guds Huuses Ven."

Paa den anden Side:

„Hans Excellence Konf. Geheimeraad og Ridder, Hr. Diderich Schult
 til Christiansdal og Findstrup,

Stiftsbefalingsmand i Byen.

Dr. Thomas Ringo, Biskop over Byens Stift.

Mag. Ludvig Stoub, Domprovst og Sognepræst her til St. Knuds
 Kirke.

Profesorerne paa Gymnasium vare:

(foruden Mag. Niels Hals, som Emeritus.)

Mag. Knud Landorff, S. S. Theol. Lect. Lingv. Hebr. Profesør.

Mag. Elias Naur, Gr. Lingv. Profesør.

Mag. Thomas Brodorus Birchero, Eloqv. Profesør og til-
 lige Rector Schol.

Lauris Lujah, Philosop. og Mathes. Profesør.

Sognepræsterne her i Byen vare

Mag. Mads Sviid til St. Hans Kirke.

Mag. Friderich Christian van Haven til vor Frue Kirke.

Fr. Laurib Knudsen til Hospitalet.

Fr. Mads Rostodi Medtjener i Ordet her til St. Knuds Kirke.

Magistr. samme Tid var:

Peder Blanchenborg og Jens Christensen, Borgermester.

Niels Mule, Niels Gorm og Jacob Møller, Raadmænd.

Og Claus Riisen, Borger og Handelsmand i Odense var Kirkeværge."

4.

Saaledes stod nu da atter St. Knuds Kirke med sit skjonne Spiir, en Prydelse for Odense By, indtil det i Slutningen af forrige Aarhundrede var saa medtaget af Tidens altfortærende Tand, at det truede med at synke i Gruus. Den store Hovedreparation i Kirken fra 1750 til 57, og andre senere Reparationer havde ikke alene aldeles udtomt Kirkens Midler, men ogsaa forøget dens Gjæld betydeligt; den savnede derfor nu Midler til at istandsætte det faldefærdige Spiir. Da kom, som meldt, et ædelt Ægtepar, Hr. Kjøbmand Peter Eilshou og Hustru, den betrængte Kirke til Hjælp. Først skænkede Eilshou 6000 Rdl. til et nyt Spiir, og hans Hustru Anna M. Becker forøgede endnu senere denne betydelige Gave med 2000 Rdl., for at det nye Spiir kunde blive dækket med Kobber. Formodentlig har hun senere endnu offret 2000 Rdl. til samme Diemed, thi paa den sorte Marmortable over Daaben inde i Kirken, hvor denne Families Gaver til Kirken og andre offentlige Stiftelser opregnes, staaer: „10,000 Rb. til Kirkens Taarn og Spiir at nedbryde og opbygge."

Den 1ste Decbr. 1783 begyndte man nu at nedbryde Kirkens Hovedspiir tilligemed de 4 Hjørnespire og Spiret

paa Kirkens østlige Ende, og ved Guds milde Bestyrelse løb dette farefulde Foretagende lykkeligt af, uden at Noget kom til Skade. Det bestemtes nu, at Kirken for Fremtiden kun skulde have eet Spiir, og at den i det østlige Spiir forhen hængende Getklokke, der blev ringet fra Choret, skulde henflyttes til Kirkens store Taarn. Efter omtrent to Mars Forløb var man kommen saa vidt med det nye Spiirs Bygning, at man den 8de Novbr. 1785 kunde opsætte den nye meget smukke, kostbare og ægteforgyldte Fløistang. Ligesom 1694 blev ogsaa denne Gang i Ruglen indlagt følgende, af Biskop Ramus forfattede, Vers:

„Af trende Kongers Gunst især jeg seer Ere,
 En Konges store Navn blev givet mig at bære;
 Blandt Sognekirker's Tal en Konge satte mig,
 Du Hjerde Christian! jeg sigter hen til Dig;
 Jeg maatte agtes som usjensom, naar jeg glemte
 Den mildbeste Regent, Kong Frederich den Femte,
 Han viiste Dig, at han for mig bekymret var,
 Sam talter jeg for den ubvortes Pynt, jeg har.
 Da jeg var frygtsom for, det Danhelds Støb at friste,
 Det Spiir, jeg længe bar til Prydelse, at miste,
 Gud valte op en Mand, af Gud og mig en Ven,
 Som lod mig tage ned og reise op igjen.
 Dyrreft jeg staaer: Gud, lad mig staae til silbig Alder!
 For hver jeg viser mig, og dem til Vidne kalder,
 At de kan see paa mig, som Mandens Godhed ned,
 At Kierlighed er ei endnu hos os udbød.
 Lad Kongens ganske Huus, o Gud, med Land og Riger
 Af dig velsignes! lad hver Ven, som her opstiger,
 Med saadan Andagt stee, at den til Himlen naaer
 Og aldrig ubenhørt fra Himmelthronen gaer!

Lad mig ei savyne dem, som ved din Lærdom blive
Dg dit det sande Ord til Sjælesøde give!

Lad og den Dyrkelse, som her skal gives Dig,
I Troe, og Mandens Kraft usminket vise sig,
Hvad Kingo onskte Dig, da han til Erminde
Om din Forbedring skrev, det see vi nu at finde
Sin Fylde. Herved jeg, hans femte Eftermand
Gjer lige Ønske og Formanings Ord, som han."
Odense d. 8 Novbr. 1785.

Jacob Ramus.

Paa den anden Side:

„Samme Aar var: Hans Excellence, Geheime-Konferentkraad og Ridder,
Fr. Henrich Wille, Stiftsbefalingsmand i Fyen. Fr. Jacob Ra-
mus, Biskop over Fyens Stift. Dr. Lauriø Ancher, Domprovst og
Sognepræst til St. Knuds Kirke. Professorene ved Gymnaste vare:
Mag. Christian Gotthold Seiblich, S. S. Theol. & Lingv.
Græc. & Hebr. Professor. Fr. Niccolai Bügow, Mathes.
Professor. Mag. Johan Henrik Lauber, Eloquent. Professor
og tillige Rector Scholæ. Mag. Hans Sibbern, Eloquent. Pro-
fessor og tillige Conrector Scholæ. Sognepræsterne her i Byen vare:
Fr. Henrik Michael Achen til St. Hans Kirke. Fr. Christian
Seibelin til Frue Kirke. Mag. Hans Jørgen Gottschalk til
Hospitalet. De residerende Kapellaner her i Byen vare: Fr. Tobiasø
Chr. Wirth til St. Knuds Kirke. Fr. Christian Grüner til St.
Hans Kirke. Fr. Lars Christian Dan til Frue Kirke. Som con-
stitueret Magistrat: Fr. Landsdommer Lauriø Martin Bendz. Fr.
Landvaendcommisair Hans Dreyer. Dg Hans Riisling, Borger
og Handelsmand her i Odense, var Kirkens Børge.“

5.

Til Taarnet ere tvende Dpgange fra Kirkegaarden igjen-
nem Kirkens vestlige Gavlmuur. I det er et Slagubr, som
har Wisere ud til 3 Sider. Forhen viste det ogsaa paa en

Skive inde i Kirken, som endnu sees over Pulpiturstolene under Orgelet; men, da Lynilden d. 31 Aug. 1806 slog ned i Taarnet, hvorved et Par Hjul i Uhret bleve beskadigede, hvilke dog strax istandsattes igjen, blev Meddelelsesmidlet fra Taarnuhret saabel til bemeldte Skive nede i Kirken som til to Klokker bagved under Orgelet, som sloge tilligemed Taarnuhret, forstyrret og er siden efter ikke bleven istandsat igjen. Smidlertid bevirkede dog denne Begivenhed, der ved Forsynets Baretægt ikke gjorde den skønne Kirke megen Skade,*) at man blev opmærksom paa den Fare, hvorfor den i denne Henseende var udsat, og man besluttede derfor at forsyne Kirken med en Lynafleder, hvilket ogsaa i Aaret 1807, ved frivillige Bidrag af Odense Borgere, blev iværksat.

6.

Endvidere findes i Taarnet 5 Klokker:

1) Lo-Kloffen, hvorpaa staaer:

„Gloria Deo in Excelsis Ao. 1730. Borgermester Andreas v. Bergen, Raadmænd Hans Povelsen, Jørgen Sahn, Christian Ulrich Bled have ladet denne Klokke stebe ved Heinrich Tødsen ubi Kjøbenhavn Aar 1728.“

2) Li- eller Fruelkloffen med følgende Paaskrift:

„Denne Klokke hafver Jens Moensen oc Friederich Ammonbaad, Kirkeværge til St. Knud ladet omsteebe Aar 1622.“

3) Stormkloffen, hvorpaa læses:

„Hellig Trefoldigheds Klokke hedder jeg, Jens Hansen i Søebye stebte mig. Saa stebte han mig i Jesu Navn til en Storm-Klokke.“

*) Ifølge et Document i Kirkens Archiv blev den taget for 207 Rdl.

5 Mk. 13 ø.

Othense Bye til Vere oc saa stesde hand mig i Jesu Naavn Ao.
MDXCVII.

G. S. O. Mester Jacob M. (Jacob Madsen Beile) Bisp i
Fyn.

- 4) Tolv- eller Lectieklokken, formodentlig kaldet saaledes, fordi dermed ringedes til og fra Skole.
- 5) Eet-Klokken, som før hængte i det nu nedbrudte Taarn paa Kirkens østlige Ende, og ringedes nede fra Choret.

Den sidste Reparation ved Taarnet fandt Sted 1834, da den øverste Deel af samme imod Sønden blev udhugget og nye Steen indsatte, samt Spirets Kobbertag udbedret.

Credie Affnit.

Indskrifter uden paa Kirken.

1.

I Kirkemuren ere udvendig anbragte 4 Monumenter, nemlig 2 paa den sydlige, 1 paa den vestlige og 1 paa den nordlige Side. Nærmest imod Consistoriebygningen er i den sydlige Kirkemuur anbragt et Monument over Familien Riis-sing, og Madsen nedenunder, hvor deres jordiske Levninger hvile, er indhegnet med et Jernrækværk. Paa Monumentet læses:

„Hvilested

for

Peter Krysfing Riisfing,

Krigsraad og Overkrigscommissair,

født den 18 Apr. 1773, død den 29 Sept. 1829.“

For dette Gravstedts bestandige Vedligeholdelse er stænkret
til St. Knuds Kirke en Capital af 450 Rbd. r. S.

„**Hans Riisfing,** Handelsmand i Odense,

født 1730, død 1801, og

Maren Krysfing, hans Hustru,

født 1740, død 1810.

Haand i Haand vi vandred gjennem Livet;
Ejnsomt vi modtogte hvad os givet
Blev af Ham, der sender Gaver ned;
Og naar Torne mødte vore Fjed,
Uden Knur, vi deelte tunge Byrde,
Stolende paa ham den gode Syrde,
Der med Biisdom styrer alt, og seer,
At man lutres selv ved Lidelser —
Nu i rolig Havn vi trygge hvile
Og, forklarede, til Jorden smile.“

Kjøbmand **Hans Riisfing**, som eiede de tvende Gaarde
paa Odense Dvergade, der nu tilhøre Hr. Biinhandler **Jensen**,
var længe Børge for St. Knuds Kirke. Sonnen,
Peter Krysfing Riisfing blev Candidat i Theologien
d. 25 Oct. 1793; men, da han efter sine Forældres Død kom
i Besiddelse af en betydelig Formue, attraaede han ingen
offentlig Ansættelse. Efterat han under Krigen i nogen Tid

havde været Rysbefalingsmand, kom han til at reise udenlands med de to ældste Sønner af Hs. Excel. Hr. Grev Wille Brahe til Hvedholm. Efter sin Hjemkomst fra denne Reise opholdt han sig fornemmelig i Faaborg, hvor han især stod i nær Forbindelse med den Plougskke Familie. Han anvendte en Deel af sin Formue til Stiftelsen af et Legat, som benævnes „det Kryssing Riisingske Legatum,“ hvis Renter skulle deles lige mellem to værdige Enker og to Somsruer her i Thyen.

Lidt vestligere sees paa samme Muur et andet Monument, hvorpaa læses:

„Her hviler

Generalmajor **Jorgen Christian Bruun,**

født d. 5 Aug. 1727, død d. 31 Mai 1799.“

2.

Lige under Taarnet er i den vestlige Kirkemuur, paa det Sted, hvor maaskee engang Hovedindgangen til Kirken har været, af St. Knuds Kirkes Forsvar 1787 opreist et Marmor-Monument, bag et flettet Gitterværk af Staaltraad, over Kjøbmand Eilshou og Hustru, til en taknemmelig Erindring om de betydelige Gaver, som disse offrede til Gjenopbyggelsen af Kirkens Spiir. Øverst paa Monumentet vises Forsynets Die i en hvid Triangel, omgivet med en forgyldt Glorie. Under samme en Vrekrannds, gjennemstikken af tvende Palmegrene, og ved hver Side en aflang Base. Paa Monumentet er følgende Indskrift:

„Gode, Hader og Fred
skal være over Hver, som gjer det Gode. Rom. 2, 10.

!Det opfyldtes i Liden
og det opfyldes nu i en salig Evighed
paa

Belable Hr. **Peter Gilschow**,
Handelens Lyø og Væ her i Odense,
som ved sin redelige Klogskab vandt sjældne Nidler;
men agtede Riigdom for Intet mod Guds Væ og et godt Ravn,
laante Herren villig af sin Riigdom

og

da alt Hjælpens Haab var ube for dette Laarn
stjankede det i dens Ned 6000 Rbl. til et nyt Spiir
Aar 1783 d. 9 October.

Det vil og stadfæstes i Lid og Evighed
paa hans efterladte Enke

Belable Madame **Muna Maria Becker**,
Kjennets Ziir og Prydelse,
hvis Edelmobighed stjankede endnu 2000 Rbl.
d. 1 April 1784

til at dække Spiret med Kobber
og desbedre befæste Laarnet mod Fremtiden.“

3.

Paa den nordlige Kirkemuur findes kun eet Monument,
hvorpaa læses :

„Her hviler

Dr. Lorenz Ancher,

Profesfor Theologie og Siisteprovst;
begavet med et adelt Hjerte, en opklaret Forstand
og en grundig Lærdom
prædicke han som Sognepræst ved denne Kirke
i 22 Aar

Christendommens rene Lære med dens sande Aand;
var født d. 4 Oct. 1746, døde d. 7 Juni 1798.“

Dr. Ancher var født i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, den ved sine Indsigter i den danske Lovkyndighed, og sine Fortjenester af sit Fødeland Bornholm, noksom bekjendte Conferentsraad Peder Røsfod Ancher, var Professor Juris ved Universitetet. Efterat have taget Embedsexamen 1766, blev Lorenz Ancher Decanus ved Communitetet, reiste Aaret efter til Göttingen, tog Magistergraden ved Universitetet der 1770, og blev sammesteds ansat som Repetent i det theologiske Fakultet med 150 Rd. Løn, samt Løste om Befordring i Fremtiden; men, da hans Helbred svækkedes, og hans Forældre ønskede hans Hjemkomst til Fædrelandet: saa kom han 1772 tilbage til Kjøbenhavn, og blev der Aaret efter Professor Theologiæ ordinarius ved Universitetet. 1774 tog han Doctorgraden i Theologien og blev Aaret efter Stiftsprovst og Sognepræst ved St. Knuds Kirke i Odense. Han var gift med en Datter af Justitsraad F. Wodroff, Ursula Elisabeth Wodroff (hendes Moders jordiske Levninger hvile i den store aabne Begravelse under Choret, hvilket vi siden komme til at omtale) og efterlod sig 3 Børn.

Endnu findes udenpaa Kirkemuren, tæt ovenover den nederste Række Vinduer, en gammel Indskrift med Munkesbogstaver, der længe har været Gjenstand for flere Forstters Undersøgelse. Vi meddele om denne en Afhandling, der velvilligen er bleven os skjænket af Forfatteren.

*

*

*

Om Biskop Giscos Indskrift paa St. Knuds Kirkes Muur;

af

C. Paludan-Müller.

Indskriften paa St. Knuds Kirkes Muur har siden Pontoppidans Tid været Gjenstand for flere Fortolkningsforsøg. Denne flittige Samler omtaler den i *Marmora danica* (S. 224), men som ulæselig og uforstaaelig, — en Dom, der maatte bestyrkes baade ved de faa meningsløse Ord, han anfører som Udbyttet af Undersøgelsen, og derved, at han vil have fundet Runer blandt Bogstaverne. Den Første, som med Held forsøgte at læse Indskriften, var Landsdommer A. v. Bergen, som i Anledning af den store Reparation, der i Kong Frederik d. 5tes Tid gav Kirken dens nuværende Udseende, omhyggelig undersøgte den og foranstaltede den malet paa en ivinefaldende Maade. I Maret 1757 læstes den atter af Mag. C. H. Biering, Præst til Nastrup paa Falster; men det var dog først 1789 at den publiceredes i Blochs og Næraaes fyenste Geistligheds Historie (S. 583), uden at vi vide, om den der meddeelte Læsemaade er den samme som v. Bergens, eller fra hvem den i andet Fald hidrører. Uagtet den bragte et meget heldigere Resultat, end man efter Pontoppidans trostesløse Beretning skulde have ventet, havde den dog endnu nogle uforstaaelige eller tvivlsomme Steder, hvorfor man dengang endnu ei havde noget Fortolkningsforsøg. Først den omtalte Mag. Biering, foranlediget ved Indskriftens Meddelelse i den fyenste Geistligheds

Historie, søgte at bringe Sammenhæng og Mening i den. Han gav i det kjøbenhavnske Ugeblad Kritik og Antikritik (for 1790, S. 658) først kritiske Bemærkninger ved Blochs Læsning, i hvilken han paaviste flere Feil, og rettede derpaa enkelte vanskelige Steder ved Gisning; paa denne saaledes ved Autopsi og Conjectur construerede Læsemaade grundede han en Oversættelse, som fra den Tid har gjældt for rigtig og vel ogsaa for største Delen er det, om ikke, som det Følgende vil vise, i Et og Alt. Navnlig gjør Biering ved Gisning det Sted i Indskriften forstaaelig, hvorpaa dens hele Sammenhæng beroer. Netop dette Steds Uforstaaelighed var uden Tvivl Hovedgrunden til, at man i den fyenske Geistligheds Historie ikke vovede sig til noget Fortolkningsforsøg. Nyerup meddeelte senere i Skildring af Tilst. i Danmark og Norge 4de B. S. 267 et Udtog af Bierings Beretning, men saaledes, at man derefter maa antage, at Biering har givet sin Læsemaade ligefrem som funden ved Autopsi, uden at det sees, at han udtrykkelig erklærer den tildeels grundet paa Gisning; men man feiler neppe ved at antage, at Bierings Læsning først gjennem Nyerup er gaaet over i Publicum og anseet for den rette; saaledes kan det ikke undre os, at man ved senere Dypmaling af Indskriften, i Anledning af Bygningens Reparation, har ladet sig lede af den, forsaavidt man overhovedet har bekymret sig om at restituere Indskriften rigtigheden; thi det er neppe tvivlsomt, at dette Arbeide flere Gange ligefrem har været overladt Haandværksfolkernes Godtbefindende. I Aaret 1811 undersøgte Etatsraad Vedel-Simonsen atter Indskriften og fandt da ved

omhyggelig Sammenligning flere Feil i den hieeringsste Læsemaade; men da de fleste og betydeligste Vilkaarligheder i denne ikke kunne bemærkes paa anden Maade, end ved at stige op til selve Bogstaverne og der med Haand og Die umiddelbart beføle dem og bese dem i nærmeste Nærhed, maatte dog denne lærde Oransfer, uagtet de Berigtigelsler, man har ham at takke for, i det Hele blive staaende ved Bierings Forklaring, navnlig ved den af ham antagne Forbindelse imellem Indskriftens Slutning paa Kirkens nordlige og dens Begyndelse paa den sydlige Muur, — en Forbindelse, der netop udgjør Hovedknuden. Efter Opfordring af H. M. Kongen, dengang Gouverneur i Fyen og Præsæs for Fyens Stifts literære Selskab, foretog Forfatteren af disse Linier i Aaret 1839 en ny Undersøgelse af Indskriften, hvis Resultater ere en Deel afvigende fra den hidtil gjeldende Mening. De ere i Hovedsagen indrykkede i Vedel=Simonsens Bidrag til Odense Byes Historie, 2 H. S. 4; men, da denne Forfatter har reist vigtige Tvivl imod dem, og da Sagen saaledes endnu ikke kan ansees for tilendebragt, har jeg atter i Sommer anvendt en Dag (d. 27 Juli 1842) paa en ny Undersøgelse saavel for at constatere Indskriftens Tilstand, som for om muligt at bringe det til en endelig Afgjørelse, hvilke Dele af den der endnu kunne læses, og hvorledes de retteft maae fortolkes. Paa en Brandstige, som jeg lod flytte Skridt for Skridt, gjennemgik jeg da Indskriften i den umiddelbareste Nærhed, Bogstav for Bogstav, saa at ethvert i mindste Maade tvivlsomt Sted, enhver Bestadigelse o. s. v. blev noiagtig undersøgt med Haand og Die. Det er Udbyttet

af denne Undersøgelse tilligemed de Bemærkninger, den har foranlediget mig til at anstille, der her forelægges Publicum; og naar man ved enkelte Bogstaver vil finde ubetydelige Afvi- gelser fra min tidligere Undersøgelse og et Par dengang ube- mærkede Omstændigheder, da hidrører dette Sidste derfra, at min Opmærksomhed første Gang især var henvendt paa de tvivlsomme Steder, det Første derimod fra Forandringer, der ere foregaaede med Indskriften ved Tidens og Veirligets Indvirkning imellem min første og sidste Undersøgelse, saaledes som det nærmere vil vise sig i det Efterfølgende: en Erfar- ing, der bidrager i det Mindste en Deel til at forklare de forskjellige Fortolkeres Uovereensstemmelse.

Indskriftens Bogstaver ere hvide paa sort Grund og anbragte tæt under Tagfjæget paa begge Kirkens lavere Side- stube saaledes, at Udgangspunktet er omtrent midt paa den nordlige Muur der, hvor saavel ydre som indre Kjendtegn vise, at et nyt Afsnit af den hele Kirkebygning begynder. St. Knuds Kirke bestaaer nemlig kjendeligen af tre Afdelin- ger, af hvilke den vestlige, større Deel upaatvivleligt er den yngste. Ene paa denne Deel staaer Indskriften, der da vist- nok ene vedkommer den, ikke den hele Bygning. Fra Ud- gangspunktet paa Nord siden strækker den sig i een Linie i vest- lig Retning, paa et Sted afbrudt ved det mod Nord frem- springende Baabenhuses Tag, indtil omtrent 12 Skridt fra den vestlige Gavlmuur. Paa Syd siden begynder den tæt Ost for den vestlige udbvendige Muurpille, der støder op til Gav- len, altsaa meget nærmere ved denne end der, hvor den paa Nord siden ender; den gaar da i østlig Retning til det Afsnit

af Bygningen, der svarer til Udgangspunktet paa Nordfiden, og har her to ulige lange Linier. Inden jeg gaaer over til dens Enkeltheder, vil det være rigtigst at hidfætte den saaledes som den nu staaer paa Muren:

Den nordlige Muur:

„HOC OPUS EREXIT PHYNSIS GISICO PRESES SPIRITUS
ALLEXIT QUEM NON SUGGESTIO DESES UT' SUMMETU
(Vaabenhuset) ETUR QV

Paa den sydlige Muur:

EM (MOG??) A AR UENERIT ORDO CNUD CONATUANUS
ERIT HIC OPUS ATQ PROPHAUS LABAR ENIM CURA
CESSANTE PIA RUITURA USQE DA ET PURA BONA
UICTIMA NON PERYTURA PENAS PECCATI DECET HAC
ABOLERE PATRATI TRISTIBUS ABARATRIQUE LIBERAT
HOSTIBUS ATRI ANN' MILLEN' DECIES TRICEN ET UNU[S]
EST DOMINI LAPSUS DUM PROCURAVIT IN USUS' HANC
MOLEM FIERI RELIQUIT NOMEN HABERI.“

De enkelte Bogstaver ere, eller have engang været, for-
dybede i brændte Leersliser, af hvilke de paa Nordfiden ere
10½ Tom. lange, næsten 9 Tom. brede og, saavidt det paa
et enkelt bestadiget Sted lod sig undersøge, ikke under 2 Tom.
tykke. Det er altsaa en Hovedfeil, der viser, at Die ring
ikke har undersøgt Indskriften med tilfredsstillende Nøiagtighed,
at han gjør Bogstaverne ophøiede: en Mangel paa Nøi-
agtighed, der ogsaa fremhæver deraf, at han bebrejder Steen-
huggeren Ukyndighed; thi ikke denne, men Teglsbrænderen
har her haft Arbeide. Enhver Flise har paa denne nordlige
Muur kun eet Bogstav. Paa den sydlige Muur, der vender
ind imod det forrige St. Knuds Kloster, og som i det Hele
kjendelig er behandlet med mindre Zirlighed og Omhygge-
lighed, end den nordlige, ere Fliserne og Bogstaverne mindre,

hine nemlig kun 7 Tom. lange; men ogsaa her ere Bogstaverne fordybede i Fliserne. Der er anvendt mindre Flid paa at variere deres Form, end paa den nordlige Muur. Paa enkelte Undtagelser nær, som siden nærmere skulle omtales, staae her to Bogstaver sammen paa c. 11½ Tom. brede Fliser. Dersom alle de oprindelige Fliser og Bogstaver vare bevarede, vilde Indskriften sandsynligviis ingen andre Vanskeligheder frembyde end dem, Sproget i Middelalderens leoniniske Vers medfører; men dette er ingenlunde Tilfældet. Endeel af Fliserne og Bogstaverne ere endnu hele og ubeskadigede; andre have derimod lidt mere eller mindre, især, som det paa enkelte Steder er kjendeligt, derved, at Fugtighed og Solvarme have løsnet Flisernes ydre Dele, saa at disse ere affaldne i Brudstykker og derved nibellerede med Bunden af de fordybede Bogstaver, som saaledes ere blevne ukjendelige: en Udelægelse, som endnu bestandigt fortsættes; andre Fliser ere enten ganske forsvundne og deres Plads heelt udfyldt med Kalk, eller saa stærkt løderede, at Hullerne ere udspækkede, i hvilket Tilfælde Bogstavet kun er malet, ikke fordybet. Paa et Par Steder er det kjendeligt, at Flisen har været sønderbrudt, men Fragmenterne ere omhyggeligen indsatte paa behørigt Sted. Det Spørgsmaal paatrænger sig da strax, om ikke maatte nogle Bogstaver ere ganske forsvundne, og om ogsaa de blot malede Bogstaver virkelig give os et tro Billede af de oprindelige, de fordybede? Foreløbig kan dette formeentligen besvares saaledes, at enkelte Restaurationer vistnok ere foretagne med Omhu og Respekt for det Oprindelige, men at dette ikke altid har været Tilfældet, formodentlig fordi hver-

ken Bestyrelsen eller Haandværkerne til alle Tider have havt Agtelse og Interesse for en dem uforstaaelig Indskrift. Upaatvibeligligt have ogsaa forudfattede Meninger om dens Indhold havt nogen Indflydelse paa dens Opmaaling; og det maa da erkjendes, at om ogsaa nogle af de malede Bogstaver ere troe Repræsentanter af deres ægte Forgængere, have vi ingen Sikkerhed for, at dette forhold sig saaledes med dem alle. Ligheden af de malede, de restaurerede, og de fordybede, de oprindelige Bogstavers Form beviser endnu ikke i og for sig hines Rigtighed; thi havde man først fattet Tanken om, at dette eller hiint Bogstav maatte staae der, og Fragmenterne af det oprindelige Bogstav ikke længere kunde tjene til Veiledning, var det let, at hente Former fra de andre firkte Dele af Indskriften.

Fatte vi de enkelte Bogstaver nærmere i Die, da vil det befindes, at der ingen Grund er til at tvivle om de 85 første, eller om alle dem paa den nordlige Muur. Belere No. 7 (S), 8 (E), 10 (E), 16 (Y), 17 (N), 26 (I), 33 (E), 34 (S) og 66 (D) bestadigede; men der staaer dog tilstrækkeligt tilbage af de oprindelige Bogstaver til at erkjende med Sikkerhed, at det Manglende er rigtigt suppleret ved Maling. No. 51 (U), 54 (N) og 56 (N) ere rigtignok blot malede, og et lille Hjørne af det oprindelige Bogstav, som endnu er tilbage ved No. 54, viser, at man ikke aldeles nøiagtigt har respecteret det oprindelige Bogstavs Form; men naar man bemærker den Omhu, hvormed Fragmenterne af den sønderbrudte Flise til No. 53 (M) ere samlede og indsatte paa rette Sted, faaer man Tillid til

Restaurationen, og denne bestrykes derved, at saabel Hensyn til Pladsen, som til Sammenhængen og Bersemaaliet gjør det uantageligt, at der nogenstinde have staaet andre Bogstaver paa disse Steder. Ikke saa sikkre ere Bogstaverne paa den sydlige Muur. Her ere No. 1 (E), 2 (M), 3 (M), 4 (O?), 5 (en monstros Figur, der muligens engang har været et C eller G eller X), 20 (her ere dog svage, usikkre Spor af det oprindelige Bogstav tilbage, og synes at henhøre til et C), 21 (N), 22 (U), 23 (D), 36 (I), 37 (T), 41 (O), 42 (P), 43 (U), 44 (S), 45 (A), 49 (R), 51 (P), 54 (U), 55 (S), 90 (E), 91 (D), 92 (A), 251 (U), 252 (S), 269 (R), 270 (E), 271 (L) blot malede paa de med Kalk udspækkede Fliser, eller heelt udfyldte Flisesteder. De øvrige ere de oprindelige, fordybede Bogstaver, der ere ganske sikkre, endstjøndt No. 28 (T), 29 (U), 65 (C), 69 (C), 89 (Q), 100 (O), 141 (A), 142 (B), 145 (E), 146 (R), 207 (E), 214 (N), 225 (O), 228 (N), 229 (I), 230 (L), 231 (A) ere bestadigede, men ikke nok til at gjøre dem tvivlsomme. No. 220 mangler nu ganske. At i det Mindste ikke alle Restaurationer ere udførte med Omhu og Ryndighed, sees allerede deraf, at der efter No. 196 og 202 staae Abbreviationstegn fordybede i Fliserne, men som nu ere overmalede med samme sorte Farve som Fliserne selv, det sidste tillige tilspækket, saa at de alene kunne bemærkes, naar man staaer dem ganske nær. Denne Forvansking er ældre end Aaret 1811, thi da bemærkede Etatsraad Bedel-Simon sen ikke disse Abbreviationstegn, og kunde fra sit Standpunkt ikke bemærke dem, hvorfor han ogsaa corrigerer

den ældre Læsemaade Annus millenus til Ann millen, hvilket Enhver, der læser Indskriften nede fra Pladsen, maa antage for den rette Læsemaade (Bidrag til Odense Hist. 1, 192).

Spørge vi om Bogstavernes og Ordenes Forbindelse, bemærke vi først, at Bogstaverne ikke ere grupperede efter de Ord, hvortil de høre, og at alle Interpunctionstegn mangle. Imidlertid savne vi dog ikke enhver Veiledning ved Læsningen, da de enkelte Vers ere adskilte ved en smal Flise uden Bogstav, der i Maret 1811 var rød (Wedel Simonsen Odense 1, Pag. 191), men nu er sort og altsaa kun seet ganske nær ved kan skjælnes fra de øvrige Fliser, hvilken Forandring kan tjene til Beviis paa, at man har miskjendt denne Flises Bigtighed som Skilletegn. Hertil kommer, at det i Indskriften brugte leoninske Versemaal, der, naar det er correct, som det her rigtignok ikke overalt er, har Niim i hvert Verses Midte og Ende, ogsaa paa flere Steder giver nogen Veiledning til at udfylde det Manglende ved Gissning eller til at bedomme, hvorvidt Indskriften kan antages for heel eller ei.

Paa to Steder er det især tvivlsomt, hvorledes Bogstaverne skulle forbindes, og paa Oplosning af disse Tvivl be-roer det, om Indskriften maa erkjendes for nu kun at bestaae af Fragmenter. Først maa der nemlig spørges, hvorledes den ved Waabenhusets Tag afbrudte Indskrift paa den nordlige Muur bør forbindes? Dernæst, om Ordene paa samme Muur umiddelbart hænge sammen med dem paa den sydlige? Enten maa man antage, at det 79 Bogstav, Øst for Waabenhusets

Tag, ligefrem bør forbindes med det 80, Best for det, altsaa at Intet mangler, eller at Noget her er udfaldet, som kun ved Gissning kan suppleres. I første Tilfælde maae Bogstaverne strax fra Indskriftens Anbringelse paa Muren have været adskilte der, hvor Baabenhufets Tag nu er: — en Forudsætning, som ikke gjendrives ved at henvise til denne Bygnings unge Alder, der ikke rækker høiere op, end til Kong Christian den Ades Tid; thi om det og indrømmes, at Baabenhufet i dets nuværende Stikkelse er meget for ungt til at kunne have haft Indflydelse paa Indskriftens oprindelige Anbringelse, har der rimeligviis allerede fra Kirkens første Tid netop paa dette Sted i selve Byggeplanen været en Grund til den besynderlige Adskillelse af de til et og samme Ord hørende Bogstaver. Ved at undersøge Kirkens Hovedmuur under Baabenhufets Tag, opdager man et temmelig stort rundt Vindue, hvortil intet Spor sees inde i Kirken, men hvis Bygning og Ornamentur, der ere de samme som ved de andre Vinduer i Kirkens vestlige Halsdeel, umiskjendeligen vise, at det er oprindeligt. Under dette Vindue findes Spor af et Halvtag, hvoraf afbrudte, i selve Muren indsoiede Tagsteensbrokker endnu ere at see. Alt dette antyder, at der ligefra den nuværende Kirkes Bygning har været en med et fremspringende Halvtag dækket Dør under det runde Vindue paa samme Sted, hvor nu Hovedindgangen fra Baabenhufet til Kirken er; og det bliver da meget troeligt, at der netop her kan have været en eller anden os nu ubekjendt Omstændighed, som maatte foranledige Indskriftens Afbrydelse. Mere Grund til Tvivl giver Versets

egen Bestaaffenhed; thi da Skjellisen staaer strax efter etur, Best for Vaabenhuset, maa dette Vers, under Forudsætning af at Intet mangler, læses utque sum me tuetur, hvilket vilde være paafaldende kort og tillige mangle det characteristiske Niim. Mangler derimod Noget, kunne de nu bevarede Bogstaver forbindes paa flere Maader, nemlig enten utque summe tu - -, eller utque sum me tu - - -, eller utque sum metu; — og det Manglende maa da udfyldes ved Gissning f. Ex. utque sum me tu [etur Canutus — eller Martyr, eller Sanctus — qui hic col]etur, eller desl.

Naar man imidlertid betænker, hvor vanskeligt det er at forkaste Verset, saalænge dets Sammenhæng med det Efterfølgende er ubis, og at Muren imellem de adskilte Bogstaver hverken udenfor eller indenfor Vaabenhusets Tag viser Spor til, at Bogstavfliser her engang have været indsatte: er det ikke utænkeligt, at Verset nu virkelig er heelt tilstede, i hvor meget det end seer ud som et Fragment. At Kirken her indføres talende i første Person, da Indskriften dog baade i Begyndelsen og Slutningen taler i tredje, er ingen Grund til Tvivl; thi længere hen, paa den sydlige Muur, taler den dog atter selv (— „*Labar*“). Egesaalidt vil man i et leoninsk Vers fra Begyndelsen af det 14de Aarhundrede støde sig over Indicativen sum efter Konjunctionen ut.

Hvorledes her bør forbindes vilde væsentligt berøe paa Sammenhængen imellem dette Vers og det Efterfølgende. Dette fører os til det andet Hovedspørgsmaal, nemlig om Forbindelsen imellem Indskriften paa den nordlige og

den sydlige Muur. Uden at angive, at han her gaaer over fra den ene Side af Kirken til den anden, læser Biering saaledes: quem martyr dederit ordo C(anutus). Han forbinder altsaa qv paa den nordlige Muur med et em paa den sydlige, som, vel at mærke, ikke findes i Indskriftens ældste Læsning hos Bloch, og som Biering heller ikke siger, at han har seet, men som han antager bør staae der. Denne Gising er siden gaaet over i selve Indskriften, der nu paa den sydlige Muur ganske rigtigt begynder med de to Bogstaver EM, som dog blot ere malede, ikke fordybede, altsaa i deres nuværende Tilstand ikke oprindelige. Her synes det altsaa indlysende, at Indskriften ved senere Opmaaling og Restauration er forandret til Fordeel for Bierings Læsemaade, hvorved man tilsyneladende har tilbeiebragt en Forbindelse, som upaatvibeligt er reent illusorisk. For at gjendrive Bierings Conjectur kan man vel ikke stærkt fremhæve det Paafaldende i Adskillelsen af Ordet Quem (hvilken dog Pladsen ikke gjorde nødvendig, da der fra Qv paa Nord-siden er vel 12 Alen indtil Kirkens vestlige Gavl); thi det er jo ikke utænkeligt, at man kunde have forregnet sig noget i Antallet af de fornødne større Bogstavsliser, saa at V netop blev det sidste Bogstav af samme Maal som de øvrige paa den nordlige Muur, og at man da havde anseet det rigtigere, at sammenstille Fliserne efter deres Størrelse end efter den heller ikke i den øvrige Deel af Indskriften synderligt paaagtede Sammenhæng. Men Muligheden heraf endog indrømmet, maa det dog erkjendes, at man til Fordeel for hiin formentlige Sammenhæng ikke har læst hvad der staaer paa den

sydlige Muur, nemlig de aldeles sikkre a ar venerit, som ere de oprindelige, ubestadige, fordybede Bogstaver. Hvorledes vil man paa nogen Maade kunne anbringe **A AR** i Ordet **Martyr**? og hvorledes forbinde dette med venerit? dede-rit har der aldrig staaet; thi skulde Bogstaverne No. 9 (**U**) og 11 (**N**) nogeninde have været to **DD** og altsaa de nuværende Bogstaver være fremkomne ved en Forvansning, saa maatte dette nødvendigviis kunne bemærkes ved en ret omhyggelig Undersøgelse; thi da Bogstaverne ikke ere ophøiede over, men fordybede i Flisen, kan Forvansningen ikke have bestaaet i, at den øverste Deel af No. 9 og den underste af No. 11 ere sporløst bortfaldne, hvorved disse Bogstaver, ifølge deres eiendommelige Form, maatte forvandles til et **U** og et **N**; men det maatte tværtimod være skeet ved en Udfylding, der umuligt kunde saa ganske smelte sammen med Flisen selv, at den var bleven een Masse med den, uden Spor af det Oprindelige: en Forandring, der vilde være lige modsat den, der ellers er foregaaet med Indskriften paa andre Steder; thi af de oprindelige Bogstaver er vel Meget bortfaldet, men intet andet Sted Noget tilsat eller forstoppet. Tiden, Veir og Vind, der har ødelagt nok baade af de brændte Fliser og senere Udspækning, skulde desuden meget hurtigere have fordrevet de Dele, som tilfældigen kunde have sat sig i Bogstavernes Fordybninger. Hertil kommer, at det første Bogstav paa den sydlige Muur, det **E**, hvorpaa den hele supponerede Forbindelse berouer, er, uden mindste Spor af et oprindeligt Bogstav, blot malet, og det tildeels ikke engang paa Kirkemuren, men paa den inderste Deel af den fremspringende

Muurpilles Blytag, der ombøiet ligger et Par Tommer fladt paa selve Hovedmuren, hvilket viser, at om der nogenstnde har staaet et E, har det dog ikke været anbragt saaledes, som det nu staaer der. Det er desuden characteristisk for Indskriften paa Sydmuren, at den, med enkelte Undtagelser, har haft to Bogstaver paa hver Flise, imedens den nordlige Afdeling kun har eet paa hver; men Bogstavet No. 1 staaer alene paa een Steen, No. 2 (det blot malede M) paa et udspættet Flisested, der er ligesaa bredt som enhver af de sikkre Fliser med to Bogstaver, og hvor der altsaa rimeligviis ogsaa have staaet, ikke eet, men to; No. 3 (M) og 4 (et O?) begge blot malede, staae atter hvert paa sin bestadige Flise. Det næste, No. 5, har enkelte Levninger af det oprindelige Bogstav, men ikke nok til, uagtet den skarpeste Undersøgelse med Haand og Die, at erkjende dets Form; nu staaer der en monstrøs Figur, som rimeligviis er fremkommen ved Op- maling af ukyndige Hænder. Der staaer altsaa end ikke nu: quem martyr dederit, men [qv] em Moga (? — eller Moxa eller desl.) ar venerit. Havde det paa nogen Maade været muligt at anbringe Bierings Conjectur paa dette Sted, uden at ødelægge de aldeles sikkre, umiskjendelige Bogstaver A AR VENERIT, da havde man vel ligesaavel gjort det ved Ordet Martyr, som ved Ordet qvem og den Forbindelse, der derved fremkommer mellem begge Mures Indskrift. At der nu ikke staaer Martyr, kan da anses som et Bink om, at det heller ikke før har staaet der, og ikke har været at anbringe der.

Til Kritiken over dette formeentlige Vers hører ogsaa,

at det Ord **CNUD**, hvormed det nu ender, er med Undtagelse af enkelte svage Spor af det første Bogstav, hvilke synes at henhøre til et **C**, blot malet, og upaatvivleligen urigtigt. Bloch og Biering have kun et **C**; men da Etatsraad Bedel-Simonsen 1811 læste Indskriften, stod der allerede **CNUD**, som vi nu læse. Canutus kan der aldrig have staaet; thi dertil er Pladsen ikke stor nok, og Verset kan ikke have været længere, da Skjelstenen staaer umiddelbart efter **CNUD**; men det er meget usandsynligt, at Indskriften oprindelig har havt den kongelige Helgens Navn i Formen **Cnud**, da dette Navn ved hans Canonisation blev officielt forandret til **Canutus**, i hvilken Forandring der netop ligger et Point, fordi den sammenstilles med Forandringen af Patriarchens Navn fra **Abraham** til **Abraham** (S. R. D. III. 324, 382.) Det er altsaa ikke troeligt, at man i Indskriften skulde have tilladt sig at sætte det profane istedetfor det hellige Navn. Endelig maa det ikke oversees, at Ordene **quem Martyr dederit ordo Cnud** ganske mangle de characteristiske Niim. — Ifølge denne Kritik maa det da vistnok erkjendes, at Bierings Gising ikke kan forsvares, og at man maa opgibe saavel hans Læsemaade, som en Deel af de paa dette Sted malede Bogstaver; men med dette Vers falder ogsaa den formodede Forbindelse imellem Indskriften paa begge Murene.

Hvad den øvrige Deel af Indskriften paa Sydturen angaaer, da frembyder den vel ikke saa meget Stof for Kritiken, som den ovenfor omhandlede Deel; men dog bør nogle Bemærkninger om Enkeltheder ikke forbigaaes. Hvorledes

Bogstaverne No. 24 til 33 skulle forbindes, kan være tvivlsomt. At de staae hverandre nærmere eller fjernere, kan ikke lære os, hvor de høre hen, ifølge Bogstavernes Anbringelse paa Fliserne; og naar vi ikke kunne læse den nærmest foregaaende Sætning, kan heller ikke Contexten lede os paa Spor. Over No. 25 (O) staae nogle Streger i Flisen, der næsten see ud som en Krone; uagtet al anvendt Flid har det ikke været muligt at afgjøre, om de ere tilfældige Ridser eller oprindelige Fordybninger, der have Noget at sige. Sidst til ere af Fortolkerne No. 24=28 forbundne og læste Cedat eller Coedat, ligeledes No. 29=33 Uanus. Dog er det vist, at der ikke staaer Cedat, men Conat; skulde altsaa Ordet ophøre her, maatte det være forkortet; men der er aldeles intet Spor af nogetsohmhelst Abbreviationsmærke. En Mening, om og en besynderlig Mening, saa dog altid en, der passer taaleligt til Indskriftens øvrige Tone, bliver der dog, naar man læser Conatu anus erit hic o. s. v. (Gamle Kjærlinger og Lægfolk maae her anstrenge sig o: Enhver uden Undtagelse maa bidrage til Kirkens Vedligeholdelse).

De to sidste Bogstaver af Ordet erit (No. 36 og 37) ere, som anført, blot malede, men, ifølge Versemaal og deres Sammenhæng med de sikkre Bogstaver, rigtigt supplerede; derimod er det ikke saa ganske indlysende, at Ordet opus er det, da alle Bogstaverne ere blot malede. Dog er ingen tilstrækkelig Grund til at bestride deres Rigtighed, baade formedelt hele Sammenhængen, og fordi de allerede ere læste saaledes af Meddeleren i den fyncste Geisl. Hist., uagtet

han ikke har været hildet af en formeentlig Fortolkning og Sammenhæng.

Mere tvivlsomt synes Ordet **Prophanus**. Der staaer for det Første kun **prophaus**. Dernæst staae No. 54, 55 og 56 (U S. L.) paa een bestadiget, med Ralk udspækket Flise, af hvilken saa meget er tilbage, at No. 56 (L) er det oprindelige, sikkre Bogstav; derimod staae de blot malede **US** saa usædvanlig tæt paa hinanden, at Tvivl vækkes, især da ogsaa det nødvendige **N** foran **U** savnes, uden at noget Abbreviationstegn erstatter det. Da imidlertid Sammenhængen og Verset ikke modsætte sig, at der læses **prophanus**, fulde man næsten formode, at der, da Flisen var heel og formodentlig har haft to Bogstaver, har staaet **N' L**, altsaa at hele Ordet bør læses **prophan'**. I Øvrigt savnes her Skjelstenen imellem **prophanus** og **labar**. Ved dette Ord bør det ikke lades ubemærket, at vi her ret see, hvor hurtigt Bogstavernes Udelæggelse gaar for sig, naar Flisen engang er bestadiget; thi ved min Undersøgelse i Maret 1839 stode endnu kjendelige Brudstykker af de oprindelige Bogstaver No. 49 (**R**) og 51 (**P**), som nu i 1842 ganske ere forsvundne, saa at disse Bogstaver blot ere malede.

De malede Bogstaver 90, 91, 92 **EDA**, som ogsaa alle Fortolkere have læst, synes ifølge Vers og Sammenhæng rigtige. Der staaer for Resten kun **usqe**, ikke **usque**. — Efter No. 196 (**N**) og 202 (**N**) staae, som alt bemærket, Abbreviationstegn.

No. 220 (**S**) er nu ganske forsvundet ved Flisens Afskalning; ved min forrige Undersøgelse stod der et **S**: — jeg

mindes ikke mere, om blot malet, eller restaureret efter kjendelige Spor af det oprindelige Bogstav. Efter dette Bogstav mangler atter en Stjelsteen uden Tegning til, at den for har været der.

Bogstaverne 240-250 (ROCURAVITIN) staae alle tæt sammen, ikke paa en brændt Flise, men paa en Kalkudfyldning, der nu stærkt affaller, og som om nogle Aar rimeligviis vil være ganske forsvunden. Hvor ellers i Indskriften Bogstaverne staae paa en Kalkudfyldning istedetfor paa den oprindelige Flise, ere de blot malede; men disse 11 Bogstaver ere derimod fordybede som de oprindelige. Her er altsaa Restaurationen foretaget med usædvanlig Omhu og hidrører da rimeligviis fra de katholske Tider, ja muligen endog fra Indskriftens første Anbringelse paa Muren; thi det kan jo tænkes, at de bestilte og af Bygmesteren modtagne Fliser have været beskadigede eller af en anden og nu ubekjendt Grund ubrugelige. Dette synes at være et Bink om, at enkelte Forvanskninger i Indskriften muligen ere meget gamle.

De to næstfølgende Bogstaver No. 251 (U) og 252 (S), som blot ere malede, ere neppe rigtige. Deels er deres Stilling imod Spidsen af Vinduesbucen, som adskiller dem, meget tvungen, idet de gaae langt ind i Randen af Vinduets Profil; deels er der efter No. 254 (S) et Abbreviationstegn, der vilde staae ganske ørfesløst, hvis Ordet usus alligevel var usforkortet. I ethvert Fald staaer der dog usus (som ogsaa Verset kræver); men da man ogsaa paa andre Steder i Indskriften har miskjendt Abbreviationstegnene, er det ikke

uantageligt, at det Samme har været Tilfældet her, og at man da ved senere Restaurationer har ligefrem malet et U og et S til, for at faae det af Fortolkerne ganske rigtigt læste usus ud. Dette Abbreviationstegn giver ellers et ret mærkeligt Vink om den techniske Fremgangsmaade ved Fliser=nes Forfærdigelse. Det staaer nemlig fordybet, altsaa oprindeligt, halvt paa den samme Flise, som Bogstavet S (254), halvt paa den ganske selvstændige Naboflise, der er Skjelflise. Det synes da, at de fordybede Tegne have været indtrykkede i den bløde Masse, inden denne deelttes i de enkelte Fliser, som først derefter ere affrukne og sendte i Ovnen. Saaledes kan man forklare sig, at Abbreviationstegnet er blevet staaret midt over, og; tillige, at enkelte andre Uregelmæssigheder have indsnæget sig, f. Ex. at Bogstaverne 38, 39 og 40 (HIC) alle tre staae paa een Flise, og at enkelte Skjelfliser mangle. Udentvibl maa heri ogsaa søges Aarsagen til, at ved Sammenstillingen af Bogstaverne paa de enkelte Fliser aldeles ikke er taget Hensyn til at forene de til samme Stavelser og Ord hørende, hvorved f. Ex. No. 101 og 102 (NA), 103 og 104 (VI), 105 og 106 (CT), 107 og 108 (IM), 109 og 110 (AN), 111 og 112 (ON) ere sammenstillede, og saaledes heelt igjennem paa den sydlige Muur. Dersom det altsaa ved Arbeidernes Skjodesløshed hændtes, at en Flise med to Bogstaver indfattes urigtigen, maatte en stor Forvirring opkomme, og det er rimeligt nok, som Etatsraad Bedel = Simonson formoder, at den Forstyrrelse, som nu spores ved Indskriftens Begyndelse paa Sydturen, ikke ene er fremkommen ved Tidens Udelæggelse eller nyere

Arbejderes Ukyndighed og Skjedsløshed, men ogsaa tildeels har været tilstede fra første Begyndelse, endskjøndt den ikke ene kan hidrøre derfra.

Bogstaverne No. 269, 270 og 271 (REL) ere vel blot malede paa den beskadigede, men udspækkede Flise; og om endog hverken Indhold eller Versemaal modsiges, at de jo i det Væsentlige kunne være rigtigt supplerede, er det dog umuligt, at de oprindeligen kunne have været saaledes anbragte, som de nu staae; thi det Halve af No. 271 (L) er malet ind paa den næste sikkre og hele Flise, hvor dog intet Spor er til den hidhørende Forbyhning, altsaa urigtigt malet; men anderledes, end det nu staaer, kan det aldrig have staaet, hvis RE oprindeligt have været anbragte paa samme Maade, som nu. Her er altsaa et sikkert Beviis paa Vilkaarlighed ved senere Restauration.

Resultatet af de ovenstaaende Bemærkninger bliver da forteligen, at Indskriften, som maaskee allerede oprindeligt har havt enkelte Feil, i senere Tider ingenslunde er behandlet med tilbørlig Omhu og vil, dersom det ikke herefter skeer, om nogle Aar kun være tilbage i Fragmenter. Sammenstiller man de endnu fuldkommen hele og de beskadigede, men rigtigt restaurerede Bogstaver med de blot malede, men af Sammenhængen og Versemaal garanterede, kan vel største Delen af Indskriften læses og nogenlunde forstaaes; men Forbindelsen imellem Nord- og Sydturen, om en saadan nogenstunde har fundet Sted, er aldeles forstyrret og vil alene ved heldige, hidtil forgjæves forsøgte Gisninger kunne restitueres. Ivislsof er ogsaa Forbindelsen af Nordsidens Bog-

staver paa begge Sider af Vaabenhusets Tag. Enkelte nyere Bogstaver ere kjendeligen urigtige, andre tvivlsomme.

I Henhold til det Ovenstaaende troer jeg, at Indskriften bør læses paa følgende Maade, med Forbigaaelse af det Uforstaaelige og aabenbart Urigtige, men med Benyttelse af Skjelslisterne og Bibeholdelse af Abbreviationstegnene og af alle oprindelige samt alle nogenlunde sikkert restaurerede Bogstaver (de sidste ere strevne med smaa Bogstaver, de første med store):

Paa den nordlige Muur:

**HOC OPUS EREXIT PHYNSIS GISICO PRESES SPIRITUS
ALLEXIT QuEM nOn SVGGESTIO DESES VT' SVM ME TV
(Vaabenhusets Tag) ETVR QV**

Paa den sydlige Muur:

— — — — AAR VENERIT ORDO C — — — —
CONATV ANVS ERit HIC opus (?) aTQ PrOPHAus LABAR
ENIM CVRA CESSANTE PIA RVITVRA VSQe da ET PVRA
BONA VICTIMA NON PERYTVRA PENAS PECCATI DECET
HAC ABOLERE PATRATI TRISTIBVS A BARATRI QVE
LIBERAT HOSTIBVS ATRI ANN' MILLEN' DECIES (her be-
gynder den anden Linie) TRICEN ET VNV - EST DOMINI LAP-
SVS DVM PROCVRAVIT IN — (Spidsen af en Vinbuedue) — US'
HANC MOLEM FIERI reliQVIT NOMEN HABERI

Dette maa oversættes omtrent saaledes:

„Dette Værk opreiste den fynske Forstander Gisco, hvem Landen, ikke et
„erkendte Indfald tilskyndede; og [for] at jeg [kan vedblive at være] er
„besjærmer mig (?)“ — — — —

Paa den sydlige Muur:

— — — — —
 -- „gamle Koner og Lægfolk maae her anstrenge sig*); thi jeg vil „falde og styrte sammen, hvis from Omhu ophører. Giv saameget som „er fornødent hertil; og den begangne Synd semmer det sig at udslette „ved dette rene, gode, uforgængelige Offer, der frier fra den merke Alfgrunds „rædsomme Fjender. Tusinde, ti Gange Tredive og eet af Herrens Aar „ere henrundne, da [el. imedens] han bevirkede, at denne svære Bygning „blev til Brug og efterlod Ravnet at have.“

Derfom de sidste Ord ere meente om Gifcos, ere de ikke lette at forstaae: Kirken bærer jo ikke Gifcos, men St. Knuds Navn, og lidet antageligt synes det, at Gifco skulde have udtryffeligt erklæret, at han endnu, efter Kirkens Gjenopbyggelse, lod den beholde St. Knuds Navn — saaledes har Biering her udlagt det, men det staaer der ikke udtryffeligt — ret som om dette var nogen Fortjeneste af ham; thi der kunde vel ikke være Tale om at give den noget andet Navn, end den Helgens, der var Danmarks Skytspatrons, var martyriseret her i Odense, og til hvem Kirken fra sin Oprindelse havde været indviet. Hvilke andre Helgene skulde man vel falde paa at lade trænge St. Knud ud af Odense Hovedkirke? — Naar man overhoved betænker, at vi ikke vide, om, og hvorledes, Indskriften paa den sydlige Muur engang har hængt sammen med den paa den nordlige, hvor Gifcos Navn forekommer, og at i ethvert Fald dette Sted

*) eller, eftersom man tænker sig den stiftsftiske Forbindelse med det Mangelende: — „maae gamle Koner.“

er skilt fra hiint Navn ved flere Vers, hvor Kirken indføres talende, synes det meget problematisk, om Gifco er Subjectet til *procuravit* og *reliquit*, eller om ikke snarere S. Knuds Navn er det, der dog rimeligviis er forekommet et eller andet Sted i Indskriften og i saa Fald maa have staaet disse Verber meget nærmere, end Bygherrens. Det er da tilladeligt at tvivle, især da Ordnes Fortolkning ikke i og for sig selv er klar nok til at nedslaae alle Tvivl. Det kunde ogsaa efter Middelalderens Begreb siges om den hellige Knud, som stod for Guds Throne, og hvis formaende Intercession man vistnok har betragtet som Hovedgrunden til Klosterets og Kirkens Velmagt og Restauration efter Udelæggelsen, at han *procuravit* (d: bevirkede, foranstaltede, sørge for), at Kirken kom i brugbar Stand, og at han gav den sit Navn. Ordet *reliquit*, som antyder et forsvundet, til Fortiden hørende Subject, og altsaa synes passende at kunne bruges om en afdød Biskop, men ikke om en evigt levende og virkende Helgen, bør ikke urgeres imod denne Hypothese, saavel formedelst Bestaffenheden af Datidens, og især denne Indskrifts Latin, som fordi Ordet selv er usikkert. Vil man endelig holde fast paa Gifco som Subject til *procuravit* og *reliquit*, maa man, da Ordet noimen ikke af Indskriften selv ved noget Tillæg, men kun af senere Fortolkere vilkaarligen er henført til en Anden end Subjectet i denne Sætning, forudsætte, at Kirken strax efter dens Fuldsøvelse er kaldet efter den sidste Bygherre, som dog ikke har opført uden en Deel af den, og som vilde have gjort sig skyldig i en paa-faldende, dengang især høist anstødelig Unmasselse ved at

sætte sit Navn lige med, eller vel endog istedetfor den Helgens, til hvem Kirken nu i 200 Aar havde været indviet.

Udbyttet af denne Undersøgelse vil maaskee synes lidet trostelig; men bedre er det dog, at vedgaae sin Uvidenhed end at holde fast paa en Kundskab, der, nærmere beseet, hviler paa urigtige Forudsætninger. Dog staaer ogsaa efter nærværende Afhandling de Punkter fast, der ere af Interesse for Kirkebygningens Historie: at Biskop Gisco har opbyggt Kirkens vestlige Halvdeel, i det Mindste saavidt, at Indskriften kunde anbringes; og at dette er skeet i Aaret 1301. Det Manglende har uden Tvivl indeholdt lignende fromme Formularer og Opmuntringer til at understøtte Værket, som dem, den læselige Deel af Indskriften nu viser os.

Tredie Afdeling.

Kirkebygningen som Kunstværk.

Det vi føre Læseren ind i Kirken, ville vi først henlede hans Opmærksomhed paa Bygningen som architectonisk Kunstværk. Hos enhver opmærksom Betragter af Kirkebygningen maa der ved de mange Uovereensstemmelser i dens enkelte Dele reise sig Spørgsmaal og Tvivl, der ville finde deres Besvarelse i den nedenstaaende Afhandling af Danmarks grundigste Kunstkjender, som velvilligen har overladt os denne Prydelse for vort Skrift. *)

*

*

*

*) Vi maae bemærke, at Hr. Professor Høyens Afhandling først er kommet os tilhænde, efterat Kirkens Historie og det almindelige Overblik over Bygningen vare trykte, saa at hans og vore Bemærkninger ere uafhængige af hinanden. Har det end havt til Følge, at enkelte Gjentagelser og Afviigelser nu ikke mere kunne undgaaes, er dette dog kun Tilfældet i underordnede Punkter, og Læseren vil i Hr. Professorens Arbejde finde rigelig Erstatning for denne Ubequemmelighed.

St. Knuds Kirke, betragtet som et Monument i Spidsbuestilen;

af

N. Høyen,

Profesør ved det kongelige Kunstacademi.

§ 1247 brændte S. Knuds Kirke i Odense. Om det var Branden og dens Følger, som ødelagde den ældre Kirkebygning indtil Grunden, eller om denne saagodt som sporløse Tilintetgjørelse var en Folge af den nye Bygningsplan, lader sig nu vel neppe afgjøre med Bestemthed; vi kunne kun paavise den vensynlige Kjendsgjerning, at ethvert betegnende Træk, selv i Kjelderens, tilhører det 13de Aarhundredes sidste Halvdeel. Ogsaa de Efterretninger, vi have om den nye Bygnings Opførelse, ere i lang Tid kun faa og utilstrækkelige: i 1255 gives en pavelig Stadfæstelse paa Erkebiskop Eskilds ældre Tilladelse til at hæve en Bygningsafgift i Jylland og paa Verne, i 1284 i April Maaned bevilges 40 Dages Afslad til Enhver, som vil række Kirken en hjælpsom Haand, og i det følgende Aar indsamles fromme Bidrag i Sverrig, en Omstændighed, der rober Trangen, men tillige tyder hen paa en alvorligere Anstrængelse.

Imidlertid var Bygningen kun langsomt rykket frem, da Gísico blev udvalgt til Biskop, og selv i de første 12 Aar af hans Embedsførelse synes Arbeidet ei at være gaaet raskere. Det var jo en urolig Tid, Tjenden skjændte og brændte paa Nysterne, og i det Indre gjærede Kampen imellem Kirke og Stat; gjentagne Standsninger af Bygnings-

værket blive saaledes let forklarlige, og i selve Raaden, som i den Periode et saadant større Arbejde blev drevet paa, var der en bestandig Anledning til Hindringer, naar det ei lykkedes en kraftfuld og driftig Mand med Raffhed at gennemføre det Hele. En nøiagtig Grundtegning synes aldrig at være bleven gjort, end sige fulgt, ved Colns uhyre Domkirke, hvormedet mindre da ved en i Forhold saa ringe Bygning som St. Knud i Odense; men denne Mangel aabnede ogsaa et frit Spillerum for Lyst til Forandring og for enhver Vilkaarlighed. Choret og den nærmeste Deel af Langhuset stode opførte, men aldeles forskjellige Planer og Bestræbelser have aabenbart krydset hverandre, sinket Udførelsen og skadet Harmonien i denne Deel af Bygningen.

Endelig i Aaret 1299, samme Aar som Danmarks forærvelige Fjende Erik Præstehader døde, begyndte Gísico med Iver at tage sig af den halvfærdige Bygning. I 1301 vare Sideskibene reiste og Hovedskibet efter al Sandsynlighed i samme Hoide, og at ogsaa dette ustandsat er blevet fortsat, godtgjøres ved den Overeensstemmelse, som herfter i denne Deel af Kirken. *) Men alligevel skulde Gísico ei have den Tilfredsstillelse, at see sit Værk fuldendt. Allerede i 1305 stortede det svært paa Midler, og han havde ingen anden Udvei end at tye til de andre Biskopper om Hjælp. De svigtede heller ikke. I Mai Maaned samme

*) Dette ubeluffer ingenlunde Muligheden af Svælvingeres senere Fuldbendelse.

År udstedte Henrik fra Reval, og i September Claus fra Nossild og Peter fra Viborg Afsked til Enhver, som vilde bidrage til Kirkebygningen. *) Denne Gæmildhed, den sædvanlige hos Kirkens Styrere i hine Dage, synes imidlertid denne Gang ei at have baaret saa rigelig Frugt, som der behøvedes; endnu 40 År senere maatte Bisp Niels Johansen i Helsingborg ret alvorligt opfordre den forsamlede Geistlighed til at tage sig af S. Knud, som vel var begyndt for mange År tilbage, men ikke kunde blive fuldendt, uden den understøttedes ved fromme Bidrag. Og denne Gang maa Opfordringen have hjulpet, thi den vestlige Side af Kirken, som trods senere Forandringer endnu bærer sit oprindelige Præg, staaer langt mere i Harmoni med Langhuset, end den vilde have staaet, naar den var bleven opført endnu senere f. Ex. i det følgende Århundrede. Men man sporer dog, at den er yngre, luftigere, saaledes som den ikke vilde være bleven, idersom den uden Afbrydelse havde sluttet sig til den øvrige Bygning.

Jordsmonnet, som Kirken staaer paa, straaner mod Østen og Syden, og man har derfor været nødt til at anlægge en

*) „pro basilicæ exustæ instauratione.“ S. R. D. 1. 296. Man sammenligne hermed den samme Forfatter i S. R. D. VII. 225 for at overbevise sig om, at ovenstaaende Udtryk ei angiver nogen ny Brand, men refererer sig til Skilbringen af Kirkens Tilstand, da Bispen begyndte paa sin Bygning: — „basilicæ — — superioribus annis incendio fode absumtæ.“ VII. 225.

Kjelder under Choret, for at bringe det i lige Flugt med Langhuset. To smaa Vinduer kaste et sparsomt Lys ind i den; de ere spidsbuede med en listet Rundstav om Karmen, men de ere ved Tilmuring og Afbrydning spolerede ligesom selve Kjelderens, i hvis Indre de gamle Mure og Piller kun have efterladt sig enkelte Spor mellem de nyere Forandringer og Reparationer. Hvad der er tilbage, vidner imidlertid tilstrækkeligt om, at den, som ogsaa Kjelderens under Choret af Maribo Kirke, aldrig har havt anden Bestemmelse end at tjene til Begravelse, og at den saavel som den øvrige Bygning først er opført efter 1247, altsaa i en Periode, hvor man ikke længer anlagde Kraftkirker.

Paa denne Underbygning reiser Choret sig med sine tre Skibe, hvoraf det mellemste har en Brede, der er ligesaa stor som de tvende andres tilsammen. Stærke Piller, hvis Grundplan har en Rudeform, *) bære Hovedskibets Sidebuer, der aabne sig ud til Sidegangene. Ovenover svare Dmgangens **) Buer til dem, og først derpaa komme Høiskirkens Vinduer heelt oppe under Hvælvingens Sidebuer. Alle Bueflagene ere spidse, alle Karmene, saavel Vinduernes som de forffjellige Bueaabningers, have en Ledføining, der betegner den udviklede Spidsbuestil, og som dette Chor, saavidt jeg veed, viser os det ældste Exempel paa i Danmark. ***) Men saa

*) Den paa Spidsen stillede Firkant.

**) Det saakaldte Trisorium.

***) De ældre Partier af Aarhus Kirke, navnlig det svære Langhus, here endnu til Overgangstiden. I Høisteen er Choret af S. Nicolai

ublandet som Stilen er, saa er dog Hovedindtrykket langt fra at være det: jeg vil her ikke berøre den østlige Slutningsmuur, som tilhører en noget senere Tid, men alene holde mig til Hovedstibets Sider, hvor Enhver ved første Blik let opdager Forskjelligheder. Saaledes er Rummet mellem den østlige Muur og den sidste Hovedpille foruden deelt i to Buer med en mellemstaaende underordnet Pille og i to tilsvarende Abninger paa Omgangen, medens det følgende Rum til den næstsidste Hovedpille kun har een Bue paa begge Steder. Endnu mere paafaldende bliver den tredie Bue, som ikke engang har den foregaaendes halve Vidde, og hvis Smalhed falder desto stærkere i Øinene, da den tredie Pille, den første i Choret, ved sin langstrakte, særegne Grundform er bleven mere end dobbelt saa bred, og da den derved opstaaede store Muurflade aldeles savner Triforiumsbuen. Den første af disse Uregelmæssigheder har nu ikke synderligt at sige; den tjener blot til at give os en Prøve paa, hvor lunefuldt man kunde gaae tilværks i hine Dage, og den faaer sin bedste Forklaring, naar vi erindre os, at man i langt betydeligere Bygninger kunde falde paa at omstifte Hovedpillernes Form flere Gange, alt som Bygningen rykkede frem, saasnart det blot lykkedes en anden Bygmester at vinde Bifald med en ny Skabelon. Den smallere Bue er derimod ikke uden Betydning, thi den skulde være den

i Kiel fra 1281 og i en temmelig reen tydsk Stil; men enkelte Led, f. Ex. Hovedstykkerne paa de smalle Vægpiiler, peges dog endnu hen til en ældre Periode.

sidste i Choret, og for at modstaae den mægtigere Spænding, som maatte fremkomme ved Korsets større Brede og ved dets Nabning mod Syd og Nord, traf man den sidste Bue sammen og lod saaledes Pillerne følge tættere paa hinanden. Et aldeles lignende Exempel finde vi i Exeters Domkirke.

Der maa imidlertid være indtraadt en Standsning inden Choret erholdt sin Fuldbendelse. Blikket opdager snart, især udvendig paa begge Høikirkens Sider og temmelig nær ved det første Chorvindue, Sporene af den Muur, der har fortsat det afbrudte Arbeide, og som gaaer lidt forbi det næstsidste Vindue *) i Langhuset, hvor en ny Afbyrning giver sig tilkjende. I det Indre af Kirken begynder dette Parti paa begge Sider nær ved den smalle Bue og paa selve den brede Pille. Men hvortil behøvedes da denne Styrke, der er aldeles overflødig, saaledes som Kirken nu staaer? Den maa sikkert være beregnet paa at udholde et stærkt Tryk, modstaae en betydelig Spænding, og ingen af Delene finder nu Sted. Nogle Exempler fra Udlandet ville maaskee bedre oplyse dette Punkt. Da man skulde opføre Centraltaarnet over Salisbury Kirke, forstærkede man Korspillerne med fremtrædende Støttemure; Kirken i Worcester blev fra Begyndelsen anlagt til at bære et Taarn midt over Korset, og den første Pille (Choret **) har en lignende

*) Det andet Vindue for Choret paa den søndre Side; thi paa den nordre Side mangler det ene Vindue.

*) Den tilsvarende i Langhuset har en betydelig Styrke, men en anden Form.

Forstærkning som den vi her tage i Betragtning; i S. Arnuel *) ved Saarbrück ere saavel Langhusets som Chorets Korspiller styrkede paa samme Maade. Herved bliver det altsaa indlysende, at de brede Piller i S. Knud vare bestemte til at danne Grændsen mellem Choret og Korset, og at de sandsynligviis tillige skulde tjene som de tvende østlige Støttepunkter for et Centraltaarn. Denne Plan kom aldrig i Stand; Mangel paa de nødvendige Midler og paa den rette Varme for Sagen kunde sagtens anføres iblandt de rimelige Hindringer; dette stemmer ogsaa overeens med de historiske Kjendsgjerninger, som vi have tilbage fra hine urolige Tider, og med selve Bygningens Udseende, der tydelig røber, hvor nødvendig man har opgivet den kjære Tanke, at Cathedralen tillige burde være en Korskirke. Paa den anden Side af Høikirken seer man nemlig i det Parti, som vi vare ifærd med at betragte, en tilmuret Spidsbue, der oprindelig har aabnet sig mellem de to fremspringende Fortandingsmure. Af disse forbinder sig den ene med den brede Pille mod Nord i Choret, den anden med den nærmeste Pille i Langhuset, og Buen passer til Længdesnittet af Høikirkens Hvælvning. Her har altsaa upaatvivlelig været tænkt paa en Gjennembrydning af Langhuset til det nordre Korsfloj, hvis Smalhed rigtignok ei havde staaet i Harmoni med Bygningens øvrige Forhold. **) Paa Kirkens søndre Side sees

*) Denne Kirke har et bredt Kors, men intet Taarn derover.

**) Architect Ferholdt, hvis neiagtige Tegninger af S. Knuds Kirke have været mig til megen Nytte, har i en Skrivelse til mig lagt

intet lignende Spor, og man har altsaa endnu under Opførelsen opgivet denne Idee, enten fordi Korset selv med denne Indskrænkning oversteg de Byggendes Kræfter, eller fordi der til de øvrige Banstueligheder endnu er kommen Utilfredshed med den begyndte Iværksættelse.

At den Bygmester, som opførte Choret, ikke har havt Deel i Arbeidet ved dette gaadefulde Parti, men at her en ny Styrer og maaskee flere have taget fat paa Bygningen, bliver klart af mange Omstændigheder. Fra de brede Chorpillen begynder et andet Hoidesforhold, og Kirken hæver sig rankere i Veiret; Sideskibenes Mure have heller ikke længer den Styrke, som betegner dem ved Choret, en Styrke der tillige afgiver et vigtigt Beviis for deres samtidige Opførelse med dette. At flere have afløst hverandre i Arbeidet, synes at fremgaa af den Ustædighed, som især er saa paafaldende

megen Vægt paa tvende afbrudte Mure, som man ser inde ovenpaa det nordlige Sideskibs Hvalving og svarende til de ovenfor omtalte Fortandingsmure. De ere over 3 Alen i Tværnit, og denne Tykkelse i Forbindelse med det projecterede Korstøis Smalhed har bragt ham paa den Tanke, at man muligen havde villet opføre et Taarn her. Der er meget, som kan tale for denne Bemærkning; kun maa man ei forestille sig et saadant Taarn som aldeles affondret fra Kirken; tværtimod har det, efter det Ovenanserte, været beregnet paa at udgjøre en Deel af samme lige til Spidsen af Heikirkens Hvalvinger, nemlig det ene Korstøi. Paa en lignende Maade er jo i vore Landsbykirker Taarnet forenet med Langhuset, for ei at omtale langt betydeligere Bygninger, hvor det Samme er Tilfældet. Endnu mere oplysende er den Omstændighed, at Exeter-Kirkens Korstøie tillige kunne tvende Sidetaarne.

i denne Afdeling. Man betragte blot de to Triforiums Buer paa den søndre Side: hvor forskjellige ere de ikke saavel i Hovedforhold som i Enkeltheder! — og begge søndre de sig tillige fra dem mod Østen. I den øverste af disse tvende Buer er alt den hjækkere Tone anslaaet, som gaaer igjennem den vestlige Deel af Langhuset; i den følgende er man ligesom bleven bange for denne Driftighed, og der kommer en Tunghed, en Vængsteligheid frem igjen, større end den findes nogetsteds i Choret. Og Vinduet ligeoverfor i Høikirken, *) hvor afvigende er ikke Karmens Ledfoining fra alle de øvrige Vinduers! Men denne Ustædighed i det Enkelte, denne Vækkelse og Forandring af Hovedplanen skildrer os tillige stærkest Savnet af en indsigtfuld og kraftig Hovedmand.

Det historiske Overblik har allerede underrettet os om, at dette Savn blev erstattet ved Giftings Valg til Biskop, og Indskriften, der gaaer udbendig om begge Sidesibenens vestlige Deel, **) stadfæster det noksom. Men om end denne Indskrift aldrig var bleven sat, saa vilde dog den Eenhed, der gaaer igjennem hele Arbeidet, noksom vidne om, at det er eet Værk. Smaa Uoverensstemmelser findes vel ogsaa her, men fortjene saameget mindre en nøiere Betragtning, som selv de nyeste Bygninger ikke ere, eller kunne være aldeles frie for dem. Beklageligt er det derimod, at den Hurtighed, hvormed man er gaaet frem, tillige har været forbun-

*) Det 6te fra Vesten.

**) Til denne Deel høre Høikirkens tilsvarende 5 Vinduer, og de første 5 Piller indvendig i Hovedstibet.

den med en Skjedesløshed, der har efterladt sig stødende Spor i alle Buerne, som meer eller mindre savne den Strængthed og Reenhed i Linierne, der er Udtrykket for den tilbørlige Fasthed og Styrke. Forholdene ere isinesaldende høiere og rankere end Choret's, men hvad der især bidrager til at give denne Deel af Kirken større Frihed og Lethed, er det kjæffere, mere aabne Bueslag saavel mellem Villerne forneden, som især oppe paa Dmgangen, hvor de foregaaende Buers stumpede, lodrette Sider reent ere bortfaldne. Et andet Træk, som Diet opbager med Velbehag, forbi det saa heldigt betegner det underste Parties støttende, bærende Charakter, er lykkeligviis blevet bevaret under Kirkens Modernisering; jeg mener Tværbaandene *) mellem Sidebuerne og deres Viller. Disse Tværbaand savnes i de to sidste Buer af Langhuset og i hele Choret, men det skulde undre mig meget, om de ei oprindelig havde været der, og først ved Opsætningen af Epitaphier og ved senere Reparationer ere blevne borthuggede.

Men dersom Gisico har ladet den Tone, som engang var anslaaet, klinge renere og fuldere gjennem sin Fortsættelse af Bygningen, saa udtales herved tillige, at han er bleven i den, at han altsaa ei har villet forandre, men blot forhøie Stemningen, og i denne Betydning har Ham søgt Ret, naar han kalder hans Værk opus splendidus. I alle Hovedtrækkene, i alle Grundforholdene har han sluttet sig til det tidligere Bestaaende.

*) Imposte hos Fransmændene og Engellænderne, Kæmpes hos Lybsterne.

Det er ovenfor angivet, at Gifico ei fik Kirken at see færdig. Denne Angivelse støtter sig paa sikkre historiske Vidnesbyrd og paa et ellers ikke let forklarligt Træk i Bygningens Forside. Dennes store prægtige Vindue stemmer nemlig ei fuldkommen med Anvendelsen af Triforium i den Form, hvori det her viser sig, og med de deraf følgende Forhold i Høikirkens Vinduer. Det samme gjelder om det store Vindue i Choret, men her røber Forbindingen, saavel udvendig ved begge Høikirkens Hjørner som indvendig ovenpaa Sideskibenes Hvalvinger, den senere Indbygning, uden at der, saavidt jeg troer, findes noget Spor paa de nærmest tilstødende Mure af Ildbrand eller anden voldsom Forstyrrelse. Denne Forandring, hvorved begge Enderne bleve bragte i Harmoni, er efter al Rimelighed samtidig *) med Forsidens Fuldbendelse, og saae man Lyset frit og fuldt strømme ind af disse to betydelige Abninger, da vilde Diet let overbevises om, at Triforium maatte bort og Høikirkens Vinduer forlænges, naar en harmonisk fordeelt Belysning skulde tilbringes. Men det er netop disse to Træk, som saa karakteristisk betegne de Kirker, hvis mægtige Slutningsvinduer have givet Anledning til en lignende Anvendelse i S. Knud. Grundplanen og en stor Deel af Forsidens Opførelse kan imidlertid gjerne stamme fra Gificos Tid. Hovedskibets stærke Tilbagetræden gjør denne Front aldeles eiendommelig mellem vore Kirker og bidrager særdeles meget

*) Disse to Vinduer have forskjellig Ledseining i deres Rarme, men ikke saa paafaldende, at man deraf ene tør slutte til en forskjellig Tid.

til at give det Ydre mere Fylde og Udtryk, uden at det Indre, hvor Sideskibene danne den længste Strækning, derved taber i Betydning. Trapperne, der ere anlagte i begge Hjørnerne, føre op til Hovedpartiet i Midten, hvis oprindelige Form sporløst er forsbunden for det langt senere paaatte Taarn.

Spørgsmaalet, om Giseo hvælvede Langhuset, eller om han blot fik Sidemurene reiste, er af det Slags, der ikke lader sig ligesfrem bevare, men det hører ogsaa til de mindre vigtige, da Hvælvingen slutter sig saa smukt til det Øvrige, at vi i ethvert Tilfælde maae betragte den som paatenkt af ham og udført aldeles efter hans Plan. Det meest fremtrædende af Halsvoilens Led — den listede Rundstav — bliver, ligesom de følgende Naboled, kun flygtigen afbrudt af det smalle ziirlige Hovedstykke og gaaer derpaa over i en lignende Stab paa Gjordbuen. De glatte Rundstave, der ligge ved Siden af den, dog lidt tilbage, udstyde i Kapperens dobbelte Krydsribber, og de butte Hjørner, Halsvoilens yderste, meest tilbagetrædende Led, fortsættes paa Hvælvingens Sidebue, som saaledes slutter sig smukkere til Høikirkens Bæg og danner en bestemt, symmetrisk Ramme om Vinduet. Men denne Harmoni findes ikke i Choret; Hvælvingens Baand paaefter her ei nær saa affurat til Halsvoilernes Led, og Sidebuens butte Hjørne er bortfaldet. Denne Mangel paa Rethed og Nøiagtighed lader sig forklare af senere Forandringer; men, at de tvende Vinduer i Høikirken (hvert paa sin Side over den smalle Bue) faae deres Rarme overstaarne af Hvælvingens Sidebue, det er en Feil mod Symmetrien, som henter

sin Oprindelse lige fra den Tid, da man forstærkede Korsvillan. Vi ere her igjen paa det fatale Sted, hvor forskjellige Bygningsplaner sikkert have krydset hverandre, og hvor hiin Mangel kunde være modarbejdet paa forskjellige Maader; alene den Omstændighed, at Choret havde baaet et fladt Loft vilde næsten ophæve alt det Stødende, som dette Parti nu har. Men er det ogsaa uden for al Tvivl, at det fra Begyndelsen har været bestemt til at overhvalves? Jeg troer det ikke. Det er altfor paafaldende, at den største Spænding i Hvalvingsbuerne findes i den Deel af Kirken,*) hvis Muurtykkelse og hele Reising røbe mindre Driftighed end Giscos Bygning, og jeg vilde derfor hellere formode, at den Gang, da den østlige Slutningsmuur fik sin nuværende Form, har ogsaa Choro loftet undergaaet en væsenlig Forandring. Halvsøilerne bevise intet i dette Punkt, de findes ogsaa, og endnu stærkere, i flere af de normanniske Kirker til fladt Loft, og vi selv have et Exempel derpaa i Roskilde Domkirke, hvis Sidepiller neppe oprindeligt have været bestemte til at bære Hvalvingsbuer. Ogsaa i Bygninger, der ere meget yngre, kunne vi træffe fladt Loft under lignende Betingelser, som f. Ex. i Langhuset af Bath's Kirke. I alle disse Tilfælde tjener Halvsøilens Capitæl tillige som Grundflade for den smalle, ziirligere Stiber, der gaaer heelt op til den øverste

*) Den østligste Sidebue af Choret's Hvalvinger er en tredie Deel bredere end nogen som helst af Hvalvingerne i Giscos Langhus, og endnu bredere i Sammenligning med de to Hvalvinger, der ligge Choret nærmest.

Gesims, og en lignende Anordning kan man tænke sig i St. Knuds Chor, førend det blev hvælvet.

S. Knud er, som de allerfleste af vore Kirkebygninger, heelt igjennem af brændte Steen. Efter femhundrede Mars Forlob have de finere Enkeltheder, lige fra den rigt sammensatte Karm om det store vestlige Vindue til den listede Rundstav, der indfatter Kjeldervinduet mod Osten, bevaret deres Former uangrebne; det er et Beviis mere for den brændte Steens fortrinlige Brugbarhed under vor fugtige, ustadige Himmel. Det hører med til Stilens Simpelhed, at der kun er anvendt faa Prydelser udenfor dem, der høre til Pillernes og Karmenes Ledføininger, og selv disse savne de mere afværende, men ogsaa ofte mere snurrige end stjønne Sammensætninger, som især senere Bygninger ere rige paa, og som selv findes i enkelte af vore Kjøbstedkirker, f. Ex. den i Kjøge og S. Michael i Slagelse. Den Mangfoldighed af Former og Farver, som vi glæde os over ved det nordøstlige Vaabenhuus i Roskilde, maae vi derfor ikke vente her; imidlertid have Høikirkens Halsøiler haat et ziirligt Vaand af Blade om deres Hovedstykker, hvoraf nu kun sex ere bevarede; det gjennembrudte Fiirklover er anvendt paa begge Sider af det store Vindue mod Ost og over Chorets Vinduer, da de sidde lavere end Langhusets, og endelig ere de mørkeblaae Steen anvendte stifteviis med røde ved Vinduerne i Gisscos Bygning og ved dem paa Endefacaderne. Men denne Simpelhed klæder godt, den giver et Udtryk af Bescheidenhed, der sømmer sig for det stille, prunkløse Kloster, hvortil Kirken oprindelig hørte.

De senere Forandringer og Indretninger bedkomme ikke denne Betragtning; deres bedste Hoes er den, at de ei formaae at fortrænge det Indtryk, som den gamle, ærbørdige Kirke vækker. De kunne kun, ligesom Sminken og Sjonhedspletterne paa et velbekendt Ansigt, blænde og forvirre Diet for en kort Tid, og det er allerede slemst nok; men de ægte, kjære Træk træde dog snart frem gjennem den falske, fligede Pjunt, og saa bliver denne let overseet og glemt, selv der, hvor den ikke ligesaa hurtigt reent kan forsvinde.

Naar man træder ind i S. Knud med et levende Indtryk af vore Kirker fra en endnu tidligere Periode, af Ribe eller Roskilde f. Ex., saa mødtager man et ganske eget Indtryk. Her er saa meget nyt, og dog saa meget, som man allerede kjender fra hine ældre Bygninger. Rummet er her ikke saa stort, her er hverken Ribes Pragt, eller Choret's Lethed og Høihed i Roskilde, men der er en egen velgjørende Klarhed udbredt over det Hele, der hersker, især i Langhuset, en Harmoni, som vi nu for første Gang blive opmærksomme paa. Allerede denne uafbrudte Følge af Spidsbuer, hvad enten man lader Blikket glide hen langs igjennem Hovedskibet, eller man lader det hæve sig op ad Siderne til Hvælvingen, drager Diet og Tanken uimodstaaeligt efter sig; og jo mere man bliver Herre over det første Indtryk, desto tydeligere vil den fortsatte Bestuelse aabenbare denne Overeensstemmelse ogsaa i de øvrige Partier. Sammenligningen viser dette bedst. I Ribe staae de simple firkantede Hovedpiller vel i Forbindelse med deres Sidebuer, men egentlig slet

ikke med Hvælvingen; i Roskilde ere Pillerne mere sammenfatte og staae i Forbindelse med begge Dele, men deres fremtrædende Halvsøiler blive plumpe i Mod sætning til deres Sidebuer, og ombendt maae Spidsbuehvælvingens Gjorder antage en massiv Brede for at kunne svare til Halvpillerne oppe paa Høitirkens Sider. *) I S. Knud sondres ikke, som i Ribe, Pillerne fra Hvælvingen, og den ligner forsaavidt mere Kirken i Roskilde; men ogsaa fra denne skiller den sig paa en betydningsfuld Maade, idet den opløser Halvsøilens **)

*) Noget lignende sees i Sorø; men her ere Halvpillerne flade og hidrere ligesaavel som Hvælvingerne fra den betydelige Reparation, som den absalonste Bygning har undergaaet efter Branden 1247. Jeg forbeholder mig ved en anden Leilighed neiere at oplyse det feilagtige i den almindelige Mening, at det er en ny Bygning, opført paa en ny Plads. Ligesom Monumentet selv indeholder de bedste Grunde for min Paastand, saaledes bliver med den ogsaa alt det Forvirrede i S. R. D. IV, 540 hævet. Her ligger det os imidlertid nærmere at bemærke, hvorledes denne Reparation af Sorø, der tillige gjør Spidsbuen gjeldende, medens de oprindelige Partier alle have Rundbuer, tjener til at vise, at selv de ældste Dele af S. Knud, der slet ikke kjende denne Bueform, heller ikke kunne være ældre end fra Midten af det 13de Aarhundrede.

**) Pillerens Grundform er en Rectangel, hvis korte Sider forholde sig til de lange som 4 til 5. Den overskjæres af en Dvadrat, hvis fremspringende Hjerner danne fire Halvsøiler. Den forreste af disse, som vender ud mod Hovedstøbet, gaaer saa høit op som Binduernes Underkant i Høitirken, og her forbinder den sig med Hvælvingen og spreder sin Ledseining. De to andre paa Rectangelens korte Sider (mod Øst og Vest) gaae over i Sidebuen, og den sidste staaer ud mod Sidestøbet, med hvis Hvælvinger den forbinder sig.

glatte, eensformede Runding i en fin, mangfoldig Ledføining, og idet den lader denne fortsætte sig under hele Sidebuens Krumning. Buc=Abningen *) faaer herved Udseende af en mægtig Karm med en særegen Styrke og Lethed. En lignende Ledføining gjentages i Triforium og i de øverste Binduer, men bestandig smallere og mere enkelt; og naar derfor de forreste Halsføilers Led dele sig, for sondrede at følge den manglefladede Hvalbings Kanter som Gjorder eller som Ribber, saa danne atter Bindueskarmene med deres færre Rundstave en tilsvarende Prydelse paa Høikirkens øverste Sideflade. Vi ville ikke forfølge denne Sammenligning endnu mere i det Enkelte, **) af Frygt for at blive utydelige og trættende; men dens Resultat vilde bestandig blive det samme, at hvad vi hist kun forefandt i enkelte Partier, det træffe vi her overalt; hvad der hist synes at staae i en uopløselig Kamp med de ældre Former, det finde vi her at herske uindstrænket, og Maaden, hvorpaa dette er gaaet til, forekommer os nu saa simpelt, at vi fast maae undre os over ikke allerede i hine Bygninger at have anet den fuldendte Udvikling, der her møder os.

Den harmoniske Gjennemtrængen og Sammensmeltning

*) Arcaden.

**) Man lægge imidlertid Mærke til Korsfloienes ydre Decoration i Ribe, og indvendig til de rundstavlignende Søiler ovenover Pillerne, samt til Høikirkens Binduer. I Roskilde bebude de jirrlige Rundstave, som, udvendig paa Choret's Runding, løbe op mellem Binduerne, og, indvendig paa Omgangen, forbinde Hvalvingen med Fodstykket, endnu tydeligere Stilen i S. Knud.

af alle Bygningens Partier til en eneste stor udelelig Heelhed, dette Spidsbuestilens væsentligste Særkjende — er saaledes tilstede i S. Knud, det tidligste Exempel herpaa hos os og, om ikke det største, dog i sin Heelhed det skønneste. Chorene i Slesvigs og Aarhus's Cathedraler gjøre ved deres høie Vinduer et større og dristigere Indtryk; men disse Kirkers Kors og Langhuse ere sammensatte af høist forskjellige Stilarter, og det er følgelig kun en enkelt Deel, som her kan komme i Betragtning. Stiftskirken i Maribo, opført i Løbet af det 15 Aarhundrede, er større*) end S. Knud; men den taber sig formeget i Bredden, dens simple, ottetekantede Piller savne den rigere Ledfoining, og den hører desuden (ligesom Choret i Aarhus) til de Kirker, hvis Skibe ere næsten af eens Høide, og som derfor, især paa Grund af Belysningen, have et meer almindeligt Udseende. Ved de øvrige af vore Rjbstedkirker, som paa nogen Maade kunne fortjene vor Opmærksomhed, er det en hyppig Feil, at Høikirken er usfuldstændig,**) og at den hviler trykkende paa Hovedstibets Piller.

Men ved saaledes at sammenligne vore Monumenter i Spidsbuestilen, blive vi tillige vaer, hvor særegen S. Knud er i hele sin ydre og indre Character. Det er den eneste Kirke, som har Triforium, den eneste, hvis Endpartier have

*) Dens indre Længde er 103 Men, dens indre Brede 36½.

***) Istedetfor Vinduer har Væggen under Høivindings Sidesbuer en symmetrisk anordnet Række af flade Muurforbygninger. En lignende Prydelse see vi paa Kirketaarnenes Gavl.

de stærkt fordybede Buer, hvis Sidegange træde frem foran Hovedskibet. Betragte vi, med Hensyn hertil, den vestlige Façade i Maribo eller Choret's Slutning i Nyborg, da danne disse Bygninger med deres brede, glatte Flader kun en bar og fattig Modsatning. Noget aldeles lignende finde vi ved tydske Kirker med lige sluttet Chor, eller med en Forside uden Taarne. Gaae vi derimod over til de Bygninger, hvori den tydske Stil viser sig i hele sin Pragt, selv om vi vælge en af Muursteen, som Vor Frue Kirke i Lybek, da ville vi sikkert i høi Grad blive overraskede ved at træde ind i dens Indre: en saadan Storhed, en saadan lys og luftig Høikirke faae vi da for første Gang et Begreb om. Men Triforium har ogsaa maattet give Plads for de store Vinduer, Forholdene ere aldeles forandrede, det er som om S. Knuds Stil havde bortkastet al Tilbageholdenhed og Frygtsomhed, for at være hvad der ved første Blik maatte synes en Umulighed. Og dog er Vor Frue samtidig med Gisscos Bygning. Forsøge vi denne Sammenligning med de tydske Kirker, da gjenfinde vi vel, navnlig i flere af dem ved Rhinen, nogle af S. Knuds Hovedtræk; men det er i Bygninger, som endnu høre til Overgangen, og hvis Ledføring hverken er saa reen eller saa udviklet. Først i Engelland stode vi paa Bygninger fra det 13de Aarhundrede, f. Ex. Westminster og Salisbury, der vistnok have en ganske anderledes Udstrækning og Pragt, men som i Sideopstakernes Inddeling og Forhold, i Anvendelsen af Triforium, i den fuldstændigt og rigt udviklede Ledføring have meget tilfælles med Kirken i Odense. I Engelland findes ogsaa langt oftere Kirker, hvis Forsider enten

mangle Taarne, eller dog have dem aldeles underordnede for Hovedskibets Muurmasse,*) der erholder sit Hovedtræk ved en kraftig Fordybning til det store, vestlige Vindue. Istedet for Taarnene mod Vesten, indtager Taarnet over Korset der en betydelig Plads, og netop i S. Knuds Grundplan have vi i det Foregaaende paaviist Spor, der synes at røbe Tanken om et lignende Taarnanlæg. Denne Tilnærmelse til den engelske Spidsbuestil, saaledes som den udviklede sig i Løbet af det 13de Aarhundrede, kan kun forklares af det nære Forhold, hvori S. Knuds Kloster stod til det i Evesham ved Slutningen af det 12te Aarhundrede, og Kirkebygningen er saaledes et klarere Beviis for dette Forholds Betydning og Varighed, end vi ville være istand til at udlede af Historiens skriftlige Kilder.

*) F. Ex. Norwich, Salisbury, Worcester, Exeter, o. s. v. Menstret til disse Forsiber findes allerede i de ældre Kirker i Normandiet.

Fjerde Afdeling.

St. Knuds Kirkes Chor og det Ahlefeldske Begravelsescapel.

Første Afsnit.

Choret.

I.

Alteret med dets Omgivelser.

1.

Wende vi os nu til Betragtningen af Enkelthederne i Kirkens Indre, ansee vi det hensigtsmæssigt, at begynde med Beskrivelsen af Choret.

Choret, i Kirkens østlige Ende, ligger $\frac{1}{2}$ Alen høiere, end det øvrige Kirkegulv, er 31 Alen langt, 14 Alen bredt, og har tre Dpgange: een fra den midterste, brede Gang i Kirken og een fra hver Sidegang; det er ved en Balustrade af Træ adskilt fra Kirken. Det Første, som her tiltrækker sig vor Opmærksomhed, er Alteret og den store Altertable af omtrent 18 Alens Hvide. Den er skjæntet Kirken af Henrik Gyldenstjerne til Skovsbo, kostede 1000 Joachim

Daler, og blev opsat 1649. Paa Altertablen ere nederst anbragte to Vaabener; paa høire Side Gyldenstjernes: en syvoddet Guldstjerne i blaat Feldt og paa Hjelmen to væbnede Arme, holdende et blaat guldrummet Speil; ovenfor Vaabenet ere Bogstaverne HGS anbragte. Paa venstre Pødebusch's: et tårdeelt Skjold, hvis øverste Feldt Guld med en halv, sort, guldkronet Orn med udslagne Vinger, vendende Hovedet til Høire; ovenfor sees Bogstaverne LPB.

Denne Henrik Gyldenstjerne var gift med Lisbeth (eller Elisabeth) Pødebusch, en Datter af den rige Claus Pødebusch, der eiede Kjørup i Fyen, Bømmetofte i Sjælland m. m. Henrik Gyldenstjerne og Fru Lisbeth ligge begravne i Rynkeby Kirke, hvor ogsaa deres Gravskrift findes.

Indenfor Alterbordets Forhæng ere fire Malerier: Jøderne nyde Paastelammet, Davids Flugt, Moses ophøier Slangen og Josefs Ophøielse. Paa Gulvet, ved hver Side af Alteret, staae Moses med Lovens Tavler og Aron med de hypperstepræstelige Insignier, udstaarne af Træ ligesom alle øvrige omkring Altertablen opstillede Figurer, hvide med forgyldt Haar og Skjæg; de tyde hen paa det gamle Testament. Ovenover er Altertablen, hvis Malerier, saavel som de omkringstaaende Figurer, tyde hen paa det nye Testament. Den har tre Afdelinger med ligesaa mange Malerier: det underste, Nadveren, det mellemste, Jesus i Gethjemane, det øverste, Frelseren paa Korset. *) Øverst sees man den tri-

*) Af disse Malerier er efter Justitsraad Mølbach's Mening (Ungdomsb.) det øverste det bedste og det bedst bevarede; dog trænger

umpherende Christus paa en forgyldt Jordklobe. Denne Figur er Skulpturarbejde og staaer frit over selve Tablen.

Paa Altertablen læses nederst, ligeover Alterbordet, Indstiftelsesordene; imellem det første og andet Maleri: „Min Sjæl er bedrøbet indtil Døden;“ imellem det andet og tredje Maleri: „Jesu Christi Blod Reenser os af al Synd,“ og ovenover: „Jeg er Opstandelsen og Livet.“ Ved Siden af det underste Maleri, ovenover Moses og Aron, staae de fire Evangelister med deres Symboler. Paa høire Side Matthæus med Engelen og Marcus med Løven; paa den anden Side Lucas med Øren og Johannes med Ørnen; ovenover dem, i tre Rader, de øvrige ti Apostler med deres Attributer: Peter med Nøglen i sin Høire, Paulus med Sværdet (dette er nu afbrækket), Andreas med Korsket, Philippus med Rørkorsket, Thomas med Spydet, Bartholomæus med Kniven, Mærket paa de Lidelser, han maatte udstaae, Jacobus, Alphæi Søn, støtter den venstre Haand mod en stor Stab, Thaddæus med Stridsøren, ved hvilken han led Martyrdøden, Simon Zelotes med sit Martyrmærke Saugen, og Jacobus major med Villegrimsstaven og den bredskyggede Hat. Saaledes har Kunstneren fremstillet Hovedmomenterne i Frelserens Lidelse og Forherligelse, omgivne af Repræsentanterne for den gamle og nye Pagt. Det foran det underste Maleri staaende Kru-

det nu, og de to andre Malerier i en endnu høiere Grad, til en Restauration.

cifir er skænket Kirken af Kammerherre v. Kroghen, som havde faaet det af en emigreret Præst 1807.

2.

Øvenover Altertablen findes paa Muren malet med forgyldte Bogstaver Christian den Fjerdes kronede Navneziffer med hans Thronbestigelsesaar 1588.

De følgende danske Kongers Navneziffre, der forhen ligeledes vare malede paa Muren, bleve 1826, da de ved Kirkens Ralkning faldt af, malede paa Skjolde af Blik, som nu hænge paa begge Sidemurene i Choret. Øvenover disse Skjolde sees tvende Trætabler; paa den ved høire Side findes det danske Vaaben med følgende Understrift:

„Friderici II Dei gratia Daniæ Norvegiæ Slavorum et Gotthorum Regis Slesvicæ Holsatiæ Stormariæ et Dythmarciæ Ducis Oldenburgensis et Delmenhorstensis Comititis insignia. Anno 1559.“ *)

Paa den Modsatte findes det meklenborgske Vaaben med følgende Understrift:

„Sophiæ Dei gratia Innatæ Ducissæ Megapolensis Daniæ Norvegiæ Slavorum et Gotthorum Reginæ insignia. Renovata Anno 1749.“ **)

*) Frederik den Anden, af Guds Raade Konge til Danmark og Norge, de Slavers og Gother, Hertug til Slesvig, Holsteen, Stormarn og Ditmarsken, Greve til Oldenburg og Delmenhorst, hans Vaaben. Aar 1559.

**) Sophia, af Guds Raade fødte Hertuginde af Mecklenborg, Dronning til Danmark og Norge, de Slavers og Gother, hendes Vaaben. Fornytt Aar 1749.

3.

Ved hver Side af Alterbordet staae to Skabe, hvori Kirkens Sølv- og Messetøi gjemmes, og ved Siden af disse de saakaldte gamle Skriftestole, som nu ikke bruges. Af Sølv- og Messetøi eier Kirken: 1) 2 store Lysfager v. 405 Lod; paa Foden staaer: **Christianus Henricus Luja in Collegio Consistorii Assessor et Med. Doct. Abigael Laurentii Filia**, og derunder deres Vaabener og Aarstallet 1695.

2) Et stort Døbefad v. 186 Lod 2 Db. paa hvis Rand staaer: „**Andreas v. Bergen**, Landsdommer i Fyhne, og Aaren af Landorps Stamme. Det Fad, som her bruges, de stænkte i Troe, for Naaden Gud dennem beviste. I Omsorg for Guds Huus og Lyst til hans Ord, vel samlet og altid de samme. Benaadede Læser! betænk oc Guds Huus, en Skierf bliver Gulb i Guds Riste!“ Desuden sees paa dette Fad v. Bergens og Landorps Vaabener. Paa Bunden staaer: „Hermed følger et Messingsfad.“

3. En Kande v. 127½ Lod, med følgende Indskrift: „**St. Knuds Kirkes Kande omgjort og forøget med 74 Lod 2 Db. Sølv Anno 1691. Daværende Sognepræst M. Ludvig Stoud. Medtjener Hr. Mads Rostok og Kirkebørge Claus Nisøen.**“

4. En stor Kalk, omgjort 1772, v. 58 Lod ½ Db., med en dertil hørende Duff v. 15 Lod; paa Foden af Kalken ere fire Sølv-Krucifixer anbragte.

5. En mindre Dito, v. 34 Lod 3½ Db., med Dito v. 9 Lod ½ Db.; paa 6 udstaaende Tappe staae Bogstaverne **S. V. S. I. H. E.**, som maaskee kunne læses saaledes:

Sit Vobis Salus In Hac Eucharistia 3: Nydelsen af dette Naademaaltid vorde Eder til Salighed! Begynder man Læsningen med **I.** og tager Bogstaverne i følgende Orden: **I. H. E. S. V. S.** kan der ogsaa læses **Ihesus**, efter den sædvanlige Forkortelse: **IHS.**

6) En Oblatæske, v. 34 Løb, hvorpaa staaer Aarstallet 1703.

7) En mindre Ditto i Form af et Hjerte, v. 14 Løb 3½ Lb., paa Laaget et Krucifix, omkring hvilket staaer: „Der mus in Glauben in Christi Wunden schliesen, wer un- ter Brodt und Wein das Leben will genieesen.“

8) En liden Kalk med tilhørende Disk for Stiftsprovsten til Brug ved Syges Beredelse; paa 6 udestaaende Tappe paa Haandtaget staaer **S. V. S. I. H. E.** og paa Foden 1703.

9) En Ditto for den residerende Kapellan til samme Brug, v. 18½ Løb.

10) En Sølv=Wiinflaske, v. 11 Løb.

4.

Omkring Alteret er en Jernbalustrade, som er bekostet af en Handelsmand Johannes Poulsen i Odense. Denne Mand skænkede ogsaa Kirken den i Choret hængende Mes- sing=Lyskrone, hvorpaa læses: „Belagtbare og fornemme unge Mand sal. Johannes Povelsen, fordem Handels- mand i Ottense, som døde den 21 Mai Anno 1694, hafver gifvet Gud til Gæ, Kirken til Prydelse denne Luse Krone, saa og rede Penge 200 Rdlr., hvorfor et Jern=Galleri om- kring Alteret heri Kirken er bekostet. Luse=Kronen hafver

hans Broder Hans Povelsen, fornemme Handelsmand her i Ottense ladet ophænge paa sin egen Bekostning Anno 1695.“

5.

Choret har endnu sine gamle Munke- eller Kannikestole i Behold, der hvidmalede i to ziirlige Rader strække sig langs Muren, paa begge Sider af Alteret. At de kaldes Kannikestole kunde synes paafaldende, da St. Knuds Klosters Munke, der eiede Kirken, egentlig ikke vare Kanniker; men da de havde samme Rettigheder, som disse udøvede ved andre Kathedralkirker, navnlig Valget af Biskoppen og Deeltagelse i hans Raad, er rimeligviis Kannikenavnet i daglig Tale nu og da blevet overført paa dem. Iøvrigt havde jo, som forhen viist, ogsaa virkelige Kanniker Kirke og Kloster i Besiddelse i Biskop Carl Rønnows Tid 1474.

II.

Monumenter, Liigstene og Begravelser *) i Choret.

1.

Paa den første Pille paa høire Side sees en Table med tvende Malerier, der maaskee høre til de bedste i Kirken, og forestille et Par Ægtefolk: Skriver Rasmus Andersen og Hustru Marie Sophie Christophersdatter. Maleriet er et Knæstykke; Figurerne, i Legemsstørrelse, ere malede

*) Den 22 Februar 1805 udfom Forordningen om at Liig herefter ikke maatte begraves i Kirken.

paa Kobber og meget vel vedligeholdte. Manden staaer med en Stok i den venstre, en bredskygget, opkrampet Hat i den høire Haand; det krusede, lange Haar er stilt ad midt over Vandens og falder ned over Skuldrene. Han er klædt i en lang, viid sort Kjortel med en stor, udfaldende Bladkrave. For Hænderne har han Poignetter. Konens Klædning er ikke meget afvigende fra den nu brugelige: om Halsen en tætfluttende, klar Krave, en nedstaaen sort Kjortel med Livstykke, der foran gaaer ned i en Spids; korte, sorte Ermer med tre Puffer af klart Løi indtil Albuen; et Forklæde af klart Løi; om den venstre Arm et svært Guldarmaand med en jærilig emaillet Laas; paa Hovedet en sort Baret over en klar Kappe. — For at komme til at ligge i en særstilt Hvælving under Choret, stjænkede de Kirken en Bondegaard. Paa Tabellen læses:

„Her hviler Erlig, Velactbare och Fornemme Mand Rasmus Andersen Kongl. Maj. Skrifuer ofuer Malmeehuus, Boringe oc Lindholms Lenne ubi 9 Aar, Ribefoget ubi Drie och Skydtherreder, er af hans Maj. befordret 1660 til Stifftskrifuer ubi Fyen. Døde d. 16 Juli 1675 hans Aldersaar 60 Sampt hans Kierreste Erlig Dydefuld og Gudselvende Matrone Maria Sophia Christophers Datter Bringh, døde 1674 d. 5 Martii ubi hendes alder 53 Aar 2 Maaneder 2 Dage. Refuede ubi Egteskab 30 Aar 4 Maaneder. Gud giffue dennem glædelig Opstandelse.“

Paa Liigstenen underneben, No. 1 — 1753 — R. (om dette Tegns Betydning see Side 27) staaer:

„Herunder hviler forrige Stift-Sriver Rasmus Andersen med sin Hustru, som forærede Kirken Aar 1674 en Bondegaard i Giiølef Sogn paa 8 Td. 3 Esp. 2 Fj. 2 Alb. Hartorn.“

Om Begravelsen, som hører til dette Epitaphium, vil siden blive talt, naar vi komme til Begravelseskjelderens under Choret.

2.

Paa den anden Pille er indsat en Steen, hvorpaa er udhugget i halvophøiet Arbeide en qvindelig Figur i fuld Legegemsstorrelse, som forestiller Jomfru Margrethe Skovgaard til Sanderumgaard, der 1613 skænkede et Legat paa 100 Rdl. til Odense Kathedralskole. Om hendes Død habes følgende Fortælling, som ogsaa findes i Thielcs d. Folkesagn (2 Udg.) 1 D. Pag. 209, med hvis Ord vi her vil anføre den: „I St. Kruds Kirke i Odense er der et Gravmæle over en Jomfru Margrethe Skovgaard til Sanderumgaard, som døde i Aaret 1615. Tilforn var dette Gravmæle forgyldt, men nu er det overstrøget med en sort Farve. Om denne Jomfru fortælles, at hun ved et Gildebandsfede sig ihjel med 12 Riddere. Og efterdi hun engang i Landets Nød havde negtet Kong Christian den Fjerde, at laane ham en Sum Penge, lod han, da han engang kom der i Kirken, Monumentet overstryge.“

At den første Deel af dette Sagn er ganske ugrundet, kan neppe være tvivlsomt; thi ikke at tale om, at dette Sagn om Damer, der have dandsset sig ihjel, er temmelig almindeligt og vel i de fleste Tilfælde lige uhjemlet, saa bør det bemærkes, at Jomfru Margrethe Skovgaard maa, efter hendes Faders Dødsaar, have været henved 70 Aar gammel, da hun døde. I den Alder havde der neppe behøvedes tolv Riddere til at dandsfe hende ihjel. Hvad den anden Deel af

Sagnet derimod angaaer, da er det vist, at Dragten nu er overmalet med sort Farve; og i Aaret 1672 skriver **Oligerus Jacobæi Itinerarium**, at dette er skeet paa Christiani Qvarti Befaling; vi troe altsaa, at Sagnet i denne Henseende er velgrundet. Til Beviis paa vor Paastand om denne Dames Alder hidsettes paa næste Side en Stamtable over hendes Slægt, saaledes som den velvilligen er os meddeelt af Hr. Cand. Kall Rasmussen i Kjøbenhavn.

I de Klevenfeldske Samlinger, tilføier Hr. Kall Rasmussen som Anmærkning til denne Stamtable, findes Karine Skovgaard's Brev om Mageskifte med Margrethe Skovgaard, hvem hun udlægger „al min Lov, Ejendoms og Anpart y Sanderumgaardtth udi Aasum Herred i Davinde Sogn, som Anders Reff nu wdj boer.“ — Dat. Barløsegaard 25 Aug. 1583. Understrevet og beseglet af Karen Skovgaard, Erik Hardenberg (Høvedsmand paa Hagenskov) og Morten Brock til Barløsegaard, Landsdommer i Fyen. Formodentlig har Margr. Skovgaard indtil den Tid været paa Barløsegaard*) hos sin Søster, Anne S. gift med Morten Brock. I det næste Aar, 1584, har hun vel allerede boet paa Sanderumgaard, siden hun da havde Stool i Davinde Kirke (Danske Atlas, T. 6).

*) Hendes Søster, Karen Skovgaard, har formodentlig til sin Død opholdt sig paa Barløsegaard, da hun ifølge Klevenfeldts Citat af Fyenske Antiquiteter af 1607 er begravet i Barløse Kirke.

Jep Jensen i Skovgaard (Lyriid Herred, Kollerup Sogn) 1490-1499.

Mester Anders S., Erkebøgn i Viborg, + 1554. Sfr. Abel Jepsdatter. 1512; var bød 1552.	Hr. Pans S. til Gundestrup, + 1564 eller 1565; g. m. Elsebe Brade, Datter af Hr. Axel Brade til Krogholm levede 1567. Esterlobe ingen Born.	Jørgen Skovgaard til Skovgaard, + 1557; g. 1) m. Anne Flemming, + 5 Dec. 1530, Datter af Herman Flemming; 2. m. Anne Urne, Datter af Hr. Johan Urne til Rygaard, D. R. R.	Skal have drøbt sin Svoger, Jver Steel til Nøgtved.
--	---	---	---

1. Hans Skovgaard til Gundestrup, D. R. R. Befalingsmand paa Helsingborg Slot, født c. 1526, + 18 Juli 1580; g. 10 Jan. 1574 m. Anne Parsberg, Datter af Hr. Berner P. til Harrested, D. R. R. 1549. g. 2) 22 Nov. 1590 m. Haad Alfstand til Hilleberg, D. R. R. (senere Marst) + 4 (5) Aug. 1592.	1. Karen S. levede 1573; g. m. Valli Skram til Varhoed, + 1546.	1. Kirsten S. + mellem 1566 og 1574; g. m. Hartvig Skram til Deiberglund.	2. Johan Skovg Jep. S. („Jatilaus S. til Skovgaard, cobus“) (Stueg. m. Else Erolle, D. af Arved Trolle til Ebedgaard (i Smaalamb.)	2. Claus S. (blev 1568 fanbere i Bittenberg i Vinteren 1557-58.)	2. Anders S. til Sanderum, (Hoffinsbe) + 22 Jan. 1581.	2. Jens S. (Solgte, afhændede og forkom alt sit Arvegod) + 1575.
1. Anne Skovgaard, Frederik S. til Hligende, f. 1576, levede 1632; g. 23 + 7 Novbr. 1606; g. 17 Juli 1603 Aug. 1590 m. Holm. m. Ellen Krabbe, D. af Niels Krabbe til Wegholm; g. 2. (efter 1619) m. feberg, f. 1565, + Blacius Müller, Chirurg i Kjøbenhavn. 1609.	1. Maren S. levede 1588; g. m. Dve Ugerup til Dvedholm; han var + 1562.	1. Abel Anne S. til Barhoed lev. 1597. (Døde ugifte).	2. Elise Skovg., + før 1579; g. m. Mogens Juul til Juulingsholm. + Sept. 1587.	2. Margrethe S. til Sanderum, + 7 Aug. 1615.	2. Karen S. og 1607.	2. Anne S. levede 1597 og formodentlig endnu 1607. g. m. Morten Brock til Barlesgaard, Landsdommer i Fyen, + 5 April 1591.

Hans S., + liden.

Jørgen S. til Gundestrup, + 16 Juni 1612 som sidste Mand af Slægten; ferlovet med Elisabeth Friis, D. af Niels Friis til Høselager, f. 26 Jan. 1587, (siden gift med Peder Lange til Kjærgaard, Landsdommer i N. Jylland.)

Paa Monumentet seer man Margr. Skovgaard med en rigt stukken Perlehue paa Hovedet; hun er i en Gyldenstykkens Kjortel, over hvilken en aaben Oberkjortel, der engang synes at have været forsolvet, og hvis høie, stive Krave gaacer heelt op til Hagen og Næffen; derom en Pibekrave, saa at det halve Hoved næsten er skjult i Kraven. Fra Pibekraven hænger et Kors, som det synes, af Edelstene. Om Halsen har hun en tredobbelt, svær Guldkjæde, hvori en Medaillon med det bekjendte Monogram IHS. Paa hver af hendes Hænder ere 3 Ringe, een paa Tommelfingeren og to paa de to sidste Fingre. Løiet i Underkjortelen er figureret og nu, som anført, fortmalet, men har kjendelig været forgyldt. Oberkjortelen, ligeledes figureret, er nu ogsaa overmalet med Sort. Naar hertil regnes, at Hænder og Ansigt tillige ere malede med Rjødfarve, saa har dette Monument engang havt et glimrende, men meget verdsligt Udseende. Figuren staaer i et Slags Ramme under et hvælvet Loft, som slutter sig til to fra Siderne fremspringende Capitæler; ogsaa her har Alt været malet og forgyldt. Paa begge Sider af Figuren ere anbragte i verticale Rækker 16 Anebaabener, til Høire hendes fædrene, til Venstre hendes mødrene Aner. Disse Baabener ere ligeledes malede og forgyldte. De fædrene Aners Baabensfjølde paa høire Side have følgende Oberkrifter: 1) Skovgaard, 2) De Danner, (Dan eller Dann) 3) De Thuner, 4) De Rüs-Kalfrder (?), 5) De Skeler, 6) De Sester (Sehestedt), 7) De Langer, 8) De Pøder (Pudet).

Det maa bemærkes, at Baabensfjølde No. 3: en Guld-

Standsjekurb med 6 Væle i blaat Felbt, og paa Hjelmen to harniske Armee, der holde et Neeg, ikke findes i Adelslexicon, med hvilket ellers de øvrige stemme overeens; thi No. 4 er aldeles det samme Vaaben, som det, der findes i Adelslex. I. Tab. LI No. 20 som Familien Kalfs.

Vaabenskjoldene paa venstre Side have følgende Oberstrifter: 1) De Urner, 2) De Rønner (Rønnov), 3) De Krumstrøpper (Krumstrup) 4) De Hardenberger, 5) De Serliner, 6) De Stormbaser, 7) De Sester (Sehestedt), 8) De Krumdiger (Krummedige). Alle disse Vaabenskjolde findes, med Undtagelse af No. 6: en Blomst i Skjoldet og paa Hjelmen, i Adelslexicon.

Overst paa Stenen læses:

„Salige ere de Døde i Herren, thi de hvile af deris Arbeide og deris Gjæringer følge dem efter.“

Nedenunder:

„Her ligger begravden Erlig og Velbyrdig Jomfrue Jomfru Margrethe Skofgaard til Sanderumgaard, som døde d. Aug. 16 *). Gud gifve hende det evige Liv.“

Begravelsen, hvortil dette Epitaphium hører, vil siden blive omtalt ved de naabne Begravelser under Choret.

*) Da Aardtallet mangler, og Dagens samt Maanedens Navn kun er paamaalet (af Bircherods Tegning seer man, at der har staaet d. 7 August 1615) har den Afbøde vist Iadet dette Monument forfærdige i hendes levende Live — et ret mærkeligt Beviid paa den gode Dames Forfængelighed.

3.

Førend vi forlade den høire Side af Choret, hvor vi nu i nogle Diebliffe have dvælet ved de Gjenstande, som der frembyde sig for vort Die, ville vi dog først see, hvad der berettes om de herbærende Begravelser, hvori flere berømte Mænds jordiske Levninger hvile. Den eneste Kilde, hvoraf vi i denne Henseende kunne se, er en til Kirkens Archiv hørende gammel, gennemtrukken og forseglet Begravelsesprotocol, paa hvis første Side læses: „Denne Bog, som bestaaer af fiire Hundrede, Halvfierdesindstyve og Et, nummererede Blade, er indrettet over Begravelserne udi St. Knuds Kirke her i Odense, hvorudi den anordnede Kirkeværge nuværende og efterkommende rigtig Tiid efter anden vilde tilføre hvad som ved enhver Begravelse maatte forefalde og eragtes fornøden til Efterretning og Oplysning for Eftertiden at annotere. Odense d. 6 Jan. 1766.

Scidelin.“

Denne Protocol, som vi i det følgende oftere komme til at beraabe os paa, da vi alene efter den kunne angive de under Kirken værende tilfaste eller tilmurede, nu utilgængelige Begravelses Beliggenhed, Størrelse og Bestaafenhed, er næsten ødelagt af Fugtighed, og det synes derfor at være af desto større Vigtighed at bevare dens Indhold, da siden ellers Intet vil kunne vides om disse Grave. Af den erfare vi da, at der paa den høire Side i Choret, foran de tvende Trin, som ere ved Ruæfaldet for Alteret, er en Begravelse, som forhen har tilhørt Familien Akeleye til Skien-

nerup (nu Ulriksholm); den er $3\frac{1}{2}$ Al. lang, 2 Al. bred og bedækket med Buchvælvning.

Judskriften paa denne Grav, der ikke blot mindede om de Afdøde, som virkelig her vare begravne, men ogsaa om nogle Slægtninge, er forsbunden, men led, efter Bircherøds Noter (S. 59), saaledes:

„Ego sum via veritas et vita. Joh. 14. *)

Erlig oc velbyrdig Mand Knud Michelsen til Schiennrup med hans begge Fruer erlig oc velbyrdig Fru Kirstine Algudtz oc F. Margareta Urne ligger begrafne ubi Kielsrup Kirke oc findis der deris Epitaphium lige ubi alle Maader som dette.

Her ligger begravet erlig oc velbyrdig Mand Christian Knudsen til Schiennrup som salig heben sof ubi Herren Anno 1632. d. 11 Martii oc hans hieie Fruer erlig oc velbyrdig F. Rigiske Spaare som salig heben sof ubi Herren Anno 1610 d. 18 Febr.

Vitam piis mors ad beatam transitus.“**)

Denne Liigsteen blev omhugget 1750 og brugt til at sætte ved Pillerne udbendig paa Kirkegaarden, for at holde Fugtigheden borte fra samme. Familien Akeleye eiede i 200 Aar Gaarden Schiennrup; den Første af dem var efter Thom. Bircherøds Msc. Michel Pedersen Akeleye, død 1539, og Hustru Magd. Drage, død 1560, der bleve begravede i den nu nedbrudte Graabrødre Kirke, og hvis Liigsteen findes blandt de bircherødste Monumenter. Christen Knudsen Akeleye, hvis oeconomiske Forfatning var

*) Jeg er Veien, Sandheden og Livet.

***) For de Fromme er Døden en Dørgang til et saligt Liv.

stet, overlod Gaarden Stiennerup til Kong Christian den Fjerde, imod en aarlig Pension; denne gjorde et Herresæde deraf for sin naturlige Søn, Ulrich Christian Gyldenløve, og fra den Tid af fik den Navnet Ulriksholm.

4.

Ved Siden af den forrige Grav sees i Gulvet en Liigsteen, der ingen anden Indskrift har end Mærket: „No. 2“ og som altsaa er et Vidnesbyrd om Odelæggelsen fra 1753. Under den er en muret Begravelse, 3 Al. 15 Tom. lang, 4 $\frac{3}{4}$ Al. bred og bedækket med Krydsbuehvælving. Ifølge Begravelsesprotocollen var her forhen en Muldgrav, som tilhørte „Jomfru Norby;“ men, da denne Betegnelse er saa ubestemt, og vi vide, at her i Kirken ligge tre af Familien Norby, uden at vi med Sikkerhed kunne anvise deres Begravelser anden Plads end i Choret, ville vi tilføie Indskrifterne efter Jacob Bircherods Monumenta othiniensia og Jens Bircherods Notæ uberiores Pag. 30 og 97.

„Her hviler som er henføvet i Herren erlig oc velbyrdig Fru Anne Oibeland til Roelyckegaarde med hendis ellselig kiere Søn Hans Norby til Uggerdølefsgaard oc bede hand bort ubi Herren Anno 1599 oc bede hun ubi Herren No. 1607. Gud give dem med alle Guds Udvalbe en glad oc ærefuld Opstandelse, Gimmerig oc det ævige Liv oc er denne Sten ved hindis kiere Datter Jomfru Margrete Norbys Beføstning paalagt.“

Afsbildningen af Liigstenen viser os Moderens og Sønnens Billeder; over hendes Hoved Oibelands og Munks Baabener (altsaa begge Fædrene og Mødrene); imellem dem et Dødningshoved, hvoraf et Bundt Kornar ere fremvorne.

Jens Bircheroed anfører paa et andet Sted (S. 80) endbvidere følgende Indskrift:

„Her hviler erlig oc velbyrdig Jomfru Margrete Norby som hensof ubi Herren paa hendes Fadernegaard Ugerølefsgaard then 9 Novbr. No. 1617. Gud give hende en glædelig Opstandelse.

De er dette ved hendes elskelig fiere Søsters erlig oc velbyrdig Jomfru Maren Norbys Besøstning.“

Disse her nævnte adelige Jomfruer ere formodentlig Fru Anne Oldelands Døttre, Hans Norbys Søstre. Det var denne Fru Anne Oldeland, der gav et mærkeligt Beviis paa Adelens Overmod imod Geistligheden efter Reformationen; thi hun afbrød d. 9de Febr. 1564, under en stor Forsamling i St. Knuds Kirke i Odense, Biskoppen Niels Jespersen midt i hans Prædiken og overvældede ham med Skjældsord, fordi hun troede, han i Prædiken sigtede til en Trætte, hendes Mand havde havt med en Præst; Biskoppens sagtmødige Bøn, om at hun vilde tie indtil Guds tjenesten var forbi, da han vilde tale med hende i Fortrolighed, var forgjæves, hun vedblev sin Skjælden, saa at han saae sig nødsaget til at afbryde Prædikenen og kalde de Tilstedeværende til Vidner, til stor Forargelse for hele Forsamlingen. At hun blev straffet omtales ikke. (Pontop. 3 Pag. 397).

5.

Den næste Begravelse imod Vesten er Dr. Jens Mules; den er 3 Al. 3 Qv. lang, 5½ Al. bred og bedækket med Kuglehvælving; 1801 blev den fyldt med Jord. Over denne Grav er nu en Liggsteen, mærket No. 3 — 1753 — R, med følgende Indskrift:

„Herunder hviler Doctor Jens Mule, som bede Aar 1633, tilligemed tvende sine Husfruer Else Hansdatter, som bede Aar 1623 uden Livsarvinger oc Anne Wilhelm@datter, som bede Aar 1652, efterat hun hafde aflet 8 Børn med hendes første og 3 Børn med hendes anden Mand Doctor Christophersen“ (sic).

Den oprindelige Liigsteen over denne Grav, som ogsaa blev ødelagt 1753 og omgjort til to, havde ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 78 følgende Indskrift:

„Her under hviler erlig og velbyrdig hæderlig oc heilærde Dr. Jens Mule med tvende sine Husfruer. Den første var den hæderlige dyderige oc gudfrygtige Matrone Else Hansdatter, som lefvede med hannem paa nittende Aar uden Lifvis Arvinger oc døde Aar 1623 d. 30 Martis i hendes Alders 63 Aar. Den anden var den hæderlige dyderige oc velfornemme Matrone Anna Wilhelm@datter, med hvilken han lefvede paa niende Aar, aulede otte Børn to Sønnen 6 Døtre, af hvilke en Deel her under hviler. Fra hvilken oc Gud kaldede ham Aar 1633 i hans Alders 69 Aar. Siden lefvede denne salige Dvinde ubi Egestab med den hæderlige oc heilærde Mand Dr. Christophers Schulz, med hvilken hun aulede 3 Børn, en Søn oc to Døtre. Efter otte Aars Egestab bede hand fra hende oc lod hun hannem her nedersætte. Hende bortfaldede Gud Aar 1652 den 6 Octbr. i hendis Alders 50 Aar. Gud give dennem med alle tro Christne en glædelig oc arefuld Opstandelse for Christi Skyld. Salige ere de Døde som de i Herren, thi de hvile af deris Arbeid oc deris Gierninger følge med dem. Apoc. 14.“

Doctor Jens Mule var født i Odense den 15 Septbr. 1564, kom 1575 til Sorø til sin Svoger Mag. Jørg Bertelsen, 1581 til Herlufsholms Skole og 1586 til Universitetet. Efter sin første Udenlandsreise begav han sig 1595 igjen til Tydskland og Italien og derfra 1599 til Basel, hvor han tog Doctorgraden. Herpaa reiste han hjem,

men strax igjen bort med Axel Pedersen Brahe. 1602 blev han hjemkaldt, for at reise til Moskoy med Hertug Hans. Efter Prindsens Død kom han 1605 til Odense og giftede sig der med Else Hansdatter, Biskop Mag. Niels Jespersens og Subellærer Diderik Fiurens Enke. Han stænkede 1000 Rdlr. til de Fattige (Hofm. 6 Pag. 261) og giftede sig igjen 1624 med Anna Wil-lumsdatter, men døde 1633 i sit 69 Aar. (Suhms Saml. 1, 2, Pag. 9).

6.

Endelig findes paa høire Side i Choret endnu tvende Begravelser, som forhen have tilhørt Familierne Luja og Bon der Hamsfort. Den første af disse, 4 M. lang, 3 M. 1 Dv. bred og med Kuglehvælving, er belagt med en Liigsteen, som nu iffun er betegnet med No. 4 — 1753 — R. Om Familien Luja vil siden blive talt. Den anden, som er beliggende Norden for den foregaaende, er bedækket med Kuglehvælving og er 3½ M. lang, 2½ M. bred.

Paa denne Grav, som nu er belagt med Fliser, laa forhen en Liigsteen, der, ifølge Bircheroes Notæ uberiores Pag. 91, havde følgende Indskrift:

„Sicut per Adam omnes morimur, ita per Christum
omnes vivificamur

Pœccatum duxit initium a muliere et per
eandem omnes morimur.

Ossa

Cornelii Hamsfortii Med. Doct. Christiani III regis archiatri viri
integerrimi, Et Mariæ Hamsfort pietissimæ Matronæ sed et Annæ
Soltovix foeminæ modestissimæ Conjugum suarum carissimarum

HSS.

Mon. hoc moesta liberorum Pietas patri optimo indulgentissimo et
 Mariæ matri carissimæ primæ conjugii sanctissimæ. Obierunt in
 dn. Dei Jesu invocatione Cornelius IIX Eid. Mart.

Anno MDXXC

Maria XIV. Kl. Octb.

MDLX

Anna III Eid. Febr.

MDLXXIIX

HM.

HS. *)

Denne Mindesteen har sikkert været over den ældre
 Hamsfort, som stænkede 1000 Rbd. til Odense Gymna-
 sium. **) Endnu findes hos Bircheroð Pag. 79 tvende
 Indskrifter, som have tilhørt denne Familie; disse lyde:

- 1) „Cornelius Hamsfort Medicus sibi et suis hoc monumentum
 fecit Anno. oo. I Septembris.“ ***)
- 2) „Dette Steð hører Magdalena von der Hamsfort til.
 Anno 1623.“

*) Ligesom vi alle deø ved Adam, saaledes blive vi alle leøendbegjorte
 ved Christum. Synden kom ind i Verden ved Dvinden, øg ved
 hende deø vi Alle. Herunder hvile Leøvingerne af Cornelius
 Hamsfort, Med. Dr., Christian den Tredeø Livlæge, en
 Mand af udmærket Reistfæstehed, øg af Maria Hamsfort, den
 fromme Dvinde, samt af den bestedne Matrone Anna Soltov,
 begge hans ølsfede Hustruer. Dette Mindestærke fatte de sergende
 Bern over deres gode, emme Faber, øg over Marie, deres heitølfede
 Moder, hans første Hustru, en Dvinde af stælden Dyð. Cornelius
 deø i den Herre Jesu Paafølbøse den 8 Martø 1580; Maria den
 19 September 1560; Anna den 11 Februar 1578.

**) Hofm. 5 Pag. 17.

***) Cornelius Hamsfort indrettede denne Begravølse for sig øg
 Sine Kar — — den 1 September.

Cornelius Hamsfort den Ældre, en Slesviger af Fødsel, blev, uden at være creeret til Doctor, Christian den Tredies Livlæge 1538, i hvilken Egenkab han assisterede Kongen paa hans Dødsleie i Solding 1559 og foretog kort efter i Kallundborg Obductionen af Christian den Andens Liig. I Aaret 1539 lod han sig immatriculere ved Kjøbenhavns Universitet. 1541 var han Medicus og Hofapotheker tillige. 1544 blev han af Vice=Cantsler Morsianus creeret til Dr. i Medicinen, og fik derefter Prædicat af Archiater eller første Livmedicus. 1549 bevilgede Kongen ham at anlægge et Apothek i Odense. Efter Christian den 3dies Død opholdt han sig i Solding, og practisereede siden i Odense indtil sin Død den 8 Marts 1580. Med sin første Hustru havde han en Datter, der blev gift med den uheldige Dr. Hieronymus Thenner, Kong Frederik den Andens tydske Cantsler, *) og en Søn, den yngre Cornelius Hamsfort, der ligger begravet her i Kirken. Denne var Licentiatus Medic. og Stadsphysicus (Polliater) i Odense; (Molleri Cimbr. liter. I p. 233); han er berømt som Historieforsker, hvis Arbejder have haft megen Indflydelse paa Hvitfeldts Værk og nu indtage en hæderlig Plads i *Scriptores Rer. Dan.* Han døde Pintsedag 1627.

*) N. D. Mag. 6 Pag. 216. Det bemærkes ved denne Leilighed, at den der, efter danske Atlas III. S. 454, anførte latinske Indskrift over de saakaldte Doctors Boder i Odense Hospital nu er forsvunden. Der staaer nu over Døren: De med allernaadigst Bevilling i Aaret 1798 hertil forflyttede Doctors Boder for 16 gamle Dvinder af Odense Bye.

7.

Vende vi os nu til den venstre Side af Choret, see vi der en Steen indsat i den første Pille, hvorpaa øverst 3 Baabener ere anbragte: ved høire Side Rosenvinges, som i *Adelslex. II Tab. XX No. 93*; i Midten Bircheros, to Muslingfaller paa en Skraastang i blaat Feldt og paa Hjelmen en Pille; paa venstre Side Landorps, en Trane i blaat Feldt i Skjoldet og en halv Ditto paa Hjelmen. Indskriften paa den er:

„Herneben hviler ubi Herren Edle og Velvise Mand Wilhelm Rosenvinge, forstum Borgermester her ubi Byen, fød her sammesteds Anno 1619 dand 11 Martii, dede 1684 dand 13 Juni ubi sit Alders 65 Aar, saavel som Velerværdige og Høilærde Mand Mag. Knud Landorps, forstum Lector og Ebræw Lingvæ Profesfor paa Gymnasto, fød her sammesteds Anno 1649 dand 17 Septib. og hensou Anno 1711 dand 9 Septib. ubi sit Alders 62 Aar, tilligemed deris effelrige Hustrue dydædle Matrone Birgitte Bircheros, som iligemaade er fød her sammesteds Anno 1660 dand 7 April og med bemelte sin første sal. Mand Iefvede ubi et kærligt Egteskab ubi 5½ Aar og med hannem aflede en Son og en Datter, og med dand sidste Iefvede iligemaade kæriligen ubi 23 Aar og havde de tilsammen 5 Døttre. Hun døde Anno 1742 dand 21 Apr. ubi sit Alders 82 Aar og hviler her hos samme sine sal. Mand og med dennem venter en glædelig Opstandelse.“

G r a f s k r i f t :

„I Jordens Stef de sover her,
Som vandreb' her med Erc.
For Verden deris Refnets Løb
Hvis Nafne Priis maa bære

Her ægtesamlet vare de,
 Men Deben fergelig
 Adskilte dem, som familis skal
 Dmsfider glædelig."

Begravelsen, som hører til dette Epitaphium, hvori ifølge Hr. Etatsraad Vedel Simonsens Optegnelser, Conferentsraad Lente Adellers Liig blev nedsat 1790, er 4 Al. 8 Tom. lang, 3 Al. 2 Tom. bred og belagt med en Liigsteen — No. 2 — 1753 R. paa venstre Side i Choret — der har følgende Indskrift:

„Dette Graffted tilhører Borgermester Wilhelm Rosenvinge og Professor Knud Landorphy med deres Hustru Birgitte Birchero, som alle herunder hvile.“

For dette Gravstedts Vedligeholdelse er til Kirken stiftet 100 Rdl. Fru Birchero og Professor Landorphy have desuden legeret en Kapital af 200 Rdl., hvoraf Renterne skulle uddeles til 6 fattige Enker i Odense (Hoffm. 2 Pag. 131). En Datter af Professor Knud Landorphy og Birgitte Birchero, Karen Landorphy, blev først gift med Conrector og Professor Christian Henrik Luja og siden med Landsdommer Andreas von Bergen, hvis Epitaphium vi siden komme til i Kirkens sydlige Sidegang. Den her omtalte Wilhelm Rosenvinge har muligens været en Sønesøn af Mogens Henriksen Rosenvinge, der synes at have været den Første af denne Familie i Odense. Ifølge Jens Birchero's Notæ uberiores, laae denne M. S. Rosenvinge begravet i Graabrødre Kirke. Indskriften paa samme kalder ham nemlig Magnus Henricus libera

et antiqua familia Helsingoræ natus. *) Paa Stenens nederste Deel sees to Skjolde, det til Høire med Familien Rosenvinges Waaben, det andet uden Skjoldmærke. Indskriften beretter videre, at han i 32 Aar var Hospitalsforstander i Odense og i ligesaa lang Tid Borgermester (Consul) sammesteds, at han døde i sit 78 Aar An. 1607, og at han var gift med Catharina Georgii Johannis Senatoris Ottoniensis Filia (Karen, en Datter af Jørgen Jensen, (Friis) Raadmand i Odense,) der uden Tvivl har ladet Monumentet forfærdige, da hendes Dødsdag og Aar staaer blank. Biskop Jens Bircherod beretter videre om denne Rosenvinge, at han blev Student i sit 15de Aar, levede 3 Aar i den berømte sjællandske Biskop Peder Palladius's Huus og blev af denne forsynet med et meget hæderligt Testimonium og Anbefaling til Philip Melancthon, da han tiltraadte en Udenlandsreise Aar 1558. Mogens Rosenvinges og Karen Frises Børn vare Barbera, gift med Jørgen Hansen Mule, Borgermester i Odense, Birgitte gift med Broderen Claus Hansen Mule (der i andet Ægteskab fik en Ingeborg Jensdatter,) (jfr. Gjesfings Jubellærere II Pag. 139) og Henrik Mogenssen Rosenvinge, som vi formode har været Fader til den ovenfor omtalte Borgermester Wilhum Rosenvinge. Om denne Henrik Rosenvinge fortæller Landsdommer Jacob Bircherod (Suhms gl. Saml. 1, 2, 13), at han i

*) Mogens Henrik, født af en fri (adelig) og gammel Familie i Selsinger.

sit Testament Klagede over sin Kones mange Reiser til Kjøbenhavn, hvorom han gjorde følgende Vers :

„Svo over Na vil hente Band,
Han bliver vist en daarlig Mand.
Det fik Claus Mule og jeg at finde
Vi toge os hver en sjællandsk Dvinde.“

Med Claus Mule menes nok her Rosenbvinges Svoger, ikke, som Vircherod siger, hans Fætter.

8.

Den næste Pille ved samme Side er ogsaa prydet med et smukt Monument af Steen over Christoffer, Borggreve af Dohna, Feldtøverst i Frederik d. 2dens Tjeneste og Danmarks Riges Raad, fød i Mecklenborg og død i Nyborg 1584, 44 Aar gammel. Midt paa Monumentet, hvorpaa Skulpturarbejde er forbundet med Malerie, sees Greven knælende for en Bedestol, i ridderligt Harnisk og med Sværd ved Siden, med en Bibel foran sig, hvori ligger opslagen Ezechiel XXXVII; paa den anden Side ligger hans Hjelm. I Baggrunden er et Maleri, som forestiller Propheten og hans i det anførte Skriftsted beskrevne Syn. To kvindelige Figurer bære som Karyatider den fremspringende Gesims, som adskiller den øverste Deel af Monumentet fra den nederste og vigtigste. Den paa høire Side forestiller Arbejde; den holder en Spade i Haanden og nedenunder læser man Labor. Figuren paa venstre Side støtter Hovedet til Haanden og har Dinene tillukkede; derunder staaer Quies, Hvile. Ovenover seer man i halv ophøiet Arbejde nogle Ryttere i Fægtning; ved Siden heraf to fritstaaende

Figurer i en truende Stilling, med en Landse i Hænderne. Oberst er en siddende qvindelig Figur, som med den ene Haand peger imod Himmelen, med Underskrift: *Immortalitas, Udbødelighed*. Paa hver Side af Monumentet findes 4 Anebaabner; de paa høire Side have følgende Underskrifter: 1) v. Dohna, 2) Der von Greusstngk, 3) Der Herr von Czemen, 4) Der von Pawersen sonst von mercklichen Radt genannt; de til Venstre: 1) Der von Krumnau, 2) Der von Altenstein, 3) Der von Basen, 4) Der von Meren. Af disse Baabensstolbe findes ifkun det førstnævnte i dansk Adelslexicon. Paa den nederste Deel af Monumentet læses følgende Indskrift:

„Christophoro Burgravio à Dohna, Regni hujus inclyti Senatori, Exercitus Regii Ductori, illustrium maiorum imaginibus Liberalium artium ornamento, Rei militaris gloria, qva domi qva foris Nobilissimo, Religione in Deum, Fide in Regem, Pietate in Patriam suosque Laudatissimo, Ad fastigium Coronæ immarcessibilis et æternitatis gloriam auitis passibus grassanti Anno æt. XLIV ex hac in cælestem vitam euocato Achat. et Fabian F. F. M. H. M. P. P.“ *)

*) Paa Dansk: Til Minde om „Christoffer Borggreve af Dohna, Danmarks Riges Raad, Feltöverste i Kongens Hær, priisværdig ved heidelig Herkomst, ved videnskabelig Dannelse, ved Krigerare, hvorved han erhvervede sig stor Berømmelse hjemme og ude, ved Gudsfrygt, Trofast mod Kongen, Kjærlighed til Fædrelandet og Sine, som i sit 44 Aar, i sine Forsadres Fodspor steg op til det Trin, hvorfra det evige Livs uviænelige Krone rakked ham, kaldt fra dette Liv til det himmelske; satte Achat og Fabian, hans Brodre dette Marmorminde.

Yaa en særskilt Steen i Muren nedenunder Monu-
mentet læses endnu :

„Her Christoff Burgraff v. Dohna R. M. zu Dennemarcken
Reichs-Rath und Obrister. Ein Gottsfürchtiger gelehrter und Manhaff-
ter Her ist an die Pest Schlichlich in Gott entschlossen zu Newburg
Anno 1574 seines Alters 44. Ihm erwartet alhie eine Christfröliche
Aufferstheung.“

Det maa her bemærkes, at denne sidste Indskrift synes
at være yngre, og at det i den angivne Dødsaar 1574, der
ogsaa er anført paa Liigstenen underneden og i **Marm. dan.**,
er urigtigt, thi Grev Dohna blev Rigsraad efter den Tid,
nemlig 1581 *) og døde først 1584. Ifølge Hist. Optegn.
om Adelen (Manuscript. — Fortsættelse af de i Mag. til den
danske Adels Historie Indførte) blev han begravet i St. Knuds
Kirke den 22 Juli 1584. (Meddeelt af Hr. Kall Rasmussen).

Den til dette Epitaphium hørende Begravelse er under-
neden; en Trappe gaaer ned til den foran de tvende Trin,
som ere ved Knæfaldet for Alteret; den er 5½ M. lang, 5¾
M. bred, bedækket med Krydshvalving og har et Jernvindue
ud til den søndre Sidegang. 1786 betostede Kirken nye
Bjælker til denne Begravelse, som indeholder 9 Rister, og er
belagt med en Liigsteen, (No. 1 — 1753 R.) hvorpaa staaer:

„Denne Begravelse tilhører Hr. Christoph Burggreve v. Dohna
S. R. M. til Danmark og Norge Rigsraad og Oberster „dele af
Pesten i Nyborg Aar 1574.“

*) See Resens Frederik den Andens Historie Pag. 331.

Have vi ovenfor rigtigen udlagt de Ord og Bogstaver: **Achat. & Fabian. F. F. M. H. M. P. P.** saaledes: **Achatius & Fabianus Fratres Marmoreum Hoc Monumentum Posuerunt**, skulde denne Borggreve Christopher, som her hviler, have været af Familien Dohnas preussiske Linie, en Søn af Peter v. Dohna, „Ober-Hauptmann“ over Braunsberg og Morundt, og Catharina af Zema (eller maaskee Czemen). *) Den paa Monumentet nævnte Fabian maatte da være den i sin Tid ikke ubekjendte hurspfalziske Feldtierre, der i Aaret 1587 uheldigen anførte den franske Hugenotter til Hjælp sendte tydske Hær, der blev ødelagt af Kong Henrik den Tredie af Frankrig og Hertug Henrik af Guise. Da vi desværre ikke have haft Leilighed til at benytte et preussisk Adelslexicon, kunne vi ikke nærmere bestemme Baabnerne paa Monumentet, men antage, at de skulle antyde den Afdødes Oldeforældre.

9.

Længere nede i Choret træffe vi en Liggsteen, „No. 3 — 1753. R.,“ med følgende Indskrift:

*) Han var isvrigt ikke den Første af denne Slægt, som har været i Danmark; thi en Borggreve Christoffer af Dohna var iblandt de Fanger, Johan Rangkau gjorde ved Dgnebjerg d. 11 Juni 1535 og senere — efter at han maa være bleven ublest — iblandt de af Hært. Albert af Mecklenborg ved Kjøbenhavns Dvergivelse 1536 stillede Gidsler (Krag, Chr. d. Tredies Hist. d. Udg. S. 96 og 149). Denne maa naturligviis ikke forveksles med den her i Kirken begravne, meget yngre Mand af samme Navn.

„Herunder hviler Sr. Lauritz Jacobsen, Doctor Theol. forðum Præst og Provst i Rudkjøbing, siden Hofprædikant og tilslidst Biskop i Fyen og Rannic i Aarhus, som døde d. 3 Sept. 1663, tilligemed sin Hustru Anna Mule, som døde d. 25 Novbr. 1676.“

Biskop Lauritz Jacobsen Hindsholms Begrabelse, hvis Beliggenhed Vigstenen over samme betegner, er bedæffet med Buehvælving, 3 M. 22 Tom. lang, 3 M. bred, og blev 1789 istandsat paa Kirkens Bekostning. Det oprindelige Monument, der tilligemed saa mange andre blev ødelagt ved Restaurationen 1753, havde følgende Indskrift:

„D. O. M. S.*)

Et perenni memoriæ meritisque

Laurentii Jacobæi.

S. S. Theologiæ Doctoris Rudcopiæ Langlandorum olim ann. XVII. Pastoris & Præpositi, inde potentissimorum Dan. & Norv. Regum Christiani IV & Friderici III Concionatoris aulici, denique Fionensis Dioecesis annos XII Episcopi & Arhusiensis Canonici qui coolo receptus beatorum numerum auget, postquam terris commodatus singulari sanctimonia, vita integerrima, insigni eruditione prudentia & gravitate laudatissimus suggestum ore coelesti religiose animavit, humanum genus emendavit, populis venerabile exemplum fuit & salus. Othinæ pie & placide expiravit III Calend. Sept. ann. MDCLXIII cum annos XXIV ita transegisset cum conjuge superstite matronarum decore

Anna Mullenia,

Georgij Mullenii Consulii Othiniensis F. ut nunquam cum ea in gratiam redierit factus interea unius filix virginis lectissimæ Abigaelis pater.

*) Til evig Erindring om den heitfortjente Lauritz Jacobsen, Doctor i Theologien, først i 17 Aar Sognepræst i Rudkjøbing og Provst paa Langeland, derpaa Hofprædikant hos Kongerne Christian

Denne Lauriø Jacobsen (Hindsholm) var den 6te Biskop i Fyen efter Reformationen, født i Bibe paa Hindsholm. Han var første Gang gift med Abigael Christiansdatter, Enke efter Præsten Anders Bredal i Rudkjøbing, hvis Eftermand han blev. Ved hende blev han Stedfader til Biskop Erik Bredal i Trondhjem og Mads Bredal, Præst i Bresten i Ribe Stift; hun døde 1636 (Gjesfing siger 1638, hvilket dog neppe er rigtigt.) 1639 blev han anden Gang gift med Anna Mule, en Datter af Jørgen Hansen Mule, (ikke, som Bloch og Næraa sige, Jørgen Mogenssen Mule) Borgermester i Odense og Barbara Rosenvinge, en Datter af Mogens Rosenvinge og Karen Friis (Gjesfings Subellærere 2 Pag. 139). Paa den ovenfor omtalte Liigsteen staer, formodentlig efter Marin. dan., at denne Kone døde 25 Novb. 1676, men Gjesfing og Bloch angive hendes Dødsaar til 1677. Biskop Lauriø Jacobsen døde den 30te Aug. 1663 og efterlod sig en Datter, Abigael, som blev gift med Christian Henrich Luja, Assessor i Consisto-

den Fjerde og Frederik den Tredie, tilfids i 12 Aar Biskop i Fyens Stift og Kannik i Aarhuus. Han er nu salig i Himmelen, efterat have paa Jorden udmærket sig ved det retskafneste Levnet, ved sjelden Lærdom, Klogskab og Værdighed, ved geistlig Veltalenhed og Ridkjærlighed i at forbedre sine Medmennesker, som han foregik med det ypperste Exempel. Han hensev født og saligt i Odense d. 30te August 1663, efter 24 Aars lykkelig Ægteskab med hans fortræffelige Hustru Anna Mule, Datter af Borgermester Jørgen Mule i Odense, med hvem han havde en eneste inderlig elsket Datter Abigael.

rio, Doct. med. og Practicus i Fyen, der, som forhen meldt, stjænkede Kirken tvende store Sølvsfestager. Han var født i Mersburg d. 13 Sept. 1628, reiste, efterat have fuldendt sine Studeringer, udenlands, tog Doctorgraden i Padua, og practiserede først i Jylland og siden i Fyen. 1657 blev han gift med Karen Mule, Enke efter Provst Michael Mule i Nørrebroby. Efter hendes Død, d. 24 Febr. 1663, giftede han sig 1665 igjen, som ovenmeldt, med Abigael Laurisdatter og døde d. 2 April 1709. Een af hans Sønner var den ovenfor omtalte Mag. Christian Henrich Luja, Conrector i Odense, Designat. Eloqvvent. Professor, gift med Karen Landorff, en Datter af Mag. Knud Landorff og Birgitte Bircherod, hvis Epitaphium ovenfor er bestrevet. En anden af hans Sønner var Lauris Luja, Professor Philosophiæ & Matheseos ved Odense Gymnasium, hvis Begravelse paa høire Side i Choret vi forhen have omtalt. Denne Luja var gift med Catharina Munthe Stoud, en Datter af Stiftsprovst, siden Biskop, Ludvig Stoud i Christianssand, og døde 1732. Fra Familien Luja nedstamme Slægterne Balslev, Bredsdorf, Schrödersee og Holmskjold paa mødrene Side (See Karstens Liigtale over den ældre C. H. Luja og Gjesfings Jubellærere 2, Pag. 112).

10.

Sønden for den foregaaende er under Kannikestolene en Begravelse, som forhen har tilhørt Raadmand Jørgen Dahne (død 1730) og Arvinger, og hvori senere Postme-

fter Melbye's Levninger ere nedfattede; den er 4 Al. lang, 3 Al. bred og bedækket med Kuglehøvling; 1782 blev den belagt med nye Bjeller paa Kirkens Beføstning.

11.

Endelig findes endnu paa venstre Side i Choret Bistop Lodbergs Begravelse, som er 4 Al. lang, 3 Al. 1 Db. bred og blev 1798 fyldt med Jord. Stigstenen over samme, „No. 4,“ er en af de faa, som ikke blev berørt af den ofte omtalte Restauration 1753, og har følgende Indskrift:

„Exuviis requiem hic invenit vigilantissimus Fionum Episcopus Div. Jacobus Lodberg Filius magni Episcopi Ripensis Dioec. Christiani Lodberg, degener hoc unico, dum ecclesiam non heavit pari nepote; sedit annos XIV; decessit Ao. MDCCXXXI æt. LX.

Parce pios scelerare manes.

Cimbrica progenies laus ordinis ampla sacrati

Qvo doctrina potens vindice sacra fuit:

Cujus honorificam celebravit Musa juventam

Danica, mirata est extera terra virum:

In patria servat laudes animata cathedra

Triplex presbyteri pendula ab ore pii:

Præsule munifico ter fausta Fionia Divi

Lodbergi dotes devenerata fuit;

Conditur haud igitur terra Lodbergius ulla

Coelum animam laudes utraq regna tenent.

P. O. M. V.

sic libat

G. T. Westerholt

Rect. Scholæ Sveoburgens. in Fionia.“*)

*) Paa Dansk: Her hviler Støvet af Byens aarvaagne Bistop, sal.

Bisshop Lødberg var født i Roeskilde 1672 og døde 1731. Efterat have reist udenlands, blev han 1695 Professor Theol. & Phil. extraord. 1699 Lector Theol. i Aarhus. 1701 Stiftsprovst i Christiania. 1707 Sognepræst til Nicolai Kirke i Kjøbenhavn og senere til Frue Kirke sammesteds, 1717 Bisshop i Fyen. Han var gift med Maria Dorothea Schøbeln, en magdeburgisk Canonici Datter.

I denne Grav hviler rimeligviis ogsaa en af Bisshop Lødbergs Formænd i Bispeembedet, Jacob Madsen Weile, der ifølge Blochs fyenske Geistligheds Historie Pag. 62 blev begravet i St. Knuds Kirke paa den vestre Side af Choret. Ligstenen, som fordem laa over denne Grav, havde ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 80 følgende Indskrift:

Jacob Lødberg, en Sen af den store Bisshop i Ribe Stift, Christian Lødberg, fra hvem han kun deri vanslagtede, at han ikke lyfsaliggjorde Kirken med en Sen, der lignede Fader og Farfader. Han beklædte Bispestolen i 14 Aar; døde 1731 i sin Alders 60 Aar.

Udfrygt for den Frommes No! Af cimbrisk Herkomst, en Berømmelse for den geistlige Stand, haandhavede han Religionen i dens Magt. Ham, hvis ærefulde Ungdom den danske Muse hædrede, beundrede Ublandet som Mand. Tre Menigheder, der hængte ved den fromme Sjælesørgeres Læbe, bevare hans Roes i hans Fødeland; Fyen, lyffelig ved den gavmilde Bisshop, holdt den Ufødes Gaver heit i Ure. Intet af Landene gjemmer da Lødberg; thi Himlen har hans And, begge Landene hans Roes. Den bedste, ærværdigste Bisshop sattes dette Minde af G. L. Westerholt, Rector ved Svendborg Skole i Fyen.

„Her hviler hæderlig og heilærde Mand M. Jacob Madsen Weile forudm Superintendent over Fyens Stift som blev kaldet af høyloftig Iphukommelse Konning Friderich den Anden til Fyens Stift Aar 1588 i Februario. Hensof salig i Herren den 24 Sept. 1606. Med sin tier Hustru Karen Waggiøbatter som bede den 4 Mai 1615.

Hæderlig og heilærde Mand Dr. Eske Christensen som bede den 2 Novbr. 1600. Med sin tiere Hustru Maren Jacobøbatter som bede den 31 Martii 1624.

Hæderlig og heilærde Mand Dr. Olve Jacobsen som bede den 12 Novbr. 1638.

Erlig og velagt Mand Peder Jacobsen Borger og Indvaaner ubi Dthense som bede den 8 Aug. 1651. Med sin tiere Hustrue Maren Anderøbatter som bede den — — —

Sialene ere i Guds Haand og venter Begemernis arefuld Dypstandelse paa den yberste Dag.“ *)

12.

Vi formode, at i Choret, eller i Nærheden deraf, har været Mindesmærket over Professor Jacob Wolf, som vi her anføre efter begge Bircheroders Beskrivelse og Tegning. Paa Stenen seer man et Kors, hvorpaa, som det synes, Slangen, som Moses opreiste i Orkenen; paa høire Side knæler Manden, paa venstre to af hans Hustruer. I Stenens Rand læses:

„Quidnam sibi saxa cavata, quid pulchra volunt monumenta nisi quod res creditur illis non mortua sed data somno. **)

*) Ovenanførte „Maren Jacobøbatter, Olve Jacobsen og Peder Jacobsen“ var Biskop Jacob Madsen Weiles Bern.

***) Hvad anden Betydning have de ubhugne Stene og skjenne Mindesmærker, end at det, der neblægges under dem, ei er dødt, men sover.

Vi pryde vores bøde Liig
 Med Skrift og Marmelsteene,
 Thi vi med Gud i Himmerig
 Skal leve englerene."

Dverst i høire Hjørne:

„Misericordiam volo, og ligeoverfor: non sacrificium.*) Under Figurerne staar: **M. Jacobus Jacobæus Wolfus Othiniensis, canonicus Asloensis et S. S. Theologiæ Lector obiit 31 Maii Ao. Christi 1635, ætatis vero 81. Anna uxor I. M. Joannis Nicolai Superintendentis Asloensis et Magdalene Berg filia obiit 26 Januar Ao. Christi 1600, ætat. 26. Marina uxor II M. Ivani Bartholini præsidis Ringstadiensis et Elisæ Mule filia obiit 3 Januarii Ao. Christi 1605, ætatis 26. **)**

Magister Jacob Wolfs tretie Kone var Anna, en Datter af Ernst Elver, Borger i Odense, hvis nu forsvundne Gravskrift vi siden skulle anføre efter Bircherod. Hun døde d. 27 Febr. 1645 og har formodentlig ladet forfærdige dette Monument over sin Mand og hans to første Koner.

Biskop Jens Bircherod siger om Prof. Wolf (i Notæ uberiores Pag. 87), at han er født i Odense d. 24 Aug. 1554, var først Lector i Theologien i sin Fødeby, i flere Aar,

*) Jeg vil Barmhjertighed, ikke Offer.

**) Mag. Jacob Jacobsen Wolf, født i Odense, Rannik i Oslo og Lector i Theologien, døde d. 31 Mai 1635 i sin Alders 31 Aar. Hans første Kone Anna, en Datter af M. Hans Nielsen, Superintendent i Oslo, og Magdalene Berg, døde 26 Januar 1600, 26 Aar gammel; Maren, hans anden Kone, Datter af Borgmester Iver Bertelsen i Ringsted og Else Mule, døde 3 Januar 1605, i sin Alders 26de Aar.

og blev ved Gymnasiets Oprettelse ansat som Professor i Theologien ved samme, i hvilken Post han forblev indtil sin Død; han fungerede tillige som Provst i Odense Herred. Formedelt en Proces, han maatte føre med sin egen Søn, gjorde han en Reise til Kjøbenhavn, hvor han blev syg og døde paa Hjemveien, i sin Bogn, imellem Slagelse og Korsør.

Andet Affnit.

Det Ahlefeldtske Begravelsescapel.

1.

Til venstre Side af Choret, i den østlige Ende af den sydlige Sidegang, findes den Ahlefeldtske, eller, som den ogsaa kaldes, Glorupste Begravelse, som er i et eget Kapel, og berømt for sin Kostbarhed. Her hviler forhenværende Eier af Glorup, Hans v. Ahlefeldt, som havde store Fortjenester af Kjøbenhavns og Danmarks Frelse 1659, med sine tvende Hustruer og sin eneste Søn. Førend vi imidlertid træde ind i selve Begravelsen, ville vi betragte den pragtfulde Indgang. Portalet bestaaer af to ioniske Marmorsøiler, som bære to forgyldte Hjelme. Ovenover Indgangen sees Liden med sin Lee, ligeledes forgyldt, og nedenfor samme en oval Table med følgende Indskrift:

„Den Keisfærdiges Minde være Betsignelse og dette Esterkommerne til Kundskab, at den Høiædle og Velbaarne Frue Fr. Anna Rumohr, hun vilde lade see sin Egte-Kjærligheds Plikt imod sin velfortjente sal. Mand den Høi- og Velbaarne Herre Fr. General-Lieutenant Hans von Ahlefeldt og moderlig Kjærlighed imod sin Son Christian von Ahlefeldt haver befestet dette Steed og Monument, de salige Afbede til Esterminde, Kirken til Prydelse og Nytte, og de Fattige til Gavn og Bedste, saasom hun for dette Steeds Frihed og Bedligeholbelse haver for sig og sine Arvinger legeret til denne Kirke Fire Tusinde, og de Fattige her i Byen Otte Tusinde Rigsdaler efter en oprettet Fundag, som ubi Stiftets Gjemme, saavelsom ubi Svinninge Præstegaard, saa og hos hendes Arvinger og Glorups Ciere er at finde.

Tænk paa mig min Gud til det Bedste.

Nehem. 13.“

Omkring Indgangen ere anbragte 60 Anebaabeker paa 30 hvide Marmorstjokke med Familiernes Navne. I Midten ere Rumohrs og Buchwalds Baabener, der maaskee repræsenterer Ch. v. Ahlefeldts Morfader og Farmoder. Det vilde maaskee ikke være umuligt, at angive efter disse Baabener, hvorledes Haraldikeren har været instrueret om de Paagjældendes Aner; men, da dette i ethvert Fald meget vidtloftige og tidspildende Arbeide, hvad Møllers bekjendte Værk over Slægten Ahlefeldt giver al Grund til at troe, dog neppe vilde give nogen paalidelig Oplysning om Slægtstabsforholdene, have vi ikke villet fylde Pladsen dermed.

Indgangen bestaaer af dobbelte Jern-Bitterdøre, hvoraf den inderste tildeels er forgylt; indenfor disse er endnu en tredie Dør, vævet af Staaltraad i Jernrammer. Det Hele har en vis imponerende, gammelbøgs Pragt.

2.

Ligeſor Indgangsdøren ſees et prægtigt Tabernakel af ſort Marmor, ſom indtager hele Baggrunden af Capellet og er prydet med mange Baabensſjolde og andre Zivater af hvidt Marmor; dets fremspringende Friſe bæres af fire Marmor=Piſtaſtre af corinthiſk Orden. I Midten, ſom er fordybet, ſtaaer et Alter af ſort Marmor med følgende Indſkrift:

„Æternaturæ memoriæ *)

Perillustris et Generosissimi Herois

Johannis ab Ahlefeld

Domini de Glorup, Cathrinenberg et Anhof

Qui sub Romanis primum aqvilis militare stipendium suscepit

Infimum militiæ eligens gradum

Præclarum ratus ascendere per gradus

Et ab imo ad summum militaris gloriæ fastigium eniti

Sub Imperatoriis denuo vexillis

Magistri Equitum nomen assecutus

Martis exinde castra in Gallia secutus (est)

(Et) Pro-Tribuni titulum sua virtute promeritus

Svecicis immixtus est legionibus

Ubi Tribuni adeptus potestatem

Gloriosissimi tandem Friderici Tertii armis sacramentum dixit

Ut partis in Austria, Gallia, Svecia ornamentis

*) (Paa Danſk). Til evigt Minde om den berømmelige og høibaarne Selt Hans af Ahlefeld, Herre til Glorup, Catharinenberg og Anhof, der gjorde ſin første Krigstjeneste under Romerſke Faner, ſom ſimpel Officer, fordi han anſaae det hæderligſt at tjene nebenfra op=ad; under de keiſerlige Bannere forfremmedes til Ritmeſter; derefter i Franſk Tjeneste ved ſin Tapperhed ſteg til Oberſtlieutenant; i den Svenske Hær naaede en Oberſted Rang; endelig gif i den berømmelige Frederik den Tredies Tjeneste, for at krone ſin i 2 ſtrig,

Dania superinduceret coronamenta
 In obsidione enim Hafniensi obsidem toties dedit
 Fortem et felicem dexteram datamque liberavit dexterrime
 Quotiescunque triumphum promiserat cruenta occasio
 Hinc Divo Friderico Tertio charus constitutus est
 Legatus in exercitu Generalis
 Inde arcium Saltholm & Draxholm Præfectus
 Post Fioniæ & munimenti Neoburgici Gubernator
 Ubi tandem excedendum erat scena; palmarum satur
 Septuagenario major minorem sui partem
 Corporis reliquias Anno MDCXCIV hic deposuit
 Ut et
 Recordatione ejusdem Herois Conjugis prioris
 Generosissimæ Dominæ Catharinæ Sehested
 Anno MDCL denatæ thalami olim nunc tumuli sociæ
 Nec non
 Nobilissimi & heroicæ spei juvenis
 Domini Christiani ab Ahlefeldt
 Ex posteriore Conjuge Generosissima et Virtuosissima

Frankrig og Sverrig erhvervede Hæder med fædrenelandst Daad, da han under Kjøbenhavns Beleiring udmærkede sig ved ligesaa meget Mod som Kjæfthed, ikke mindre i Kampen bag Bolde og Grave, end ved heldige Udfald, naar Leilighed gaves; hvorfor han, elstet af den forevige Frederik den Tredie, blev forfremmet til Generallieutenant, derpaa udnævnt til Befalingsmand for Saltholm og Dragholm og senere til Stiftsbefalingsmand (?) over Fyen og Commandant i Nyborg Fæstning, hvor han omsider endte sin Døds; mæt af Hæder omstiftede han her, over 70 Aar gammel, det Tielige med Ewigheden, Aar 1694. Og iligemaade til Huskommelse om denne Fæltts første Hustru, den høiabelige Fru Catharine Sehestedt, som bortfaldtes 1650 og nu atter hviler ved hans Side. Og om den høibaarne og haabefulde Yngling, Hr. Christian af Ahlefeldt, den eneste og inderligt elskede Søn af hans anden Hustru, den høi-

Domina Anna Rumohr

Filii unici uniceque dilecti cujus virtutis tirocinia

Vidit Germania, Gallia, Italia, supplementa expectavit Patria

Sed in hanc rediens caelestem petiit Anno MDCXCV

Relicta Matre moestissima seculi nostri Tabitha

Qvæ gemino implexa luctu dum virum lugubat

Filium tumulavit viduitatem simul et orbitatem

Raro patientiæ exemplo sustinens

Hoc monumentum fieri curavit

Obiit Ao. 1711 d. 12 December Ætatis 62. *)

Ovenpaa Alteret er anbragt et hvidt Marmorbuste, som forestiller Catharine Sehestedt, Hans v. Ahlefeldts første Hustru; hendes Fædrenevaaben i Marmor sees bagved; hun skal først have været gift med en Sivert Urne til Cathrinenberg i Sengeløse Sogn i Sjælland. Med hende havde Ahlefeldt en Datter, Bertha, der blev gift med Hans v. Løvenhjelms til Veirup, en Tid Commandant paa Bornholm, hvor hun døde. En Datter af hende blev gift med en Brockenhuus. Af denne Familie fik Hans Brockenhuus d. 6 Juli 1697 Tilladelse til at føre sin

adelige og bydzirede Fru Anna Rumohr, han, (Sønnen) som ved sine første Prover paa Dygtighed i Tydskland, Frankrig og Italien vakte Forhaabninger, der lovede Fædrelandet de rigeste Frugter, men vendt tilbage til Hjemmet ombyttede dette med det himmelske 1695. Den dybsørgende Moder, der lig en anden Tabitha stod ene tilbage, berøvet Mand og Søn, har dette dobbelte Savn med en sjelden Taalmod og Iod dette Mindemærke oprette. Hun døde Aar 1711 den 12 Decbr., 62 Aar gammel.

*) Aarstallet i sidste Linie er senere tilsat.

Morfaders Navn og Vaaben, og fra ham nedstamme de, som nu føre Navnet *Løvehjelm*.

Oven over dette Buste sees en Medaillon, som holdes af to hvide Marmorengle, og forestiller i halvt ophøiet Arbejde Brystbilledet af hans anden Hustru, Fru *Anna Numohr*, som var af holsteenst Adel og fødte paa Godset *Nøest*. Denne Kone overlevede ham, og skal have haft en Frier i Geheimeraad *Siegfried Pless*, hvis Ægtefæbtilbud hun ikke antog, men ærede det dog saaledes, at hun testamenterede ham *Glörup*. Hende er det ogsaa, som har bekostet denne Begravelse, der skal have kostet 70,000 Rd. og stod færdig i 8 Aar, førend hun døde. Den skal efter Sigende have været bestemt for *Svindinge Kirke* ved *Glörup*; men for stor til at kunne rummes der, blev den opsørt i *St. Knuds Kirke*.

Bed Siderne af Alteret staae to Billedstøtter, af hvidt Marmor, i Regemstørrelse, i Harnisk, med *Allogeparykker*, høie Kravestøvler, *Kniplingshalsklud* og flagrende *Skærf*; den paa høire Side forestiller *Hans v. Ahlefeldt*, og den anden, hans Søn *Christian v. Ahlefeldt*, der døde som ungt Menneske. Ovenover dem seer man *Baabnerne* af *Hans v. Ahlefeldts* *Ascendenter* i 4 Generationer, udførte i en *Uctavle* saaledes: øverst til Høire hans Faders *Baab* (*Ahlefeldts*), dernæst hans *Farfaders* (*Ahlef.*) og *Farmoders* (*Rangau*), hans *Farfaders Faders* (*Ahlef.*) og *Moders* (*Ahlef.*), hans *Farmoders Fader* (*Rangau*) og *Moders* (*v. Halle*), endelig, anbragte i en vertical Linie under hverandre, hans otte *Fædrecaaner*, nemlig: *Farfaders Far-*

fader (Ahlef.) og Farmoder (Pogwisch); Farfaders Morfader (Ahlef.) og Mormoder (Ahlef.); Farmoders Farfader (Rangau) og Farmoder (Wahlstorp); Farmoders Morfader (v. Halle) og Mormoder (Buchwalb). De mødrene Ancer ere ordnede paa samme Maade. Øverst til Venstre Hans v. Ahlefeldts Moders Baaben (Buchwalb); derunder Morfaders (Buchwalb) og Mormoders (v. der Wisch); hans Morfaders Fader (Buchwalb) og Moder (v. der Wisch), Mormoders Fader (v. der Wisch) og Moders (Ahlefeldt); endelig de otte mødrene Ancer: M F F F (Buchwalb) & M F F M (Rangau); M F M F (v. der Wisch) & M F M M (Rangau); M M F F (v. der Wisch) & M M F M (v. der Wisch); M M M F (Ahlef.) & M M M M (Rangau). *)

Dette Monument er fra Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, og Mesteren, hvis Navn og Aarstallet 1701 staaer antegnet derpaa, var den af flere lignende Arbejder bekendte Thomas Quillinus. **)

*) Da Familierne v. der Wisch's og Pogwisch's Baabener ganske ligne hinanden, er det muligt, at i ovenstaaende Anetavle Morfaders Moder og Morfaders Morfader ere Pogwischer.

**) Efter Justitsraad Wolbechs „Ungdomsindringer“ Pag. 130, optage vi følgende Notits: Quillinus, der i sin Tid ansaaes som en stor Kunstner, var en Søn af Billebhugger og Bygmester Arthur Quillinus i Antwerpen, og bosatte sig omtrent 1694 i Lübeck. Til de mange kostbare Arbejder, især Gravminder, han i en Række af Aar forfærdigede, kan, foruden det her bestrevne Monument, ogsaa henregnes Alteret i Lübecks Domkirke, der kostede 24,000 Gylden; Monumentet over Baron Marselius i Aarhus Domkirke, som i Aaret 1703 kostede 6400 Rd.; Cort Abeler's og Gyldenlø-

I en Krog paa høire Side af Capellet er opstillet et heelt Harnisk af Kobber, tildeels forgyldt, med en Fane i sin Høire.

3.

Ved enhver af Sidevæggene staaer en Sarkophag af sort Marmor, hvoraf den til Høire gemmer Støbet af Hans v. Ahlefeldt, hvis Baaben i hvidt Marmor er anbragt paa Siden; den har følgende Indskrift:

„Hic situm est *)
 Mortale quod habuit
 Vir perillustris
 Dominus Hans ab Ahlefeld
 S. R. M. Daniæ, Norvegiæ &c.
 Generalis Locumtenens
 Dominus in Glorup
 Cathrinenberg
 Et Anhoff
 Natus A. C. MDCXX
 Denatus die XXII Junii
 MDCXCIV
 Cujus molliter ossa cubent.“

ved Monument i Frue Kirke i Kjøbenhavn; Gravmindet over Marcus Wiise i Herlufsholms Kirke; 12 kostbare Gravminder i Frue Kirke i Lübeck. Hans Arbejder udmærke sig ved Storhed og Kostbarhed, og uaget de rebe en slet Smag i Kompositionerne, en Følge af hans Lidsalvers Aand, og stundom Sammenblandingen af sort og hvidt Marmor, saa kan man ikke frakjende ham fortrinlige Talenter og især megen Færdighed i at behandle Marmoret. Hans Faber var en Lørling af den berømte *Quenoi*s.“

*) (Vaa Danmark). Her neblagdes det Forgængelige af den høi- og velbaarne Herre Hans af Ahlefeldt, Kongl. Dansk, Norst 11.

(10*)

I den paa venstre Side staaende Sarkophag indesluttet Støvet af Hans v. Ahlefeldts første Frue, Catharina Sehested, hvis Vaaben ligeledes er anbragt paa Siden; Indskriften lyder saaledes:

„Qvam hic *)
 Lector amande
 Sarcophago cernis conditam
 Fuit
 Perillustris ac Generosissima
 Domina Catharina Sehested.
 Perillustris ac Generosissimi viri
 Domini Caii Sehested
 Filia unice amata
 Post
 Illustrissimi viri
 Domini Hans ab Ahlefeld
 Prima conjux dignissima
 Qvæ
 E terræ matris gremio
 Expectat resurrectionem
 Nata D. 17 Febr. 1625.
 Denata D. 18 Decbr. 1670.

Generallieutenant, Herre til Skorup, Catharinenberg og Anhof. Født 1620, død d. 22 Juni 1694.

Hans Støv hvile i Fred!

- *) Hun, som Du, kjære Læser! seer er gjemt i denne Kiste, var den adelige og høibaarne Frue Catharine Sehested, den høi- og velbaarne Herre Cai Sehesteds inderligt elskede Datter; senere den berømmelige Herre Hans af Ahlefeldts første Hustru, som fra Jordens Moberstjød forventer en salig Opstandelse.

Født den 17 Febr. 1625,

død den 18 Decbr. 1670.

Desuden staae endnu i Capellet to prægtige Metallkister med forgyldte og forsolbede Messingplader, prydede med en Mængde Baabener og Zirater baade af drevet og støbt Arbejde og hvilende paa Lovesødder; paa hvert Laag ligger et Crucifix. I den af disse Kister, der staaer paatværs foran ovenbeskrevne Monument, hviler Støvet af Christian v. Ahlefeldt. Paa Laaget ere anbragte tvende Daaser med Laag, hvorpaa der findes Indskrifter. Paa den ved den øverste Ende staaer:

D. O. M. S. *)

Famæ Æternitati

Hic jacet.

Si jacere unquam potest

Illustrium sui et omnis ævi Animarum

Grande Exemplum

Christian ab Ahlefeld

Qui nobilissimo et generosissimo ortus sanguine vitæ actum ultimum

Tam bene quam coetera absolvit non canitiæ mensus

Annos; non lentius virtutis quam annorum perfecit cursum

Nec in festinatione magnæ indolis Annorum

Iter exspectavit

Gloriosas sanctissimæ animæ reliquias hoc receptaculo condidit

Inconsolabilis mater

Anna Rumohr

*) I den Alsmægtiges Navn! Til evig Ihukommelse gjemmes her det Forfrænkkelige af et uforfrænkligt Monster for Samtid og Efterverden, den ædle og heibaarne Christian af Ahlefeldt, som efter en kort, men hæderlig Bane segnede i Graven, i Livets fagre Baar, og med sin herlige Aand ilede forud for Aarenes langsomme Gang. Dette herlige Væsen's dyrebare Levninger nedlagdes i dette Gjemme

Perillustris et excellentissimi herois Dni Johannis ab Ahlefeld
Hæreditarii in Glorup et Catherinenberg S. R. M. Daniæ
et Norvegiæ primi quondam a belli duce militiæ præfecti et
Legionum equestrium chiliarchæ anno proxime elapso defuncti

Moestissima vidua

Sed pars major et quæ sepeliri nescia sua se integritate
Commendat seculo id a virtute consequuta quod a numero

Annorum frustra

Expectandum

Natus Glorupi MDCLXXIII.

Denatus Hafniæ MDCCXCV.

Vixit Ann. XXI Mens. II D. 10.

O. Worm.“

Paa Laaget af den anden Daase staaer:

„Lig = Text.

Die Weisheit habe ich geliebet und gesucht von meiner Jugend auff,
und gedachte mir sie zur Brauth zu nehmen, denn ich habe ihre Schöne
lieb gewonnen. Sie ist herrliches Abells, denn ihr Wesen ist bei Gott,
und der Herr aller Dinge hatt sie lieb.“

For Hovedenden af Kisten sees det ahlefeldtske Vaaben
med følgende Underskrift:

„Herr Herr Christian von Ahlefeldt
Dessen Seele Gott gnädig sey.“

af den utrestelige Mober Anna Kumohr, (den heistbedroevde Enke
efter den berømmelige og udmærkede Felt Hans af Ahlefeldt,
Arveherre til Glorup og Cathrinenberg, forhøvenrende Kønkelig Danst
og Norst Generallieutenant og Chef for et Kavalleriregiment, henso-
vet i det sibstforlobne Aar). Den bedre Deel, som Graven ei om-
flutter, staaer i den Herligheds Glands, der er en Frugt af Dy-
dens, ei af Harenes Lal. Fedt paa Glorup 1673, død i Kjøben-
havn 1795. Han naaede en Alder af 21 Aar 11 Maaned og
10 Dage.

Paa Ristens Sider ere Baabnerne af den Afdødes Ascen-
denter anbragte saaledes, at de fædrene Aner staae paa høire,
de mødrene paa venstre Side, begge i en horizontal Linie.
Det første Baaben paa høire Side er hans Faders, hvor-
under staaer :

„Batter Herr Hans v. Ahlefeldt auf Glorup und Cathrinenberg.
Ihro Königl. Mayst. zu Dennem. Generallieutenant auch Obrister über
ein Regiment zu Pferde.“

Derpaa følger hans Farfaders og Farmoders Baabener
med følgende Underkrift :

„Großvatter Herr Hans v. Ahlefeldt auf Stendorf und Rühel
Erbherr. Großmutter Frau Margareta v. Ahlefeldt geb. v.
Buchwalt aus Muggesfelde.“

Dernæst hans Farfaders Faders og Moders Baabener,
hvorunder læses :

„1ster Eltervatter Herr Friderich v. Ahlefeldt, Hochfürstl.
Ambtmann zu Apenrade auf Sestermühle, Sergard, Stendorf und Arle-
wat Erbherr. 1ste Eltermutter Frau Catharine v. Ahlefeldt
geb. Kangaun aus dem Hause Breitenburg.“

Paa det næste Baabenskjold sees hans Farmoders Faders
og Moders Baabener med følgende Underkrift :

„2ter Eltervatter Herr Hans v. Buchwalt auf Muggesfelde und
Dhrt Erbherr. 2te Eltermutter Frau Abel v. Buchwalt geb. v.
der Wisch aus Glaßaum.“

Det sidste Par Baabener ere hans Farfaders Farfaders
og Farmoders, under hvillke staaer :

„Obereltevatter Herr Hans v. Ahlefeldt, Ritter, Königl. Dennem.
Feltmarschalck auf Sestermühle und Segarn Erbherr. Obereltermutter

Frau Dorothea v. Ahlefeldt geb. v. Ahlefeldt aus dem Hause Seegarten.“

De mødrene Aler paa Ristens venstre Side ere ordnede saaledes: nærmest den Afdødes Hoved er hans Moders Baaben; derunder staaer:

„Mutter, Frau Anna v. Ahlefeldt geb. Rumorin aus dem Hause Reest.“

Dernæst hans Moders Faders og Moders Baabener med følgende Underkrift:

„Großvatter Herr Heinrich Rumohr auf Roest, Testorff Erbherr. Großmutter Frau Ida Rumohrin, geb. Broctorffin aus dem Hause Windebüh.“

Nu følge hans Morfaders Faders og Moders Baabener, hvorunder læses:

„1ster Eltervatter Herr Kay Rumohr auf Roest und Testorff Erbherr. 1ste Eltermutter Frau Elisabeth Rumohrin geb. Rantpauin aus dem Hause Schindel.“

Dernæst hans Mormoders Faders og Moders Baabener med følgende Paaskrift:

„2ter Eltervatter Herr Detleff Broctorff auf Windebüh (und Altenhoff) Erbherr. 2te Eltermutter Frau Margareta Broctorffen geb. Blumen aus dem Hause Horeborff.“

Endelig hans Morfaders Farfaders og Farmoders Baabener, hvorunder:

„Obereltevatter Herr Adam Rumohr auf Roest, Rundhoff, Düttebüll und Testorff Erbherr. Obereltermutter Frau Margareta Rumohrin geb. Rantpauin aus dem Hause Ahrensburg.“

For Kistens nederste Ende er anbragt et af Tin støbt Brystbillede af den Afdøde, ovenfor hvilket læses følgende Vers:

„In diesen Kasten ruht und lieget eingeschlossen
Herr Christian aus dem Stamm v. Ahlefeldt entsprossen
Ein werter Musensohn, ein Frischer Junger Held
Den Mavors Jhn schon hatt zu seinem Dienst bestellt,
Er war uns eine Blum, mit Ehr und Ruhm geziert
An netter Schönheit schön, hat aber kurz floriret
Nach gottes Raht und Schluß, doch solt sein Tugendsschein
Im stetem Angehend für unsern Augen sein.“

Den anden Metallkiste i Capellet, ligesfor Indgangen, gjemmer Støbet af Anna Numohr. Ogsaa paa denne ere anbragte tvende Daaser, hvis oprindelige Bestemmelse vi ikke have kunnet erfare; paa Laaget af den øverste af disse læses:

„Hierin Ruhet

der Körper der weiland hochwoblgeborne Frau Fr. Anna Ahlefeldt geb. Numohrin, General-Leutnantin und Frauen auff Glorup, Cathrinenberg und Anhoff, welche geböhren auf dem hochadelichen Hoff Keest Anno 16 — — und in ihrem Erlöser seelig verschiden Anno — — —“

Paa Laaget af den anden Daase staaer:

„Tim. IV. v. 7. 8.

Ich habe einen guten Kampff gekämpffet, ich habe den Lauff vollendet, Ich habe Glauben gehalten. Hinforth ist mir beigelegt die Krone der Gerechtigkeit, welche mir der Herr an jenem Tage der Gerechte Richter geben Wirdt, nicht mir aber alleine, Sondern auch allen die seine Erscheinung lieb haben.“

Paa denne Kiste ere det samme Antal Baabener anbragte paa samme Maade som paa den forrige. For Kistens Hovedende er Anna Numohrs Baaben, hvorunder staaer:

“Fraw Anna Ahlesfeldt, geb. Rumohrin aus dem Hause Roesl, dessen Seele Gott gnädig sey.”

Paa Ristens hoire Side følge nu først hendes Faders og derpaa hendes øvrige fædrene Aners Vaabener, indtil hendes Farfaders Fader og Moder incl. de samme, som vi nylig saae paa den venstre Side af hendes Sons Riste, som dennes mødrene Aner, med de samme Underskrifter. Dernæst hendes Farmoders Faders og Moders Vaabener, hvorunder: 2ter Elter Vatter Herr Otto Rangkauw auf Schindel Erbherr. 2te Elter Mutter Fr. Dorothea Rangkauen geb. Buchwalden.“ Det sidste Vaabenskjold paa denne Side viser Rumohrs og Sehesteds, nemlig Fru Annas Farfaders Farfaders og Farmoders Vaabener med Underskrift:

„Ober Elter Vatter Herr Henning Rumohr auf Roesl, Rundhoff und Düttenüll Erbherr. Ober Elter Mutter Fr. Eibe Rumohrin geb. Sehestedin.“

Paa venstre Side af Risten ere de mødrene Aners Vaabener; nærmest ved den Afdødes Hoved hendes Moders, hvorunder staaer:

„Fraw Fr. Mutter Ida Rumohrin geb. Brocktorffin aus dem Hause Windebüh;“

derpaa hendes Mormoders og Morfaders, med Paaskrift:

„Gros Mutter Fraw Margareta Brocktorffen geb. Blumen aus dem Hause Hornstorff. Gros Vatter Herr Dettleff Brocktorff auf Windebüh und Altenhoff Erbherr;“

der næst Morfaders Moders og Faders, hvorunder læses:

„1ste Elter Mutter Fraw Magdalena Brocktorffen geb. von

der Wischen. 1ster Elter Batter Herr Henrich Broctorff auf Windebüh und Altenhoff Erbherr.“

Derpaa følge Fru Annas Mormoders Moders og Faders Vaabener, med Underskrift:

„2te Elter Mutter Frøu Elisabeth Blumen geb. Kanpau. 2ter Elter Batter Herr Ditterich Blum auf Hornstorff Erbherr;“

og endelig hendes Morfaders Farmoders og Farfaders Vaabener, hvorunder:

„Ober Elter Mutter Frøu Margareta Broctorffen geb. Kanpauin aus Neverstorff. Ober Elter Batter Herr Dettleff Broctorff auff Gaarb, Windebüh, Rosenhoff Monhagen von Bürau Erbherr. *)

4.

Gulvet i Capellet er belagt med tablede Fliser og blev omlagt i Maret 1833, da der foretoges en Hovedreparation med denne Begravelse. Ved denne Leilighed bleve ogsaa de

*) Paa disse to Kister ere Anevaabnerne altsaa anbragte i følgende Orden:

Heire Side:

ved Kistens Hovedende: den Afside	} Faber-FF&FM-FFF&FFM-FF&FM-FFFF&FFFM	Denstre Side:
		Moder-M&MM-M&F & MF&M-M&F & MMM-M&FF & MF&M.

dog med den Undtagelse, at paa Fru Annas Kiste ere hendes mødrene Aners Vaabner ordnede saaledes, at Dvindevaabnerne staae paa heire Side af Mandvaabnerne paa hvert Skjold.

oven beskrevne Metalkister afpubsede, Bæggene glattede med Rit og marmorerede, saa at de nu have Udseende af Marmor. 14 smaae Sørgefane omkring de forhen beskrevne Anevaabner paa Monumentet bleve ogsaa nedtagne, da de vare saa forælbede, at de neppe kunde hænge sammen. Endnu hænge under Loftet en Sørgefane af sort Floiel med Sølvfryndser, Hans v. Ahlefeldts Navn i dobbelt Træk tiligemed Aarstallet 1694, og en Fane af hvidt Atlast med Guldfryndser om; i Midten af denne sees det ahlefeldtske Vaaben, omkring hvilket er følgende Indskrift:

„ — — — — — *)

**) *Memoriam v i r i quem fama vetat mori est illustrissimi domini Hans ab Alefeld locum tenentis Generalis, sub auspiciis sacratissimorum Daniæ regum Frederici III et Christiani V militantis, domini in Glorup et Catrinenberg, qui corpus suum genetrici terræ, animam coelituum sodalitati, Gloriam posteritati transmisit, quænam sint fortia ejus facta tot tantique reges loquuntur, quibus invictum adversus pericula animum ostendit. Cujus manibus ut nuno pie precemur jus fasque deponunt. Quiescant ergo in pace clari cineres ducis. Natus MDCXX: qui ut aliis quietem per [generosa facinora pararat*

*) Den første Linie sees ikke, da den er omvillet Stangen.

**) Minde om den navnkundige og berømmelige Herre Hans Ahlefeldt, Generallieutenant i dansk Tjeneste under de heilovlige Konger Frederik den Tredie og Christian den Femte; Herre til Glorup og Cathrinenberg. Hans Legeme sank i Jordens Modersfjød, hans Aand steg op til de himmelske Boliger, hans Berømmelse bevaredes for

nunc ætheris scalam conscendit; denatus MDCXCIV: die XXIV: Junii. Collauda Lector heroem et ambula! Anna ex nobilissimæ antiquitatis familia de Rumohr conjugii amantiss. moestiss. p. (osuit).

Efterverdenen. Hans Bedrifter prised af Konger og Fyrster, hvem han gav Prover paa sit i Farer uroffelige Mod. Opsender fromme Bønner for hans Sjæls No. Fred over den Herlige Aste! Født 1620 hæfter han nu i de himmelske Voliger Lønnen for den Rolighed, han ved sin æble Daad forskaffede Andre. Han henlumrede d. 24 Juni 1694.

Vriis, Læser! denne Helt og gaf bort med Fred! Anna, af den gamle adelige Slægt Rumohr, satte i sin dybe Bedrøvelse dette Minde for den elskede Egtefælle.

Femte Afdeling.

St. Knuds Kirkes sydlige Sidegang og Kong Hans's Familiebegravelse.

Forste Afsnit.

Mindesmærker og Begravelser i den sydlige Sidegang.

I.

Stra det Ahlesfeldtske Capel til Consistoriet.

1.

Udenfor den Ahlesfeldtske Begravelse findes i den sydlige Kirkemuur indsat en Liigtable over Dr. Jens Bircherod med følgende Indskrift:

„Vir Nobilissimus, Amplissimus & Eminentissimus D. Doct.
Jannus Bircherodius natus est Othinæ 15 Jan. 1658.
Patrem habuit Virum Celeberrimum & Pl. Reverendum Doct.

*) Paa Dansk: Den heifornemme, anseelige og heiarværdige Dr. Jens Bircherod er født i Odense d. 15 Jan. 1658. Hans Fader var heiarværdige Dr. Jacob Bircherod, Professor i Theologien og

Jacobum Bircherodium in Othin. Gymnasio S. S. Theol. & Lingv. Hebr. Professorem & in Collegio Consist. Assessorem. Matrem primariam Matronam Sillam Risbrich. Post locata domi melioris fundamenta eruditionis Scholæ publicæ & postea Gymnasio heic traditus, ubi cum ingeniis commilitonum, cum votis Docentium, imo cum Parentum desideriis feliciter certans in album Studiosorum elatus est Hafniæ anno ætatis 16. Huc intromissus non seculi sectatus est affanias, sed solidiorem in Theologia Lingvisque Orientalibus cognitionem arsit, quarum vasta latifundia, immenso redempta labore, intra suum, nihil transmittens, condidit cerebellum felicitate tanta, ut juvenem imberbem in his versatissimum sacris stuperent etiam apud exteros barbati viri, liberalium studiorum ipsius variæque doctrinæ admiratores. Reduci in patriam anno 1682 è manu Spectabilis Decani summa ipsi conferebantur Philosophiæ ornamenta. Anno sequente Communit. Reg. Præpositus factus & proximè subseqv. Lingv. Hebr. Professor Ordinarius omisit heic nihil, quo suam

det hebraiske Sprog ved Ddense Gymnasium og Udsesfor i Consistorium, hans Moder den velfornemme Danneqvinde Sille Risbrich. Efterat han i sine Forældres Huus havde lagt Grunden til Lærdom, blev han sat i den herværende offentlige Skole og senere i Gymnasiet; hvor han i at kappes med begavede Medstuderende hverken lod sine Lærere eller sine Forældre Noget tilbage at ønske. Derfra dimitteredes han i sit 16 Aar til Kjøbenhavns Universitet, hvor han ikke jagede efter verdslig Tant, men med brændende Iver lagde sig efter grundig Kundskab i Theologi og østerlandske Sprog, i hvilke Videnskaber han snart, ved overordentligt Arbejde og lykkelige Evner, erhvervede sig saa vidt omfattende Indsigter, at selv prøvede Mænd i Udlandet forbausedes over Unglingens Forsarenhed i disse Helligdomme, idet de tillige beundrede hans videnskabelige Dannelse i Almindelighed og hans Lærdom i forskjellige Retninger. Efter sin Hjemkomst Aar 1682 modtog han af Decanus den philosophiske Doctorværdighed, blev i det følgende Aar Provst ved Communitetet, og

adornaret Spartam Bircherodius, cum oneri tanto pares haberet humeros; ne autem curis, quibus non assueverat, succumberet oeconomicis, devolvebat easdem providè satis in Virginem Nobilissimam Sostratam Bartholinam Alberti Filiam, cum qua anno 1690 matrimonium conjunxit & per annos 18 sine prole vixit, sed prudenter, placide, honestè & amicè vixit 1692 primum in Academia Equestri & itidem in Universitate Hafniæ Professionem obtinuit Theologicam. Hinc ipsum ad se pellexit Alburgum Cimbrorum, cum anno 1693 ejusdem Diæ. Episcopus sit creatus, & anno 1697 summis in Theologia honoribus ornatus, stationi huic sacræ masculo animo, pio zelo, cura sollicita, integritate incorrupta, auctoritate moderata & nulli superanda industria annos 15 sanctè præfuit, qui Præpositos 12, Pastores 98 & sex ordinavit Rectores. At mortalem fuisse Virum tantum testatus est eheu! dies 22 Nov. anni 1708, quo mundo se subduxit inserendus Olympo. Memorix & meritis beati Conjugis hoc monumentum hic poni curavit relicta vidua, quæ apud

i det næstfølgende ordentlig Professor i det hebraiske Sprog: — en Post, han var fuldkommen voksen og som han Intet forsemt for at gjøre al Væ. Men for ikke at overvældes af Huusholdningsforger, som han ikke var vant til, overdrog han dem velbetænkt til velfornemme Jomfru Søster Bartholin Albertsdatter, med hvem han giftede sig Aar 1690 og levede, uden Værn, i 18 Aar et ferstandigt, roligt, hæderligt og hjærtligt Ægteskab. 1692 blev han først theologisk Professor ved Ribberakademiet [i Kjøbenhavn.] og ligeledes ved Kjøbenhavns Universitet, hvorfra Sjælland toffede ham til sig, idet han Aar 1693 blev udnævnt til Biskop i Aalborg Stift. 1697 blev han Doctor i Theologien. Med mandig Aand, from Iver, samvittighedsfuld Omhyggelighed, ubestiftelig Uegennyttighed, Maadehold i Brugen af sin Myndighed og uovergaaelig Flid forestod han sit hellige Embede i 15 Aar, i hvilken Tid han ordinerede 12 Provster, 98 Præster og 6 Rectorer. Men at ogsaa saa stor en Mand var bedelig, derom vidne d. 22 Novbr. Aar 1708, paa hvilken Dag han sagde

nos post obitum mariti piè & caste vixit ad ann. ætat. 58, quo placidè exspiravit, mortem non timens, sed adventantem spe melioris vitæ & resurrectionis futuræ ad os et pectus ipso resurrectionis Christi festo Ao. 1717 svaviter pressit & ne turbarentur demortuorum ossa ducentos thaleros huic templo legavit. Umbras adorat venerabundus qui hæc scripsit L. Luja in Regio Othinensi Gymnasio Philosoph. P.

Paa dette Monument sees fire Baabenskjolde: øverst paa høire Side Bircheroðs, saaledes som det ovenfor S. 126 er beskrevet; over dette Baaben staae følgende Bogstaver: **S. D. I. B. F. 3:** „sal. Dr. J. Bircheroðs Fædrene.“ Nederst paa samme Side er Risbrichs Baaben: over dette Baaben staae Bogstaverne **S. D. I. B. M. 3:** „sal. Doctor J. Bircheroðs Mødrene.“ Paa venstre Side af Stenen sees øverst Bartholins Baaben, som i Udselslexicon, over hvilket Bogstaverne: **S. F. S. B. F. 3:** „sal. Fru Søster Bircheroðs Fædrene;“ i nederste venstre Hjørne et Baaben: en Blomst i Hjælmen og paa Skjoldet; over dette staae Bogstaverne: **S. F. S. B. M. 3:** sal. Fru Søster Birche-

denne Verden Farvel, for at optages blandt de Salige i Himlen. Hans efterladte Enke lod dette Mindemærke sætte til Erindring om sin heitfortjente salig Mand, efter hvis Død hun levede iblandt os et gudfrygtigt og bydigt Levnet indtil sit 58 Aar, da hun blidelig henfød uden Frygt for Døden. Blidt trykkede hun den, da den nærmede sig paa Christi egen Opstandelsesdag, til sin Mund og sit Bryst, i Haab om et bedre Liv og om Opstandelsen; og for at de Af dødes Been kunde hvile i Fred, legerede hun 200 Rbd. til denne Kirke. Den, som skrev dette, L. Luja, Professor i Philosophie ved det kongl. Gymnasium i Odense, holder de Af dødes Skygger høit i Hæder og Ære.

rods Modrene. Søster Bartholin var en Datter af Mag. Albert Bartholin, Rector i Frederiksborg, død 1663, og Karen Bartholomæusdatter, hvis Fader, Bartholomæus Haagensen, var Kjøbmand i Kjøbenhavn. (Gjesfing 2, Stam. over Fam. Bartholin) Denne Dr. Jens Bircheroed var en Broder til Birgitte Bircheroed, hvis Epitaphium i Choret vi forhen have omtalt. Det er hans Samling af othiniensiske Indskrifter med Noter, vi saa ofte have haft Leilighed til at anføre i denne Bog. Om hans Levnet giver Indskriften tilstrækkelig Oplysning; men den omtaler naturligtvis ikke de Ubehageligheder, hans vistnok uforsættelige Feil ved den berømte thistedste Besættelsehistorie paadroge ham. Han blev af Høiesteret idømt en Mulkt af 1000 Rdlr. i denne Anledning.

Ifølge Kirkens Begravelsesprotocol er den til dette Monument hørende Begravelse beliggende lige underneben, langs med Kirkens sydlige Muur, henimod Trappen op til Pulpituret; den er bedækket med Kuglehvælving og indeholder 1 Kiste. For de til denne Begravelses Vedligeholdelse legerede 200 Rdlr. er en Fundats af 24 Febr. 1713. *)

2.

Ved Siden af den forrige er en Steen i Muren over Barbara Landorff, født d. 7 Jan. 1653, en Søster til Mag. Knud Landorff; øverst paa den sees 3 Baabe-

*) Hoffmann 5 Tom. S. 112.

ner: i Midten Landorps, som vi forhen have omtalt; i Baabenet paa høire Side er i Skjoldet en Blomst og paa Hjelmen en hals, mod Venstre opspringende, Genhjørning; i det paa venstre Side sees et Crucifix. Stenen har følgende Indskrift:

„Her hviler den fromme Matrone Barbara Landorps, som leved i Egteskab i 17 Aar med Professor Lorents Edinger og med Professor Elias Maur ubi 3 Aar efter 3 Aars Enkesæde. For Gud var hun en ret Christen, for sine Mænd en dydefuld Hustru, for sine Børn og Sybskænde en from og forsun'ig Moder og Søster. Hendes exemplare Liv kroned Gud med en salig Død Aar 1697 ubi hendis Alders 44 Aar.

Saa sover den dydige Dvinde,
Som vidste paa Dyder at spinde.
Hun var tvende Gange Brud,
Men er nu Somfru hos Gud.“

Mag. Lorents Edinger var født i Kjøbenhavn 1631 og deponerede 1647. Efterat have reist udenlands i 3 Aar blev han Rector ved Slagelse Skole og 1672 Professor i Græsk og Mathematisk ved Gymnasiet i Odense; han døde d. 5 Apr. 1691.

Mag. Maur, født i Maur Præstegaard d. 17 Febr. 1650, kom fra Holstebro Skole til Odense Gymnasium, blev 1671 Student og 3 Aar derefter Hører ved Odense Skole. Senere blev han først Conrector og 1687 Rector, hvilket Embede han nedlagde 1694. I Aaret 1711 blev han, fra Professor i det græske Sprog, Prof. i Hebraisk og tillige Rector i Theologie. Han døde d. 6 Mai 1728 efterat have været ansat som offentlig Lærer ved Odense Skole og Gymnasium i 54 Aar; første Gang var han gift med Mar-

grethe Erichsdatter, Enke efter Mogens Mule, som havde to Børn: Eric Mule, som blev Professor ved Odense Gymnasium, og Anna Mule, som blev gift med Mag. Thomas Broderus Bircherod. Naur's tredje Kone var Vernille Mule, en Datter af Raadmand Niels Mule; hun overlevede ham og sad i mange Aar Enke. Hendes Grav er, ifølge Kirkens Begravelsesprotocol, beliggende lige for Choret's sydlige store Pille $3\frac{1}{2}$ Al. lang, 3 Al. bred og indeholder 1 Kiste.

Ligesom det fstdomtalte Epitaphium hænger i Gangen en Lyskrone med følgende Indskrift:

„Denne Lyskrone, som Lector og Professor Elias Naur's Enke, Vernille Mule, havde tiltant S. Knuds Kirke, har Arvingen Birte Marie Fabricius, sal. Gierk Giørtzens, til samme Brug givet og bekostet, samt til samme med Voglius at forsiune, saa og Familiens Gravsted so at vedligeholde, henlagt og stenkædet til Kirken en Capital af et Hundrede Rixdaler at betale efter hendes Død, da hun i levende Live selv besørge sig af eller istedetfor Renten No. MDCCLVII die Sancti Martini

C. L. S. G. F. D.

3.

Foran Indgangen til den Ahleseldtske Begravelse findes i Gulbet en Ligesteen mærket 1753 R — med følgende Indskrift:

„Herunder hviler Borgemeister Otto Knudsen Seebladt, som døde Aar 1631 tilligemed sin første Hustru Birgitte Lauridsdatter, og siden Abigael Hasebarth, som døde 1667 ubi sin Alders 72 Aar.“

Underneben er langs med Choret's Muur Familien See-

blads Begrabelse, som 1779 blev belagt med nye Bjælker paa Kirkens Beføstning. I denne Begrabelse skal senere en Udsesfor Langsted's Liig være nedsat.

Liigstenen over samme er en af de ved Restaurationen 1753 oversatte, forfortede og omhuggede. En Ufsildning af det oprindelige Monument findes blandt de bircherødste **Monumenta Othinensia**, ifølge hvilken Indskriften lod saaledes:

„D. O. M. S.
 Ottoni Canutio
 Consuli urbis patriæ amplissimo
 nec non
 uxoribus eius dilectis
 Brigittæ Laurentii filiæ
 et
 Abigaeli Hassebart,
 Rarissimi exempli matronæ, animi materni
 Aviæ, nepotes ingentium meritorum exiguum
 H. M.

Posuerunt Ao. 1670.

Ille patricio statu editus Othinæ An. MDLXXV
 D. XXII Maii, Consulatum adeptus An. MDCXXII
 Decessit ibid. An. MDCXXXI d. XIII Sept.
 Abigael patre Doct. Jacobo Hassebart regis
 Christiani IV Archiatro An. MDXCVI d. V Januar.
 Hafniæ prognata An. MDCXIII d. X Oct.
 Marito tunc senatori virgo Othinæ nupta
 Mater V. liberorum facta, sanctissima morte
 obiit d. XXVII Dec. An. MDCLXVII viduitatis
 XXXVIII cum LXXII vitæ Annos explesset
 minus IX d. et VII hor.“ *)

*) Ditto Knud hæderligst Borgermester i sin Tædeby samt hans c. f. f. f.

Under denne Indskrift ere tre Skjolde; det midterste, Mandens, har et opadvendt Blad; det paa hoire Side, hans første Kones, en Tværbjelke, og det paa venstre Side, den anden Kones, er tværdeelt med en springende Hare i underste, en Haand fra Skyerne med et Skjæg i øverste Feldt (Hase-Bart!). Dette Monument er, ifølge Indskriften, bekostet af Børnebørnene, altsaa ogsaa af Borgermester Thomas Broder Risbrigs Børn, der ville blive omtalte ved denne Families Monument i den midterste Gang.

Familien Seebled, engang høit anseet i Odense, hænger desuden sammen med flere anseelige Slægter, deriblandt ogsaa med Mulerne; det vil derfor maaskee ikke anses upassende her at berøre disse Familieforhold, saaledes som de fremgaae blandt andet af et Par Monumenter, der forud fandtes i Graabrodre og Frue Kirker, og som vi nu kun kjende af Brødrene Bircherods ofte omtalte Tegninger og Numærkninger. I Graabrodre Kirke laa en Steen med

Susfruer Birgitte Larsdatter og Abigael Hasebart, sjeldent Menster paa en Kone, Bedstemoder med moderligt Hjerter, have Vernebernene sat dette lidet Mindesmærke om store Fortjenester, Aar 1670. Fedt i Odense af adelig Herkomst, Aar 1575 d. 22 Mai, opnaaede han Borgermesterembedet Aar 1622, afgik sammesteds 1631 d. 13 Sept. Abigael — Faderen Doctor Jacob Hasebart, Kong Christian den Fjerdes Archiater — fedt Aar 1596 d. 5 Januar, i Kjøbenhavn; som Jomfru gift Aar 1618 d. 10 Oct., i Odense, med sin Egtesælle, dengang Raadmand; blev Moder til 5 Børn; henvandrede ved en hellig Død d. 27 Decbr. Aar 1667, i sin Enkestands 38te Aar, da hun havde fyldt 72 Leveaar mindre 9 Dage og 7 Timer.

Billeder og Indskrift, der viste, at under den var begravet Knud Jørgensen (Seeblad), Borgermester i Odense, død d. 20 Oct. 1580, tilligemed sine to Koner Maren Mulesdatter, død 1545 og Karen Richardsdatter, død 1579. Den forstnævnte Kone var en Datter af den Borgermester Michel Mule og Hustru Anne (efter Baabnet en Bang), der ligge begravne i Frue Kirke, og hvis Liggsten findes blandt Bircherøds Tegninger, hvorfra den er gaaet over i Tillægget til Nyerups antiq. Reise i Aarhus Stift. Michel Mule døde 1537, hans Enke 1569; deres Søn Jens Mule, død 1565, hviler i samme Grav som Forældrene. Fra dette Egtepar nedstamme de Muler, vi senere faae Leilighed nok til at omtale. Borgermester Knud Jørgensens Sønner vare Otto Knudsen (Seeblad), ved hvis Monument i St. Knuds Kirke vi her staae, og, uden Tvivl, Richard Knudsen, Raadmand i Odense, død 1625, d. 22 April, og begravet i Graabrødre Kirke. Denne Sidstnævnte var gift med Lisbeth Olufsdatter Bager, død 1638 og begravet sammesteds, Datter af den berømte grundrige Raadmand Oluf Bager i Odense. Deres Søn var Knud Richardsen, Rector i Odense Skole, over hvem følgende Epitaphium forud fandtes i St. Knuds Kirke, ubist paa hvilket Sted:

„In domino moriens et Christi sanguine iustus. Effigies viri pietate docta M. Canuti Richardi Ottoniani, qui postquam recitaturam scholæ patriæ quadriennium fideliter gessisset ad beatos evocatus exuvias suas hic deposuit 6 Junii Anno 1621, æt. 27.

Ottoniæ natus mortalis corpore, mente,
Sanguinis ex partu carnea massa fui.

Ottoniæ mentem lustrali lotus in unda,
 Spiritus in carnis morte renatus eram.
 Ottoniæ prægnante renatus semine verbi
 Justifici Christi mors mihi vita fuit.
 Ottoniæ corpus nascondum pulvere sevi,
 Ut redeam vivus corpore, mente, Deo.* *)

Amico scripsit amicus et collega S. P. (Sveno Petræus o:
 Svend Pedersen, Conrector, efter Richardsen Rector i Odense Skole,
 siden Professor i Philosophien ved det nyoprettede Gymnasium.)

Ogsaa en Mindetable, hvorpaa følgende Indskrift: „S.
 M. Knud Richardsen til hæderlig Amindelse hafver hans kiære
 Forældre opfat denne Table Anno 1622,“ — har været
 ophængt i St. Knuds Kirke over denne Rectors Grav. Han
 var født den 16 Januar 1595 og har uden Tvivl reist
 udenlands; i det Mindste ere hans to Skrifter: de Sub-
 stantia disputatio metaphysica og: de generatione

*) „Den der heer i Herren er rettfærdig ved Christi Blod.

Dette er Billedet af den fromme og lærde Mand, M. Knud
 Richardsen, født i Odense, der efterat han i fire Aar med Trofast
 havde været Rector for Odense Skole, bortfaldtes til de Saliges Bo-
 liger og nedlagde her sine jordiske Levninger d. 9 Juni 1621, i sin
 Alder 27 Aar.

Født i Odense, med Legem og Sjæl Deden undergivet, blev jeg
 ved den naturlige Fødsel Kjød; dødt i Odense, var jeg ved Kjødets
 Død en gjensfødt Aand; gjensfødt i Odense ved Ordets frugtbare Sød
 var Christi, min Gjenløfers, Død mig Livet; i Odense nedlagde jeg
 det Legeme, der skal fødes, som en Sød i Jordens Skjød, for
 levende paa Sjæl og paa Legeme at vende tilbage til Gud.

Dette skrev S. P., den Høbdengænges Ven og Collega over sin
 Ven.“

et corruptione rerum naturalium, begge udgivne i Bittenberg 1614 og 1615 i Qvart.

Borgermester Otto Knudsen Seeblads Børn af første Ægteskab vare, Knud Ottesen, Borger i Odense; Niels, der i sin Ungdom druknede i Hamburg; Magdalene, gift med Mag. Jacob Hasebart, Professor og Præst i Kjøbenhavn samt Provst i Søkkelunde Herred; Catharina, gift med Povel Schinkel, Borgermester i Kjerteminde. Af andet Ægteskab havde han: Jacob Ottesen, Dr. med. og Læge i Aarhus; Tørgen, Præst i Steenløse i Fyen; Carsten, død ung; Anton, Bysfoged (?) i Odense (Othoniæ Prætor kalder Biskop J. Bircherod ham); Birgitte, gift med Thomas Broder (Nisbrig) Borgermester i Odense, fra hvem Brodrene Bircherod, hvis Tegninger og Noter ere Kilden til disse Bemærkninger, nedstamme paa modrene Side.

4.

Paa Pillen ligefor den sidst omtalte Liigsteen er høit oppe et Monument over Justitsraad og Landsdommer v. Bergen, omkring hvilket sees adskillige smukke Festens og forgyldte Zirater; under samme staaer en Urne, og nedreved v. Bergens (i Skjoldet en femoddet Stjerne og et Anker og paa Hjelman ligeledes en femoddet Stjerne) og Landorphy's Baabener af hvidt Marmor. Dette sidste Baaben have vi allerede omtalt ved Landorphy's Epitaphium i Choret. Indskriften lyder:

„Til Afmindelse efter Andreas v. Bergen, fordem Justice-Raad

og Lands-Dommer i Tyhn og Langeland, fød d. 23 Aug. 1682, død d. 8 Martii 1763 med hans Frue Karen Landorpph, fød d. 20 Juli 1690, død d. 25 Julii 1761.

Nu samlede hos Gud efter 45 Aars hjerlig Ægteffab.“

Som forhen meldt, har denne Familie skjenket Kirken et Sølvs- og Messingsfab til Daaben, og for dette Monumentz Opsættelse erlagt en Kjendelse af 20 Rdlr. *) Begravelsen, hvortil Monumentet hører, er lige underneben; for Gravstedets Vedligeholdelse er til Kirken skjenket 100 Rbd. **) Efterat Arvingerne vare blevne underrettede om dens Brøstfældighed, men negtede at bidrage til dens Istandsættelse, blev den i Aug. 1798 fylt med Jord. Over Graven ligger en Liigsteen mærket 1753 R.; dette synes at vise, at forend v. Bergen og hans Frue bleve begravne her, har her ligget en Liigsteen over andre Afdøde, hvilken ved Restaurationen er bleven behandlet som de fleste øvrige Monumenter. Nærmest ved denne omtaler Kirkens Begravelsesprotocol en liden Muld-Begravelse.

5.

Gaae vi nu hen til Dpgangen til Choret fra denne Side, finde vi der i Gulvet en Liigsteen, der har følgende Indskrift:

„Herunder hviler Hr. Cancellieraad J e n s D r e y r til Raschenberg, ***) Kjøb- og Handelsmand her i Odense og hans kære Frue Anne Elisabeth Samans med deris Børn og Familie, som denne Begravelse tilhører.“

*) Hoffman 2 S. 133.

**) Hoffman 2 S. 131.

***) Nu Stamhuset Juelsberg.

Begravelsen underneden er i den ene Ende $4\frac{1}{2}$ Al. og i den anden $3\frac{1}{2}$ Al. lang og $6\frac{1}{2}$ Alen bred; den strækker sig over imod Kirkens Muur og indeholder 3 store, 8 smaae og i det ene Hjørne en muret Beenkiste.

6.

I Nærheden af denne, foran de herbærende korte Mandstole, er ogsaa ifølge Begravelsesprotocollen Byfoged Søren Borring's Begravelse; den er $3\frac{1}{2}$ Al. lang, $3\frac{1}{4}$ Al. bred og indeholder en stor og en lille Kiste samt en Beenkiste.

7.

Vesten for Cancelliraad Dreyers Begravelse finde vi ligeledes i Gulvet en Liigsteen med følgende Indskrift:

„Denne Begravelse tilhører afg. Christen Hans Friis, hans Hustru Lyche Jørgens Datter og deris Arvinger.“

8.

Ved Siden af denne sees ligeledes en Liigsteen, hvorpaa staar:

„Denne Begravelse tilhører afg. Raadmand Niels Muule og hans Arvinger.“

Begge de to sidste Liigsteen ere mærkede: „1753 — R.“ ved hvilken Leilighed de ere saaledes omhuggede og Indskriftene mutilerede. Til den sidste Begravelse hører et paa Kirkens sydlige Muur ligeoverfor anbragt Monument, hvorpaa læses:

„Ved Døden afstilde ubi i Livet, men neden denne Steen samlede efter Døden Handelsmand her ubi Dittens Christen Lauritsen

Lee, fød ubi Lee Anno 1615 d. 6 Martii, død ubi Ottense Anno 1676 d. 29 Maii efter 13 Aars forneligg og med 9 Børn velsignede Egtefæd med gudselvende og bydædte Gunder Fogedatter Wit, Fom ubi Horsens Anno 1640 d. 27 Jan. begynte, og her ubi Ottense Anno 1690 d. 10 Oct. fuldendte sit christelige Liv efter 11 Aars kiærlige Samling og 3 glæde Børneselskaber ubi sit andet Egtefæd med heilagbare og velfornemme Niels Mule, Raadmand og Handelsmand her paa Stædet, fød ubi Weylbye Præstegaard her ubi Landet No. 1647 d. 22 Sept. og døde No. 1712 d. 6 Maii.

Saa samles de igjen, der samlede i Lieve

Var ubi Kiærlighed, hvis Bøene her skal bliue

I Fæd, og beris Rafn i Erminde staa

Sod os til beris Bøen igjen til Lifue saa."

Ovenover Indskriften sees tre Baabener: i det paa høire Side en Mand holdende en Lee i Skjoldet og ligeledes paa Hjelmen; i det midterste en Engel med Palmegrene i Hænderne, og paa venstre Side Mulernes Baaben som i Udelslex. 2 Tab. III No. 88: en halv Solv Ulv i Skjoldet og ligesaa paa Hjelmen.

9.

Paa høire Side af Denne sidder ligeledes i Muren en Steen med følgende Indskrift:

„Her hviler den af Gud elskede, nu hos Gud salige, ærlige og heilagbare Handelsmand Andreas Laurigen, som døde d. 12 Aug. 1764, er fød i Ellshov i Haardlef Sogn i Fyen. Hans Kærested i Kiebmanskab her i Byen blef hans Kærested til hans Død. Hans første Egtefæd var d. 10 Apr. 1695 med den gudsfrygtige Alhed Maria Christensdatter Friis og varede i 11 Aar mindre 8 Uger til den 14 Febr. 1706, hvori hand aulede 9 Børn, 6 Sønner og 3 Døttre. Hans andet Egtefæd skæede 2½ Aar derefter d. 22 Aug. med den gudselvende Kirsten Mathisdatter von Westen, og

entes efter 30 Aars Forleb mindre 3 Maanedes og 3 Dage, d. 29 Apr. 1738, hvori han aulede 6 Børn, 5 Sønner og 1 Datter, og efterlod sin heibedroede Enke, som denne Gravskrift haver ladet besørge, og blef siden ved Deben horikalbet til Gud d. 21 Novbr. 1758 efter hun havde levet 71 Aar og 1 Maaned. Hans levede her gubelig og lever nu salig. Hans var i Verden, dog ikke af Verden. Hans elskede sin Gud, nu ares hos Gud. Hans troede paa Gud, nu beskuer Guds Trone.

Gaf Lærer bort og før dit Levnet ligesaa,
Du efter Døden skal i Dommen vel bestaae.

Vive ut vivas.

70 Aar og 4 har jeg levet

I 2 Gange 20 Aar og 1 dertil er blevet

I dobbelt Egteskab med 15 Børn forset;

De 6 ere døde, de 9 i Live er adspredt.

I 29 Aar jeg Børge haver været

For dette Huus og Steb, hvor jeg min Sjæl har næret

Saa rigelig, at Gud den siden tog til sig

Saa mæt af dette Liv, som syg for Himmerig."

Denne Families Grav, hvori ogsaa Johan Frederik Kurrelbaum er nedsat, er underneden; Aabningen til den er tæt udenfor Døren til Consistorium og Begravelsen selv gaaer langs med Kirkens Muur under de der staaende korte Mandstole; den er bedækket med Krydsbælvning, 10 Al. 3 Tom. lang, 3 Al. bred og indeholder 6 Rister.

10.

Træde vi nu hen i Gangen, som fører hen til Consistoriet, saa see vi over Døren til samme et Epitaphium med et ret karakteristisk Maleri, der skal forestille Kjøbmand R n u d Lauri ken med Hustru Anna H a s e b a r t og deres Børn, besøst af hendes anden Mand, P e d e r P e d e r s e n L e r c h e.

I Baggrunden af Maleriet sees Jesu Forklarelse paa Bjerget, omgivet af de knælende Apostle; i Forgrunden staae Mand, Kone og Børn. Ovenover læses:

„Apoc. 22, 20. Certe venio cito; amen obsecro, veni Domine Jesu!“

Undernedten:

„Annæ Hasebart, Archiatro Regio *) Anno 1603. 3 Maii Hafniæ natæ, sanctitate morum excellenti matronæ, Petrus Petrus Lerche Conjugi primæ Dulcissimæ, lætorum tristiumque annos 16 mens. 3 hebdom. 3 et 2 die sine prole Consorti, hac in urbe, cum patria mortiferis foeda esset bellis, morte beata sibi præreptæ Anno 1658 - 30 Novem. ac principis mariti, civis clarissimi Canuti Laurentii, quocum sociata ann. 18 transegit, exuviis junctæ H. M. P. Ann. Chr. 1668.“ **)

*) Denne Anna Hasebart var altsaa Søster til Abigaël Hasebart, Borgermester Otto Knudsen Seeblads ovenfor omtalte anden Hustru. Hendes anden Mand V. P. Lerche, som har ladet Monumentet sætte, var Justitsraad og Rædsfor i høieste Ret og blev af Kong Christian den Femte nobiliteteret. Han var tre Gange gift og døde 1683.

**) Mat. 22, 20. Ja, jeg kommer snart! Amen. Ja, kom, Herre Jesu!

Vedder Vedersen Lerche satte dette Mindemærke Anno 1668 over den ædle Kvinde Anna Hasebart, hans første elskede Hustru, der i 16 Aar deelte Medgang og Modgang med ham, uden at de havde Børn tilsammen. Hun var en Datter af Kongens Livlæge, født i Kjøbenhavn 3 Mai 1603 og død i Odense 30 Novemb. 1658, medens Fædrelandet hjemfødtes af den fergeligste Krig. Herved mindes tillige hendes første Mand den hæderlige Borgermester Knud Lauripen, med hvem hun levede i 18 Aar og hviler nu ved hans Grav.

Begravelsen, som hører til dette Epitaphium, er nedenfor i Gangen, lige udenfor Consistoriebøren; den er $3\frac{1}{2}$ Al. lang og bred og fyldt med Jord i Aug. 1798. Over samme er en Liigsteen, mærket 1753 — R., hvorpaa staar:

„Denne Begravelse tilhører Anna Hasebart og hendes 1ste og 2den Mand, Knud Laurfen og Peder Pedersen Lerche.“

Den oprindelige Liigsteen over denne Grav, der ligeledes blev ødelagt ved den ofte omtalte Restauration, havde, ifølge Bircherøds Notæ uberiores Pag. 89, følgende Indskrift:

„Hvor Omgiengelse er i Himmelen hveden vi ogsaa venter Trefseren Jesum Christum vor Herre, hvilken skal forklare vor ringe Legeme, at det skal blive hans forklarede Legeme lig efter dens Kraft, som han kand gjøre sig alle Ting underdanig. Under denne Steen hviler erlig og velact Mand salig Laurids Knudsen Borger i Odense som blef bedelig stunget ubi sin heire Side d. 8 Mai oc ubi Christi sande Besiendelse oc Vaakaldelse hensovede d. 19 Mai oc lefvede i Egteskab med Marine Baggi's Datter fød i Ribe.

Dielligste hviler her under den erlige oc velacte Mand Knud Lauritsen forðum Borger oc fornemme Handelsmand her ubi Staden, som bede d. 9 Sept. Ao. 1640 oc lefvede ubi Egteskab med den erlig dyderige oc gudsfrygtige Dvinde Anne Jacobsdatter Hasebart i 18 Aar 10 Maaneder oc 14 Dage. Der hand lefvede her i Verden fra hans Fødselsaar 1589 oc til 1640 er da salig hensofvet ubi Herren i hans Alders 51 Aar. Gud give dem med alle Guds Udvalde en arefuld og glædelig Opstandelse.“

II.

Consistoriet, Mindesmærker og Begravelser i den
øvrige Gang.

1.

Da vi nu befinde os ligesom Indgangen til Consistoriebygningen, der støder umiddelbart op til Kirkens sydlige Muur, saa ville vi, førend vi see os videre om i Kirken, betragte dette lidt næiere. Det blev, som forhen meldt, bygget 1466 af Biskop Mogens Kræffe til et Capel, er lidt over 13 M. langt, 11½ M. bredt og har to Fag Vinduer ud til hver Side, imod Øst og Vest. Her staaer St. Knuds Kirkes Archiv, hvis ældste Document er fra 1542, og paa Væggen hænge Portraiter af Cancelliraad Peder Schmidt, Stifteren af det Lundegaardske Legat, Præsten Hans Egede og Hustru Gjertrud Rast, Dr. Morten Luther og Hustru Catharina von Bora, og Biskop Fr. Plum. Consistoriet afbenyttes til Forsamlingssted for Jyens Stifts Geistlighed ved Landemødet; Stiftsprovsten og Sognepræsten for St. Knuds Menighed holder her Skriftemaal, og under Gudstjenesten i St. Knuds Kirke opholde Præsterne sig her, medens der synges.

2.

Træde vi nu atter ind i Kirken, see vi paa venstre Side af Consistoriedøren, paa Væggen, et Epitaphium af Marmor med følgende Indskrift:

„Herunder hailer Fr. Peter Eilchow til Marienlund ved Odense og Kjobmand sammesteds, føed i Odense d. 28 Januar 1713, beede d. 28 Oct. No. 1783. Hans Hæere-Hustrue, Mad. Anna Maria Becker, føed udi Rutkebing paa Langeland d. 10 Juli 1719, beede d. 29 Aug. No. 1799. Til denne Begravelses Vebiligeholdelse er givet til St. Knuds Kirke i Odense fem Hundrede Rixdaler.

Denne Kjobmand P. Eilchow og Hustru A. M. Becker have foruden de store Gaver, som de stjænkede til St. Knuds Kirke, og som vi siden komme til nærmere at omtale, ogsaa legeret en Kapital af 6,300 Rd. Sols til Lumbye Hospital, *) og stiftet de saakaldte Eilchowiske Boliger i Odense, indrettede til Beboelse for 3 borgerlige Enker og 3 borgerlige Jomfruer af Odense og fra Landet, og som ere byggede paa det Sted, hvor forhen St. Knuds Klosters Lade har staaet, der paa Auktionen over det kongl. Ryttergods 1764 kjøbtes for 702 Rd.; disse 3 Enker og 3 Jomfruer nyde her ikke alene fri Bolig deres Levetid, men endogfsaa hver et aarligt Tillæg af 30 Rd. **)

3.

Ere vi nu atter komne ind i Kirkens sydlige Sidegang, da træffe vi først paa en Begravelse, som tilhører Commerceraad og Borgermester Bles's's Arvinger; den begynder ved Hjørnet af de korte Mandstole, er 4 Al. 8. Tom. lang, 4½ Al. bred, indeholder 4 Rister og er fyldt med Jord 1796.

*) Hoffman 5. S. 146.

**) Hoffman 5. S. 82.

4.

Vidt længere hen i Gangen sees i Gulbet en Liggsteen, mærket 1753 — R., hvorpaa staar:

„Denne Begravelse tilhører sal. Borgermester Thor Hansen, hans Hustru Margreta von Bergen, og deres Familie, som herunder hvile.“

Begravelsen underneden er $3\frac{1}{2}$ Al. lang, 5 Al. 3 Tom. bred og indeholder 4 Kister; 1786 blev den belagt med nye Bjælker. For dens Vedligeholdelse er til Kirken skænket 100 Rd. Courant.*)

I denne Grav, ligesom Dgangen til Prædikestolen, hvile ogsaa de jordiske Levninger af Mag. Jacob Sperling, Sognepræst til St. Knuds Kirke og Stiftsprovst, og Hustru Hedvig Hansdatter, en Datter af Raadmand Johannes Borchensen og Karen Nielsdatter Bager. Mag. Sperling var født i Odense 1591, d. 19 Marts og døde 1658, 22 Febr. Hans Liggsteen, der nu ogsaa er forsvunden, havde, ifølge Bircherøds Notæ uberores Pag. 90, følgende Indskrift:

„Virorum opt. et clarissimo,

M. Jacobo Joh. Sperling, cui Conrector- et Rectoratum eruditio, Professionem omne Sophiæ decus, Pastoratum primarium Religio, præposituram vigilantia, mortalitatem An. æt. 64 fatum dedere; atque coniugi Hedvigæ Johan. F., quam mulierum decora propugnare, oppugnata vero morte An. æt. 51. hoc monumentum p. hæredes.**)

*) Hoffmann 6, Pag. 272.

***) Den fortræffelige og heitberemte Mand, Mag. Jacob Joh. Sperling — hvem Kærdem gav Conrectorat og Rectorat, Biibdoms bele

Smellem Mag. Jacob Sperling og daværende Borgermester i Odense, Otto Seeblad, var der opkommen en Rangstrid, og da hiin tilkjendegav dette for Biskop Hans Michelsen, svarede denne: „Hvo sig selv ophøier skal fornedres.“ Smidlertid vedbleve Stridighederne og Sperling skal have sagt til Seeblad: „Er I Mester over Borgerne, saa er I ikke Mester over Mesterne.“ Det i denne Anledning udfomne Kongel. Rescript af 8 Decbr. 1635 lød saaledes:

„Christianus Quartus &c.

For det første skal Biskoppen have sin Gang, og næst ham Provsten i Odense, derefter Lector og andre Professores Collegii Otheniensis, siden skal den ældste af de 2de underste Præster i Odense gaae med den ældste Borgermester, dog at Præsten gaaer ved høire Side, som tilbørligt er; efter dem den 3die Sognepræst i Odense med den anden Borgermester, dog at Præsten gaaer ved høire Side, som tilbørligt er o. s. v.“

5.

Ligesfor denne Begravelse sees paa Kirkens syblige Muur et Epitaphium af Træ, hvorpaa er et godt Maleri, der forestiller Jesu Bespottelse. Ovenover Maleriet staar:

„Eø. 58, 8. Din Retfærdighed skal gaae for Dig, og Herrens Herlighed skal slutte efter dig.“

Inde Profesforværdighed, Religion Sognekald, Narvaagenhed Provsteembede, Stjebnen Dødelighed i hans 64de Aldersaar, Estermalet U dødelighed og Hustru Hedevig Hansdatter, hvem Konens Understrede for, men bestridt af Døden i hendes 51 Aldersaar, have Arvingerne sat dette Mindemærke.

Nedenunder:

„Herneben hviler den heiagtbare og nu hos Gud salige Mand **Thomas Balzar Freidthof**, Raadmand her i Staden, fød i Herforth i Westphalen af fornemme Forældre No. 1640 d. 23 Decbr.; siden fremdrog sit Liv i gudelig Retfærdighed og sluttede det med et saligt Endeligt No. 1691 d. 10 Juni i hans Alders 50 Aar 5 Maaned 2 Uger og 3 Dage. Hans høytbedrefoede efterlattede Hustru den ærbaarne og gudelskende Matrone **Magdalena Jacobs Datter Holst**, hafver til sin salig Mandes Erminde ladet dette Epitaphium opsaette, som ogsaa her har besluttet sit Hvile- og Roested, til hvilket Gud forflyttede hende No. 1693 d. 5 Sept. i hendis Alders 63 Aar. Gud lade dem hvile og opstaae i deris Deel naar Dagene hafve Ende.“

Den ligesfor dette Epitaphium over Gangen hængende Lyskroner er stænket Kirken af denne Familie tilligemed 100 Kroner til Lys. Paa Lyskronen er følgende Indskrift:

„Denne Lyskroner, som var tiltænkt og ublovet dette Guds-huus til Dybdelse af heiagtbare og velvise Raadmand og Handelsmand her i Staden sal. **Thomas Balzaser Freidthof** og hans Hustru sal. **Magdalena Jacobs Datter Holst**, haver den sal. Dvinded efterlattede Kirkeriste **Niels Buchholt** her over deris Begravelsested ladet ophænge Aar 1694. Hans Kirkeriste Inger M. V. Grene Wold 1696.

Saalange noget Lys paa denne Krone tændis
 Skal deris Lyst til Gud og til hans Tempel kiendis
 De selv evindeligen skal for Guds Throne staae
 Som klare Himmelblus med Herens Krone paa.“

Begravelsen underneben er 3½ Al. lang, 6 Al. 3 Tom. bred og indeholder 1 Riste. 1796 blev den fyldt med Jord.

6.

Ligesfor Pillen No. 3 er Borgermester **August Martfeldts** Begravelse, 3 Al. 20 Tom. lang, 4 Al. 10 Tom. bred og indeholder 1 Riste; 1796 blev den fyldt med Jord

da hans dalevende eneste Datter, Madame Biering, ei kunde bekoste Istandsættelsen af samme.

I denne Grav nedfattes 1587 de jordiske Levninger af Biskop Niels Jespersen; hans Liggsteen, som blev ødelagt 1753, havde, ifølge Bircherøds Notæ uberiores Pag. 92, følgende Indskrift:

„Mollia nec gelidum marmor premat ossa, nec illis
Terra gravis fuerit, quos fovet ala dei.
Ala dei refovet quos rupto carcere mortis
Mortis devictor suscitatur atque beat.

Nicolao Caspari Wibergio Cimbro Superintendenti Dioecesis Fionensis et uxoribus ejus dilectis Annæ Andreæ F. Slaglosianæ et Elisæ Johannis F. Othoniensi monumentum hoc positum est. Quorum illa obiit Ao Dei 1582. Martii 5. ille vero Ao Dni 1587 Novemb. 22. Ano autem sui pastoratus 43. episcopatus 28. ætatis suæ 68; hæc denique Anno Domini 1623 die 30 mensis Martii Anno ætatis suæ 63. *)

7.

Næstefter følge nu tre Begravelser, der ere af eens Be-

*) Ikke betynde det kolde Marmor de muldrende Been, ei heller vorde Jorden en Byrde over dem, Guds Binge omfatter. Guds Binge omfatter paany dem, som, naar Dødens Fængsel er gjennembrudt, Dødens Dørvinder opvækker og saliggjør.

Biborgenserens Niels Jespersen, Biskop over Fyens Stift, og hans elskede Hustru, Anna Andersdatter af Slagelse og Elise Hansdatter af Odense, er dette Mindemærke opreist; af hvilke Hiin døde Aar 1582 den 5 Martii, han dernæst Aar 1587 den 22 Novemb. i sit Præsteembedes 43de, sit Bispeembedes 28de, sin Alders 68de Aar; endelig Denne Aar 1623 den 30 Martii i sin Alders 63de Aar.

stæffenhed: 3 Al. 20 Tom. lange og 4 Al. 10 Tom. brede. Den Første af disse kjøbte Forstander Holmer ved Auction 1755. 1810 bekostede Forstander Peter Holmer nye Bjælker til den og den 2 Decbr. 1822 blev den fyldt med Jord paa Kirkens Regning. Den Anden blev kjøbt ved samme Auction og tilhører Fru Kisbye; den Tredie, som slutter ved Hjørnet af Stolene, blev solgt fra Kirken, 3 Aar efter, den 3 Jan. 1758, for 140 Rd., til Fru Cancelliraadinde Thim.

8.

Ligefor Pjellen No. 5 er tæt ved Kirkens Muur en Begravelse med Kuglehvæving, 4 Al. lang, 2½ Al. bred og har ei været aabnet.

Øbenover denne Begravelse sees paa Kirkens Muur et Epitaphium, hvorpaa staaer:

„Ps. 37, 25. Jeg har icke seet en Reisfarbig forladt eller hand Sød leede efter Bred.

Herneben hviler salig Johannes Müller, fød til Veres i Meissen den 17 Apr. Aar 1669. Var Borger, Bundmager og Kjøbmand her i Odense, hvor hand og døde d. 12 Juni 1725 i sin Alders 56 Aar, tilligemed sin elskelige Hustru, sal. Anna Hans Datter, fød i Odense den 8 Decbr. Aar 1671, døde sammestæd efter et 13 Aars ret Entesæde d. 20 Marti 1738 i sit Alders 67 Aar. Af deres 27 Aars kiærlige Egteskab have de efterladt een Søn, Hr. Mathias Müller, Sognepræst i Laagerup og Thorslunde i Laaland, og to Døttre, Birgitta Maria og Martha Müller i Egteskab med Andreas og Laurib Hüllerup, begge Borgere og Kiebmænd her i Byen, hvilcke samtlig de salige Afbode til Erminde haver labet denne Steen opsætte og legered til fattige Enfer 100 Rixdaler efter Fundatsens Formelding. Gen. 48 v. 21. Seer jeg deer, og Gud skal være med Eder.

Familien Hyllerups Begravelse, hvortil det sidstomtalte Epitaphium hører, er 4 Alen lang, 4½ M. bred, med Bue over, og indeholder 5 Rister; Nabningen til den er i Gangen, imellem den 5te og 6te Pille.

Andet Afsnit.

Rong Hans's Familiebegravelse.

1.

Ligesom Kirkens nuværende Hovedindgang er i den sydlige Muur indsat et stort Steenmonument over Rong Hans, hans Dronning Christine, en Datter af Churfyrst Ernst af Sachsen, og deres yngre Søn Franciscus.*) Det er

*) Næst egen gjentagen Betragtning af selve Monumentet, har Hovedkilden til ovenstaaende Beskrivelse været Hr. Conferentsraad Werlauff's grundlaarde Afhandling: Monument over Rong Hans og Dronning Christina i St. Knuds Kirke i Odense. Kbh. 1827. Vi have troet for en stor Deel at burde give denne Forfatters egne Ord; og naar vi desuagtet, navnlig i Bestemmelsen af Vaabnerne, ere i et Par Punkter afvegne fra denne berømte Oldgrandsker, og desuden have ordnet Aernerne noget anderledes, end han, maae vi henstille det til den kyndige Læser's Dom, hvorvidt dette er steet med Foie. Hvad enkelte andre Afvigelser i Beskrivelsen angaaer, da grunde de sig paa en neiagtig Sammenligning imellem Monumentet selv og asd. Adjunct Hans's Tegning af det, hvorfra Hr. Confr. Werlauff er gaaet ud. Hans's Tegning er i væsentlige Punk-

en firkantet rødbrun gullandsk Marmorsteen, 6 Alen 9½ Tom. høi, 3 Alen 22½ Tom. bred, Billederne paa dette Monument bestaae af to Afdelinger: i den indre Firkant seer man de 3 kongelige Personer; den ydre Rand viser Kongens og Dronningens Anebaabener; Alt i halvt ophøiet Arbeide. Det indre Rum forestiller et Grabkammer eller Værelse, hvis Baggrund er lukket med et figureret Teppe, og fra hvis hvælvede Loft nedhænger i en Række en ottearmet Lampe med ligesaamange brændende Flammer. Hvælvingen støtter sig paa begge Sider til Capitælerne af to Colonner, der springe halvt frem fra Afdelingens Ramme. I Spidsen af Hvælvingen

ter upaalidelig; især er Dronningens Figur feilagtig, hvilket uden Tvivl er Grunden til, at Efr. Werlauff har antaget hendes Dragt for en Nonnedragt, da den dog umiskjendelig er den paa andre samtidige Monumenter hyppigt forekommende Matrone- eller maaskee rettere Enkedragt, og, paa Forgyldningen og Farverne nær, ganske den samme, som Dronningen bærer paa Altertavlen i Frue Kirke. Ogsaa er hendes Hovedsmykke en *Krone*, ikke en *Krands*. Her er Hans's Tegning saa meget mere vilblevende, som han netop af dette Stykke har givet en særskilt Tegning i større Maalestok, hvilken man altsaa maatte antage for aldeles paalidelig, og som dog er meget feilfuld. Arbeidsstranden omkring de kongelige Personer er i Tegningen ikke til at gjenkjende; næsten ikke eet Træk er her rigtigt. Det er ingen Lysekrone, der hænger ned fra Loftet, hvilket har givet Efr. Werlauff Anledning til at tænke paa en *Gilbestue*, men en ottearmet Lampe med *Flammer*, ikke, som i Hans's Tegning, med *Lyses이버*, — ikke at tale om en heel Deel mindre Unsiagtheder. Man har ogsaa et ældre, men urigtigt og alt Kunstværk manglende, Kobber af dette Monument, nemlig blandt Jacob Bircherods *Monumenta Othiniensia* (i Universitetsbibliotheket). Et Esterstik deraf findes i Tillægget til Resens Udgave af Christian den Andens Love.

er Kongens og Dronningens fædrene Vaabener sammenstillede; derunder de mødrene, adskilte, ligeover enhver af de vedkommende Personers Hoveder. Kongen er afbildet i en lang vidt Kjortel, der naaer ham lige til Fødderne; hans Krone er lukket foroven, som om den indensfor Metalziraterne havde en Baret. Om Halsen bærer han en Kjæde af berelviis forbundne taarnede Elefanter og Riddersporere, hvorunder hænge i en simplere Kjæde to Medailloner, den øverste forestillende Maria med Christusbarnet, den nederste med Christi tre Nagler. Han holder i sin venstre Haand Rigsæblet, der intet Kors har; i den høire Scepteret. Dronningen er i Matronedragt med en lukket Krone paa Hovedet og Scepteret i høire Haand. Disse Tegne paa hendes verdslige Høihed gjøre det ei sandsynligt, at den Dragt, hvori hun her er fremstillet, skulde, som Nogle mene, være Franciscanerordenens, hvortil heller ikke Dragten selv giver Anledning. Prinds Franciscus, der ved sin Død næsten havde fyldt sit 14de Aar, er her afbildet som et Barn, formodentlig i Overensstemmelse med den Skik, man seer paa flere Liigstene, at Børn, som fremstilles ved Siden af Forældrene, som oftest ere uforholdsmæssig smaa, hvorved man vel har villet tilkjendegive Forskjellen imellem deres og Forældrenes Alder. Dette er f. Ex. Tilfældet med en Liigsteen i St. Hans Kirke i Odense, hvor Claus Bryske, der saldt i en Tvekamp 1537, er afbildet som en halvbøren Dreng ved Siden af sin otte Aar tidligere afdøde Fader Eiler Bryske til Dallund. Imidlertid har Prinds Franciscus her dog et lille Sværd ved Siden, hvis Greb vender nedad. Disse

Billeder af de kongelige Personer have desto større Interesse, jo sjældnere Portraiter af dem ere. Af Kong Hans og hans Dronning har man, foruden dette nærværende, kun to Afbildninger, nemlig de paa Foden af Altertavlen i Vor Frue Kirke i Odense (der før var i Graabrødre Kirke og er udført efter Dronning Christines Foranstaltning) og de paa Stenen ved Opgangen til det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn. Ligheden imellem disse Billeder lade ingen Tvivl om, at det Hoved, man i de sædvanlige Afbildninger af de oldenborgske Konger finder betegnet som Kong Hans's, ikke er hans, hvorimod snarere det, der gjelder for Kong Christian den Førstes, tilhører ham, saa at en Forverling af Fader og Søn synes at finde Sted. Kong Hans's Billede paa denne Steen er ogsaa derved mærkeligt, at det har Elefanttjæden, hvorved det afgiver et vigtigt Bidrag til Elefantordenens Historie.

2.

Den indre Afdeling af Monumentet er omgiben med en Bordt af højt phantastiske Arabesker, hvis ganske eiendommelige Figurer og Combinationer vanskelig kunne tydeliggjøres med Ord. — Den ydre brede Rand indeholder 16 Par Anebaabener, der skulle antyde Kongens og Dronningens 16 Aner, men hvorved Heraldikeren har gjort sig skyldig i betydelige Feil, saaledes som Hr. Conferentsraad Berlauff har viist i den anførte lærde Afhandling. Hvad Baabensfjoldenes Ordning angaaer, da vise de sikkre og rigtige Baabener, at man paa begge Sider af Kongens og Dronningens Baabener

har villet anbringe Baakenerne af deres 16 fædrene og mødrene Aner. Kongens Anebaabener skulde været saaledes ordnede: i Midten af den øverste Rand sees Kongens eget Baaben, nemlig det danske, svenske, norske og vendiske i Skjoldets fire Feldter, med det slesvigste og holstæenste i Middelskjoldet, og det oldenborgste i Hjerteskjoldet. — Paa høire Side af ham (venstre for Tilskueren) hans fædrene Aner, nemlig: hans Farsfaders Farsfader og Farmoder (Grev Conrad af Oldenborg og Kunigunde af Diepholz); — hans Farsfaders Morfader og Mormoder (Grev Henrik af Hohenstein og Agnes af Brunsvig); — hans Farmoders Farsfader og Farmoder (Grev Henrik af Holsteen og Ingeborg af Mecklenborg); — hans Farmoders Morfader og Mormoder (Hert. Magnus af Brunsvig og Catharina af Brandenburg). Kongens fædrene Aner ende saaledes midt paa Monumentets høire Side, til Venstre for Tilskueren.

Paa venstre Side af Kongen har man villet anbringe hans mødrene Aner, der, efter den ceengang antagne Orden, burde have været satte paa følgende Maade: hans Mormoders Mormoder og Morfader (Hert. Robert af Liegnitz og Hedevig af Glogau, Enke efter Kong Casimir den Store af Polen); — hans Mormoders Farmoder og Farsfader (Cecilia Carrara af Padua og Churfyrst Wenceslaus af Sachsen); — hans Morfaders Mormoder og Morfader (Magdalena Visconti af Mailand og Hertug Frederik af Baiern Landshut); — hans Morfaders Farmoder og Farsfader (Elisabeth af Thüringen og Grev Frederik af

Zollern, Borggreve af Nürnberg). Paa denne Maade ere Kongens Farfaders Farfader og Mormoders Mormoder komne til at staae ham nærmest, hiin paa hans hoire, denne paa hans venstre Side (ombendt for Tilskueren) og saa fremdeles, hvoraf Følgen har været, at hvert Egtepars Baabener ere satte ombendt, idet Mandsvaabenet staaer paa (heraldist) venstre Side af Dvindebaabenet, imedens det Modfatte ellers er det Almindelige.

3.

Men man vil paa selve Monumentet forgjæves søge en Deel af de nu angivne Baabener, eller den anførte Orden; thi det er aabenbart, at Heraldikeren kun har stilt sig maadeligt ved sin Opgave. For det Første er det andet Baabenstfold til Hoire fra Kongens Baaben urigtigt, da det er det høhensteinste, hvilket synes at vise, at Agnes af Hohenstein, Kongens Farfaders Moder, er forberlet med Kunigunde af Diepholz, hans Farfaders Farmoder. Dernæst burde No. 3 og 4 have været No. 5 og 6; thi Farfaders Mormoder og Mormoder burde, efter den eengang antagne Orden, have staaet Kongen nærmere, end Farmoders Farfader og Farmoder; her burde altsaa have staaet det høhensteinste og det brunsvigste Baaben forenede, for at antyde Grev Henrich den Ottende af Hohenstein og Agnes, Datter af Hertug Otto af Brunsvig; thi disse vare Kong Hans's Farfaders Moders Forældre. At disse Baabener mangle, hidrører uden Tvivl fra den omtalte Forberling af Oldemoder med Tipoldemoder. Saaledes er det holfcensste og det svenske Baaben

komne til at staa Kongen en Plads for nær. Iøvrigt burde Dvindebaabenet her have været det meklenborgske, da Grev Henriks Gemalinde Ingeborg var en Datter af Hertug Albert den Første af Mecklenborg; maastee er det svenske (hendes modrene) Baaben foretrukket for det fædrene, fordi det som et kongeligt var anseeligere end det hertugelige, — ikke at tale om, at den kongelige danske Families Præensioner paa Sverrig kunne have foranlediget, at man bibeholdt dette Riges Baaben som et Tegn paa Nedstammelse fra den gamle svenske Kongeslægt. Ingeborgs Moder var nemlig Eufemia af Sverrig, en Søster af Magnus Smæk.

Det 5te og 6te, 7de og 8de Baaben ere, som Cfr. Werlauff har viist, ganske fingerede og rimeligviis overførte fra Dronningens modrene Aner, hvor de atter forekomme, for at fylde den tomme Plads, da Heraldikeren ikke har kjendt Kongens Farmoders Farsfader og Farmoder, saalidt som hans Farmoders Morfader og Mormoder. Han har nemlig nok vidst, at det sidstnævnte Pares Baabener: det brunsvigiske og brandenborgske, skulde forekomme iblandt Kongens Aner, men har urigtigen antaget dem for hans Mormoders Morfaders og Mormoders, hvorfor han har sat dem som første Par af Kongens modrene Aner ved hans (heraldisk) venstre Side, istedetfor at de burde have været det sidste Par blandt hans fædrene Aner, altsaa paa hans høire Side. Istedetfor disse Baabener burde her Hedevig af Glogaus og Hert. Robert af Liegnitz Baabener have været anbragte. Endelig har man givet Kongens Morfaders Farsfader det brandenborgske Baaben, da det dog først var dennes Søn, Kon-

gens Morsfaders Fader, der ikke forekommer paa dette Monument, som blev Churfyrste af Brandenburg.

4.

Dronningens Aner ere ordnede, om ikke ganske paa samme, saa dog paa en lignende Maade som Kongens. Nederst paa Monumentet staaer hendes eget Vaaben: det danske med det sachsiste i Middeltjoldet og den sachsiste Rudekrands i Hjertestjoldet; til Høire fra hende (Venstre for Tilskueren) ere hendes fædrene Aner ordnede saaledes, at i hvert Par staaer Mandsvaabenet nærmest ved Dronningen, altsaa atter her paa venstre Side af Qvindevaabenet. Det første Par ved Dronningens høire Side er hendes Farsfaders Farsfader og Farmoder (Markgreve Frederik af Meissen og Catharina af Henneberg); — derefter hendes Farsfaders Morsfader og Mormoder (Hertug Henrik af Brunsvig og Sophia af Pommern); — hendes Farmoders Farsfader og Farmoder (Hertug Leopold af Østerrig-Steiermark og Viridis Biscconti af Mailand); — endelig hendes Farmoders Morsfader og Mormoder (Ziemovit, Hertug til Massovien og Alexandra af Lithauen). Ved disse Vaabener er at mærke, at Markgreve Frederik (Dronningens FFF) ved en Anachronisme har faaet Churvaabenet, da dog hans Søn, Frederik den Stridbare, var den første sachsiste Churfyrste af det meissenske Huus; at Dronningens Farsfaders Mormoder urigtigen er givet det sachsiste istedetfor det pommerste Vaaben; endelig at hendes Farmoders Mormoder formeentlig burde have sit fædrene (lithauiske) Vaaben, en harnisket Rytter med Sværd og

Skjold, istedetfor den Grif, som nu sees der. Denne Feil synes at vise, at man har tillagt Hertug Ziemovit som Gemalinde Catharina, Fyrstinde af Stettin og Pommern, saaledes som Resen angiver i Tillægget til Christian den Andens Love; thi det pommerste Vaaben er en rød Grif i Sølsfeldt. Det hennebergste Vaabenskjold (Dronningens Farsfaders Farmoders) er saa stærkt bestadiget, at ifkun den halve Deel af Vaabenet selv er kjendelig. Rigtigere ere Dronningens mødrener Aner, der begynde ved hendes venstre Side, men som ere ordnede paa en anden Maade, end de fædrener Aner, idet vel hendes Morfaders Farsfader staaer hende nærmest, men i de tre andre Par Vaabenskjolde bestandig Vindebaabenet paa høire Side af Mandsvaabenet, nærmest henimod Dronningen. Det første Par ved hendes venstre Side er altfaa Morfaders Farsfader og Farmoder (Hertug Johan af Baiern og Catharina, Grevinde af Görz); — dernæst hendes Morfaders Mormoder og Morfader (Beatrice della Scala af Verona og Bernabo Visconti af Mailand); — hendes Mormoders Farmoder og Farsfader (Sophia af Sachsen-Lauenborg og Hertug Albert af Brunsvig-Grubenhagen); — endelig hendes Mormoders Mormoder og Morfader (Margareta af Berg og Hertug Otto af Brunsvig-Göttingen). Det er disse to sidstnævnte Vaabener, der, som ovenfor bemærket, urigtigen ere anbragte som No. 5 og 6 samt 7 og 8 blandt Kongens fædrener Aner.

5.

De 16 Anevaabener ere altfaa paa dette Monument an-

bragte i een Linie, der vel formedelst Stenens Form er bleven høiet i rette Vinkler, men dog maa tænkes som een horizontal Række, som, affeet fra alle de ovenfor paatviste Feil, er ordnet paa følgende ikke almindelige Maade: Først Kongens 16 Ager paa Stenens øverste Deel saaledes: KMM — KMMK; KMKM — KMKK; KMM — KMK; KKKM — KKKK; Kongen selv; MMMM — MMMK; MMKM — MMKK; MKMM — MKMK; MKM — MKKK. Dronningens 16 Ager paa den nederste Deel af Monumentet saaledes: KMMM — KMMK (lige under det Par Baabener, der skulle forestille Kongens KMMM — KMMK); KMKM — KMKK; KMM — KMK; KKKM — KKKK; Dronningen selv; MKKK — MKKM; MKMM — MKMK; MMKM — MMK; MMMM — MMMK (lige under Kongens MKM — MKKK).

6.

Dette Monument er ganske uden Indskrift, med Undtagelse af Marstallet 1513, der er indgravet under Kongens Billede, man skulde næsten troe, i senere Tider, da det synes troligt, at hvis det hidrørte fra Dronningen selv, havde hun ogsaa anbragt den for Faderen afgangne Sønns Dødsaar 1511 under dennes Billede. Tværs over Stenen gaar en Rekke, der hidrører fra dens Flytning fra den nedbrudte Graabrødre Kirke i Aaret 1815. Man anvendte da saa lidet Forsigtighed, at dette herlige Mindemærke blev brudt i to Stykker, hvilke dog lykkeligviis lode sig saa nøiagtigt sammenføie, at kun en opmærksom Betragter vil kunne opdage

Nebnen. Stenen tager sig paa sit nærværende Sted meget smukt ud, især naar Aftensolen belyser den igjennem Kirkens vestlige Vindue; alle Trækkene træde da skarpt frem.

7.

Med Hensyn til de kongelige Begravelser i Graabrodre Kirke, hvortil dette Monument hører, beretter Hr. Cfr. Werlauff i den anførte lærde Afhandling S. 5:

„Da man i Aaret 1804 af flere Grunde fandt Graabrodre Kirkes Nedbrydelse tilraadelig, foranledigedes derved, at disse kongelige Begravelser, ifølge allernaadigst Resolution, bleve aabnede, og de der jordede Liig forflyttede til et nyt Hvilested i St. Knuds Kirke. Ved denne Leilighed opdagedes da Gravstedernes Leie og Bestaffenhed, som efter Beskrivelsen i Stiftsøvrighedens Indberetning til det danske Rancellie, af 6 Februar 1805, befandtes at være følgende: Gravene fandtes for Alteret, inden Knæfaldet. Ved at borttage Liigstenen, hvorpaa ikke fandtes noget Tegns til Inscription, befandtes først et Lag Jord af omtrent $\frac{3}{4}$ (Alen?) og derefter Gravene opførte af Muur med en ligedan Hvælving luffede. Midt for Alteret, fra nordre Side regnet, fandtes en saadan muret Grav $3\frac{1}{2}$ Al. lang og $\frac{3}{4}$ Al. bred. De trende Sider, Norden, Osten og Vesten var Muren af $2\frac{1}{2}$ svære Steens Tykkelse, men den søndre Side var ikkun en enkelt Steen og det sat paa Kant. Skelettet laae nedlagt i Kalk; Spor til Riste fandtes ikke. Benene beviste Liiget at have været en liden Person af ung Alder, hvilket især saaes af Tænderne i Kjæbebenene. Der kan alt-

„saa ingen Tvivl være om, at dette Skelet er af Prinds
„Franciscus.“

„Ved Siden af Franciscus fandtes sønden for, en
„Grav, iffun skilt fra hiin, som ovenfor sagt, ved enkelte
„Steen paa Kant af lige Længde og Brede. Det i denne
„Grav fundne Skelet var af en voksen Mand. Af Kisten
„fandtes intet uden et lidet Stykke, som, endskjondt næsten
„oplost, dog viiste, at den havde været af Eeg og af to
„Tommers tykke Planker, saa fandtes og endeel næsten af
„Rust fortærede Jernhanker og Jernbeslag. Af Benene at
„slutte, maae dette Liig have været af en Mand i kraftigste
„Alder og før af Statur. Efter al rimelig Formodning er
„det Kong Hans her laae, som just beskrives saaledes. Han
„døde to Aar efter Sonnen og er derfor rimeligviis som
„Konge lagt lige for Alteret paa høire eller søndre Side af
„Sonnen. Begge disse Liig, Faderen og Sonnen ere dæk-
„kede med en stor Steen, uden ringeste Tegn til Inscription,
„5 Al. lang, 3½ Al. bred og ½ Al. tyk, hvilket atter bestyrker
„den rimelige Formodning, at det er Faderen Kong Hans
„og Sonnen Franciscus her ligge.“

„Ved Siden af Franciscus, Norden for, fandtes en
„Grav 3½ Alen lang, 1½ Alen bred, hvori fandtes et Dvin-
„deskelet. Liget har været nedlagt i Kalk, og laae Skelettet
„ganske heelt deri indesluttet. Af Kisten fandtes intet uden
„en tynd Splint, men derimod Jernhanker og Hjørnebaand.
„Denne kan ingen anden have været end Dronning Chri-
„stina.“

„Ved den søndre Side af Choret, ligeledes indenfor Rnæ-

„faldet, ved Siden af Kong Hans, fandtes en Grav af „lige Muurs Tykkelse og Størrelse, som de forhen beskrevne, „i hvilken det fundne Skelet ikke kan være nogen anden end „Kong Christian den Anden. Tænderne i Kjæbebenene „vare deels udfaldne, deels og saa store, at de vidnede om „et Liig af hoi Alder.“

„I Muren, udenfor Knæfaldet, findes en Deel Jernnagler og Krøge, hvilket noksom viser, at med disse har været „hæftet et Epitaphium eller Table til Muren, men naar „samme er borttagen, vides ikke.“ *)

„Endelig blev Alteret selv aabnet, hvortil fandtes en Indgang, hvis Muur var 16 Tommer tyk. Begravelsesstedet

*) Werlauff formoder (S. 7 Not. a), at her have været anbragte de to latinske Epitaphier over Dronning Christine og hendes Sen Franciscus, som ifølge Suhms gamle Samlinger 1, 1 S. 85 ff. vare ophængte paa Muren i Graabredre Kirke. Maaskee hidrerte ogsaa de omtalte Nagler fra de Baabensfjolde, der endnu da Resen skrev vare at see i Graabredre Kirkes Chor. Han beretter nemlig (Tillæg til Chr. b. And. Love), at paa den ene Bæg vare anbragte Kong Christian den Andens og Gemalindes, Dronning Elisabeths Baabener (af hvilke Resen tilføjer en Afbildning), og paa den anden Elisabeths, Kong Hans's og Dronning Christines Datters, i Forbindelse med hendes Gemals Churfyrst Joachim af Brandenburg. Desuden vare alle Kong Hanses og Dronning Christines Forfædre, indtil deres Tipoldeforeldre incl. repræsenterede ved Baabensfjolde paa begge Mure. Afbildninger af dem findes blandt Jac. Bircherods Monum. othiniens., hvortil Bisop Jens Bircherod i sine haandskr. Noter har tilføjet Forklaringer. Ligesom hiins Afbildninger ere gaæde over i Resens Tillæg, saaledes er det ogsaa dennes Forklaringer, han meddeeler.

„selv var $3\frac{1}{2}$ Alen langt, $2\frac{1}{2}$ Alen bredt. Her fandtes Levninger af to Skeletter, men mindre fuldstændige end alle de andre; de laae for det meste mellem hinanden i Jord. Af Kisten fandtes intet. At det var to forskjellige Personers Skeletter, saaes af to Hovedskaller, den ene ikkun halv, men den anden heel, og af et vorent Menneske. Ligesaa saaes og af Benene, at den ene havde været en Qvindesperson. At disse ogsaa høre til Levninger af Kongelige Liig, er hoist formodentligt; men hvo de ere, vil være vanskeligt at bestemme.“

„Det fortjener at bemærkes, at intet af disse Kongelige Liig synes at have været balsameret; om Dronningen og Prindsen siges blot, at de vare nedlagte i Kalk. Maa skee var Frederik den Anden den første af vore Konger, om hvem det med historisk Visshed vides, at hans Levninger undergik denne Operation.“

„De beskrevne Levninger bleve samlede og nedlagte i en Blyekiste med fem Afdelinger, for Kong Hans, Dronning Christina, Christian den Anden, Prinds Frands og de to Ubekjendte, som kunde antages at have været Erik Glip-pings to Døtre. Denne Blyekiste blev derefter hensat i St. Knuds Kirke.“

„Her henslyttedes ogsaa to af de Monumenter der vedkom Kong Hanses Slægt, nemlig det store Steen=Epitaphium, der var indmuret i den nordre Muur af Graaebroder=Kirkes Chor, og en Trætable med Indskrift til Erindring om Prinds Frands.“

„Spørgsmaalet, hvor, naar, og af hvem dette Monu-
 „ment er udhugget, kan kun gisningsviis bekværes. Saavel
 „Materien, der er en gullandsk Steen, som den betydelige Stør-
 „relse, lader formode, at det maae være forfærdiget her i
 „Landet, sjønt rimeligen af en fremmed Kunstner, maastee af
 „Altertablens *) Mester Claus Berg selv eller af en af hans
 „Elevs; Prof. Simon sen troer i det ringeste at bemærke
 „Lighed mellem dets Arabesker og nogle af Altertablens Zi-
 „rater. Aarstallet 1513, med arabiske Tal, uden Tillæg af
 „Anno Domini, kan være en nyere Tilfætning af Kongens
 „Dødsaar; men dog beviser Dronningens Afbildning paa
 „Monumentet ikke uimodsigeligen, at dette skal være udhugget
 „efter hendes Død, (i hvilket Tilfælde vel hendes Dødsaar
 „ogsaa vilde have været anbragt); da det ei var usædvan-
 „ligt, at den efterlevende Egtfælle, paa Liigstenen over den
 „afdøde, ogsaa lod sig selv forestille. Saaledes viser en Steen
 „i Veflinge Kirke i Fyen, udhugget 1591, Axel Brahe til
 „Elved, med begge sine Hustruer, alle tre afbildede som Død-
 „ninge, uagtet blot den ene Hustru dengang var død, men
 „han selv levede med den anden. Men et endnu mærkeligere
 „Exempel er dog Monumentet af Metal i Bordesøholms
 „Kirke over Hertuginde Anna, Kong Frederik den Førstes
 „første Gemalinde, der døde 1514; paa hvilket ogsaa Kon-

*) Nemlig den berømte Altertavle i Trøe Kirke, der ser stød i Graabrø-
 dre Kirke, og som Dronning Christine lod forfærdige til Prydelse
 for denne sin Yndlingskirke.

„gen, dengang Hertug, er afbildet, skjøndt han overlevede „hende i 19 Aar.“*)

8.

Til denne Beretning føie vi endnu, at i 1805 blev af Graabrødre Kirkes Bygning egentlig kun nedbrudt Taarnet med det blytækte Spiir, hvorimod Kirkens Mure og Svælvinger tilligemed Tagværket bleve staaende; men indvendig blev Kirkegulvet og de kongelige Begravelser opbrudte, de kongelige Levninger, som ovenfor meldt, nedlagte i en Blykiste, paa hvis Laag disse Ord bleve paamalede: Kong Hans, Dronning Christina, Christian den Anden, Prinds Franciscus. Denne Kiste henflyttedes nu tilligemed Mindetablen over Prinds Franciscus til St. Knuds Kirke, i hvis sydbestlige Hjørne den havde sit Sted paa Gulvet til Aaret 1815. Imidlertid henstod Resten af Graabrødre Kirke i mange Aar som en sørgelig Ruin, saa at det næsten lod til, at dens Nedbrydelse, der havde saa raff Fremgang i Henseende til det heilige blytækte Spiir, Altertablen, Monumenterne, Liggstencene, ikke skulde fuldendes ved Menneſkehænder.**)

*) Flere Monumenter i S. Knuds Kirke kunne, som Læseren vil bemærke, ogsaa tjene til Deviis paa denne Skif.

**) At Oldgrandsferne beklagede denne herlige Bygning's Stjæbne var naturligt, og endnu ville vistnok Mange spørge, om den ogsaa havde været uundgaelig? Dette overlade vi Andre at bedømme; men maaſtee vil man ikke ugjerne see de Grunde, der ledte Stiftets daværende Biskop, uden hvis Medvirkning Kirken vel neppe var bleven indviet til Undergang. Man finder dem i følgende Skrivelse („i Dagen“) til

Dens aflædte Taarn, indslagne Vinduer og brustne, tildeels græsflædte Viller frembøde Stof til mangehaande sørgelige Betragtninger. Da man endelig gav sig ifærd med Nedrivelsen af dens Mure, hvilket kostede megen Møie, efterdi de vare saa faste, at de endnu kunde have trodsset Aarhundreder,

Prof. Nyerup fra Biskop Hansens, dat. Odense Bispegaard d. 6te Juni 1806:

„Med Deres Jeleser ved at see Diltidens Mindeamarker und-
 „dragne vort Die kan jeg intet have at erindre. Tvertimod, end-
 „kjendt Omstændighederne i mit Liv ikke have villet indvie mig til
 „Dyrker i disse heitidelige Helligdomme, saa sympatiserer jeg dog
 „med Dr. Baden og Dem i slige Jeleser. Dog vare det mig til-
 „lædt, at fremsætte Et og Andet, som jeg ter troe, vil formilde noget
 „den Bedrovelse, der synes at faae nogen Tilvægt af Mangel paa
 „bedre Underretning. De maa da vide, at denne Kirke i Aarhundreder
 „ingen Menighed har havt, men at den alene blev brugt nogle Gange
 „i Fastetiden, til Gudstjeneste, og i Tilfælde, at een af de andre af
 „Byens Kirker stod under Hovedreparation. Til det første Slags
 „Brug var den aldeles uhensigtsmæssig, da den var mørk, og saa
 „sugtig, at de indsluttede Dunster vare hoist farlige for en Forsam-
 „ling. Guds Ords Sød trives vist ikke slige Steder; og hvo kan
 „fortænke det Noget, at de udeblive fra sligt et Forsamlingssted?
 „Hvad denne Kirkes andet Brug angaaer, da behøves ingen Reserve-
 „kirke allermindst hvor der er flere Kirker i een Stad. Her til kommer,
 „at Graabroder Kirkes Vedligeholdelse var Hospitalet til seelig
 „Byrde, og de Nedlidende i Stiftet vare mere berettigede til de
 „Penge, hvilke paa Kirken aarlig maatte anvendes. Ja, end med
 „disse aarlige Reparations Omkostninger, var den i en saadan for-
 „salben Tilstand, at den til en Hovedreparation vilde have medtaget
 „nogle Tusinde Rigsdaler. For kostbart et Offer i nuværende Tid,
 „for at vedligeholde et Diltidens Minde.“

(Scmp. Nv. for 1806 No. 81).

blev ogsaa det ovenfor beskrevne Steen=Epitaphium 1815 henflyttet til sit nuværende Sted i St. Knuds Kirke, og den omtalte Blykiste ligeledes henflyttet til dens Fod. Imidlertid fandt H. M. vor nu regjerende Konge, der dengang nylig var bleven Gouverneur i Fyens Stift, det ikke passende, at disse høie kongelige Liig skulde være indesluttede i een Kiste, og at den skulde staae til Alles Skue; efter Høihsammes Befaling bleve derfor fire nye Egelister forfærdigede, prydede med Ziffre og Kroner, og i disse Kister nedlagdes omhyggeligt de fire kongelige Personers Liig, som derpaa nedsattes i en muret Hvalving under Kong Hans's Monument, hvor efter et løst Sagn Kong Erik Lam skal være begravet. Levningerne af de tvende Ubekjendte, som kunde antages at have været Erik Blippings Døtre, bleve hensatte i Henning Valkendorfs Capel hvor vi siden komme til at tale mere om dem.

I denne Anledning var en Høitidelighed i Kirken den 11 Septbr. 1817, hvorom findes en Notits i S. Knuds Kirkes Ministerialbog for Aaret 1817, Fol. 160. Til denne mødte Hs. K. H. Prinds Christian Frederik Selv og efter Høihsammes Tilsigelse, tillige Stiftets Dyrighed, Byens Magistrat, en autoriseret Læge og adskillige andre Embedsmænd og Hædermænd saavel i som udenfor Byen; Handlingen sluttedes med en Tale af Kirkens Sognepræst.

Ved Foden af Mindestenen sees paa Gulvet over Hvalvingen en, i en Bremer=Sandsteen indfattet, hvid Marmorplade, omgivet med en tresidet Balustrade af støbt Jern, Alt befo-

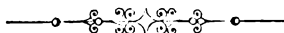
stet af S. M. Kong Christian VIII., dengang Stiftets
hoie Gouverneur. Paa Marmorpladen er følgende Indskrift:

„Hic subtus
ossa condita jacent
Johannis Daniae et Norvegiae regis
Christinae eiusdem reginae
nec non utriusque filiorum
Christiani Ildi Daniae et Norvegiae regis
cui aequae ac patri et Svecia paruit et
Francisci Principis regii
ab aede huius urbis franciscanorum dicta
rege iubente Anno MDCCCXV huc translata
Molliter ossa cubent. *)

Egentlig burde begge Kongers Titler have været Daniae, Sveciae et Norvegiae Rex; thi saaledes kaldte de sig stedse og bleve titulerede saaledes af Andre. Om det har været Indskriftens Forfatter eller Steenhuggeren, der har forglemt Sverrig, vide vi ikke; men det fortælles, at inden Stenen endnu var færdig, blev man opmærksom paa Feilen og kom derved i nogen Forlegenhed. Denne hjalp daværende Overlærer ved Odense Kathedralskole, Bergenhammer, ud af paa en Maade, som dog mere vil tilfredsstille Philologen

*) (Paa Dansk). Herunder gjemmes Venene af Johannes, Konge til Danmark og Norge; af Christine, hans Dronning, samt af begge Sønner: Christian den Anden, Konge til Danmark og Norge, hvem Sverrig ogsaa ablod som det havde ablydt hans Fader, og af den kongelige Prinds Franciscus. Disse Levninger ere efter kongelig Befaling førte herhid i Aaret 1805 fra denne Byed saafaldte Franciscanerkirke. Blødt hvile Venene.

end Historikeren og Oldgrandskeren. Han foreslog nemlig, at benytte det Et, der allerede var hugget midt under den Linie: **Christiani II Danicæ et Norvegiæ regis**, og som skulde forbinde den med det Efterfølgende: **Francisci Principis regii**, saaledes som stect er, ved at sætte foran: **cui æque ac patri**, og bagefter: **Svecia paruit et**. Herved fremkom en heel ny Linie, der næsten seer ud som en Protest imod Kongernes retmæssige Besiddelse af den svenske Krone, eller som et ironisk Sideblik til den korte Tid, de besad den.

Sjette Afdeling.

Kirkens vestlige Ende og den brede Hovedgang.

Første Assuit.

Mindesmærker og Begravelser samt Døbe- fonten i Kirkens vestlige Ende.

1.

Vende vi os nu fra det sidst beskrevne Monument til Kirkens vestlige Muur, træffe vi i Gulvet en affaldet Liigsteen over en Frøken Ernst, som den 20 Marts 1783 blev nedsat i den derunder værende Muldbegravelse, der har en Dybde af 5 Alen. Den blødere Mæsse, hvoraf denne Liigsteen bestaaer, og den Omstændighed, at den holder sig fugtig den største Deel af Aaret, er vel Grunden til dens Ddelæggelse, hvorved Indskriften, der iblandt andet skal have tilkjendegivet, at Ingen i 100 Aar maatte begraves paa dette Sted, nu er bleven aldeles ulæselig. Frøken Ernst stiftede et Legat paa 10,000 Rdl., hvis Renter uddeles til 10 fattige Jomfruer og Enker, og et paa 8000 Rdl. for sluttige

204 Mindesmærker og Begravelser samt Døbefonten

Disciple af herbærende Kathedralskole, *) i hvis ene Klasseværelse er i Muren indsat en Mindetable over hende af norsk Marmor.

Tæt ved den foregaaende ere, ifølge Kirkens Begravelsesprotocol, tvende Muldbegravelser med smaa Liigstene over, mærket 1753 R.; i den ene af disse nedfattes Klokker Trevens Levninger fra Afsens den 10 Octbr. 1785. Tæt Norden for Frøken Ernsts Begravelse blev Bogholder Nyboes Kone begravet den 14 Septbr. 1789 og ved Siden af, imod Norden, ligeledes Anders Jørgensen af Munkemolle den 27 Febr. 1790.

2.

Ere vi komne hen til Kirkens vestlige Muur, finde vi der i Gulbet en Liigsteen, som er ført herhen fra den nedbrudte Graabrødre Kirke. Paa den er i ophøiet Arbeide forestillet den første evangeliske Superintendent i Fyens Stift, Jørgen Jensen Sadolin, med Bonnet og Handsker i Haanden. Han var født i Viborg 1499 og blev Superintendent i Fyen 1537. Til Bolig blev ham anvist den Deel af S. Claræ Kloster, hvor endnu Bispegaarden er. Han udrettede meget for Præsterne til Lættelse i deres Embede og til deres Indkomsters Forbedring; men maatte udstaae mange Følgers af egennyttige, overmodige Adelsmænd. I Randen af Stenen staaer:

*) Kongl. confirmeret Fundatø af 29 Decbr. 1784.

„Conditur hoc tumulo Georgius ille Johannis
Ista qvi celebris Præsul in urbe fuit,
Eximium Christi qvi defendebat ovile,
Jam tenet en lætus regna corusca Dei.“ *)

Underneben :

„Her ligger begravnen en erlig og lærer Mand Mester Jørgen Jensen fordom Superintendent i Hyens Stigt, som døde d. 19 Dec. 1559 med begge sine Hustruer Marine og Elsebe og døde 1588 den 5 Martii.

3.

Ligesom Liigstenen over Biskop Sadolin, er det paa Muren hæftede Epitaphium af Træ over Kong Hans's og Dronning Christines yngre Søn Franciscus fort herhid i Aaret 1815 fra den nedbrudte Graabrødre Kirke, hvor det hængte over den nordre Chorsdør: Det er en Trætavle med et Vaaben, som holdes af 2 Bildmænd. Vaabenet bestaaer af et firdeelt Skjold, med den norske Løve, de to slesvigiske Løver, Stormarns Svane og det holsteenske Neldeblad; i Midten de oldenborgske Tværbjeller. Af Hjelmens opstaaer Faner med Neldebladet og imellem dem tre Skafter. **)

*) I denne Grav hviler Jørgen Jensen, fordom en navnkundig Biskop i denne By og udmærket Hyrde for Christt Hjord, nu salig hos Gud i Himmelen.

**) Efter Werlauff (Mon. over Kong Hans ic. Pag. 26) sees paa Hjelmens afstillede Faner med det holsteenske Neldeblad samt tre Paa-fuglehaler; og Forfatteren tilføier i en Anmærkning, efter Christianis Schles. holst. Geschichte 4 Pag. 415, at allerede i det 13 Aarhundrede forekomme i de holsteenske Grevers Vaaben Paa-fuglefler

Indskriften er abbrevieret Munkelatin, hvilket J. Birchero d i hans haandfr. Noter, og efter ham Resen og Werlauff læse saaledes:

„Anno Christi 1511 prima die Aprilis, inclytus princeps Dominus Franciscus, verus heres Norvegiæ, Dux Slesvici Stormariæ et Ditmarsicæ, comes in Oldenburg et Delmenhorst, anima carnis ergastulo soluta, ante summum altare honorifice conditus est, cui Deus polentissimus (?) perhenni gloria cum beatis (?) Etiam idem Franciscus fuit Dux Holsatiæ et filius Regis Daciæ &c.“ *)

paa Sjelman. Dette er for saavidt rigtig nok, som Grev Adolf den Fjerdes Monument, saaledes som det sees i Lambeccii Hamb. (i Lindenbrogs S. R. Germanic. septentr.) viser tre Faner imellem to Paafuglehaler; men disse have sikkert Intet at gjere med Sjelmtegnet paa Prinds Franciscus's Epitaphium. De synes at være blot tilfældige Prydsler, som ikke bleve beholdte i det holsteenske Waaben, saalidt som Fanernes Antal. Hjelmtegnet paa vort Epitaphium er ikke Paafuglehaler, men tre røde Skifter med gyldne Ringe og Fjerbusse, hvilket er det slesvigiske Hjelmtegn, her combineret med de holsteenske Faner til et slesvig-holsteensk Waaben. Om Rigtigheden heraf overbevises man ved at betragte Birchero's Afbildninger af Waabenskjoldene over Kongegravene i Graabredre Kirke i Odense, hvilke ere samtidige med Franciscus's Epitaphium og sandsynligviis forfærdigede af samme Kunstner, i ethvert Fald under samme Anviisning. Der sees man overalt, hvor det slesvigiske og holsteenske Waaben er sammenstillet paa eet Skjold, paa Sjelman disse tre Skifter imellem Fanerne med Ruldebladet, herimod ene de sidste paa de Skjolde, hvor det holsteenske Waaben forekommer særskilt, hvilket ogsaa er Tilfældet paa Monumentet over Kong Hans, men de første, de tre Skifter med Fjerbusse, som Hjelmtegn over det slesvigiske Waaben.

*) „Nar efter Christi Fødsel 1511, den 1 Apr., blev den heibaarne Fyrste Fr. Franciscus, ret Arving til Norge, Hertug i Slesvig,

Prinds Franciscus, der, som vi før have omtalt, staaer afbildet paa Kong Hans's Liigsteen tilligemed begge sine Forældre, var den yngste af Kong Hans's fire Sønner, født d. 15 Juli 1497, død d. 1 Apr. 1511 i Kjøbenhavn.

4.

Paa den anden Muur i samme Krog sees en Steen, hvori er indfattet med hvidt i sort Marmor Christus paa Korset. Underneeden staaer:

„Jomfru Anna Brahe, fød 1715 d. 26 Decbr.“

Hun var en Søster til Karen Brahe, som 1716 stiftede det adelige Jomfrukloster i Odense. I Hjørnerne af Stenen sees de Brahers, Gyldenstjernes, Wiess og Willes Baabener. Begravelsen, hvortil dette Epitaphium hører, er lige underneeden.

5.

Begive vi os nu hen til Daaben, komme vi imellem den sydlige Taarnpille og Kirkens vestlige Muur over en Muldbegravelse og see da paa høire Side af Daaben en Steen i Muren med følgende Indskrift:

„Her under denne Steen sig hviler deris Been, som vare eskelige ubi Livet, men adskilte ved Døden, dog igjen samles i Graven: nem-

Stormarn og Ditmarsken, Greve til Oldenborg og Delmenhorst, efter at Sjelen var befriet fra Legemets Fængsel, heitideligen begravet foran Heilalteret. Den almægtige Gud forlene ham evig Værelse blandt de Hellige. Samme Franciscus var ogsaa Hertug i Holsteen og den danske Konges Sen.“

208 Mindesmærker og Begravelser samt Døbefonten

lig den høypagbare og velfornemme Mand, Rasmus Andersen, født ubi Baldlef Aar 1655 d. 12 Martii. Var S. K. M. Amtsforvalter over Ottense og Ruggaards Amter i 30 Aar, bede i Ottense Aar 1718 den 5 Novbr. i hans Alders 64 Aar tilligemed sin salig Kiæreste, dend ærbaarne og dydefulde Matrone Maria Elisabeth Bang, fød i Særdlef Præstegaard Aar 1670 den 15 Novbr., *) lefvede i et kiært og med fire yndige Børn velsignet Ægteskab ubi 17 Aar, bede ubi Barnlønd ubi Ottense Aar 1705 dend 3 Aug. i hendis Alders 34 Aar og 9 Maaneder.“

Overst paa Stenen sees tvende Baabener; paa høire Side Mandens: i Skjoldet en Rellikeblomst og paa Hjelmen et Træ; paa venstre Side Konens: Familien Bangs Baaben som i Adelslex. (I Pag. 26 Tab. V No. 36 og Tab. XV No. 393), kun at her Rosen staaer under de tre Stjerner og at Hjelmtegnet er 2 Bessehorn. Den Begravelse, hvortil dette Epitaphium hører, er ikke nedenfor, men i Kirkens midterste Gang tæt Norden for den søndre Taarnpille, hvilket den derpaa liggende Liigsteen, mærket 1753—R., viser. Paa denne staaer:

„Herunder hviler forrige Amtsforvalter over Ddense og Ruggaards Amter Rasmus Andersen tilligemed hans Hustru Maria Elisabeth Bang med videre, Stenen i Muren ved Daaben udviser.“

Begravelsen, som er belagt med Bjelker, er 3 Al. bred, 3½ Al. lang og indeholder 4 Rister; 1796 blev den fyldt med Jord. Osten for denne, imellem den 8de og 9de Pille, er Krigsraad Christian Ditlev Hedegaards Begravelse.

*) Mitsaa en Sønnedatter af Bisshop Niels Bang, som vi siden komme til at omtale.

belse, som er bedækket med Krydsbælvning, indeholder 4 Kister og 1810 blev fyldt med Jord. For Enden af de lange Fruentimmerstole og foran Døgangen til Pulpiturerne ere ligeledes tvende Muldbegravelser, der ligesom den foregaaende ere belagte med Liigstene, mærkede: 1753 — R.; i den Første af disse nedfattes Farver G u n d e r m a n n s Liig i Marts 1792, og i den Anden Eigene af Kjøbmand H e n d r i k G r o n b e d og Hustru, hiint den 10 Decbr. 1787 og dette d. 24 Decbr. 1788.

6.

Vi befinde os nu ligesom Døbefonten, som staaer ved Kirkens vestlige Muur, ligesom den brede Hovedgang, indenfor Stranfer med 8 Figurer, der forestille Engle som Sindbilleder — en med et Kors, en med Ralken, en med Brødet o. s. v. Fonten er af sin Klokkemalm med Navneziffret C h r i s t i a n d. F j e r d e og Bogstaverne R. F. P. bagved, og foran Bogstaverne I. H. S. (Monogram af Jesus). Omkring Overranden staaer: „Salige ere de som troe og blive døbte. M i c h g u s s B o d e m a n n z u L ü b e c k 1620.“ Omkring Foden sidde de 4 Evangelister med deres Symboler. I den ere et Messing- og et Sølvfad, hvilke, som forhen meldt, ere skænkede Kirken af Landsdommer A n d r e a s v. B e r g e n og Hustru K a r e n L a n d o r p h. Under Daaben er en muret Begravelse, 3½ M. lang, 4½ M. bred, hvori Madame B i ø r n s e n s Liig er nedsat; 1799 blev den fyldt med Jord.

7.

Øvenover Døbefonten er paa Kirkens vestlige Muur,

210 Monumenter og Begravelser samt Døbefonten

hvor maaskee før Hovedindgangen har været, indsat en sort Marmortablet med Optegnelsen over de Gaver, Kjøbmand Peter Eilshou og Hustru Anna Maria Becker have stænket til Kirken og offentlig Brug. Paa den læses:

„Til Erindring for Esterlægten har Peter Eilshou til Marienlund, Kjøbmand og Borger i Odense, samt hans Hustru Anne Marie Becker testamenteret og stænket:

- 1) St. Knuds Kirke i Odense til deres Begravelses Væbligehjælpelse 500 Rb.
 - 2) Til Kirkens Spiir og Taarn at nedbryde og igjen at opbygge 10,000 Rb.
 - 3) Til at lade Kirken og Orgelværket male, Prædikestolen forgylde og samme at forsyne med et Floiels Dækken riigt broderet og Guldfryndser nedenum, samt til 5 nye Tavler eller Klingpunge, er erlagt en Capital af 2000 Rb.
 - 4) Til 12 fattige Lemmer af Marienlunds Gods, hvoraf hver nyder ugentlig 2 Mk. ubi det af begge Egteskæller opbyggede grundmurede Høspital i Lumbye, en Capital 6,300 Rb.
 - 5) Til 3 fattige Enker og 3 Jomfruer de af Peter Eilshou opførte 6 nye Vaaninger, beliggende ved St. Knuds Kloster, af Værdi 2500 Rb.
 - 6) Til Beboernes Underholdning i hvide 6 Vaaninger, hvoraf hver nyder aarlig efter Fundatsen 30 Rbd., en Capital af 6300 Rb.
 - 7) For at indlede Vand fra Roesdam til Odense Bye ved et nyt Lag af Rønder er legeret 5000 Rb.
- Herforuden har Madame Anne Marie Becker
- 8) stænket og givet Overskuddet af sin Hovedlob til et Legat under Navn af sal. Anne Marie Becker og Mand Hr. Peter Eilshous Legat, beløbende sig til Capital 107,412 Rb.
- af hvide Renter fattige Enker og Jomfruer samt gamle

og fattige Mænd, som opholde sig i Odense, eller Fyen aarligen skulle nyde, enten en heel Portion 26 Rbl. eller en halv Portion 13 Rbl., som udbetales i Juni og Decbr. Termin, hver Gang det halve."

8.

Paa venstre Side af Døbefonten sees i Muren en Mindesteen over Kammerraad Orten, Byskriver i Odense, død 1802; paa den staaer:

„Neden for denne Steen ere i en Muldgrav neblagte de jordfiste Levninger af Hr. Jens Orten, forhen R. M. virkelige Kammerraad, By- og Raadskueskriver samt Notarius Publicus her i Odense, fød i Aaret 1728 og død i ugift Stand i Aaret 1802. Til denne Kirke har Han for sit Hvilested, for sammes bestandige Vedligeholdelse, og under den Forpligt fra Kirkens Forsvars Side, at Risten ingenstinde maa opgraves, eller noget andet Liig i Gravstedet for Fremtiden maa nedfattes, skjanket 100 Rbl., der af hans Arvinger til Kirken ere udbetalte.“

9.

Begibe vi os nu herfra til det nordvestlige Hjørne af Kirken, da træffe vi der i Gulvet en gammel Liigsteen, hvorpaa i Basrelief er udhugget en Person i fuldt Harnisk og med foldede Hænder, som skal forestille Gerhard Ranzou til Bøtkamp i Holsteen, om hvis Familie og Endeligt de følgende Indskrifter give tilstrækkelig Underretning. Ved høire Side af Ridderens Hoved kommer en Arm ud af en Sky og støder et Sværd i hans Side: et Sindbillede paa hans pludselige og voldsomme Død. Paa Manden af Stenen staaer:

„Anno 1580 id der Erbar und ernest Gerdt Ranzou tom Bøtkamp Davolson (Poul Ranzous Sen) alhir entleibet.“

Denne Liigsteen er ført herhen fra Graabrødre Kirke.

212 Monumenter og Begravelser samt Døbefonten

Den tilhørende Mindetable, som hængte over Graven, men nu er forsvunden, findes blandt de bircherødste Monum. Othiniensia. I Midten sees et Maleri, der synes at forestille Christi Grablægning; over det staar:

„Anno 1580 den 30 Aprilis ist der edle und ernest Gerdt Ranzow Pawelsson tom Volkampe alhir in der Nacht wie er von dem König gangen von Friderich Broctorf zu Karse den er widerum vorwundet leider entleibet und an diesen Ordt durch Hinrich Ranzow seinem Better in Namen seiner Mutter Beata Ranzow begraven worden.“

Paa begge Sider af Epitaphiet læser man:

„D. O. M. Nobili et generosis virtutibus præstanti Gerhardo Ranzovio, Pauli F(ilio) Johannis Equitis aurati nepoti, qui, summa ingenii felicitate elegantiorum literarum orbe ante annos absoluto, cum, præcipuis Germaniæ gymnasiis, Gallia simul et Italia, atque adeo maxima Europæ parte perlustrata, aulæ insuper electorali palatianæ officio suo aprime probato, ob svavem morum comitatem, atque amabilem animi probitatem virorum principum aliorumque gratiam atque benevolentiam promeruisset, in patriam reversus et post a Rege Daniæ Friderico II ad actum publicum investituræ Johanni atque Adolpho fratribus Holsatiæ ducibus collatæ Odysæam evocatus et a mensa regia digressus, noctu a Friderico Broctorp Joachimi F(ilio), cui et acre vulnus infixit, confossus et ipso Rege, tribus Holsatiæ ducibus, Regis consiliariis nobilibusque Danis et Cimbris in solenni frequentia funus comitantibus, ab Henrico Ranzovio moesto patruo nomine absentis matris hoc loco reconditus est, Ipsa mater moestissima, Beata Ranzovia, exiguo intervallo dilectissimo marito et filia svavissima atque duobus dulcissimis filiis orbata, turbato naturæ ordine, in spem certissimam resurrectionis cum lachrimis et suspiriis amantis-

simo filio suo hoc monumentum contra vota F. F. (fieri fecit).“ *)

Neberst paa Mindetablen staaer:

Decessit prid. Kal. Maii a. novissimi temporis MDXXC. **)

*) I den almægtige Guds Navn! Minde om Abelsmanden Geert Kanpau, en Sen af Povel Kanpau og Sennesen af Johan Kanpau, Ridder udmærket ved adle Dyder. Ved lykkelige Naturgaver fuldførte han meget tidligt de almindelige forberedende Studier, besegte derpaa Tydlands Høistoler, Frankrig, Italien, kørte den største Deel af Europa, kom siden i Tjeneste ved det hursfaldiske Hof, hvor han nød stor Andest, og erhvervede sig ved sine blide, høflige Sæder, sin Elskværdighed og Retsfærdighed baade Fyrsters og Andres Gunst og Velvilje. Efter sin Tilbagekomst til Fædrelandet blev han af Kong Frederik den Anden af Danmark kaldt til Odense til den offentlige Høitidelighed i Anledning af de holsteenske Hertugers Dødbrene Hans' og Adolphs Forlehnning; *) men da han her gik bort fra Kongens Taffel, blev han om Natten gjennemboret af Frederik Broktoft, Joachims Sen, hvem han dog igjen tilføiede et dybt Saar. Hans forrigfulde Farbroder, Henrik Kanpau, **) lod i Moderens Gravarelse den Afvøde jorde paa dette Sted, og Kongen, de tre Hertuger, ***) Rigsgraaberne samt Kongeriget og Hertugdømmernes Adel fulgte ham i en talrig Skare til Graven. Hans høitbedrovede Moder, Beate Kanpau, der i meget kort Tid havde mistet sin høitelskede Mand, en dyrebær Datter og to Sønner, ved hvem hendes Hjerte hængte, har nu, imod Naturens Orden og sit eget Ønske, men i det stfke Haab om Opstandelsen, under Laarer og Suk laadet sætte dette Mindesmærke om sin elskede Sen.“

**) Han døde den 30 Apr. i det sibstforløbne Aar 1580.

*) Her er Tale om den store Høitidelighed i Odense, da Hertugerne toge Skovrig til Lehn af den danske Krone; see Resens Frederik den Andens Kronike.

**) Den lærde og rige Henrik Kanpau, Feldsherren Johan Kanpau's Sen, der var Statsfuldmægtig i den kongelige Afdel af Hertugdømmene.

***) Rentlig foruden Hertugerne Hans den Ældre og Adolph, Kongens Farbroder, ogsaa Kongens Broder, Hertug Hans den Yngre, Stamfaderen for det sønderbergske Hæus.

214 Monumenter og Begravelser samt Døbefonten

Desuden var i Graabrodre Kirke endnu et Mindesmærke over Geert Manhau, som nu ligeledes er forsvundet, men som Bircherod anfører i sine Notæ uberiores og som findes i Pontoppidans *Marmora Dan.* T. 1 Pag. 225.

10.

Endnu er her ifølge Begravelsesprotocollen 5 Muldbegravelser: 1 tværs under Binduet, 3 med Liggstene over, mærket 1753 — R., og 1 imellem de lange Fruentimmerstole og den nordre Laarnpille, belagt med smaa Fliser. Under Baabenhuset er ligeledes en stor muret Begravelse, hvori Kjøbmand Jacob Faaborgs og Hustrues Ligg ere nedsatte.

Gaae vi lidt længere hen imod Kirkens nysærende Hovedindgang, see vi paa hoire Side af samme en Steen i Muren med følgende Indskrift:

„Du Døbelige, Du maa lære saa længe Du lever. Lær viiselig at tælle dine Dage, Eviigheden skal viselig ende din Tid, maaskee tidligere, end du tænker. Denne Sandhed er haandgribelig just i en Haandfuld Stev af en forhen ung, lærvillig Discipel, nu din og alle Døbeliges Lærer, Christian Christopher Farenhorst, en Søn af Wilhelm Fred. Farenhorst til Bildestov og Anna Johanne Svind. Hans kom til dend store Meisjommeligheds Skole i Berden 1724 den 19 Mai, til dend store Kathedralskole i Odense 1743 d. 4 Oct. Gud opflyttede hans lærvillige Sial fra denne Skoles everste Lectie til dend høieste Fuldkommenheds Academie i Himlen 1744 d. 28 Martii, da dend erlangebe sit rette Maal, ikke denne Viisdom, der læres i Stykfeviis, men hiin, der svæver om Guds Throne iblandt de fuldkomne Næsfærdigheds Aander. Legemet venter Deelagtighed med Sjælen i dend alwise Guds evige Besluelse ved Dagens Ende.“

J selv den nordlige Indgang til Kirken, der fra Bygningens Opførelse, ifølge S. 69, har været paa samme Sted, hvor nu Hoveddøren fra Vaabenhuset til Kirken er, ligger Kirkens største Velgjører, Biskop Gisco, begravet (S. R. D. 7, Pag. 226). Om hans Dødsaar ere Beretningerne forstjellige, da Tillægget til den sjællandske Krønike (S. R. D. 2, Pag. 636) og rimeligviis efter den Hvitfeld (Erik Menveds Hist. S. 45 Qvartudg.), hvem senere Pontoppidan (Annal. II. Pag. 61) har fulgt, lader ham døe 1300; hvorimod Hamsfort (S. R. D. 7, Pag. 226) maaskee rigtigere sætter hans Død til Aar 1307 (jfr. Suhm H. af D. 11 Pag. 549). Over denne Biskop er nu ingen Liigsteen, men i Hvitfelds Tid maa en saadan, eller et andet Mindesmærke om Gisco have været paa dette Sted i Kirken; dog kunde allerede dengang Indskriften ikke mere læses.

Før an Indgangen, altsaa under Vaabenhusets Gulv, hvis ellers denne Indgang er meent (S. R. D. 7 Pag. 320), ligger Giscos Eftermand, Biskop Peder Pagh, begravet. Han døde 1339 og over hans Grav laa indtil Hvitfelds Dage en Liigsteen med følgende Indskrift:

Hic jacet frater *) Petrus Pagh Episcopus Othoniensis qui obiit Anno Domini MCCCXXXIX feria quarta ante festum Nativitatis Christi ejus anima requiescat in pace perpetua. **)

*) Biskop Peder Pagh var en Franciscaner eller Graabredremunk.

**) a: Her ligger Broder Peder Pagh, Biskop i Odense, som døde Onsdag (d. 22 Decbr.) før Christi Fødselsdag Aar 1339; hans Sjæl hvile i evig Fred.

Hvitfeld beretter, at i hans Tid blev denne Liigsteen bortført af en forhenbærende Lehnsmænd i Odense. Man seer heraf, at Monumenternes Odelæggelse ikke ene bør tilskrives Restaurationen i forrige Aarhundrede.

Andet Affnit.

Mindesmærker og Begravelser i Kirkens brede Hovedgang.

1.

Fra Kirkens nuværende Hovedindgang begibe vi os hen til den brede midterste Gang, hvor vi paa den første Ville til Hoire see et Epitaphium af Steen, hvis Baggrund er malet efter Ezechiel 37 Kap., hvor man seer Propheten og hans i det anførte Skriftsted bestrevne Syn. Paa den øverste Deel af Monumentet sees ligeledes et Maleri, som forestiller Christi Himmelfart. Underneeden er malet to smaae Portraiter; iøvrigt mangler al Indskrift. Af en Liigsteen i Gulvet nedensfor i Gangen, mærket 1753 — R., sees, at dette Epitaphium er over Borgermester Hans Nielsen og Hustru, samt Biskop Niels Bang og Hustru Anna Hansdatter, en Datter af foranførte Borgermester Hans Nielsen. Paa Stenen staaer:

„Herunder hviler Hans Nielsen, forbum Borgermester i Odense, hans Hustru Marie Paulsbatter, som begge døde 1631. Doctor Niels Bang, Biskop i Fyhn i 35 Aar, døde Aar 1676. Hans Hustru Anna Hansbatter, som døde 1688.“

Indskriften paa denne Liggsteen er, som ovenfor bemærket, fra Restaurationen 1753, og afgiver atter et Beviis paa, hvor skjædesløst man ved denne Leilighed er gaaet tilværks; thi Borgermester Hans Nielsen døde først Aar 1651. Ifølge Odense Byes Raadstueprotocol fra 1649 til 1654, som findes i Byens Archiv, sad Hans Nielsen endnu paa Thinget d. 16de Mai 1651, men allerede den 21 Mai næstefter begyndte Skifteforhandlingerne efter den Afdøde.

Den oprindelige Liggsteen over denne Grav, som ligeledes blev ødelagt 1753, havde ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 103, følgende Indskrift:

„Cum Christo moriar cum Christo morte resurgam. Vitam mors sequitur sed mortem vita beata. Hunc sepulturæ locum ad proximam usque australem columnam Johanni Nicolai Chulenbrun consuli reipublicæ huius primario ac uxori eius Mariæ Pauli eorumque liberis totiq. posterum familiæ templi huius patroni absque omni posteritatis obstaculo concesserunt

heic itaque quiescunt

ossa

parentum

Johannis N. K. qvi 1651
placide in Domino ob-
dormuit.

liberorum

Nicolai Johannis Chul-
lenbrun qvi Ao 1647.
obiit. *)

*) Med Christo skal jeg døe, med Christo skal jeg opstaae af Døden. Paa Livet følger Døden, men paa Døden et saligt Liv.

Dette Gravsted lige ved den nærmeste sendre Vile er Hans Niel-

2.

Udenfor den modsatte Pille, under de lange Fruentimmerstole, er ligeledes en Begravelse, som tilhører Madame Everschettel, Enke efter Vinhandler Heinrich Everschettel; den er 4 Al. lang, 4 Al. 16 Tom. bred og blev 1796 fyldt med Jord. Ved Siden af denne, mellem Pillerne No. 4 og 5, er Etatsraad Niels Bang Himmelfstrups Begravelse, 6½ Al. lang, 3 Al. 15 Tom. bred og 1790 forsynet med nye Bjeller af Hr. Mørch paa Holufgaard. Denne Etatsr. Himmelfstrup til Orbecklund og Orrislevgaard var en Søn af Biskop Niels Bangs Datter Maren Bang, af hendes andet Ægteskab *) med Krigscommissair D. P. Himmelfstrup til Orrislevgaard. En Søstersøn af Etatsr. N. B. Himmel-

sen Chulensbrun, denne Stads første Borgermester, og hans Hustru Marie Poulsdatter, og deres Børn og hele Slægt af Efterkommere, af denne Kirkes Patroner overbraget, uden at Estertiden tør lægge nogen Forhindring. Og saaledes hvile her

Benene

af Forældrene	af Børnene
Hans N. C., som 1651	Niels Hansen Chulens-
rolig hensov i	brun, som døde Mar
Herren.	1647.

*) Hun var første Gang gift med den ogsaa i St. Knuds Kirke begravne Borgermester i Odense Jens Erichsen, der lod sine Børn antage tillige Navnet Westengaard efter sin Fædrengaard i Jylland. En Sønnesøns Sønnesøn af Maren Bang og denne hendes første Mand er nuværende Sognepræst ved St. Hans Menighed L. C. D. Westengaard. (S. Giesing l. c. og Stiftsprovst Stoubs Liigprædiken over Borgermester Jens Erichsen. Kbhvn. 1691. 4.)

strup var den Niels Bang Mørch, der opholdt sig paa Hø-
lufgaard hos Stiftamtmand v. Heinen, som havde ægtet
Etatør. N. B. Himmelstrups Enke. (Gjesfing, Jubellæ-
rere 3 Pag. 153).

3.

Ligesom den forrige Begravelse, i den brede Gang imod
Fruentimmerstolene, blev den sidste Prior i St. Knuds Klo-
ster, Christen Poulsen, begravet 1575. Paa hans Ligg-
steen, som findes kobberstukket i D. Magaz. 2 Pag. 65 og
blandt de bircherødste Monumenta Othiniensia, var ud-
hugget en Figur med en Bog i den høire og Handsker i den
venstre Haand, der skulde forestille Prioren. Paa Randen af
Stenen stod :

„Festa Michaelis cum nobis attulit annus,
Christiernus Pauli cæperat esse Prior 1529;
Post annos septemq; decem fecit sibi sculpi
Hunc lapidem, mortis scit Deus ipse diem 1575 d. 16 Aug.
Spes mea Christus.“ *)

Ved Restaurationen 1753 blev denne Liggsteen affleben
og omhugget til Trappestene ved Kirkens Hovedindgang.
(Etatør. Bedel Sim. haandstr. Dp-teguelfer).

Ogsaa under de lange Mandstole mellem Villerne No. 4
og 5 er en Begravelse, 3 Al. 16 Tom. lang, 5 Al. 8 Tom.

*) Christen Poulsen blev Prior ved Middeløbag i Aaret 1529.
Efter 17 Aars Forløb lod han sig denne Steen udhugge; Gud kjen-
der Dødens Dag. Mit Haab er Kristus.

bred, hvori en Kammerherinde Bülow's Levninger ere ned-
satte, og som 1795 blev fyldt med Jord.

4.

Paa den næste Pille (No. 4), ved samme Side, sees lige-
ledes et Epitaphium af Steen, hvorpaa er malet et Familie-
stykke i samme Stil som det over Consistoriebøren, og som
forestiller Borgermester Thomas Broder Risbrich, hans
Hustru Birgitte Seeblad, to voksne Døttre og tre mindre
Sønner. Ovenover Maleriet sees Risbrich's og See-
blads Baabener; paa høire Side Mandens: Skjoldet tvær-
deelt, i øverste Feldt et Træ, hvoraf en Haand bryder en
Green, i nederste Feldt en Kaarde og en Rose; paa venstre
Side Konens: et opadvendt Blad. Indskriften underne-
den lyder saaledes:

„Sic ora ferebant anno MDCLI

Thomas Broderus Risbricius Otthoniensium Consul
ejusque conjux Birgitte Othonis F. Seeblad, conjugum
par elegantissimum, ut & Filii Otto Broderus & Wichmannus
Risbricii, filiaque virgines Catharina & Sillia; plura de iis nobi-
laque [nobileque?] defunctorum nomen cippus conditorium operiens
infra loquitur, qui præter illos ibi memoratos beatos quoque fovet
reliquias Viri Nobilissimi & de Eccles. optime meriti Jacobi
Bircherodii S. S. Theol. Doct. & in Collegio Consistorii As-
sessoris, qui lucem aspexit Anno MDCXXIV d. 30 Sept. exte-
ras regiones visitavit annos V Cathedram Gymnasii Otthiniani
primo Philosophiæ dein Theologiæ Professor annos ornavit
XXXII & post felicissimum cum Sillia Risbricia conjugium

sanctissimam Deo reddidit animam. Anno MDCLXXXVIII die 13 Junii. *)

Det Løfte om nærmere Underretning, ovennævnte Indskrift indeholder, bliver nu desværre ikke opfyldt, thi Liggstenen, som er mærket 1753 — R. er en af de ved Restaurationen omhuggede, der i sin nærværende Tilstand har følgende Indskrift:

„Herunder hviler Thomas Riisbrich, Borgermester ubi Ottnse, som døde d. 15 Novbr. 1665, og hans elskelige Hustru Birgitte Seeblad, som døde den 3 Decbr. 1659, tilligemed samtlig deres Børn, Karen Riisbrich, gift med Dr. Jacob Bircherod, Rector ved Gymnasium, Otto Riisbrich, Landdommer ubi Fybn, samt Broderus og Wichmann Riisbrich, som deede ubi deres unge Aar.“

Paa den oprindelige Liggsteen over denne Grav stod derimod ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 101:

*) Disse Portraiter forestillede Aar 1651:

Thomas Broder Riisbrich, Borgermester i Odense og hans Hustru Birgitte Ottosbatter Seeblad, et adelt Ægtepar, med deres Sønner, Otto, Broder og Wichmann Riisbrich, samt ugifte Døtre Catharina og Sille; mere om dem og deres hæderlige Slægt taler Stenen der nedenunder skjuler den Grav, som foruden de ovennævnte Afbøde ogsaa gjemmer Stevet af den ædle og af Kirken høit fortjente Jacob Bircherod, Doctor i Theologien og Afsesfor i Consistorium, der saae Dagens Lyd Anno 1624 d. 30 Sept., besegte fremmede Lande i fem Aar og var i 32 Aar Profesfor ved Gymnasiet i Odense, først i Philosophien, dernæst i Theologien. Efter det lykkeligste Ægteffab med Sille Riisbrich gif hans fromme Sjæl til Gud d. 13 Juni 1688.

„Coniugibus Ann. XXV minus IV. D. in vita
concordissimis.

Thomæ Brodero

Supremi in regno Daniæ tribunalis notario Ann. XIII. hinc
principi huius urbis consuli An. XV. viro integritate et candore
magno.

Brigittæ Ottonis Canutii Fil.

Matronæ raris dotibus excellenti

Superstites liberi hæredesqve

Desideratissimorum parentum memoriam ævi rapacis impotentis
invidentes An. MDCLXXV. pos. Ille prope Flensburgum hone-
stiss. loco Risbrici editus A. MDC. die 15 Julii V prolibus
beatus ad beatiore sedes migravit Othin. Anno MDCLXV.
d. XV Novemb.

Hanc mensis Decemb. A. MDCXIX d. IX patre Ottone
Canutio Seeblad consule et matre Abigaele Hasebart
natam. A. MDCXXXIV d. VII. maritam. A. MDCLIX d. III.
denatam Othinia vidit.

Stephanus Ram, Dithmarsus Medicinæ Doctor et Fio-
niæ Archiater Ann. MDCLIV d. XXII Octob.

Virgini Citharinæ Thomæ Fil. sociatus cum socia vivere
desiit Othinæ A. MDCLVIII d. I Aug. ætat. XXXIII.

Broderus Risbricius Thomæ F. A. MDCXLIX d.
XXIII. April. susceptus lustratis utriusqve Germaniæ. Angliæ
et Galliæ urbibus in patriam redux A. MDCLXX d. XXIII
Augus. sublatus.

Otto Risbricius qui pro tribunali Fyonensium ea cir-
cumspectione egit incorruptum themidis mystam ut vel optimo
successori difficilem emulationem reliqverit. Othinæ in lucem
terrenorum prodiit. A. MDCXLV d. XXI Oct. cælestium nume-
rum auxit A. MDCLXXXV d. XXI Julii. *)

*) For de i 25 Aar mindre end 4 Dage i Livet hjertelig enige Kætefolk:

Thomæ Broder,

Notarius ved Danmark's heieste Ret i 13 Aar, bernæst i 15 Aar

Graven underneben, ligesfor Pillen No. 4, er $4\frac{3}{4}$ Al. lang 5 Al. bred, og 1795 fyldt med Jord.

Borgermester Thomas Broder Risbrich, var paa Odense Byes Begne tilstede ved Rigsdagen 1660, da Regjeringsformen blev forandret. Hans Svigersøn, Dr. Jacob Bircherod, hvis Levninger ogsaa ere nedsatte i ovennævnte Begravelse, var Fader til Biskop Jens Bircherod, hvis Epitaphium, som findes i den søndre Gang, nærmest ved den glorupste Begravelse, vi forhen have omtalt.

første Borgermester i denne By, en Mand af stor Retfærd og Ærlighed;

Birgitte Ditto Knudsens Datter,

En Kvinde udmærket ved sjældne Gaver,

have de efterlevende Børn og Arvinger sat dette Minde Mær 1675, for at bevare de byrebare Forældres Hukommelse fra Tidens fortærende Land. Han var født i Risbrich nærved Flensborg A. 1600 d. 5te Juli, lyffelig ved fem Børn gif han over til de salige Boliger A. 1665 d. 15de Novemb.

Hun var født d. 9de December 1619; hendes Fader var Borgermester Ditto Knudsen Seeblad og Moder Abigael Hasebart i Odense; hun blev gift her d. 7de Decbr. 1634 og døde d. 3die Decbr. 1659.

Stephan Ram fra Ditmarsken, Doctor i Medicinen og Stiftsphysicus i Fyen, gift d. 22de Octbr. 1654 med Jomfru Catharina Thomasdatter, afskilt fra hende ved Døden, i Odense d. 1 Aug. 1558, i hans 33te Aar.

Broder Risbrich Thomassen født d. 23de April 1649, besøgte Lybflands, Engellands og Frankrigs store Stæder, kom tilbage til Fædrelandet og døde d. 23de Aug. 1670.

Ditto Risbrich, som ved Fyens Landssting var i den Grad en kyndig og ubestikkelig Dommer, at det endog for den ypperste Eftermand vil være vanskeligt at naae ham. Han saae denne Verdens Lys i Odense d. 21de Oct. 1645, blev optaget blandt de Salige i Himmelen d. 21de Jult 1685.

5.

Læserne ville allerede have bemærket, at en stor Deel af de anførte Begravelser tilhøre en Kreds af beslægtede og besvogrede Familier, som have haft anseelige Stillinger i Odense. For at lette Oversigten tilføies her en Sammenstilling i Form af en Stamtable, der især er grundet paa Slægtregistrene i Gjesfings Jubellærere, paa de endnu eksisterende eller forsvundne Indskrifter i Odense Byes Kirker, samt paa velvillig Meddelelse af Hr. Pastor Mule i Nørrelyndelse. *)

Michel Mule, Borgermester i Odense, † 1537.

g. Anna Bang, † 1569, **) (en Datter af den Oluf Bang af Middelfart, som 1517 blev adlet af Kong Ludvig

*) Det i denne Stamtable forekommende Tegn (**) betyder, at Personen ligger begravet i St. Knuds Kirke, og at der over ham endnu findes Mindesmærke eller Gravskrift; Tegnet (*) derimod, at Personen vel ligger i St. Knuds Kirke, men at nu intet Mindesmærke der findes over ham.

**) Et Monument over visse Egtefolk og deres Sen Jens Mule fandtes forhen i Vor Frue Kirke i Odense. Det er afbildet, efter Bircherods Samling, i Tillægget til Nyerups og Abildgaards antiquariske Reise. Et andet Minde om Michel Mule er endnu til, nemlig den over Indgangen til Skolen paa Frue Kirkegaard indsatte Steen (den nederste). Den viser to Skjolde, hvoraf det til Høire har Mulerne's sædvanlige Baaben; det til Venstre derimod et Bommærke. Derunder staer Michel Mule, Anders Nilfen MDXXVIII. Ogsaa denne Indskrift er fra samme Kilde gaaet over i Tillægget til Nyerup; men Baabenerne ere her ubelabte, og Indskriften er urigtigen anbragt saaledes, som om den udgjorde en Deel af Mindestenen over Anders Glob, da dog begge Monumenter ere ganske uafhængige af hinanden.

af Ungarn, og hvis Efterkommere endnu blomstre her i Landet).

Deres Børn:

1. Jens Mule. † 1565.
2. Maren Mule Michelsdatter. † 1545,
g. Knud Jørgensen (Seeblad) Borgermester i
Odense † 1580, hvis anden Kone var Karen Ni-
chardsdatter.

Hans Børn (af andet Ægteskab):

- (**) a) Otto Knudsen (Seeblad) Raadmand i Odense,
født 1575, † 1631. Gift
- (**) 1) med Birgitte Lauritsdatter.
- (**) 2) Abigael Hasebart, en Datter af Dr. Jac-
cob Hasebart, R. Chr. d. 4des Livlæge.

Deres Datter var:

- (**) Birgitte Ottosdatter, g. med Thomas
Brøder Nisbrich, Borgermester i Odense.

Deres Børn:

- (**) a. Karen Nisbrich, g. med Dr. Stephan
Nahm.

Deres Datter:

Karen Nahm. (?)

- (**) β. Sille Nisbrich, g. med Dr. Jacob Bir-
cherod, Professor ved Odense Gymnas.

Deres Børn:

- I. Jens Bircherod, Biskop i Aalborg,
(**) g. Søster Bartholin Alberts-
datter.

- (*) II. Thomas Broder Bircherød, Professor eloquentiæ ved Odense Gymnasium og Rector Scholæ. † 1731,
 (*) g. Anne Mogensdatter Mulsø.

Deres Søn:

Jacob Bircherød, Landsdommer i Fyen.

III. Jacob Bircherød, druknede i Seinen.

IV. Christian Bircherød, Provst, Præst i Særslev. Gift

Else Cathrine Bang.

(**) V. Birgitte Bircherød. Gift

(**) 1) Wilhelm Rosenvinge, Borgermester i Odense.

(**) 2) Knud Landorph, Professor ved Gymnasiet i Odense.

Deres Datter:

(**) Karen Landorph. † 1740,

(*) g. 1) med Christian Henrik Luja, Prof. design. ved Gymnasiet. † 1714.

(**) 2) Andreas v. Bergen, Landsdommer.

(**) γ. Otto Risbrich.

(**) δ. Broder Risbrich.

(**) ε. Wichman Risbrich.

b) Richard Knudsen (Seeblad),

g. Elisabeth Olufsdatter Bager, Datter af Oluf Bager.

Deres Søn:

(*) Knud Richardsen, Rector i Odense Skole.
† 1621.

3. Hans Mule til Nislevgaard, Borgermester i Odense.
† 1602,

g. Mette Kotte, en Datter af Raadmand Marcus Kotte og Mette Friis. † 1613.

Deres Børn:

(**) a) Dr. Jens Mule. † 1633. Gift

(**) 1) Else Hansdatter. † 1623; Enke efter Bisshop i Fyen, Dr. Niels Jespersen og Diderich Quiren.

(**) 2) Anna Willumsdatter.

Blandt deres otte Børn:

a. Lisbeth Mule. † 1678,

g. Mag. Ludvig Hansen, Søn af Bisshop Hans Michelsen, Conrector ved Odense Skole.
† 1652.

β. Anna Mule, g. med Mag. Henrik Hansen, Broder til Forestaende, Provst og Sognepræst til Skamby i Fyen.

b) Marcus Hansen Mule, bøde ugift.

c) Lauritz Mule. † 1603. (Faldt i en Duel).

d) Niels Mule, Præst til Besfer og Dnsberg paa Samsø. † 1616, g.

Barbara Møller.

Blandt deres Børn :

Michel Nielsen Mule, Præst i Veilby i Fyen,
g. Pernille Bæcker.

Deres Søn :

(**) Niels Mule, Raadmand i Odense, f. 1649,
† 1712,

(**) g. Gundil Fochsdatter With, som ned-
stammede fra den berømte hollandske Familie
With. Hun var først gift med Christen
Laurigen Lee, Kjøbmand i Odense, med
hvem hun havde 9 Børn. Med Raadmand
Niels Mule havde hun en Datter Pernille
Mule, † 1756 som Enke efter Prof. Elias
Naur.

e) Maren Hansdatter Mule. † 1581, g.
Casper Mule, Domprovst i Ribe.

Deres Datter var :

Elsø Mule, g.

- 1) Svær Bertelsen i Ringsted.
- 2) Dr. Niels Krag.

Datter af første Ægteskab :

(*) Marine, g. med Professor Jacob
Wolf, hvis første Kone var Anne, en
Datter af Hans Nielsen, Superin-
tendent i Aggershuus Stift.

f. Claus Hansen Mule til Nislefsgaard, g.

Birgitte Rosenvinge, Datter af Mogens Rosenvinge og Karen Friis.

En Datter af dem var:

Karen Clausdatter Mule, gift først med Mag. Michel Hansen (Søn af Biskop Hans Michelsen) Provst og Sognepræst i Nørrebro, † 1653; dernæst med Dr. Chr. H. Luja.

(Fra denne Karen nedstamme de senere Muler, hvilket siden vil blive omtalt.) Hun døde 1709.

g) Jørgen Hansen Mule, Borgermester i Odense, † 1634, g.

Barbara Rosenvinge, Søster til hans Broder Clausens Kone.

Blandt deres 5 Børn:

(**) I. Anna Jørgensdatter Mule, f. 1613, † 1677, g.

(**) Dr. Laurið Jacobsen (Hindsholm), Biskop i Fyen. † 1663.

Deres Datter:

Abigael Lauriðdatter, g.

(*) Christian Henrik Luja, Assessor i Consistorium. Den første af Slægten i Danmark, (jfr. Gjesling 2, Pag. 111).

Først gift:

(*) med Karen Clausdatter Mule.

Abigael Lauriðdatters og Dr. Lujas Børn vare:

(*) 1) Mag. Lauritz Luja, Professor
i Odense, g.

(*) Catharine Munthe Stoud.

Blandt deres Børn:

Marie Sophie Luja, gift
med Jens Rasmussen Bals-
lev, Præst i Tommerup og Brylle,
(† 1761), hvis anden Kone hun
var. Han var en Søn af Amts-
forvalter **) Rasmus Andersen i
Odense og (***) Marie Elisabeth
Bang, Datter af Præsten i Sær-
lev, Provst Hans Nielsen Bang
(† 1696), hvis Forældre vare

(**) Dr. Niels Bang, Biskop i
Fyen fra 1663 til 1676, og Anna
Hansdatter, en Datter af Bor-
germester i Odense, (***) Hans
Nielsen, som døde 1651.

(*) 2) Mag. Christian Henrik Luja,
Conrector i Odense, g.

(*) Karen Landorff.

(*) 3) Karen Luja, g.

(*) a) Dr. med. Jørgen Hahne.
b) Frants Neenberg.

Søn af første Egtefælle:

(*) Jørgen Jørgensen Hah-
ne, Raadmand i Odense.

(4) Birgitte Luja, g.

Provst Ludvig Bertelsen.

- II. Hans Jørgensen Mule, Assessor i Høiesteret. † 1669.
- III. Mogens Jørgensen Mule, † 1680, g. Margrethe, Datter af Raadmand Erik Jørgensen. Hun blev siden gift med Prof. Elias Naur og døde 1693. Prof. Naur fik i andet Ægteskab (***) Barbara Landorff, Datter af Hans Landorff og Enke efter Prof. Lorenz Edinger, med hvem hun havde en Søn, Mag. Nicolai Edinger. Tredie Gang ægtede Prof. Elias Naur Raadmand Niels Mules Datter, Pernille Mule. Naur efterlod sig ingen Børn.

Med Mogens Mule havde Margrethe Eriksdatter to Børn:

- a) Erik Mule, Assessor i Høiesteret og siden Professor ved Gymnasiet i Odense. † 1751 (begravet paa St. Knuds Kirkegaard) g. m. Margr. Klingenberg, en Datter af Peter Klingenberg til Veilegaard.

Deres Søn:

- (*) Mogens Mule, † 1759. Med ham uddøde Slægtens mandlige Linie.

- (*) b) Anna Mogensdatter Mule, g.

med Thomas Broder Birchero
rod (see ovenfor ved Nisbri-
cherne.)

6.

Vende vi os nu atter til den anden Side i Gangen, saa træffe vi der ligeledes i Gulvet en Liigsteen, mærk. 1753—
R— hvorpaa læses :

„Herunder hviler afg. Borgemeester J en s Christensen Schouboe tilligemed hans Hustru Margrethe West med videre Stenen herovenfor udviser.“

Den hertil hørende Steen eller Liigtable er nu henflyttet i Kirkens nordre Gang, hvor den siden vil blive omtalt. — Begravelsen underneden imellem den 3die og 4de Pille indeholder en Deel Liigkister og er 1810 fyldt med Jord. For ved denne Begravelse blev, ifølge Hr. Etatsraad Bedel-Simonsens Optegnelser, Hans Barnekow til Calwick og Birchholm begravet 1559; men da Liigstenen over ham var 4 Al. 4 Tom. lang, 2 Al. 19 Tom. bred og udhugget med dybe Figurer, saa blev den 1753 omhugget til tvende Liigstene og en Trappesteen. Indskriften paa den Iød, ifølge Birchero's Notæ uberiores Pag. 99, saaledes :

„Anno domini MDLIX then 9 Dag Febr. bede Hans Barnekow y Kolbing, her begravet med sin Hustru Fru Mette Oxe.“

„Hic sepultus est nobilis et honestus vir Johannes Barnekow de Calwick et Birchholm, qui mortuus est Coldingæ die 8 Febr. Ao. 1559 et honesta Matrona Metta Oxe. Filia

Johannis Oxe Equitis, ejus Uxor, qvæ ex hac vita decessit die *)

7.

Ved Siden af den foregaaende, ligefor den fjerde Pille, er Jørgen Gyldenstjernes Begravelse, 3 Al. 20 Tom. lang, 2 Al. bred og 1796 fyldt med Jord. Liggstenen, som før Restaurationen 1753 laa over denne Begravelse, findes kobberstucken i D. Mag. 4 Pag. 161, **) ligesom dens Indskrift aftrykt i Marm. dan. 1 Pag. 222; paa den forestilles Jørg. Gyldenstjerne i da brugelig Dragt med en fobret Kappe om sig og en Bog i Hænderne; i de øverste Hjørner af samme sees hans fædrene (Gyldenstjernes) og mødrene (Bilbes) Baabener. Omkring Kanten af Stenen staaer:

„Mandatum Dei æternum est & immutabile, ut credamus in Filium Dei, utque credamus, nobis propter Filium Dei ignosci, nos recipi, curæ esse Deo, exaudiri & saluandos esse.“ **)

*) Her er begravet den høiadelige og retsfinbige („ærlig og velbyrdig“) Mand Hans Barnekow til Calwick og Birckholm, som både i Colbing den 9 Februar 1559, og hans Hustru, den ædle Matrone Mette Dye, Ridder Hans Dye's Datter, som bortkaldtes fra dette Liv den

**) Kilden til de, paa det i Teksten anf. Sted af D. Magazin meddelte Esterretninger om Liggstenen, Indskriften m. m., er ingen anden end Biskop J. Bircherods saa ofte paaberaabte Monumenta et Inscriptiones Othinienses S. 100. Dette Værk er overhovedet første Kilde til mange Esterretninger hentebe fra Othiniensiske Monumenter, der findes i trykte og utrykte Værker af Resen, Bartholin, Keller, Pontoppidan og flere Yngere.

***) Paa Dansk: „Det er Guds evige og uforanderlige Befaling, at vi

Nedenbed :

„Chrysaster Sophiæ studiisque Georgius ingens
Objecto tumulo hic additus ipse jacet,
Qvem cum nobilitent præclara stemmata gentis
Virtutum superat nobilitate genus.“ *)

Denne Mag. Gyldestjerne var en Søn af Hen-
rik Gyldestjerne til Ivernæs, nu Vedelsborg, og Fru
Karine Bilde; først var han Secretair hos Kong Fre-
derik den Første, derefter Rannik i Lund og til Slutning
Vicarius i Odense, hvor han døde d. 3 Mai 1551. Efter
hans egen Begjering blev hans Liigkiste ophængt i Graven i
4 Jernlænker; maastee, som Bircherod mener, til Tegn paa,
at han elskede Himlen saa høit, at han ikke engang vilde lade
sit Liig berøre Jorden.

8.

I en Begrabelse foran Pillen No. 3, som 1812 fyldtes
med Jord, nedfattes 1616 de jordiske Levninger af Mag.
Olve Olvesen Bager, Vicarius i Odense. Paa hans
Liigsteen, der tilligemed saamange andre blev ødelagt 1753,
læstes ifølge Bircherods Notæ ub. S. 99, følgende Indskrift:

Her ligger begravet hæderlig og heilærd Mand M. Olve Olve-

skulle troe paa Guds Sen, og at vi skulle troe, at formede!st Guds
Sen faae vi Forladelse, blive antagne, ere Gud hjære, behæred og
blive salige.“

*) Paa Dansk: „Førgen Gyldestjerne, stor af Wiisdoms Stu-
deringer, ligger her begravet; endstjendt hans ypperlige Herkomst ad-
lede ham, overgik dog hans medfødte Dyder samme i Udelskab.“

fen Bager, som var Vicarius ubi Dithense oc bede Anno 1617 den 9 Novemb. oc hans liere Hustru Barbara Pedersdatter, som bede An. — — —

Colof. III., Vers III. IV.

Mortui estis et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Quandounque Christus vita nostra apparuerit, tunc et vos apparebitis una cum ipso in gloria. *)

**) „Luna velut fratri propius juncta perisse
stultis videtur funditus,
Ovæ tamen admoti spectat quæ lumina solis
longe refulget clarior.
Sic periisse pii vulgo qui morte putantur,
Absit perisse dixeris
Ipso qui potius Christo propiore potiti
Quod quæsierunt obtinent.

Ad Lectorem :

— — — —
Principium in tereti quævis quicunqve figura,
principium invenies hic, ibi (ubi?) finis erit ;
sic Christum lector quisquis veneraris amore
quæ vitam hora tibi finiet, incipiet.“ ***)

-
- *) Paa Dansk: „I ere bede, og Ederø Liv er skjult med Christo i Gud. Naar Christuø, vort Liv, aabenbares, da skulle ogsaa I aabenbares med ham i Herlighed.“
- **) Paa Dansk: „Naar Naanen nærmer sig sin Broder, mener Daaren, at den aldeles er gaaet til Grunde, da den dog stinner langt klarere paa den Side, der vender mod Solen. Saaledes mene vel Mange, at de Fromme ere forgaaede i Deden; men Du sigt ikke saa; meget mere nyde de nu Christi Nærhed og opnaae hvad de have traaget efter.“
- ***) Maaskee: Du som seger et rundt Legemes Begyndelse, vil finde, at denne falder sammen med Enden; saaledes skal Du, Læser, som til-

Med Siden af den foregaaende laa forhen en Liigsteen over Mag. Ivar Laurentii, som ligeledes blev ødelagt 1753; den havde, ifølge Bircherøds Notæ uberiores Pag. 99, følgende Indskrift:

„Anno Domini M. C. D. LXXXVII obiit yvarus laurent. decretor. doct. legum. licentiatius. canonicus. ottoniensis.“ *)

9.

Længere foran i Kirken see vi, at der ogsaa paa den tredie Pille i de lange Mandsstole er anbragt et Epitaphium, hvorpaa staaer:

„Herneben hviler salig Christian Haman, forðum Kjøb- og Handelsmand her i Ddense, som døde 1728 d. 30 Januari i hans Alders 55 Aar tilligemed hans kjære Hustrue Sara Mstrup, som døde 1747 d. 17 Novbr. i hendes Alders 76 Aar. De levede tilfammen et godt og lykkeligt Ægteskab ubi 29 Aar og imidlertid velsignet af Gud med 3 levende Børn, 1 Søn og 2 Døttre. Sennen Christian Henrik Haman døde 1725 den 21 Juni i hans Alders 25 Aar. Den yngste Datter Margretha Sophia Haman døde 1731 den 23 Mai i hendes Alders 25 Aar. Var 2 Gange gift, først med Peder Fugl, da Kjøb- og Handelsmand her i Byen, som efter 1 Aar og 13 Dages meest i Svaghed tilbragte Ægteskab døde 1728 d. 1 Apr. i hans Alders 32 Aar. Dernæst med Bønde Simonson, Raadmand her i Byen, med ham levede hun i 1 Aar, 5 Maaneber, 7 Dage, og i samme Tid var Moder til en Datter, som tilligemed Faderen efterlever, der døde som Justitsraad og Landsdommer paa sin

beder og elsker Christus, erfare, at dit Livs sidste Lime er deto ferske.

*) I Herrens Aar 1487 døde Ivar Lauritsen, Doctor i den canoniske og Licentiat i den civile Ret, Rannik i Ddense.

Gaard Elvedgaard den 6 Septbr. 1765. Den ældste Datter Anna Elisabeth Haman lever i Egteskab med Jens Dreyer, *) Kjøb- og Handelsmand her i Byen.

Apoc. 14, 13. Salige ere de Døde i Herren, de hvile af deres Arbeide."

Den hertil hørende Begravelse underneben, 3 Al. 15 Tom. lang, 4 Al. 8 Tom. bred, blev 1795 belagt med nye Bjælker paa Cancelliraad Simonsens Bekostning og indeholder 6 Liigkister. Stenen, hvormed den er belagt, er mærket 1753 —R.— og har følgende Indskrift:

„Herunder hviler afg. Christian Haman, Kjøbmand, tilligemed hans Hustru Sarastrup med videre Stenen herovenfor udviser.“

Her laa ogsaa forhen en med mange Blomster og Løvværk udhuggen Liigsteen, som 1753 blev ødelagt; paa den var, ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 100, anbragt følgende Indskrift:

„Her ligger begravet erlig og gudsfrygtig Vige Margrete Clausdatter som Gud kallede i hendes 17 Aar oc var hun forlest af dette elendige Lif oc til det øvige Lif den 15 Juni No. 1597.“

10.

Foruden at der Westen for den foregaaende findes en Begravelse, 4 Al. lang, 6½ Al. bred med 2 Liigstene over (mærket 1753—R.—) og tvende Ditto ligesfor Pjillen No. 2 og imellem No. 2 og 3, er der ved denne Side, under de lange Mandstole, endnu tvende Gravsteder, hvori fortjente

*) See Side 170.

Mænds jordiske Levninger hvile. Til det Første af disse, som er $3\frac{3}{4}$ Al. langt og $4\frac{1}{2}$ Al. bredt, blev 1798 bekostet ny Muurhvalving af Ritmester Ramus; paa Liggstenen over samme, der er betegnet med det saa ofte anførte Restaurationsmærke, staaer:

„Denne Begravelse tilhører Biskoppen over Fyens Stift Hr. Christian Ramus og hans Familie, og ere herudi nedsatte hans to elskelige Hustruer Elisabeth Holst, som deede d. 24 Aug. 1730, og Sophia Seidelin, som deede d. 13 Aug. 1741.

Biskop Christian Ramus var født i Trondhjem 1687, hvor hans Fader, Mag. Melchior Ramus, var Lector theol.; en Broder af ham, Justitsraad Joachim F. Ramus var Prof. Matheseos ved Kjøbenhavns Universitet. Efterat have været Sognepræst i Bordingborg og Kjøbenhavn, blev Christian Ramus 1732 udnævnt til Biskop over Fyens Stift, hvilket Embede han forestod til sin Død d. 14 Decbr. 1762; kort før sit Endeligt fik han sin Søn, Hr. Jacob Ramus sig i Embedet adjungeret, hvilken siden ogsaa succederede ham.

Den anden, som er den sidste Begravelse paa denne Side, ligesom Villen No. 1, $3\frac{1}{2}$ Al. lang, 4 Al. 14 Tom. bred og bedækket med Krydshvalving, gemmer Støvet af den lærde Professor Thomas Broderus Bircherod og Hustru Anna Mule. Han var født i Odense 1661 og en Søn af Dr. Jacob Bircherod, Professor i Theologien ved Odense Gymnasium og Sille Risbrich, hvilke vi forhen have omtalt. Han var en Broder til Biskop Jens Bircherod, hvis Epitaphium findes i den søndre Gang, og

til Birgitte Bircheroed, først gift med Borgermester Rosenbunge, siden med Mag. Landorff. 1688 blev han Conrector og 1692 Rector ved Odense Skole og døde 1731. Han efterlod sig mange lærde Skrifter, iblandt andre Kong Knud den Helliges Historie. Hans Hustru Anna Mule, en Datter af Mogens Mule og en Steddatter af Mag. Elias Maur, stiftede tilligemed Kammerraad Rasmus Mule og Assessor Erik Mule, Professor ved Gymnasiet i Odense, de Mulers katechetiske Skoler i Odense og desuden et Legat af 1000 Rd. R. for 10 fattige Enker og Enkemænd (Hofm. 6 Pag. 287). Til dette Gravsteds Vedligeholdelse legerede hun til St. Knuds Kirke en Capital af 100 Rd. R. (Hofm. 6 Pag. 277).

11.

Vi vende os nu atter til den modsatte Side af den brede Hovedgang, hvor der, ifølge Begravelsesprotocollen, findes en Begravelse imellem den 2den og 3die Vile under de lange Fruentimmerstole, som skal være befestet til Lave Urne og Fru Karen Bølle. Ligstenen over samme blev ødelagt 1753 og havde, ifølge Bircheroeds Notæ uberiores Pag. 98, følgende Indskrift:

„Her ligger begravet Erlig og Velbyrdig Lave Urne til Rugaard som døde i Langkrone den 5 Dag Decemb. 1559, og hans kiere Hustru Erlig og Velbyrdig Fru Karen Bølle til Hellerup naar Gud vil. De døde hun Aar 1582 den 15 Aug. i Dhenfe.

Karen Bølle var først gift med Marcor (ikke, som der paa Urnernes Stamtafle hos Hoffmann staacr, Jacob)

Lidemand til Søbo, Høvedsmand paa Holbek Slot. (Medd. af Cand. Kall Rasmussen). En Søstersøn af hende, Eiler Brockenhuus til Raffebølle, betøftede 1591 en ny Prædikestol i Kirken, til Minde om sin Tante, hvorpaa der, ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 68, læstes:

„Dette Monument og Prædikestol hafver Erlig og Velbyrdig Mand Eiler Brockenhuus til Raffebøll, Gud og hans hellige ord til ære, Sin Kiære Moder Søster Erlig og Velbyrdig Fru Karen Døllert til Hellerup', som ligger her nedensfor begravnen, og Sig og sine Hustru, Børn og Venner til en Christelig og Erlig Aminbelse betøftet No. 1591 og blef ubi Octobri fuldfømmet.“

12.

Ved Siden af den foregaaende, ligesfor Pilleren No. 2, er Biskop Muus's Begravelse, 4 Al. lang, 4 Al. 15 Tom. bred og bedækket med Kuglehvælving; 1787 blev den belagt med nye Bjeller. Mag. Christian Muus var født i Christiania 1656, blev, efterat have været Stiftsprovst sammesteds, Biskop i Ribe Stift 1701 og i Fyen 1712. Hans underdanigste Memorial om Bispestolen i Ribe, dateret Christiania den 2 Juli 1701, lyder saaledes:

„Stormægtigste Monarch, Bisp Ancher siges død
Dg Ribe Stift vacant; Gens Død en Andens Drod,
Vil Gud, Kong Frederik, jeg bliver lykkelig,
Indtil jeg ogsaa døer, jeg takker Ham og Dig.“

Biskop Muus døde i Novbr. 1717, i Svendborg, paa en Bistatsreise.

13.

Foruden tvende Begravelser ved denne Side, foran den første Pille og ud til Enden af de lange Fruentimmerstole, findes her endnu midt i den brede Gang en Ditto imellem de sidstansførte Bispens Grave. Den tilhører tvende Grever af Hoya og Tschlenburg og blev, da Gulvet og de øvrige Begravelser sidst vare aabnede, forsynet med ny Hvalving; i den nedfattes da en Beenkiste, hvori de forefundne Been bleve opbevarede. Disse to tydske Grever førte Baaben mod Danmark og faldt i Slaget ved Ornebjerg 1535. Paa Kong Christian den Tredies Befaling bleve deres Liig flyttede fra Valpladsen til St. Knuds Kirke, hvor deres Grabminde, der ved Restaurationen 1753 blev henflyttet til Graabrødre Kirke, var anbragt paa den øverste Pille af de lange Fruentimmerstole. Iblandt de ovenfor saa ofte anførte bircherodiske Monumenta othiniensia findes en Tegning af dette Epitaphium, som nu er forsvundet med saamange andre. Det har Form af et Tabernakel, i hvis Midte man seer Grevernes Baabener med Overskrifter: *Johannes de Hoya comes. Nicolaus de Tschlenb. comes*; hiint to sorte opadvendte Bjørnekloer (paa gylden Grund og de samme Bjørnekloer paa den luffede, kronede Hjelm; dette deelt paa langs og tværs i fire Feldter, af hvilke det første og fjerde har tre (røde) Hjerter (paa Sølvgrund), for Grevskabet Tschlenburg, det andet og tredie (i blaa Grund) et (gyldent) Anker for Grevskabet Lingen; paa den luffede, kronede Hjelm det tschlenburgske Hjelmtegn, en Paafugl med udslagen Hale. Under Baabenerne læses:

„Johannes de Hoya et Nicolaus de Teckelenburg comites in hostili Lubecensium acie cæsi prope Assens ad regionem Oxenbiurg ibique sepulti Christiani III Regis victoris pio iussu huc translati sunt.“*)

Ovenover staaer :

„Renovatum Anno 1596.“

Maaffee hidrører det fra denne Restauration, at man paa den bircherødste Tegning ikke seer det Anno Domini 1535, 11 Juny, hvormed Indskriften efter Hvitfeldt (Christ. d. Tred. Hift. Vij.) begyndte.

Disse Greber anførte den lybste Hær i Fyen i Sommeren 1535. Det var især Greb Johan af Hoyas uoverlagte Hefstighed, Johan Ransau havde at takke for den herlige Seier ved Ornebjerg d. 11 Juni 1535, der gav Greveseiden en afsjort Vending til Fordeel for den udvalgte Konge, Hertug Christian af Slesvig og Holsteen. Familien Hoya uddøde 1583, Tecklenburg 1582.

Vi formode, at ved Siden af disse Greber ligger Ernst Elver, hvis Datter Anna, Prof. Jacob Wolfs 3die Kone, vi ovenfor have nævnet. Epitaphiet er nu forsvundet,

*) Paa Dansk: Greverne Johannes af Hoya og Nicolaus af Tecklenburg, der mistede Livet i den fjendtlige lybste Hær, ikke langt fra Assens, i Eggen af Ornebjerg og vare begravede der paa Stedet, ere førte herhvid efter Seierherrens, Kong Christian den Tredies, fromme Befaling.

men Indskriften løb, efter Bircheroes Notæ uberiores Pag. 68, saaledes:

„Lærk paa din Død, og Christi Død
 Paa Verdens Sviig og Ræde,
 Lærk paa Helvedes Bitter ned
 Og paa Himmeriges glæde.
 Men du lefver da efve dig
 I det som Gud behager,
 At tiene Verden timelig,
 Evindeligt bebrager.
 Hvad tiener denne Verdens Pral
 Med alt vi here brasse
 Naar vi fulendet har vort Maal
 Da er vi Stof og Afte.

Ernst Elver Borger ubi Dithense bede d. 20 Oct. No. 1619 og ligger her begravet med sin K. Hustrue Ingeborgh Lauridsdatter, som bede den — — —“

Over Kirkens brede Hovedgang hænge 3 Messing=Lysekroner, hvorpaa ingen Indskrifter ere anbragte.

14.

Førend vi begibe os hen til Kirkens nordlige Sidegang, maae vi endnu bemærke, at der i Gangen, som adskiller Choret fra Kirken findes 4 Begravelser. Den Første af disse er beliggende Imellem Chorets sydlige, store Pille og No. 1 af Pillerne i de lange Mandstole og tilhørte forhen Johannes Poulsen. Den blev kjøbt ved Auction 1755, og d. 15 Febr. 1768 nedfattes Kjøbmand Jacob Hettings Hustrues Liig i samme; 1798 blev den fyldt med Jord.

Norden for denne er en Begravelse $3\frac{1}{2}$ Al. lang, 3 Al. bred, som tilhørte Biskop Ramus førend han erholdt den

244 Begravelser i Gangen mellem Choret og Kirken.

foromtalte. Fra den er en Abning eller Gang til en muret Begravelse under Balustraden foran Choret, der imod Osten grændser til Biskop Lodbjergs Begravelse. 1784 bleve fra Kirkens store Begravelse under Choret 15 Liigkister henfattede i denne Begravelse.

I den brede Gang lige under Nedgangen fra Choret er Cancelliraad Mogens Mules Begravelse, som 1791 blev belagt med Steenoverlæggere. Med denne Mule, som var en Søn af den forhen omtalte Asfessor Erik Mule, uddøde Slægtens mandlige Linie 1759.

Ved Siden af denne er endelig en Begravelse i Gangen, imellem Choret og de lange Fruentimmerstole, som er $3\frac{1}{4}$ Al. lang, $3\frac{1}{2}$ Al. bred og forsynet med Kuglehvælving. I denne Grav nedfattes 1707, ifølge Etr. Vedel Simonsens Optegnelser, de jordiske Levninger af Mag. Jens Pedersen, Sognepræst til Dalum og Sanderum, født i Kolding 1639, gift med Maren Larsen, født paa Vestergaard i Jylland; hun døde samme Aar, 80 Aar gammel, og blev ligeledes begravet her. Deres Liigsteen blev omhugget 1753. Fra denne Begravelse gaaer ligeledes en Gang til en stor Begravelse under Balustraden foran Choret, som imod Osten støder til Cornelius Hamsforts og Professor Lujas Begravelser; den er $5\frac{1}{2}$ Al. lang, 6 Al. bred og blev 1792 forsynet med nye Egebjælker. Ved Kirkens Reparation 1753 bleve fra den aabne Begravelse under Choret 31 store og smaae Liigkister henflyttede i denne Begravelse.

Syvende Afdeling.

Begravelsescapellet i den østlige Ende af Kirkens nordlige Sidegang.

Forste Assnit.

Ebbe Munks med Fleres Begravelse.

1.

Fra Kirkens midterste, brede Gang begive vi os nu hen til dens nordlige Sidegang, i hvis østlige Ende findes Ebbe Munks Begravelse, som ved en Balustrade med Søiler af Træ — eet af Kirkens faa Levninger fra Fortiden, som er bleven staaet under Reparationen 1753 — er adskilt fra Gangen. Over Indgangen sees Munks og Høgs Baabener udstaaende i Træ, hiint: en sort Bjørnelab i Solsfældt og paa Hjelmene to Besjelhorn, hverkviis deelte af Soly og sort, dette: fra venstre Hjørne, staaende af Soly og rødt og paa Hjelmene syv røde Palisader, hvoraf opstaae tretten hverkviis røde og hvide Faner. Paa Balustraden læses over Indgangen:

„Saffuer Erlig og Velbyrdig Mand salig Ebbe Munk til Fjellebro,

og hans kiere Hustru Erlig og Velbyrdig Fru Siebhel Høg her indenfor dieres Begravfuelle oc Huillested.“

Paa høire Side heraf staaer:

„De Ketuise bliffuer borttagen fra Nlyd og de som haffue vandret retteligen komme til Ro oc huile i deres Herberg.“

Paa venstre Side staaer:

„De Retfærdiges Siæle ere i Guds hand oc der skal ingen Pine vere ved dem.“

I Begravelsen er paa Kirkens nordlige Muur anbragt et Monument af Steen over Ebbe Munk*) og Hustru Siebhel Høg. Paa den øverste lille ovale Table deraf læses:

„Jeg er Opstandelsen oc Lifuet, hvo som throer paa mig om hand end deer, hand skal dog have Lifve.“

Over den øverste firkantede Table, der forestiller den yderste Dag, staaer:

„Staae op I Dede og kommer for Dom.“

Over den midterste store Table, hvorpaa intet er skrevet, og ved hvis Sider sees tvende Figurer (Sculpturarbejde) knæende og med sammenlagte Hænder, som forestille Ebbe Munk (harnissklædt) og Hustru Siebhel Høg, læses:

„Ver tro indtil Tøden, oc jeg vil giffue dig Lifvens Krone.“

Redenfor staaer:

„Her ligger begraffven erlig oc velbyrdige Mand salig Ebbe Munk

*) Med denne Ebbe Munk til Hjeltebro, Lehnsmænd paa Antvorskov, uddøde denne Familie 1622.

til Fjellebro, som var Ebbe Munk og Fru Kirstine Wiifferts Sen. Han var fød paa Fjellebro Anno 1551 d. 9 Aug. oc kalbede Gud hannem herfra sammesteds 1622 d. 8 Juli. Gud forlene hannem med alle tro Christne en arefuld Opstandelse. Hans efterladte Husfrue ærlig oc velbyrdig Fru Sigel Høeg til Steensgaard, som var ærlig oc velbyrdig Stygge Høeg til Wang oc Frue Anne Westand, deris Datter. Hun haver her ladet gjøre deres Graf og Hvilested, henseføed ubi Herren Anno — — —.

Allerneiderst læses:

„Salig erre de Dede i Herren thi de huile af deres Arbeide oc deris Gierninger følge dem efter.“

2.

I denne Begravelse stode forhen 6 Liigkister, hvoraf de to uden Opfskrift; men da Knud den Helliges og hans Broder Benedict's Levninger i Aaret 1834 flyttedes herhen, bleve de satte ned i den nedenunder værende aabne Begravelse, som forhen har tilhørt Familien Pödebusch, og hvori i Forveien fandtes 4 Liigkister uden Opfskrift. Af de sidst nedflyttede Kister ere nu ifkun to forsynede med Indskrifter; paa den første staaer:

„Her under hviler erlig oc velbyrdige Frue, Fru, s. hos Gud, Kirstine Rosencrandtz, velbaarne Ebbe Rosencrandtzs til Brangstrup, fød udi Skaane paa sin Fædrengaard Trup Aar 1625 d. 18 Dec. Er udi Herren hensefuet paa Brangstrup d. 19 Septemb. 1678. Gud giffue hinde med alle troe Christne en arefuld Opstandelse paa den yderste Dommehag.“

Paa den anden læses:

„Hier ruhet der weylant wolseelige Herr Drifter Hans Hinrich Bibou. Seines Alters 67 Jahr. Der liebe Gott gebe ihn ein

felige Rube und fröliche Auferstehung um Jesu Willen. Amen. Ottense
d. 7 Martii No. 1720.“

Endnu skulle forhen to af de herbærende Rister have været forspnede med Indskrifter, men som nu dog ere forsvundne; men af Pont. Atlas seer man, at een af dem gjemmer Støvet af Ebbe Rosenkrantz til Brangstrup, født paa Hammerøhuus Slot paa Bornholm af Holger Rosenkrantz til Blimminge og Fru Lene Gyldenstjerne, og død paa Brangstrup d. 3 April 1683. I en anden hviler Jørgen Rosenkrantz til Bindinge, Oberst ved Infanteriet, en Søn af Gunde Rosenkrantz, Rigsraad og Hovedsmand paa Calløe Slot og Pernille Rosenkrantz. Han var født i Odense 1634 d. 30 Juni, saaret d. 26 Aug. 1657, i Kampen ved Frederiksbøde, af en Kugle paa 12 Pd., og derefter død i Middelfart d. 2 Sept. s. A.

Andet Affnit.

Kong Knud den Hellige og hans Reliquier.

I.

Kong Knuds Levnet og Martyrød.

Dvad der nu især hendirager Bestuerens Opmærksomhed til denne Begravelse, er, at den gjemmer Kirkens ældste Mærkværdighed, nemlig Kong Knud den Helliges Reliquier.

Førend vi imidlertid gaae over til at tale om disse mærkelige Levningers Historie og nuværende Tilstand, ansee vi det passende korteligen at minde om Kong Knuds Levnet og Martyrød.

Knud den Fjerde, den folkekjære Konge Svend Estridsens næstældste Søn, var af Faberen med en Deel af Folkets Samtykke bestemt til hans Eftermand, men maatte desuagtet vige for sin ældre Broder Harald, der havde mange af Landets Mægtige paa sin Side, og for hvem tillige gammel Skik ved Kongevalget talte. Imidlertid regjerede Harald Hein iffun i saa Nar, og efter hans Død (1080 d. 17 Apr.) besteg nu Knud uden Modsigelse Thronen. Allerede som Prinds havde han gjort sig fortjent af Landets Forsvar ved sine idelige Sotog mod de vendiske og andre hedenske Sørsvere, og satte som Konge Søværnet i en saadan Stand, at Fribytterne i lang Tid ikke vovede at anfælde de danske Kyster. Fyrig, heftig og krigerisk af Charakter, fremtraadte Knud som Landets Regent i en meget kritisk Tid, da Christendommen vel havde seiret, efter mere end to Aarhundrebers Kamp, over Hedenskabet, men endnu langt fra været istand til at omdanne Oldtidens hedenske Sæder og Indretninger saaledes, som den nye Tinges Orden krævede det. Som den nye Tids Forkæmper optraadte Kong Knud; med jo større Samvittighedsfuldhed og Alvor han gjorde det, desto snarere maatte han komme i Strid med mange af sine Undergivne, især de Store og Mægtige, der ikke vilde give slip paa den gamle Vilkaarlighed, for at underkaste sig faste Loves Herredomme. Han vilde bringe Folket til at indsee, at Voldsgjær-

ninger, Trældom og Sørøveri efter Christendommens Grund-
 sætninger vare ulovlige og strafværdige, et Maal, som kun
 var opnaaeligt ved at grunde den aandelige Magt, som paa
 hiin Tid ene kunde hvile i den katholske Geistligheds Haand.
 Medens derfor Kong Knud maaskee med vel hastige Skridt
 søgte at nærme sig dette Maal, ved at indskrænke Almuens
 gamle Friheder og bringe Hovdingernes Uregjerlighed og Lei-
 lesløshed indenfor Iobbunden Ordens Grændser, arbejdede
 han med stor Zoer paa at bestyrke Christendommen og at
 fremme Geistlighedens Indflydelse. For at sætte en ny
 Magt imod de Fornemmes tiltagende Selvraadighed, der hid-
 til var bleven fremkaldt eller bestyrket ved Lemfældighed og
 Estergivenhed, gav han Biskopperne Plads blandt Landets
 ypperste Mænd, og havde overhovedet Geistligheden ved
 mange Forrettigheder til en overordnet Stilling. Endelig
 opfordrede han ogsaa Folket til at give den Tiende, hvoraf
 en Trediedeel skulde tilfalde Bissen, en Trediedeel Præsten,
 og Resten anvendes til Kirken og Gudstjenestens Fornoden-
 denheder; men dette Forsøg strandede paa Folkets Uvillie mod
 Paabud af nye og ubante Byrder. Misforstaaelsen imellem
 Kongen og Folket kom endelig til Udbrud, da han paalagde
 det svære Bøder, fordi det havde svigtet ham ved Udrustnin-
 gen af et Tog til Engelland, hvori dog enkelte af Kongens
 Fjender havde den største Deel, og da disse Bøder ei alene
 bleve inddrevne med den største Strengthed, men — som Nogle
 fortælle — ublue og vindesyge Skattekrævere endog forøgede
 det Tunge i de paalagte Bøder ved Forurettelser baade
 imod Fattige og Formuende: saa brød Hadet ud til et vildt

Oprør. Jyderne reiste sig mod Kongen, og denne maatte søge sin Redning i Flugten, først til Slesvig og derefter til Fyen. Kongens Dpraab om at gribe til Vaaben fulgtes af Faa eller Ingen, hvorimod den oprørske Bondehær bestandig voxede i Antal og fik derved Mod til ogsaa at forfølge ham til Fyen. Knuds gamle Fjender, hans egen Farbroder Asbjørn Jarl, og Eivind Bispra, som i Særdeleshed opbidjede Mængden, havde nu ogsaa forenet sig med Oprørerne. Asbjørn Jarls Forslag, at ville drage forud over til Fyen, for at udforske Kongens Sindelag og Stilling, blev antaget, og Eivind Bispra førte imidlertid Hæren over det lille Belt. Saasnart Asbjørn kom til Odense, hvor Kongen opholdt sig tilligemed sine Brødre Erik og Benedict og flere troe Mænd, gav han sig Skin af at komme som Fredsmægler. Kongens Broder Erik, som var Jarl i Sjælland, raadede ham at søge Tilflugt der, hvorimod Benedict meente, at han burde holde Stand i Odense og strax lade Asbjørn gribe og fængsle som en Forræder. Imidlertid lod Kongen sig dog beduare af Dennes listige Tale og sendte ham tilbage til Oprørerne med Fredsforslag. Asbjørn bragte nu Kongens Budskab til Bondehæren paa en saadan Maade, at denne besluttede strax at opsjøge og myrde ham. Forgjæves ventede Kong Knud paa Asbjørns Tilbagekomst, og da han endelig mærkede Tingenes sande Sammenhæng og atter blev opmuntret af sin Broder Erik til at undsly til Sjælland, besluttede han høimodigen, hellere ene at falde som Offer, end at udsætte sine troe Mænd for Oprørernes hævnjerrige Naseri, og selv Benedict's heltemodige Erklæring i sit og de

Ovriges Navn : at den Skam aldrig skulde overgaae dem, at de vilde frelse deres Liv, om de end kunde, dersom han maatte falde, formaade ikke at bringe ham fra sit Forsæt. Da Oprørerne imidlertid begyndte at storme Byen og Kongsgaarden, begav Kongen sig til St. Albani Kirke, for at høre Messen, og, i Forudsættelsen af sin nærførestaaende Død, paa dette hellige Sted at anvende sine sidste Timer til Andagt og gudelige Betragtninger. Under Messen knælede Kongen foran Alteret, modtog derpaa Sacramentet og viste, ved at tilgive sine Fjender, hvor langt han var forud for sin Tidsalder. Sin Skarlagens Kjortel forærede han Præsten, idet han begjærede, at denne vilde holde Sjælemesser for alle dem, baade Venner og Fjender, som maatte falde i denne Strid. Endelig berigede Kongen ogsaa Kirken med store Gaver i Guld og Sølv, og forærede sit kostbare Belte som Mindegave til en af sine trofaste Mænd ved Navn Svend, Thorgunnas Søn. Iført en Silketrøie med en Skarlagens Rappe over, satte Kongen sig derpaa ned paa Altertrinnet og sang af Davids Psalmer.

Da Oprørerne havde faaet Kundskab om, at Kong Knud befandt sig i St. Albani Kirke, stormede de med Raab og Strig løs paa samme; men en heltetodig Skare af Kongens trofaste Mænd, anført af den ikke mindre ved Tapperhed end ved legemlig Skjønhed udmærkede Prinds Benedict, holdt Indgangen besat. Ved hans Side fægtede hans Broder Erik, og uagtet Forsvarernes Antal kun var ringe imod Angribernes, formaade disse dog længe ikke at udrette Noget mod hine krigsvante Tappre, der havde besluttet at gaae i

Døden for deres Konge. I Begyndelsen syntes det vel, at Bønderne toge i Betænkning at angribe et saa helligt Sted; men Eivind Vifra æggede dem og gjorde selv det første Hug paa Kirkedøren.

Beretningerne om hvad der derefter tildrog sig i Kirken ere forffjellige. Ifølge Wlnoth blev Eivind Vifra (eller som han der kaldes Pipru) dødeligt saaret i Kirkens Indgang, hvor ogsaa hans Banemand fandt sin Død. Imedens Benedict og hans Medkæmpere saa tappert forsvarede Kirkens Indgang, at Oprørerne ikke formaade her at trænge ind, forsøgte Andre at tænde Kirken, der var bygget af Træ, i Brand, hvilket dog mislykkedes, da en stærk Regn slukkede Ilden. Skaren vendte sig derfor til Kirkens østlige Side og begyndte her med stor Hefstighed at kaste Steen og Spyd ind igjennem Vinduerne; derved blev det umuligt for den lille Helteslok at dække Kongens Person. I Choret kom Alt i Forvirring, de paa Alteret staaende Skrin, hvori, som forhen meldt, St. Albani og St. Osvalds Levninger hvilede, og det imellem samme opreiste Kors, nedkastedes; endelig blev Kongen dødelig saaret i Siden af et igjennem Vinduet indkastet Spyd, og opgav kort derpaa, efterat have favnet og kysset sin Broder Benedict, der da blødte af mange Saar, og paa kaldt Frelserens Navn, sin Aand, medens man fra Vinduerne skjød Pile og Spyd imod ham. I det han segnede ned ved Alteret, udbredte han Armene, hvorved han kom til at doe i en Stilling, der havde nogen Lighed med Frelserens paa Korset: en Omstændighed, der naturligtviis stærk fremhæves i Munkeberetningerne om hans Martyrdød.

I *Rnytlinga Saga* fortælles derimod Begivenhederne ved Kong Knuds Død ganske anderledes. Her hedder det nemlig, at da Benedict havde trukket sig tilbage til Choret og der indtraf en Pause i Striden, kom Eivind Bifra frem af Mængden og forlangte at tale med Kongen, under Paaskud af, at han var sendt af Oprørerne med Fredsforslag. Lvertimod Benedict's Raad lod Kongen Eivind komme til sig, som derpaa gjennemborede Knud med et Sværd, han havde skjult under sin Silkekappe. Kongen faldt om og døde paa Stedet, imedens Eivind sprang op paa Alteret for at frelse sig ud igjennem et Vindue; men Kongens Mænd styrte til og Palm ar huggede Forræderen saaledes over Ryggen, at den øvre Deel af Kroppen faldt ud af Vinduet, og den nedre Deel ind i Kirken.

Efter Kongens Død undkom dog nogle af den lille Helteskof, hvoriblandt Eric Jarl; Benedict derimod, som ei onskede at overleve den faldne Broder, greb atter Sværdet og bandede sig Bei igjennem Kirken, men blev dog endelig udenfor samme overmandet af Mængden. Imidlertid ere ogsaa Beretningerne med Hensyn til Benedicts Fald forskjellige. Saaledes fortæller *WInoth*, at han undkom til et Huus i Nærheden af Kirken, hvor han dog siden blev funden og paa en barbarisk Maade ombragt af Oprørerne.

Foruden Prinds Benedict fandt endnu 17 andre Stridsmænd Heltedøden ved dette sørgelige Optrin i St. Albani Kirke i Odense d. 10 Juli 1086. De Geistlige nedgrove nu sigene af begge de kongelige Brødre i Choret, og deres troe

Mænd i bemeldte Kirkes Waabenhuus, hvor de hvilede under Kong Oluf Hungers Regjering indtil Aaret 1095.

Ogsaa St. Albani Kirke led ved denne Feilighed meget, og foromtalte tvende Skrinn, hvori St. Albani og St. Osvalds Reliquier gjemtes, bleve ødelagte, og Benene adspredte og sondertraadte, og man har siden den Tid intet videre hørt om dem i Odense; thi det Usandsynlige i Bircherøds Mening, at disse og ikke Prinds Benedicts Levninger, skulde ligge i den Kiste, der senere fandtes tilligemed Kong Knuds, har allerede den berømte Langebek viist. For os kunne St. Albans Levninger ogsaa kun for saavidt have nogen Interesse, som de have givet Anledning til, at den skønne St. Knuds Kirke grundlagdes.

III.

Kong Knuds Canonisation og Skrinlæggelse.

Efter Kong Knuds Mord kom Enkedronning A bele til Odense, for at optage sin Mand's Liig og føre det med sig til et Kloster i Gent; men da der — saa hed det i den Tid — om Natten saaes et skinnende Lys over Kongens Grav i St. Albani Kirke, opgav hun sit Forsæt. Imidlertid udbredte sig efterhaanden Nygter om vidunderlige Begivenheder, som efter Præsternes Fortællinger havde tilbraget sig ved Kongens Grav; og da tillige kort efter Danmark blev hjem søgt af Regn, Hunger og Pest, der skaffede den myrdede Konges Broder Oluf, som var en af Ophavsmændene til Oprøret og nu var bleven Konge, det sørgelige Tilnavn af

„Hunger,“ og naturligheds af Geistligheden blev udlagt som en Gudsstraf for det begangne Mord, saa besluttede man at optage Kongens Been og føre dem hen til den nye, af ham selv grundlagte, af Muur opførte Steenkirke, som da endnu ikke var bleven ganske færdig. Ved saaledes at vise den myrbede Konge den en Martyr og Helgen tilkommende Ære, vidste Geistligheden at drage Fordeel for sig og den katolske Kirke af en Begivenhed, der truede med at tilintetgjøre den hierarchiske Magt og Indflydelse.

I Mai 1095 bleve Kong Knuds og Benedict's jordiske Levninger i høitidelig Procession henførte til den nye Kirke og nedsatte i en muret Grav, i et lille Capel paa sammes sydlige Side. Da mange Syge bleve helbredede ved Knuds Grav og hans Hellighed blev navnkundig over hele Danmark, saa gav saabel denne som andre politiske Grunde Anledning til, at Erik Tiegod, den fjerde af Svend Estridsens Sønner, der efter Oluf Hungers Død (18 Aug. 1095) var bleven Konge, hos Pave Urban den Anden anholdt om, at denne vilde canonisere Knud eller optage ham blandt den katolske Kirkes anerkjendte Helgene og Martyrer, hvilket ogsaa blev bevilliget. Imidlertid døde denne Pave og Striklæggelsen maatte opsættes; men den nye Pave, Paschalis den Anden, stadfæstede Kong Knuds Canonisation, saa at denne nu blev Danmarks Protomartyr eller første nationale Helgen, der over hele Norden, ja ogsaa i det øvrige romerske katolske Europa, stod i stor Anseelse gjennem hele Middelalderen. Den nye Helgens Levninger bleve da optagne af den ovenfor omtalte Grav, hvori de havde hvilet siden 1095, og hans

Translatio eller høitidelige Skrinlæggelse og Hensættelse paa Hoialteret i St. Knuds Kirke foretoges under Biskop Hubalbs Bestyrelse d. 19 April 1101. Til denne Høitidelighed, der kan betragtes som Kong Knuds Seiersfest, indfandt sig, ifølge Kongens Befaling, alle Landets Biskopper i Odense og desforuden en stor Mængde baade Geistlige og Verdslige. Den kongelige Martyrs Levninger bleve først under Lovsange baarne omkring og derefter ind i den nye Kirke. Til Bestyrelse for de udbredte Nygter om Kong Knuds Hellighed bleve Benene nu underkastede den da brugelige Ildprøve; idet der fire Gange blev lagt Ild paa dem, hvilken efter de samtidige Skribenters Beretninger strax udsluffedes uden at beskadige dem: en Beretning, der i een Henseende bekræftes, men i en anden gjendrivs ved de Brudstykker af forkullede Menneskebeen, man i senere Tider har fundet blandt Reliquierne, og som endnu ere tilstede. Derefter nedlagdes Benene i et kostbart Skrin, som sattes op paa Alteret, hvor det formodentlig har henstaaet som Gjenstand for Andægtiges Arefrygt og Tilbedelse gennem hele den katolske Tid; ogsaa Prinds Benedicts Been bleve ved denne Leilighed optagne og viist tilbørlig Vere. Det for sin Tid vistnok meget prægtige Helligskrin var prydet med „glimrende guult Metal, himmelblaae og gule Edelstene samt forinden med Toi af Silke og Bomuld, hvilke Prydselser, i det Mindste tildeels vare hidsendte af Kong Knuds Dronning Ubele af Flandern, der nu var gift med Hertug Roger af Apulien og Kalabrien. Paa Risten stod følgende Indskrift:

Jam coelo tutus summo cum rege Canutus,

(17)

Martyr in aurata Rex atque reconditur arca,
 Qui pro justitiæ factis occisus inique,
 Ut Christum vita, sic morte fatetur in ipsa:
 Traditus a proprio, sicut Deus ipse, ministro;
 Atque petens polum telorum pertulit ictum,
 Lancea nec ne latus ut Christi perforat ejus,
 Ejus et ante sacram sanguis sacer effluit aram
 Spiritibusque sacris moriens sociatur in astris.*)

III.

Reliquiernes senere Historie.

Helgenstrinet og Reliquierne omtales nu ikke mere for nogen Tid efter Reformationens Indførelse; da fandt man det den 22 Januar 1582 i et Capel paa Kirkens sydlige Side, nedfat i Alteret. Det var da heelt og uskadt, med alle sine Prydelser og med den nys anførte Indskrift. Man fandt tillige i selve Kisten en Kobbertable med en kort Fortælling om Kongens og hans Stridsmænds Død. Ved denne

*) „Knud, Konge og Martyr, nu tryk i Himlen hos den højeste Konge, gjemmes her i den gyldne Kiste. Uretfærdig dræbt for Retfærdigheds Gjerninger, bekjender han Christus, som ved sit Liv, saa i sin Død. Som Gud selv forraadt af sin egen Tjener og tragtede efter Himlen taalte han Slik og Slag af Daaben; en Landse gjennem-borede hans Side, ligesom Christi; hans hellige Blod udflyder foran det hellige Alter, og deende forenes han med de hellige Aander i Himlen.“

Læser man i 6te Vers: *petens potum*, maa det oversættes: „bedende om en Drif,“ hvori maaskee er at søge endnu et Træk af den Lighed imellem Christi og Kong Knuds Passion, der er Grundtanken i Indskriften.

Undersøgelse var Kantseren Niels Raas selv tilstede og lod Kisten indmure i Kirkens østlige Gavlmuur, bag Alteret. Da Biskop Ringo senere erholdt kongelig Tilladelse til, i Anledning af en Reparation i Kirken, at lade Reliquierne undersøge, bleve Kisterne udtagne af det ved Sagnet betegnede Sted i Muren, den 21 Sept. 1696, under den berømte Professor Thomas Bircherods Anviisning. Man fandt da de samme to Kister ganske i samme Stilling, som de atter kom for Lyset ved den i vore Dage foretagne Undersøgelse. Begge Kisterne, berøvede deres Prydelser og uden Laag, med alle Benene liggende i en uordentlig Hob i den nederste Ende, bleve da efter Undersøgelsen samme Dag atter indmurede paa samme Sted. Naar, og af hvem, Kisterne ere plyndrede, er ubekjendt. Det maa være skeet engang imellem Aarene 1582 og 1696. Siden Bircherods Undersøgelse stode Kisterne urørte indtil den 24 Januar 1833, da den daværende Kirkebørge lod bryde Gul paa det af et almindeligt Sagn betegnede Sted i Muren, hvorved da fandtes de to af Bircherod beskrevne Kister. De bleve udtagne af Nischen i Muren og hensatte i det vakkendorffske Capel, hvor Stiftsøvrigheden 2 Dage efter lod foretage en Synsforretning over dem og de forefundne Been specificere af Stiftsphysicus. En ny omhyggelig Undersøgelse lod H. M. vor nuværende Konge, da Gouverneur i Fyen, foranstalte d. 24 Juni 1833, hvorpaa Kisterne i Aaret 1834 bleve hensatte i Ebbe Munks ovenfor beskrevne Begravelse. *) Her seer man indenfor et sort-

*) Ved Siden af Alteret er det Sted i Muren, hvor Kisterne ere fundne

malet Trægitter de to Rister anbragte paa en Forhøining. Helgenstrinet, der, som bemærket, nu mangler alle Prydselser, er en firkantet Egekiste omtrent $2\frac{1}{4}$ Alen lang og $\frac{3}{4}$ Al. bred. Den øverste Deel gaaer straa indad fra alle Sider, saa at hele Strinet ligner et Huus — en Form, der hyppigt forekommer ved Middeldalberens Helgenstriin. Paa Forsiden sees Spor af en rund Metalplade, og det er kjendeligt, at det øvrige Metalbeslag paa denne Side, som nu er forsvundet, har ved begge Sider af denne Plade været ved Buer inddeelt i 4 Nischer, der rimeligviis engang have indeholdt Figurer. Paa den runde Plade har sandsynligviis Indskriften været anbragt. Strinet hviler paa fire korte Fødder. Det indeholder en Deel Menneſtebeen, og havde ved den sidste Undersøgelse et temmelig stort af Linned og Uld vævet Tæppe, rødt i Bunden med grønne Forziringer, hvis meest fremtrædende Moment var en flere Gange gjentagen Ornefigur med en Perle i Næbet; desuden et changeantfarvet Silketoi og en lang smal Yude i et Bomuldstois Overtræk med lyseblaae Fuglefigurer paa gul Bund. Disse Stykker, der sandsynligviis henhørte til Dronning Adeles Gaver i Anledning af Striinlæggelsen, synes ikke at kunne opbevares paa noget mere passende Sted, end der, hvor de øvrige Levninger af Danmarks mærkeligste Helligdom i Middeldalderen gjemmes; imidlertid ere de ved den sidste Undersøgelse borttagne fra Risten tilligemed en Deel af Metalbeslagets saa Fragmenter, navnlig

1696 og 1833, nu betegnet med en lille firkantet Steen, hvorpaa Begstavet K er anbragt.

Indfatningerne til de Edelstene, der engang prydede den. De forbares nu i det kongelige Muscum for Oldsager. Helgenstrinet er siden tilluftet med et faststruet Glaslaag, der beskyttes ved en Fletning af Staaltraad; det bedækkes af et sort Klæbestæppe betegnet med et K med Krone over.

Den anden Kiste, en omtrent 2 Al. 10 Tom. lang, $\frac{3}{4}$ Al. bred og $\frac{1}{2}$ Al. høi Firkant af Eeg, har intet Straat Tag som Kong Knuds Helgenstriin. Forsiden er ved 14 i selve Manken udstaarne, halvbophoiede snoede Colonner inddeelt i 13 med Cirkelbuer dækkede Nischer, hvori Metalfigurer have været anbragte. Den Midterste af disse har efter de endnu synlige Spor formodentlig forestillet Christus med en Glorie om Hovedet; altsaa have de øvrige 12 Figurer upaatvibelig været Apostlenes. Ogsaa begge Kistens Endestykker have havt udstaarne Buer og Nischer. Af Bagsidens Beslag ere ikkun svage Spor tilbage, som Intet lære om dets Bestaffenhed. Kisten er nu tilluftet med et sladt Laag, hvori er anbragt en lille Glasrude, og bedækket med et sort Klæde.

I denne Kiste, der ingen Indskrift har, ere, foruden en Pude og et linnet Klæde, endeel Menneskebeen, der have tilhørt 2 Mænd, men hvoraf de, der ikke høre til Hovedmanden i Kisten, aldeles passe til de i Helgenstrinet forefundne i Størrelse, som høre til venstre v. s. v., saa at det neppe kan omtvibes, at de henhøre til Benene i hiin Kiste og ere ved Skjodesløshed komne over i den anden. Hvem Hovedmandens Been i denne Kiste have tilhørt, og hvorfra Kisten selv skrives sig, er ikke afgjort. Den blev, som sagt, funden med St. Knuds Striin ved Murens Abning 1696, men uden at

man dengang vidste, eller senere har opdaget noget Spor til, dens Oprindelse og Historie. Den lærde Bircherod formodede da, at det var St. Albani og St. Oswaldi Helgenfriin, hvorimod dog senere Forskere, som Langebeck og Dr. Valudan-Müller i sin Afhandling om disse Reliquier, i nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, hvoraf denne Beskrivelse tildeels er tagen, have reist betydelige Tvivl, og søgt at gjøre det sandsynligt, at den gjemmer Levningerne af Kong Knuds Broder Benedict, der omkom i Kampen med Oprørerne, og om hvem det, som ovenfor anført, berettes, at hans Levninger bleve optagne, og med megen Ære bisatte tilligemed Kongens. Denne Ubished er ogsaa udtalt i Indskriften paa den Marmortable, der er anbragt paa Kirkens østlige Muur, over Risterne, som lyder saaledes:

„Regis sancti Canuti
fratrisque Benedicti
vel, ut alii malunt,
Sancti Albani Scrinia
muro templi ad orientem
juxta altare antehac
recondita.*)

Da disse Friin i Aaret 1834 bleve henflyttede i denne Begravelse, blev ogsaa heri et af H. M. Kongen, Stiftets

*) St. Knud Konges og hans Broder Benedict's eller, som Andre antage, St. Albani Friin, forhen indsatte i Kirkens østlige Muur, ved Siden af Alteret.

daværende høie Gouverneur, skænket Maleri af Poulsen ophængt paa Kirkens nordlige Muur, som skal forestille Kong Knud den Helliges Drab i St. Albani Kirke; men Kunstneren vilde vist bedre have løst sin Opgave, dersom han havde udført dette Arbeide efter en af de historiske Beretninger, man har om dette Mord.

Ottende Afdeling.

De aabne Begravelseskjeldere under Choret.

Forste Afsnit.

Den store østlige Kjelder.

1.

Da vi nu, i det vi forlade Ebbe Munks Begravelse, befinde os lige for Nedgangen til den store aabne Kjelder under Choret og Alteret, hvor mange mærkelige Personers jordiske Levninger hvile, saa ville vi, førend vi see os videre om i Kirken, stige ned og aflægge et Besøg i de Dødes Bø-
liger. Vende vi os, efter at være komne ned i Kjelderens, til Venstre, komme vi ind i Kirkens store Begravelse, som strækker sig langs med den østlige Muur og har Vinduer ud til Kirkehaven. Imod Norden støder den til Hødebusches og imod Sønden til den glorupste Begravelse, er 6 Al. 1 Dv. lang (Længden regnes overalt ved Begravelserne fra Østen til Vesten) og 16 Al. 3 Dv. bred. Før Kirkens store Repa-
ration 1753 var denne Kjelder ganske opfyldt med tildeels

meget forfaldne Liigkister, af hvilke, som ovenfor (Side 244) anført, ser og fyrgetyve dengang henførtes til de lukkede Skjeldere under Choret's Balustrade. Det maa beklages, at der saavel ved denne Leilighed, som da i Maren 1796, 97, 98 og 99 saamange af Kirkens aabne Begravelser bleve fyldte med Jord, ingen Afskrift toges af de paa Risterne forefundne Indskrifter.

For nærværende Tid findes i denne Begravelse 26 store og smaa Liigkister, hvoraf nogle ere forsynede med Indskrifter, som vi nu ville anføre.

2.

„Herudi hviler Belæble og Velbyrdige Carl M u s s e n, Med. Doct. Kongl. Maj. Cancellie-Raad, Land-Physic- og Provincial-Medicus ubi Fyen og Langeland, som er fød ubi Ungarn d. 4 Sept. 1690, død i Odense 1753 d. 17 Novbr., en Fader af 6 Sønner og 3 Døttre. Emanuel — Gud med os — var Ham stedsfæder i Munde, fæd ham og ibeligen i Pennen. Gud var med Ham ved Ledfagning af et fremmed Land ind i dette. Gud var med Ham her i Landet ved Held og Lykke i hans Forretning, ved Ære og Indest af de Fornemste, ved Betsignelse og Gavn af de timelige gode Ting. Gud var med ham i Døden, da han ved en fød og sagte Død indhentede Ham til sig i sin Himmel.“

3.

„Her hviler Legemet af den hos Gud salige Christian Orbeck, født 18 Mai 1707. Blev residerende Capellan her til St. Knuds Kirke 1751. Kom i Ægteskab med Gjertrud K. Dreyer d. 27 Sept. 1752. Efterlob hende med 2 Sønner, da han døde 14 Juli 1767. Rom. 8 Kap. 13 B. den nærværende Tids Lidelser ere ifte den Herlighed værd, som skal aabenbares for os.“

4.

„En Selvtankers Flugt til Evigheden er ubetydeligt Tab for Jorden, en ubefrivelig Fordeel for Sialen i Udbelighedens Land, indprentes med fergelige Træk til en Erindring, et varigt Vreminde for den i Live! Heiærværdige og Heilærde Hr. Nicolai Rannestad, Doctor og Lector Theol., Professor Lingvæ hebrææ ved Gymnasio, Residerende Capellan ved St. Knuds Kirke i Odense, som traadte op paa denne Verdens Skueplads d. 13 Oct. 1730 i Nordens Provstie i Trondhjems Stift af en drabelig Herkomst ved Faderen Hr. Lauritz Rannestad, Oberstlieutenant, og Moderen Fru Elisabeth Engelhardt. Efter nogle almindelige Trin paa Livets Bane reiste han udenlands paa hans Farbroders sal. Biskop Rannestads Befostning, hjemhentede grundige Indsigter, blev Provst ved Communitetet, Sognepræst for Perlusdholm, forsøbede et eensomt Livs Ubehageligheder ved Egtefæll med hans forladte dybtfergende Frue Mette Elisabeth Delgast, Moder til 9 faderløse Børn, standfede i sit ærefulde Lob for at blinke som et Stjernefald, men quæge som en Sol ved godbædig Indflydelse til stadig Nytte for sin Virkefreds, for Gymnasiet som en grundig Professor, for Kirken som en flinttænkende Lærer, for sin Familie som en em, selende Fader, halede pludselig til Formørkelse for alt dette d. 14 Apr. 1782. Kun vor Sjæl kan oine hans Flugt; vort Liv efterligne hans Dyd, vor Død stænke os hans Lob med Jesu Forløste i en salig Udbelighed.“

5.

„Herneben hviler Heiædle og Velbaarne Frue Magdalena Margretha Mylius. Hun saae Jordens Lys i Kjøbenhavn d. 17de Marti (Mars-tallet mangler). Faderen Hr. Claus Holman, levede i Egteforening med Hr. Peter Benzon Mylius, Kongl. Maj. virkelige Justits-Raad, Udsæer for Heieste-Ret, Landdommer i Sjælland og Moen, der alt d. 18 Marti 1745 indgik til Hvile, ved ham velsignet med 7 Børn, deraf de 3 i Live, som med Vrefrygt og Kjærligheds Laarer bedugge den bedste Moders byrebare Muld, to Frosen Døtre, Sophia Hebevig og Charlotte Amalia Mylius, og en Søn, Hr. Johan Jacob Mylius, Kongl. Maj. Cancellie-Raad og Herreds-Foged, befom i hendes Enkeskæbe Stad i Harboes Enke-Fruc-

Kloster, forseglet ved Lidelser, især sidste Aars smertelige Leie, blev hun d. 2 Juni 1778 optagen af Lysenes Fader til Lysenes Bolig, styrket ved Tro og Haab for at sinne blandt Himmelske Lyd.

Begge ovenanførte Døttre og en Sønnedatter hvile ogsaa i denne Begravelse. Paa den ældste Datters Kiste læses:

„D. 29 Jan. 1800 henvandrede fra Verdens kummerlige Tid til Aandens Salighed Sophia Hedevig de M y l i u s, født den 6 Decbr. 1724. Hendes Forældre, som længe forud i Herren hensovede, vare Fr. Peter Benz on de M y l i u s, Kongl. Maj. virkelige Justitsraad, Afsesfor i Høiestret, samt Landdommer over Sjælland og Møen, og Magdalena Margretha Holman. Denne Salige, hvis jordiske Levninger herudi bevares og hvis Afsavn herudi Livet heilig beklages af Venner som af Slægt, der kjendte hendes Gudsfrygt og sjældne Dyder, hvoriblandt Trofasthed imod Alle, standhaftigt Mod i Lidelser, Tilfredshed med Forsynets Veie, efterlader sig ved saadan hast Vandring i Livet den efter Døden uvisnelige Laurbær-Krans, at have bedt den Reiserdiggens Død.“

Den anden Datters Kigkiste har følgende Indskrift:

„Herunder hviler Fruen Charlotte Amalia de M y l i u s, Guds-frygts og Dyds Exempel. Hendes forhen i Herren hensovede Forældre vare, Fr. Peter Benz on de M y l i u s, Justits-Raad, Afsesfor i Høieste-Ret samt Landdommer over Sjælland og Møen, og Magdalena Margaretha Holman, født d. 2 Marti 1726, død d. 8 Jan. 1800. Foruden dybt sorgende Slægt, de Fremmede og, der kjendte denne Saliges Værd, beklage hendes Tab som trofast Ven, hvis arefulde Minde i Esterlid kraftigere vedvare, end Marmorets Vidnedsbyrd.“

Indskriften paa Sønnedatterens Kiste lyder:

„Jordiske Levninger gemmer dette Hvilestæd af Himmelsens Indling, Sophia Magdalena M y l i u s, født i Odense den 17 Sept. 1777, hvis opløstrende albertidlige Død d. 12 Juni 1784 beklages af Faderen Cancellie-Raad Johan Jacob M y l i u s, Moderen Fru Ulrika Catharina M y l i u s, fød Rasch, og efterlevende 4 Bredre.“

6.

„Herunder gjemmes til æred Dystandelse den forkrænkkelige Deel af Belable og Belvise Fr. Folkmar Holm, som blev fød paa Aftoe under Fyens Stift d. 12 Novbr. 1709. Ved vindskibelig Brug af Liden med enstelig Velstand ferst som Raadmand og Apotheker i Fredericia, siden efter som Apotheker i Odense, indlob sig tvende Gange i Ægteskab. Forste Gang d. 5 Juni 1740 med Anna Magdalena Windlef. Anden Gang d. 10 Mai 1753 med Anna Dorothea Iversen, som han efter Forbud af 15 Dages Sygdom efterlob i sorgelig Enkeltand tilligemed 2 Sønner, der beklage en elstet Faders Vortgang ved Dødsfalbet d. 2 Jan. 1783, da han omflistede Lidens byrdefulde Uro med en evig Fred.“

7.

„Herunder hviler, forbum i Live, nu hos Gud salige Christophør Schou, hoifornemme Borger og forhen Vinhandler ubi Odense. Han var fød d. 12 Juli 1719 og døde d. 26 Aug. 1785 i sit Alders 66 Aar og 1 Maaned. Indtraadte i sit ferste Ægteskab med Jomfru Anna Petersen i Aaret 1749, i hvilket Ægteskab Gud velsignede dem med 4 Børn, 3 Sønner og 1 Datter, som alle ere hensovede ubi Herren. Anden Gang gift med Jomfru Anna Sybille Larsen ubi Aaret 1757, som efterlever og sorgelig beklager Skilsmidtsen af en dybig og god Mand.

Jorden skjuler diase Beene,
 Stølen er hos Gud i Ere,
 Som har sagt sig ham at tiene
 Udi Hellighed og Troe.“

8.

„Herudi er henlagt den i Livet velable og dyktziirede Madame Sophia Anna Hedevig Bartels, Fr. Tolder Andreas Henrich Jesenss Hustru, født Ao. 1698, levet sammen i Ægteskab 55 Aar og af 8 Børn efterladt en eneste Datter Maria Henriette Jesen, døde d. 11 Oct. Ao. 1787.“

9.

„Her hviler Ursula Christiane Linde, fød. d. 9 Juli 1721 af Faderen Arved Christian Linde og Moderen Ursula Barbara Evers, gift første Gang med Frederik Wobroff, ubi hvilket Ægteskab hun blev Moder til 3 Børn, hvoraf de toende tidligen indgik i Ewigheeden; anden Gang med Frederik Fabritius, der som den Første levede med hende i 32 Aar, død den 4 Juli 1789. Sendes eneste efterladte Datter, Ursula Elisabeth Wobroff tilligemed sin Mand Lorenz Ancher og deres 3 Børn begrave alle den kærligste Moders og Mormoders Tab, og ønske at kunne ære hendes Minde ved at efterligne hendes Exempel, thi Gudsfrøgt forenet med Værbigheb og Tæffelighed gjorde hende agtet og elsket baade af Høie og Lave.“

10.

„Her hviler Støvet af forðum Høiarble og Velbaarne Frue Bispinde Margrete Hedevig Bloch, fød Jebeus, allernaadigst octroyerede Arve-Pagterinde til Sophien-Koog ved Ditmarsken, fød i Meldorf i Syberditmarsken d. 29 Oct. 1740, Faderen, allernaadigst octroyeret Arve-Pagter til førnævnte Sophienkoog, samt Kongl. Cancellieassessor Hr. Niels Jebeus, død i Aaret 1753. Moderen Fru Charlotte Amalia Jebeus, fød Johansen, lever endnu i det 80de Aar. Gift den 12 Juli 1763 med Hr. Lønne Bloch, da Sognepræst for Kjøbstaden Middelfart og Annet Kauølund i Fyen, flyttede med ham

a. til Middelfart, hvor hun frydede ham i 12 Aar og fødte ham 4 Børn, 2 Sønner og 2 Døttre, hvoraf begge Sønner og den yngste Datter leve,

b. til Ribe, hvor han var bleven Biskop, og glædede ham i 11 Aar atter med 4 Børn, 2 Sønner og 2 Døttre, hvoraf begge Døttre og den yngste Sen leve, ligesom og udstyrede den ældste Datter til den Kongl. danske Resident og Consul i Lübeck Hr. v. Jesøen og saae af hende to siben bortdøde Dattersønner og en endnu levende Dattersdatter

e. til Odense, hvorhen han som Biskop var forflyttet, og var sammesteds hans Trost indtil Torøbagen i Vaaskeugen d. 12 Apr. 1792 Kl. 6½ Aften, da en sammenvillet Rosen-Slim og Gigtfeber efter

vor Guds naadige Velbehag rev hende bort af hans Arme. Hun var allevegne, hvor hun kom, almindeligen yndet og elsket af Heie og Lave, men hvad hun var for sit Huus! for hendes Mand! og for hendes Børn! vil seent feles og længe savnes.“

Paa hendes Mands Kiste staar :

„Her gjemmes Stevet af Dr. Theol. Lønne Bloch, fød d. 7 Jan. 1733, død 6 Sept. 1803. 1758 blev han Feldtpræst, 1763 Sognepræst i Middelfart; fra 1775 var han Biskop, først 11 Aar i Ribe, og siden 17 $\frac{1}{2}$ Aar i Fyen og Lolland, tvende Gange gift og Fader til 8 Børn, hvoraf han igjen havde 16 Børnebørn. *)

„Keen var hans Sjæl
 Og rebelig al hans Wandel,
 Grundig og selvtaukt hans Lærdom,
 Skarpsindig hans Gransken. ..
 Stærk var han i Modgang
 Uroffelig til Forsynet hans Tillid.
 Stræng mod sig selv,
 Men mild i sin Dom over Andre.
 Tro i sit Kalb,
 Utrættelig og punktilig, neiagtig,
 Blid i sin huuslige Kred, ..
 Larvelig, godbædig og adel!“

*) En Søn af ham er Professor S. N. J. Bloch, Rector i Roeskilde; Dettre: Professorinde Suhr i Bordingberg, Fru Berg paa Skjoldemose o. fl.

Andet Affnit.

De mindre Begravelseskjeldere.

1.

Træde vi tilbage i den forreste Kjelder, da see vi derfra Indgangen til tre Begravelser: Margrethe Skovgaard's, Stifts skriver Rasmus Andersens og Agent Johan Christoffer von Westens. Den Første af disse, bedækket med Buehvælving, er ligesom Redgangen, bekostet over Jomfru Margrethe Skovgaard til Sanderumgaard, hvis Epitaphium, som forhen meldt, er opsat i Choret paa Villen lige oven over Begravelsen. I gamle Dage læste man her paa en Steen: „Dette Begravelsessted har Kansler Christen Friis 1601 paa Kirken's Vegne forundt Jomfru Margr. Skovgaard“ Den gaaer ligeledes ind under Choret, er 4 Al. lang, 4 Al. 3 Tom. bred og ud til Gangen forsynet med en Jern-Gitterdør med Laas. Denne Begravelse er senere kjøbt fra Kirken af Fru Oldenborg, som hviler her tilligemed hendes tvende sidste Mænd og deres Børn, og i den findes for Diebliffet 7 med Læder betrukne Liigkister, af hvilke 6 ere forsynede med Indskrift. Paa den store Kiste, som staaer længst over imod den syblige Muur, læses:

„Herudi hviler den i Live fordem Velæble og Velbyrdige Hr. Regiments-Quarttermester Jacob Gotfred Oldenborg, hvis Indgang

til dette Liv har været d. 5 Apr. 1706 af velfornemme Forældre, den ædle og velbaarne Hr. Apotheker i Nyborg Claus Dildenburg med sin kjære Hustru Catharine Becker, hvørs Fremgang i Livet har været fra Dyb til Dyb i en reen Samvittighed, fra Naade til Naade hos Gud, fra Yndest til Yndest og Ære hos Menneffene, fra Fromhed til Fromhed i et kjarligt Ægteskab, som stode d. 3 Apr. 1748 med sal. Hr. Niels Sæses Enke i Odense, dydable Madame Abel Catharine Westen, hvilket Ægteskab var frugtbar paa en Son og tvende Døtre, hvoraf Sønnen alene overlevede sin Fader og varede indtil hans Udgang af dette Liv til Salighed, stode d. 4 Juni 1755 i hans Alders 50 Aar til hans efterladte Frues og Vaarerendes sterste Sorg.“

Paa Kisten ved Siden af staaer :

„Læser! dersom du kender noget til den stille Dyb, agter dens Skjenhed og øver den selv, da viid, at dette i Sandhed fandtes hos den kjære Slumrende, den i Livet Høiædle og Velbaarne nu salige Fru Abel Catharine von Westen, som d. 16 Apr. 1715 begyndte sit Livs Bane, den hun d. 19 Decbr. 1784 fulbendte som Guds, Dydens og Menneffets Ven, hun ned Livets Gøder, men prøvede ogsaa Livets Sorger ved Tabet af 3 Mand, sal. Hr. Niels Sæse, *) Kapellan til St. Knuds Kirke, sal. Hr. Gotfred Dildenburg, Regiments-Dvarttermester, sal. Hr. Josias Autsen, General-Auditeur og Regiments-Dvarttermester. Hun var Moder til 5 Børn, Frugter af de tvende første Ægteskaber hvoraf en Son alene overlever, Velæble og Velbyrdige Hr. Lieutenant Jacob Sæse, som nu maa føle Savnet af en blegnet Moder, den hans Lie ei kan see eller nok begræde, var Mormoder til 18 Børn ved sit første Ægteskabs første Datter, den i Livet retskafne og i Døden hensovede Kammerraadinde sal. Fru Eli-

*) Hans Liigliste fandtes 1750 i den ovenfor omtalte store aabne Begravelse under Alteret; dersom den var forsynet med Indskrift, saa findes den nu ikke der, men er da vist iblandt de Liiglister, der, som meldt, bleve henflyttede til Begravelserne under Thoret's Dyrstoværk.

Sabeth Sviger, som ved at bringe sit 17 og 18 Barn Livet blev en Martyr for sit Modrene-Kald 1781 paa Bøstруп, et hjertesviende Tab for en søm Mand og 10 efterladte Børn."

Den store Kiste nærmest ved Jern-Gitterdøren har følgende Opkrift:

"Her gjemmes den jordiske Deel af forbum Hæiale og Velbyrdige Hr. Sostias Nutsen, General-Auditeur og Regiments-Quarteermester ved det fynske Regiment Ryttere, efter et kristeligt Levnet her i Verden i 58 og 21 Aars Ægteskab med den efterlevende Hæiale og Velbyrdige Fruer Abel Catharina v. Westen, uden Livs Arvinger, vendte Sjælen tilbage til Gud, som gav den, d. 10 Sept. 1778."

Af de smaa Liigtister, som gjemme Støvet af nogle af denne Familjes Børn, ere tre forsynede med Indskrift; paa een af disse staaer:

"Her gjemmes til videre de jordiske Levninger af det nu hos Gud salige Barn Wilhelmine Christiane Dibenborg, som ved Fødselen kom ind i Verden den 14 Juli 1752 og ved Døden blev indtaget i Himmelen d. 14 Februar 1754."

Paa en anden staaer:

"Herunder hviler de jordiske Levninger af det nu hos Gud salige Barn Catharina Margaretha Dibenborg, som blev født d. 28 Aug. 1750 og døde d. 12 Sept. 1754."

En har følgende Opkrift:

"Under denne Raage gjemmes det Dodelige af det i Live velbyrdige, nu salige Barn, Niels Claudius Dibenborg, som kom til Verden d. 13 Juli 1751, forlod Verden igjen d. 12 Juni 1755."

Foruden foranførte Liigkister findes endnu i denne Begravelse en lille Beenkiste.

2.

Ved Siden af den foregaaende er Stiftsfriver *N a s m u s* *U n d e r s e n s* Begravelse, hvis Epitaphium, som meldt, findes paa den øverste af Choret's Piller; den er bedækket med Krydshvælving, $3\frac{1}{2}$ Al. lang og $2\frac{1}{2}$ Al. bred. I denne Begravelse findes for nærværende Tid 4 med Jern beslagne Egekister og 1 Beenkiste. Paa den øverste af de to forreste Kister staar *M a r s t a l l e t 1720* (med Tal af Jern); paa den nederste: *R. A. S. 1675* (disse Bogstaver og Tal ere ligeledes af Jern). Paa den øverste af de to bageste Kister staar: *H. S. S. B. 17 - - 5.* (ligeledes af Jern).

3.

Hernæst kommer Agent *J o h a n* *C h r i s t o p h e r* *v o n* *W e s t e n s* Begravelse af samme Bestaaffenhed, som den foregaaende, 4 Al. 4 Tom. lang, 3 Al. 16 Tom. bred. I den ere 4 store og 3 smaa Liigkister samt 1 Beenkiste. Paa den øverste Kiste paa høire Side læses:

„Herudi hviler Støvet af *P e t e r* *v o n* *W e s t e n*, født den 20 Martii 1733 og død d. 18 Juni 1789. Det videre herom findes i *W o r m s* *Lexicon* og *Provst N a r a a s* Kirke-Historie om *D b e n s e* *G y m n a s i* *P r o f e s s o r e r*.“

Paa Kisten underneden staar blot 1727; den nederste Kiste ved venstre Side er derimod forsynet med følgende Indskrift:

„Herudi hviler *E l i s a b e t h* *W e d e r* til *T r a u g b e g a a r d*, som først

havde til Egte sal. Apotheker v. Westen her i Odense, og siden Kommerceraad og forrige Borgermester her ibid. Christian Ulrich Bies til Fraugdegaard, født her i Odense Aar 1679 d. 8 Decbr. og døde paa Fraugdegaard 1749 d. 6 Novbr., hvorfra hendes Liig blev bragt ud i denne hendes Fædrenebegravelse."

4.

I Gangen, som fører forbi de sidst beskrevne Begravelser, staar en simpel Kasse, hvori gjenmes Levningerne af en Dame med tvende Ratte. Da man, ved at rydde op i en af Hvelvingerne, i Slutningen af forrige Aarhundrede, fandt disse Levninger i en aldeles sammenfalden Kiste, sad endnu, efter omtrent 100 Aars Forløb, Haarene paa Rattene, men faldt af, da de kom i Luften. De bleve da nedlagte i ovenmeldte Kasse, der forhen var hensat i det valkendorffte Capel. Hvem denne Dame har været, derom ere Meningerne deelte. I Morfskabslæsning for Almuen af Rast, 1 S. 62, hedder det herom: „Naar Almuen paa St. Knuds Markedsdag, „blandt denne Dags mangfoldige Glæder, med sine Børn „kommer ind i St. Knuds Kirke, for at see denne majestætiske „Kirkes mange ærbørdige Minder, saa forebifæs der blandt „Andet en lang Tjællekasse, hvori der ligger 2 hentørrede „Ratte. Dermed forholder det sig saaledes. Der var engang „en Bispinde M u s, som i levende Live gjorde utrolig me- „get af Ratte, og da hun skulde døe, gjorde hun derfor den „Begjering, at to af hendes kjæreste Ratte maatte følge med „i hendes Kiste. Og saasom disse til den Ende omhyggeligen „bleve balsamerede, ere de endnu temmelig velbeholdne."

(18*)

Andre foregive, at det er Lebninger af en Frøken von Westen. I nogle os af Hr. Etatsraad Wedel-Simonsen meddeelte Oplysninger om St. Knuds Kirke hedder det herom: „1688 døde Karen Stephansdatter Rahm „(uden Tvivl en Datter af den 1658 afdøde Læge) og er „senere fra den Vestenste Begravelse henslyttet til den Val- „kendorphste tilligemed sine tvende Ratte, dem hun elskede saa „høit, at hun befoel at skyde dem efter hendes Død og ned- „lægge dem hos hende i Kisten.

Niende Afdeling.

Den nordlige Sidegang og det Balkendorfske Begravelsescapel.

Forste Afsnit.

Den nordlige Sidegang.

1.

Det Forste, som møder vort Blik, naar vi, efterat have fuldendt vor underjordiske Vandring, igjen stige op i Kirkens nordlige Sidegang, er et paa den nordre Kirkemuur anbragt Monument af Steen over Dr. Biskop Hans Michelsen, der har megen Lighed med det i Ebbe Munks Begravelse bestrebne. Øverst paa dette Monument staar:

„Surgite, signa canunt præsto est in limine judex. *)

Paa den midterste Tavle er anbragt et Crucifix, og paa begge Sider heraf sees to Figurer af Malm, knælende og

*) Staar op, Vasunen lyder, Dommen er for Deren!

med foldede Hænder, hvilke skulle forestille Biskop Hans Michelsen og Hustru Catharina Henriksdatter. Ovenover læses:

„Crux tua, Christe, tulit nobis solatia vitæ
Horrendæ vicit mortis et aculeum
Magni hæc judicii vibrantia fulmina tollit
Et tandem in coelis summa salutis erit.“ *)

Nederst paa Monumentet staaer:

D. O. M. S.

Æternæ memoriæ ac meritis Dn.

Dr. Johannis Michaelis Diocesis Fionensis
per Annos XXXIV. Episcopi religiosissimi
hoc monumentum uxor et liberi moestissimi
posuerunt Ano M. D. C. L. IV.“ **)

Dr. Hans Michelsen var den 5te Biskop i Fyen efter Reformationen, født i Odense 1578 og død 1651. Han var først Rector ved Odense Skole, derefter Sognepræst i Afsens, hvorfra han blev kaldet til Slotspræst i Kjøbenhavn og derefter Biskop. Hans Kone var Catharina Henriksdatter, som var født i Hamborg 1582. Han efterlod sine 3 Sønner 30,000 Rdl. og meget forarbejdet Solv. Hans

*) Dit Kors, Kristus, bragde os Trost i Livet og betog Døden sin Braad; det frier os fra Dømmedagens straffende Lyn og er Grundvolden for vor Salighed i Himmelen.

I den almægtige Guds Navn.

**) Til evig Erindring om den høitfortjente Dr. Hans Michelsen, i 34 Aar en samvittighedsfuld Biskop over Fyens Stift. Hans sergende Hustru og Børn satte ham dette Minde, Aar 1654.

næstældste Son, Michel Hansen, Præst i Nørrebroby og Provst i Salling Herred, ægtede en Datter af Claus Mule til Nislesgaard, og hans Børn toge Moderens Stammenavn; fra dem ere de senere Muler af denne Familie, da Mandslinien er uddød.

Nedenfor dette Monument sees i Gulvet, over den dertil hørende Begravelse, som 1795 blev fyldt med Jord, en Liigsteen, hvorpaa der i to ovale Fordybninger er udhugget to Portraiter i Basrelief, af hvilke det ene er omgivet af følgende Ord:

*IYMNAZE. SEAYTON. IPOΣ. EYΣEBEIAN. *)*

Omkring det andet Portrait staaer:

„Herren er min Trost
En Hjælper i stor Nød.“

Midt imellem disse Portraiter er udhugget en Blomst med følgende Overskrift:

„inftar floris homo. **)

Mundt omkring ved Steuens Rand læses:

„Siste gradum properans sacri per limina templi ***)
Scriptaque quæ cernis corde reconde tuo.
Hoc saxo tegitur præcellens ille Johannes

*) Paa Dansk: „Ly dig selv til Gudsfrygtighed.“ 1 Tim. 4, 7.

**) Mennesket er som en Blomst.

***) Stands dine Fjed, Du som iler gjennem Helligdommen, og overvei i dit Hjerte hvad Du her seer skrevet. Under denne Steen gjemmes den udmærkede Mand Hans (Mikkelsen) et Lyd for sit Fædre-

Splendida lux patriæ, Pieridumqve decus.
 Et probitate valens morum Catharina marito
 Hoc iacet in tumulo consociata & suo.
 Tum Ludovicus adest, medio qvem in flore juventæ
 Parcarum subito sustulit atra manus.
 Christinam infantem cernis qvoqve contumulatam
 Nescius & qvosnam tempora prima dabunt.
 Hinc sortem tu disce tuam, te fata manebunt
 Ocius hæc eadem (;) docte viator abi.“

Paa Stenen er følgende Indskrift :

D. O. M. S. *)

„Sub hoc marmore est reconditus

Doctor Johannes Michaelius

Nulli Theologorum nostri Seculi Secundus qvi natus heic
 Ottoniæ An. MDLXXIIX Scholæ urbis patriæ per qvinquen-
 nium Rectorem egit, inde Pastor & Præpositus Asnensis, mox
 arcis Hafniensis Mysta & Græcæ Lingvæ in Academia Profes-
 sor, simul hinc concionator Aulæ, tandemqve Dioecesis Fionensis
 Episcopus per annos XXXIV & menses VIII. Ob singulares

neland, en Prydelse for Videnskaberne. Dernæst hviler i denne Grav
 den fromme Catharina ved sin Mand's Side. Ligeledes er her
 begravet bereds Søn Ludvig, som Døden pludselig bortrev i hans
 feireste Manddom, og Datter Christina, der dede som Barn. Du,
 som ei ved hvem den næste Lime skal kalde, læs Du her din Lod,
 samme Skjebne venter Dig snart. Farvel, kynbige Læser!

*) I den almægtige Guds Navn!

Under denne Steen hviler Dr. Hans Michelsen, Een af vor
 Tids ypperste Theologer, som blev født her i Odense 1578, var i
 fem Aar Rector ved sin Fødebyes Skole, derpaa Præst og Provst i
 Aalsønd, siden Slotspræst i Kjøbenhavn, Professor i det græske Sprog
 ved Universitetet og Hofprædikant, endelig Biskop i Fyens Stift i 34
 Aar og 8 Maaneber. Ved sjældne Dyder, ved Ræddom, Tro, Klog-

doctrinæ, fidei, prudentiæ & humanitatis laudes nomen sibi inter mortales nunquam periturum comparavit vir paucis comparandus, Deo & hominibus æque carus, senio tandem confectus vitæ & molestiarum satur inter VII & VIII Kal. April. noctu placide dormiendo beatissime obdormivit Anno MDCLI. hic cum vixisset ann. LXXIII menses II dies XXIV.

Nec non

Pientissima & honoratissima Matrona

Catharina Henrici F.

Qvæ Hamburgi nata Ao. MDXXCII cum conjuge dulcissimo integros XXXIV annos torum servavit castissimum qvatuor liberis ex alto beata, tribus masculis & una foemella. Post discessum autem viri vidua ætatem egit reliqvam annis - - - - donec humanis exempta rebus vitam ingressa est beatam Anno MDCL - - - die - - - mensis - - - ætat - - -

Ut et

Filius eorum dilictissimus

M. Ludovicus Johannis

Conrector Scholæ Ottonianæ per integrum decennium digniss.

flab og Humanitet blev et udeligt Navn vundet af denne for Gud og Menneſter lige dyrebare Mand, med hvem Faa kunne sammenlignes. Træt af Alder og mæt af Livets Meie henſov han ſødt og ſaligt Natten mellem den 24 og 25 Marts 1651, efter at have levet 73 Aar, 2 Maaned og 24 Dage.

Sligemaade hylter her den fromme og hæderlige Dvinde Catharina Henrichsdatter, der var ſødt i Hamborg 1582 og levede med ſin elſkede Huſbond hele 34 Aar i et troſt Egteſkab, lykkelig ved fire Børn, tre Sønner og een Datter. Efter ſin Mandſ Død levede hun ſin øvrige Tid i Enkeſtand i . . . Aar, indtil hun forlod det Jordbiste og indgik til det ſalige Liv, Aar . . . Dage . . . Maaned i en Alder af . . .

Sligemaade

bered elſkede Sen Mag. Ludvig Hanſen, en værdig Conrector ved Ddenſe Skole i et heelt Kartiende, der under Donner og Sul

qvi animam creatori, a quo acceperat, inter preces & suspiria reddidit anno reparatæ salutis MDCLII die Nov. VII æt. XXXIV.

Et

Filia dulcissima

Christina Johanna.

Qvam infantem vix annum cum trimestri natam ex mortali domicilio ad sedem in coelis æternam transtulit suprema sapientia Anno MDCXXVII.

2.

Ved Siden af det først beskrevne Monument, ligesover Trappeopgangen til Pulpiturerne, ses i Muren indsat en Mindesteen over Borgermester Jens Christensen Schouboe og Hustru Margrethe West, som er ført herhen fra Kirkens brede Hovedgang, hvor denne Familie, som forhen anført, ogsaa har en Begravelse under de lange Fruentimmerstole. Paa denne Mindesteen staar:

„Herneben hviler sal. Jens Christensen Schouboe, som bode everst Borgermester her i Dithense Anno 1719 d. 18 Novbr. Udi 68. Magistrats-Vetienings 40 og hans Alders 74 Aar, tilligemed hans kiære Hustrue Margaretha West, som bode An. 1728 d. 10 Juni i hendes Alders 65 Aar. De levede tilsammen ubi et 39 Aars kiærligt og lykkelig Egtteskab, hvilket dend almægtige Gud haver velsignet med 16

gav sin Sjæl tilbage til den Skaber, af hvem han havde modtaget samme, Anno 1662 d. 7 November, i hans Alders 34te Aar.

Og

heres kjære Datter Christine Hansdatter, som i en Alder af eet Aar og tre Maanedes blev henflyttet af den Alvide fra den bedelige Sytte til den evige Bolig i Himmelen, A. 1627.

Bern, hvoraf de lode dennem være angelegen, nogle til Kongens og Fædrelandets Tjeneste, men alle til Guds Ære at opdrage. Fra denne Verden ere allerede bortfaldede sal. Christian West og sal. Knud Schouboe, begge Premier-Lieutenants ved den Kongl. Livgarde tilføds, som opoffrede deris Liv ubi Aaret 1712 i Bataillen ved Gadebusch, *) og derforuden 7 Bern, som ubi deris spæde Ungdomsaaer ere hensevete i Herren og herneben satte. De, som endnu ere ilive, ere efterfølgende: den elste Sen, Christian Schouboe, K. M. Justits- og Cancelliraad, samt Landdommer over Fyen og Langeland. Oluf Borch og Niels Leih Schouboe, Christine Volborg Feltmand, Elisabeth Pilegaards, Anna Borch Jensens og Christiane Petersens. Gud skal samle dennem igjen med Glæde paa den store Dag."

Begravelsen underneben, lige under Trappen, tilhører Etatsraad Christian Schouboe, er 3½ M. lang, 3½ M. bred, og blev 1787 belagt med nye Bjælker; den indeholder 3 Kister.

3.

Læt ved den forrige er, ifølge Begravelsesprotocollen, Cancelliraad og Raadmand Christian Nørregers Begravelse, 4 M. lang, 3½ M. bred og 1809 fyldt med Jord. 1762 d. 26 Jan. blev Capitain Trompers Liig nedsat i denne Begravelse.

Sonden for Etatsraad Schouboes er Farver Christian Stigers Begravelse, hvis østlige Ende grændser nær hen til Trappenedgangen til Kjelderren; den er 4 M. lang, 3½ M. bred og indeholder 4 Kister. Over den ligger en Liigsteen med følgende Opkrift:

*) I det ulykkelige Slag ved Gadebusch, d. 20 Decbr. 1712, udmærkede som bekendt Garden sig ved sin Tapperhed.

„Denne Begravelse tilhører Rasmus Lauripen, Kjøb- og Handelsmand her i Odense og Bolborg Jensdatter Meyer tillige med deres Børn og Familie.“

4.

Paa den anden af Choret's Piller er ligeover den sidst-
anførte Liigsteen anbragt et Monument af Træ med følgende
nu næsten ulæselige Indskrift:

„Her neden under hviler ærlig oc velacht Mand Jørgen Mortensen, Raadmand samt hans kiære Hustru ærlige oc gudsfrygte Dvinde Dorothea Nielsdatter, som døde 1651 d. 11 Decbr. Gud giffue dennem en glædelig Opstandelse, oc haffuer di dette Epitaphium stelf bekostet No. 1640. Rom. 14, 8. Ieffue vi, saa Ieffue vi Herren, do vi, da do vi Herren, derfor enten vi Ieffue eller vi doe, da ere vi Herrens.

Paa den nederste Deel af Monumentet sees tvende fortrinlig godt udførte Portraiter, der formodentlig skulle forestille ovennævnte Personer. Over Portraitet paa høire Side staaer: „Ætatis suæ 62.“ *) Over det andet: „Ætatis suæ 56.“ **)

5.

Begibe vi os nu hen til Opgangen i Choret fra denne Sidegang, da finde vi der i Gulvet en Liigsteen over Dr. Rudolph Møth, forhen Stiftsprovst og Sognepræst til St. Knuds Menighed i Odense; han var tillige Vicebiskop

*) I hans 62de Aar.

**) I hendes 56de Aar.

og udnævnt til den alderstegne Biskop Dr. Niels Bangs Eftermand, men døde Naret forend denne. At der ikke har hersket den bedste Forstaaelse imellem disse, seer man af en i Odense Raadstuarshiv værende kongl. Skrivelse dat. 18 Juli 1673. Ifølge denne skulde Magist. Rudolph Moth ikke befatte sig med Biskop Bangs Forretninger, saalænge denne kunde forestaae dem forsvarligen; dog skulde Mag. Moth, som Sognepræst til St. Knuds Kirke gives Underretning om Hospitalet, de Fattiges Capitaler og Alt andet, der vedkom ham som Sognepræst.

Indskriften paa denne Liggsteen, der er med ophøiede Bogstaver og derfor temmelig vanskelig at læse, lyder saaledes:

„Qvorum corda conjunxerat Amor, Corpora mors disjunxit, *)
 Cadavera hæc jungit urna conjugum
 Ille enim sacrorum religiosus procurator

D. Rudolphus Moth,

Fionensis Antistes & Episcop. Patre sui ævi Machaone Kiloni natus, Hafniæ accepto ingenii cultu, in præcipuis German. Belgiiqve Academiis peregrinis elegantiss aucto Daniam illustraturus vivida facundia, vitæ integritate, doctrinæqve gloria infulas mitram sacramqve lauream postquam promeruerat, non-

*) Denne Grav gemmer Støvet af et Egtepar, hvis Hjerter Kjærlighed havde forenet, hvis Legemer Døden afskiltte, nemlig Helligbommens tro Tjener

Dr. Rudolph Moth,

Biskop i Tjen. Han blev født i Kiel, hvor hans Fader var en beremt Læge. Den Kandsdannelse, han i Kjøbenhavn havde modtaget, foretog han ved at besøge de fortrinligste fremmede Universiteter i Tydskland og Belgien. For Danmark var han et Lys med sin levende Veltalenhed, sit retskafne Levnet og sin ubmærkede Lærdom.

dum viri egressus ætatem digna præsule mentis animiqve constantia fluxas dedignatus adores, ut æterna caperet, quæ An. XXXIII. mens. X gesserat hic posuit mortalia Ao. MDCLXXV. XVI Novembr.

Hæc vero virtuti simillima

Magdalena Dorothea Ritterin,

Patre Principum & Marchion. Badensium & Durlacensium Consiliario, intimo edita, a Svavissimo in Daniam ducta conjuge eundem cum ultra duo lustra dilexerat, ultra duos annos luxerat, quod XL annos mutuam sumpserat terrenum terræ hic reddidit Anno MDCLXXVIII. XI Febr.“

Nederst paa Stenen sees tvende Raabener, Moths: Skjoldet sîrdeelt, i Hjerteskjoldet en femoddet Guldstjerne under en nedvendt Solv=Halkmaane; paa Hjelmen en til høire Side opspringende halv Gjedebuk: det andet, med tre Ornesflugter paa Hjelmen, er formodentlig hans Hustrues. Begravelsen underneden er uden Hvælving, 3 Al. lang og 1798 fyldt med Jord. 1681 skænkede Dr. Rudolph Moths Ar=

Efterat have fortjent den første Plads i Kirken, ombyttede han allerede i Mandbomsaaarene det Timelige med det Ewige, ringeagtende Verdens flygtige Hæder med den for hans geistlige Værdighed passende Standhaftighed. Han døde 33 Aar 10 Maanedes gammel d. 16 Novbr. 1675.

Og den ham i Dyder lige

Magdalena Dorothea Ritterin,

en Datter af Geheimeraad Ritterin hos Markgreven af Baden-Durlach. Hun fulgte sin elskede Ægtefælle til Danmark, hvor hun i over 10 Aar levede med ham i et hjærtligt Ægteskab og i over to Aar begrav hans Død. I en Alder af 40 Aar gjengav hun her til Jorden hvad hun havde modtaget af Jorden, d. 11te Febr. 1678.

vinger 100 Rd. Epc. til Kirken for dette Gravstedts Vedligeholdelse.*)

6.

Ligesfor Dpgangen til Choret see vi ligeledes en Liigsteen i Gulbet, hvorpaa Indskriften er udslidt. Begravelsen underneden er uden Hvalving, 4 Al. lang, 3 Al. bred, tilhører Regimentsquarttermester N. Serups Arvinger og blev 1795 fyldt med Jord.

Gaae vi nu herfra over til Indgangen af det valkendorfske Capel, saa see vi lige under Trappen til samme en Liigsteen, hvorpaa læses:

„Herunder hviler erlig, viid oc velagt Hans Brun, fordem Raadmand oc fornemme Handelsmand her i Dithense med sin kiære Hustru den erlig oc gudsfrygtig oc dyderig Matrone Marine Bang sampt deris kiære Svogre oc Bern erlig oc velfornemme Mand Peder Rasmussen, hederlig, høylerd oc velerfaren Doctor Joachimus Timmerman, erlig oc velfornemme Johan Høne, Hans Jensen, Margrete Zimmerman oc Anna Wichman alle saligen hensofvede i Herren til en glædelig oc erefuld Opstandelse.

Disse Fædre med Bernene smaa
Som i en Graf nu ligge
Skulle sammen igien opstaa
Til evig Himmerige.“

Denne Liigsteen er, saavel som de 4 foregaaende, iffe omhugget 1753.

7.

Udenfor Indgangen til Valkendorfs Capel laa forhen en

*) Hofm. 5 Pag. 96.

Ligsteen, som blev ødelagt ved den ofte omtalte Restauration, og, ifølge Bircherøds Notæ uberiores Pag. 110, havde følgende Indskrift:

„Her under hviler den Erlig og Velfornemme Mand Friderich Rolue Gummertsbach Handelsmand her ubi Staden barnføb ubi det Grefvedomb og Bye Dipholt af arlige oc ægte Foreldre Mar 1586, som salig i Herren hensef No. 1669.

Sligemaade erlig byderig oc gudsfryctig Matrone Kiersten Jacob's-batter barnføb i Nyborg af erlige egne Foreldre som først kom i Eccesfab med Berni Besling fornemme Handelsman der sammesteds oc lefvede tilsammen ubi 8 Mar, sad derpaa hen ubi hendis kybste Endesfab ubi 10 Mar, indtil hun atter igien kom i Eccesfab med bemelte Friderich Rolue Gummertsbach No. 1637 oc lefvede tilsammen ubi et arligt oc kierligt Eccesfab ubi 26 Mar oc saligen ubi Herren hensef d. 11 Martii No. 1663. Gud give dem en gledenlig oc arefuld Opstandelse.“

8.

Ifølge Begravelsesprotocollen er ogsaa her Naabmand Samuel J. Grubbes Begravelse, som slutter ved det vestlige Hjørne af det nederste Trin af Trappen op til Valkendorfs Capel; den er $3\frac{1}{2}$ Al. lang, $3\frac{1}{2}$ Al. bred, bedækket med Buehvælving og indeholder 3 Rister.

Ifke langt fra Døren til Nedgangen, i den Deel af det valkendorfske Capel, som er under Jorden, er, under de der staaende korte Fruentimmerstole, en Begravelse, hvori Birkerdommer Erik Christensen er lagt til Hvile.

9.

Paa venstre Side af den lille nordlige Kirkedør seer man en Mindesteen indsat i Kirkens Muur, hvorpaa læses:

„Her nebenunder hulle de
 Foruden Corrig Ach og Bee
 Som lefede her eendretelig
 Der glædes nu i Himmerig.

Niels Pedersen Lange, allernaabigst beskiftet at være Landstingsherer og Skriver ubi Fyh og Langeland Mar 1687, fød ubi Ruktløbing paa Langeland Mar 1653 d. 25 Apr. bede No. 1728 d. 22 Novbr. i hans Albers 75 Mar 7 Maaneber, tilligemed hans Hustrue Kirstine Henriks Datter Svib, fød ubi Middelfart Mar 1647 d. 25 Febr. bede No. 1721 d. 26 Aug. ubi hendis Albers 74 Mar 6 Maaneber, lefede ubi Egtefæb tilfammen 35 Mar, velsignet af Gud med en Son ved Navn Christen Lange Mar 1688 d. 14 Aug. som døde i Nøsens, Regiment&quarteer-mester under Velbaarne Obrist von der Lühes Reg. Mar 1718 i hans Albers 30 Mar, efterlod sig Hustrue, 3 Bern, 2 Sønner og 1 Datter. Sielene ere i Guds Giemme, hvor ingen Pine rører dennem, og glædes ved Guds store Doms Dag.“

Begravelsen, som hører hertil, er ude i Gangen, ligefor Choret's store Pille paa denne Side, bedækket med en Liggsteen mærk. 1753 — R. 1795 blev den fylbt med Jord.

10.

Gaae vi forbi ovennævnte lille Kirkedør, som nu ikke mere benyttes, finde vi ogsaa paa høire Side af samme i Muren et Epitaphium, hvorpaa staaer:

„Herneben hviler Hans Thomsen Flensborg, som var en fornem Riis- og Handelsmand her i Odense og bede i det Mar 1717 d. 3 Sept., da han havde levet 68 Mar og 7 Maaneber. Med hans byderle Riæreste Mette Christens Datter, som bede 1713 d. 24 Febr. da hun havde levet her 63 Mar og 3 Uger, og ubi samme Egtefæb havde Gud velsignet dennem med 6 Sønner og 4 Døttre.

Rom see! Dit Contrafei, naar vi hersfra skal vandre,
 Rom see! hvor Døden os kan hastelig forandre.

Du som gaaer her forbi, maaskee nu hvid og rød
 Du skal og ligne os, naar Du er kold og død:
 En Pande uden Haar, 2 Huller uden Dien,
 En Beenrad uden Kiebt, ret som en Fugl bortfleien
 Er al vor Deiligheb. Saa har os nu tilreeb
 Den Død, at Du af os skal lære Ydmygheb."

Den hertil hørende Begravelse er underneden i Gangen og begynder ved Hjørnet af de korte Fruentimmerstole.

11.

Foruden denne ere endnu i denne Gang otte Begravelser, som alle ere belagte med nummererede Liigstene og mærk. 1753 — R. 3 No. 3 ere Provst Bloch og Controlleur Høier nedsatte. Bloch var født i Odense 1679, hvor hans Fader, Anders Mortensen, var Degn ved Hospitalet. Efterat have været Feldtpræst og senere Sognepræst i Faaborg, succederede han 1730 sin Broder, Licentiat Mathias Bloch, som Stiftsprovst og Sognepræst til St. Knuds Kirke; døde 1745.

No. 4 gemmer de jordiste Levninger af Professor Rasch og Frue. Af et Document i Kirkens Archiv sees, at denne Grav kjøbtes af Professor Rasch d. 18 Juni 1764 for 70 Rdl. Liget af Fru Rasch nedfattes i den d. 23 Juni s. A.; og saa Rasch fandt sit Hvilested her d. 30 Mai 1771. 1787 blev den forsynet med Steenoverlæggere. Rasch var født i Nykjøbing paa Falster 1692. Hans Fader var Mag. Hans Rasch, Capellan sammesteds. Først var han Assessor Mules Vicarius indtil 1751, da han erholdt hans Embede som Professor ved Gymnasiet her, hvilket han forestod til

1771. Om Familien Rasch hedder det i Thieles Følkesagt 1 Pag. 135: „Da Kong Christian den Fjerde førte Krig i „Tydsland, geraadede han engang i Fare, af hvilken han „blev befriet ved en Rentemester i Sachsen-Gotha, ved Navn „Rose, en fransk Ridders Søn af samme Navn. Da denne „Hjælp bragtes Kongen ihast, benaadede han Rentemesteren „med det Navn Rasch, hvilket betyder snar, og kom denne „Familie saaledes i Raade hos Kongen, at de af den, som „havde Lyst til at tage til Danmark, efterhaanden bleve befor= „drede til forskjellige Tjenester. En Sønnesøns Sønnesøn af „Rentemesteren var Professor ved Odense Gymnasium, Ve= „der Rasch (+ 1771) og i denne Families Vaaben er der „afbildet tre Roser og en Hind.“

Den næste Begravelse tilhører Mad. Kurrelbaum og Landstingshører Rasmussen, der, ifølge et Document i Kirkens Archiv, købte den af Kirken d. 8 Sept. 1764 for 100 Rdl. 1799 blev hans Kones Liig nedsat deri.

No. 6 tilhører Raadmand Samuel J. Grubbe og gaaer ind under de lange Fruentimmerstole imellem den 3die og 4de Pille, indeholder 5 Liigkister og blev 1796 fyldt med Jord.

I Borgermester Jens Nielsens Begravelse, ved Siden af, blev Professor Hans Sibberns Liig nedsat d. 18de Juni 1804. Han var en Søn af Matthæus Sibbern, Uhrmager og Organist ved St. Knuds Kirke i Odense og født 13 Juni 1733. 1760 blev han Hører ved Odense Kathe= dralstole og 1782 Povel Holm adjungeret som Professor og Convector. Ved hans anden Kone, Maria Elisabeth Hviid,

Enke efter Regimentsfeldtkjær ved det fynske Dragonregiment, Wilhelm Christian Brohm, blev han Fader til 1 Datter og Stedfader til 1 Datter og 2 Sønner, Mathias Wilhelm Brohm, der døde som Overlærer ved Odense Kathedralskole 1834 og Constantinus Christian Brohm, der 1842 døde som Lærer ved Frue Skole i Odense.

I Begravelsen No. 8 vides Ingen at være nedsat og No. 9 slutter med Enden af de korte Fruentimmerstole.

12.

I denne Sidegang hænger en Lyskrone med følgende Indskrift:

„Dr. Jacob Bircheroð, Afsæter i det Kongl. Consistorial-Collegio og Theol. Professor her paa Stedet med sin kæreste Hustru Silla Riisbrich, have foræret denne Luse-Krone, Guds Kirke til Prydelse og til en Husommelse over deres Forældres, Venners, og eget Grav- og Hvilested. Blev her oplyst 1695.“

Denne Families jordiske Levninger hvile ikke, hvor den af dem stjænkede Lyskrone hænger, men, som forhen meldt, i Borgermester Riisbrichs Begravelse, i Kirkens Hovedgang. Denne Dr. Jacob Bircheroð, der, som tidligere anført, var Stamfaderen for Familien af dette Navn, som vi i det Foregaaende saa ofte have haft Leilighed til at omtale, var født i Warberg i Sverrig d. 30 Sept. 1624 paa et Besøg, hans Moder aflagde hos sin Broder, som der var Sognepræst. Hans Fader var Jens Hermanson, Sognepræst til Bircheroð Menighed i Sjælland. I sit 11te Aar kom han i Herlufsholms Skole, hvorfra han efter 7 Aars Forløb blev

dimitteret til Universitetet i November 1642. I Juni 1646 blev han Lærer i fjerde Lectie i Kjøbenhavns Skole og reiste 1648 udenlands. Aaret efter kom han atter tilbage til Kjøbenhavn, hvor han blev Magister i Philosophien og derefter Høymester for to Sønner af D. N. N. Erik Juul, Landsdommer i Jylland og Befalingsmand paa Aalborghuus, hvilke opholdt sig ved Sorø Academie. 1651 reiste han udenlands med den ene af disse Sønner og vendte først 1655 tilbage. Atter vilde han nu have forladt sit Fædreland, men blev imidlertid d. 25 Juli 1655 kaldet til Professor i Philosophie og Mathematik ved Gymnasiet i Odense. Den 21 Sept. 1656 giftede han sig med Sille Thomasdatter Risbrich og blev 1663 Professor i Theologien. 1675 blev han creeret til Doctor i Theologien og 1682 Assessor i Consistorium. Han døde den 13 Juni 1688 og blev begravet i St. Knuds Kirke d. 3 Juli s. N.*)

Andet Affnit.

Det Valkendorffske Capel.

Det Valkendorffske Begravelsescapel er opført umiddelbart til Kirkens nordlige Muur. Udvendig paa dets Muur sees

*) Bisfop Ringøes Liiggravsten over Dr. Jacob Bircherød.

Karstallet 1633; paa de tvende takkede Gable ere to graae Stene med 3 Baabensfjolde anbragte; i Midten Valkendorfs: en Rose med 3 Ornesflugter; paa høire Side Brahernes: en Væl i sort Feldt, og paa venstre Side Familien Barnekows: en mod Høire opspringende halv Bue i Skjoldet og paa Hjelman. Dette Capel, til hvis Vedligeholdelse Ridder Henning Valkendorf, ifølge Fundats af 21 Febr. 1665, til Kirken legerede en Bondegaard i Ørsted, *) bestaaer nu af to særskilte Gravhælvinger, hvoraf den ene er over og den anden under Jorden; Indgangen til begge er fra Kirken: til den øvre er den første Gravhælvning bestaaer den af en Gitterport af Jern, hvorpaa staaer:

„Henning Valkendorf 1636.“

I.

Friherre Vittinghofs Begravelse.

1.

I Baggrunden af den øvre, nu tilgængelige Deel af dette saakaldte Valkendorffske Capel, sees et Monument af sort og hvidt Marmor, der strækker sig fra Gulvet til Hælvningen og bedækker det ene Bindue. Det minder ikke, som man skulde vente, om nogen Valkendorf, men om Friherre Frederik v. Vittinghof, for hvem Capellets Opbygger og første Besidder har maattet vige ned i Kjelderens. Uagtet næsten alle Steenmonumenter i St. Knuds Kirke bære Spor

*) Hof. 5 Pag. 4.

af den Obelæggelse, som de Jernbolte, hvormed de ere fastgjorte til Muren, forarsage derved, at de, idet de forruste, sprænge Stenene, saa sees dog intetsteds sørgeligere Virkninger deraf, end ved dette Monument. Paa den sorte Marmorgrund, over hvilken man seer en hvid Marmorbase, holde to Griffes Vittinghofs (Mandens) og Sebesteds (Kones) Baabener under en friherrelig Krone. En Minervafigur med Uglen, af hvidt Marmor, holder en Medaillon af samme Materiale, omgivet med en sort og forgyldt Ramme; den viser i halvophøiet Arbeide, Brystbilleder af Mand og Kone. Han sees med svær Allongeparyk og Kniplingskrave omslynget af en Skappe, over hvilken han bærer Dannebrogordenens Baand og Kors. Damen har et Diadem paa Hovedet. Ved venstre Side af Medaillonen knæler en Famafigur (Basunen mangler). Bagved Epitaphiet sees en Art Trophæ af Faner og moderne Baaben. Under Medaillonen er følgende Indskrift:

„Conditur hac urna magnum heroici Spiritus *)
nomen Fredericus de Vittinghof, eqves
auratus ord. Dannebrog, Baro de Scheelenborg,
Dominus de Birchholm, Knapstrup,
Holbeck, Brolyche &c. qvi Churlandiam
cunis, vitam rebus bene gestis, familiam no-
hilem novo splendore super avorum
magnitudinem illustravit, et dum inter

*) I denne Begravelse hviler den høihjertede Helt Frederik de Vittinghof, Ridder af Dannebrog, Friherre til Schelenborg, Herre til Birchholm, Knapstrup, Brolycke o. s. v. Han forherligebe Churland ved sin Fedsel, sit Liv ved Bedrifter, sin høiadelige Familie ved

mortales erat, immortalitati ita
 consuluit, ut coelum anima, solum
 fama, honos omnes nominis sui memoria
 impleverit: implevit enim fido obsequio
 mandata Danorum Regum et bello et
 pace bonus: Constitutus a Regina Sveciæ
 Præfectus aulæ Aulæ se subduxit pio otio in-
 dulgens. fortunam, quam virtute sibi man-
 cipaverat, inter affluentiam divitiarum
 honorumque reverenter habuit, ex æquo
 candidus et prudens: pulcherrimoque
 exemplo didicit docuitque bene vivere,
 bene mori. Vixit Annos 67 inter applau-
 sus omnium, inter planctus obiit Haf-
 niæ die 7 Maji Anno 1691. Reliquit op-
 timam moestamque coniugem Eleonoram
 de Sehestedt filiamque unicam Sophiam
 Charlottam Baronessam de Bruchdorf,
 quarum pietatem et curam vel hoc mar-
 mor loquitur.⁴

ny Glands, der overgik hans Forsæd. Saalænge han var blandt de Dødelige, sergede han saaledes for Ubedeligheden, at som Him-
 melen har hans Sjæl og Jorden hans Berømmelse, saa bevare alle
 Rettskafne hans Minde. I tro Lybighed opfyldte han alle Danmarks
 Kongers Befalinger, en god Undersaat baade i Krig og Fred. Fra
 sit Embede som Overhofmester hos Sverrigs Dronning trak han sig
 tilbage, for at leve i from Ro. Den Lykke, som han erhvervede ved
 sin Dyd, har han under overskødig Rigdom og Hæder med Beskeden-
 hed, lige retsindig og forstandig. Ved sit skønne Exempel lærte han
 at leve vel og at døe vel. Han levede med Alles Hoiagtelse i 67
 Aar og dede til Alles Sorg i Kjøbenhavn den 7de Mai 1691. Han
 efterlob en ædel og sørgende Hustru Eleonora de Sehestedt og en
 eneste Datter Sophie Charlotte Baronesse af Brokdorf, om hvis
 æmme Kjerlighed slibig dette Mindesmærke er et Vidnesbyrd.

2.

I Capellet staae 6 Liigkister; i den største af disse gjemmes Levningerne af Frederik Bittinghof og den har følgende Indskrift:

„Hierinnen Ruhet der Wohlgebohrne Herr, Herr Friderich v. Bittinghof, Freyherr auf Scheelsburg, Herr auf Birchholm, Knapstrup, Brolycke &c. Ritter, Weylandt Königl. Maj. Friderici Tertii, Höchsth. Andenkens, Bestalter Rittmeister undt Nachmaliger Kammerherr Wie auch igo Glücklich Regierender Königl. Maj. Christiani Qvinti Raht, Landdrost, und endlich Ihrer Maj. der Königin Ulrica Eleonora in Schweden Obrister-Hoffmeister von dannen er auf sein Ansuchen in gnaden erlassen, und in Hoff- Krigs- undt andern Allergnädigst anbefohlenen Diensten seine Zeit, Ehr- undt Rühmlich vollenbracht, zuletzt sich allen Weltthandel entschlagend, hat er den übrigen Rest seines Lebens Gott seinem Schöpfer in der stille aufgeopfert. Ist geboren in Churland auf der herschafft Ruken d. 2 Febr. An. 1624 undt endlich Sehlig in Gott verschieden in Kopenhagen d. 7 Maji An. 1691 seines Alters im 67 Jahr 2 month 14 tage, in diesem seinem Ruhebetlein der frölichen auferstehung mit allen außerswehltten erwartende.

So starb der Edle freundt, dies war sein leytes Ende
 Sein wort, sein leytes wort erfreut undt allermeist:
 Nimb zu dir gnädig hin Herr Jesu meinen Geist
 So sprach er, undt endtschließ undt sanct undt in die Hände.

* * *

D sehliger beschluß! er ist nun wohlgefahren
 Er starb undt lebet noch sein ruhm vergehet nicht
 Er steht nun getrost für Gottes angeischt
 Undt lobt ihn für undt für mit jauchzenden herscharen.“

I den næste Kiste ved høire Sider hviler hans Hustru Eleonore Schestedt; den har følgende Indskrift:

„Hier innen Ruhet die Hoch- undt Wohlgebohrne Frau Eleonora

Maria, Freyherrin von Wittinghof geb. v. Sehestedt, geboren in Mecklenburg 1630. In dem Herren Sehlig entschlaffen auf Birckholm d. 4 Juny 1696 Ihres alters 66 Jahre. Gott verleibe derselben mit allen glaubigen eine fröliche Auferstehung.

Es dienet ein jede Blum zum fürbild unsers Lebens
 Sie blühet in der Fröh, undt fällt des Abendts ab
 So eilt man unvermerckt auch ebenfals ins Grab.
 Es hilft dagegen nichts, das Künsteln ist vergebens
 Der Todt bricht zu uns ein, und macht mit uns ein Ende.
 So hört das Elend auf, die Schwere Lebens Zeit,
 Er setzt alsdan die Freud' und glanz der Ewigkeit.
 Drum fall man willig nun den Schöpfer in die Hände
 Dies that nun die hier ruht. Sie hätte längst zum Sterben
 Sich Christlich ausgeruht, in sicherer Zuversicht,
 Es wehre nun der Todt der Eingang zu dem Licht.
 Des Lebens so darauf Sie frölich würde Erben
 So stelt der fromme Gott mit denen die ihn lieben,
 Versucht und prüfet sie doch trith er Endlich zu,
 Enthebet sie der Last und schaft der Sehlen Ruh
 Drauf kan Sie keine Quahl mehr Rühren noch betrüben."

Den følgende Kiste ved høire Side, hvori deres Son hviler, har følgende Indskrift:

"Her under hviler salig ubi Gud erlig och welbyrdig Friderich v. Wittinghof af det Hus Scheel, som var fød ubi Rjodenhaffn An. 1664 d. 5 Marz och døde der sammesteds An. 1669 d. 24 Apr. effter han hadde leffvet i denne Verden 5 Mar 1 Maaned 2 Uger och 6 Dage. Hans Fader var erlig och welbyrdig Mand Friderich v. Wittinghof til Luften af det Hus Scheel, Kongl. Maj. forste Kammerherre. Hans Moder erlig och welbyrdig Frue Fru Eleonore Marie Sehested. Gud give hannem en gladelig och ærefuld Opstandelse."

Paa venstre Side af den forstomtalte Kiste staae to smaa Rister; paa den første af disse læses:

„Herunder hviler salig ubi Gud erlig och welbyrdig Jomfru, Jomfru Sophie Amalia v. Wittinghof af det Hus Scheel, som var født ubi Kiebenhaffn An. 1667 d. 11 Febr. og bøde der sammesteds No. 1668 d. 31 Jan. efterat hun hæffde leefuet i denne Verden 11 Maaneder 2 Uger och 4 Dage. Hendis Fader var erlig och welbyrdig Mand Friderich v. Wittinghof til Augen af det Hus Scheel, Kongl. Maj. forste Kammerherre. Hendis Moder erlig och welbyrdig Fru Fru Eleonore Marie Schesteb. Gud giffue hende med alle Guds Børn paa den yberste Dag en glædelig og ærefuld Opstandelse.“

Paa den anden lille Kiste ved Enden af den forrige staaer:

„Hierin ruhet die wolledelgeborne Jungfrau Friderica Eleonora v. Brokorf des wolgebornen Herrn Schach Brokorf R. M. zu Dennemark, Norw. wollbestalter Oberstl. und der wolgebornen Frau Charlotte Sophia Fittinghoff, Freiherin v. Schelenborg, Ehr leibliche tochter, ist geböhren d. 30 Aug. No. 1687, gestorben d. 21 Marti 1688.“

Ich bin gewürdigt halt zu nehmen an die Thron
 Von wenig Monden alt steh ich vor Gottes Thron
 Als Christi liebe Braut dem Vater vorgestellt,
 Ich ruf Freuden laut adieu Du schöne Welt
 Wol mir das ich von dir ganz unbefest entkommen
 Ohn Sünd und Qual alhie so lieblich angenommen!
 Ich singe freudenvoll das heilig heilig rein mein Mundt
 Auch ewig soll loben Gott Drei in Ein.“

3.

Foruden disse, Familien Wittinghof tilhørende Liigkister, sees her endnu en fortalet Trækiste, hvori gjemmes Levningerne af to Skeletter, som ved Graabrødre Kirkes Nedbrydelse bleve fundne under sammes Alterbord, og som Confer. Werlauff, i sin Beskrivelse over Kong Hans's Monument S. 7, med hoi Grad af Sandsynlighed antager at have til-

hørt Kong Erik Blippings to Døttre, Catharine og Elisabeth, der bleve begravede i denne murede Grav 1283. Paa Kistens Laag staaer:

„Herubi ere nedlagde Levninger af tvende Skeletter. De ere fundne under Sialterets Bord i en muret Grav i Graabredre Kirke Aaret 1806, da hiin Kirke efter Kongl. Befaling blev nedreven og nogle Kongelige Liigs Levninger bleve samlede til Bevarelse. Hvilke Personer disse Levninger i hiin Tid kan have tilhørt derom tier Historien.“

4.

Endelig sees endnu i denne Begravelse en Egekiste med løst Laag, hvorpaa staaer:

„Levninger af et ubi Ddense Byes Lørvemose forefundet Menneske i Aaret 1818, der formodedes at have ligget der i flere Aarhundreder.“

Om denne Begivenhed beretter H e m p e l s Avis for Aaret 1818: „Ved Lørvegravningen i Ddense Byes Mose fandtes den 28 Juni 1818 Beenræden og Huden af et Menneske, hvorimod alle de øvrige Dele af et menneskeligt Legeme vare aldeles opløste. Hovedet af denne naturlige Mumie er endnu saa heelt og conserveret, at Man tydelig sees Næsen, Ørerne og enkelte Haar, ligesom og Fingterne paa den ene Haand. Ved disse Levninger, der af Benenes Proportion og Lændernes Udvisende sluttes at have været et Fruentimmer af nogle og 20 Aars Alder, fandtes et Jaarstkind, hvorpaa Ulden endnu var ganske kjendelig, sammenfyet paa flere Steder med Larve eller Senetraade. Nimen ligviis har dette Legeme i flere Aarhundreder ligget i denne Mose, hvor Luften ikke har kunnet gjenstrænge og forraadne de tilbageværende Levninger. Lørvestjærerne vare

„saa betænkfomme strax at gjøre Anmeldelse herom til Politimesteren, som foranstaltede de forefundne Dele med Varsomhed optagne. Paa Stedet, hvor de fandtes, har man ikke kunnet erindre, at der før har været gravet Torv.“

II.

Genning Valkendorfs med Fleres Begravelse.

1.

Den anden Deel af det Valkendorffske Capel, som er under Jorden*), har ikke været aabnet i mange Aar, da nogle af de korte Fruentimmerstole staae lige for Nedgangen dertil, saa at Døren ikke kan aabnes uden at Stolestadet ganske borttages. I denne Kjelder ere 10 Røgkister. Nærmest ved Nedgangen sees paa høire Side to Kister oven paa hinanden: den nederste, en Trækiste, den øverste betrukket med Klæde. Paa denne fandtes en Kobberplade med Indskrift; men da den var løs, saa er det ubist, om den hører til denne Kiste. Indskriften paa den lyder saaledes:

„In Glückstadt geböhren No. 1676 d. 25sten Octob. Meine Eltern sind gewesen der Herr Vater der General v. Scholten, die Frau Mutter eine geböhrene v. Kömeling. Meinen Mann gechligt d. 18 Apr. No. 1699. gestorben d. 13 Aug. Kloch 10 Uhr No. 1733.

Svane Elisabeth v. Scholten
Wittwe von Pretoriud.“

*) D. Atlas 6 Pag. 595 benævner den Brokborfernes; men dette Navn paaser vel kun paa den Bittinghoffske Begravelse, ovenover.

2.

Bed Siden af disse staaer en Kiste med følgende Indskrift:

„Herunder hullet ubi Herren den høiædle oc velbaarne, nu salige, Frue Margareta Blomme, sal. Henning Valkendorffs til Glorup, Kongl. Maj. Befalingemand paa Ottense Gaard. Hendis Fader var den høiædle oc velbaarne Mand Eiderig Blomme til Mönchennewerstorff, hendis Moder, den høiædle oc velbaarne Fru Anna v. Ahlesfeld. Deris Datter er fød paa Mönchennewerstorff No. 1616 d. 6 Febr. oc fallede Gud hende paa Biernemosgaard No. 1679 d. 29 Aug. ubi hendis Alders 64 Aar ringer 3 Maaned. Gud giffve hende med alle Guds udvalde Børn en glædelig oc ærefuld Opstandelse paa den yderste Dommehag.

Desuden ere paa denne Kiste anbragte to Waabenskjolde. Paa det første (det til Høire) to Waabener: Mandens (Valkendorff) Konens (Blomme) ligesom de findes i Adelslexicon; dog maa bemærkes, at paa Valkendorffs Hjelms findes 13 Faner og paa Blommes en Plumage af 15 Paafugleffjer, ordnede i 3 Rader over hverandre. Det andet Waabenskjold har ligeledes to Waabener: til Høire Blommes, til Venstre Ahlesfeldts.

Nu følger en Kiste, som gjemmer Støvet af den Henning Valkendorff, der har ladet Capellet bygge; paa den læses:

„Herudi hullet erlig och welbiurbig Mand och strenge Ridder Fr. Henning Valkendorff til Glorup, Kongl. Maj. Befalingemand paa Lundenis, som var erlig och welbiurbig Mand Henning Valkendorff Tørgensen til Glorup och erlig och welbiurbig Frue Fru Anna Brochenhus til Brangstrup deris Sen, fød paa hans Fadernegaard Glorup No. 1595 d. 24 Febr. verit af Gud den Allerhøieste

begafuet med trende Sustruer, den første erlig och welbiurdig Frue Fru Karen Brahe till Mattrup med huilchen Gud hannem velsignet med 4 Sønner. Den anden, erlig och welbiurdig Frue Fru Anna Bernekow till Lølsefegaard, med huilchen hand blef velsignet med 1 Søn og 1 Datter. Den tredje, erlig och welbiurdig Frue Fru Margareta Blomme af Neiverdørf og blef hand ved en salig Afscheed af Gud allermægtigste fra denne Jammerdal bortfalbet paa hans Gaard Glorup d. 7 Jan. No. 1658 ubi hans Alders 62 Aar 10 Maaneder och 14 Dage. Gud forlæne hannem med alle troendis och ubvalde Guds Børn en glædelig och ærefuld Opstandelse paa Dommensdag."

Ogsaa paa denne Riste sees tvende Vaabenskjolde, begge dcelte og tværdeelte i 4 Feldter: i det første Valkendorffernes Vaaben, i det andet, tre Muslingfaller paa Rab, staa fra øverste høire Hjørne; paa Hjelmen to Muslingfaller og fra hver af dem tre Paafuglefjer (uden Tvivl Familien Vises Vaaben); i 3die Feldt, Frisernes Vaaben: 3 Egern og paa Hjelmen et Træ imellem 2 Egern; i 4de et Ulbehoved og paa Hjelmen et Træ imellem 2 Egern (Godob). Paa det 2det Skjold sees i 1ste Feldt Brockenhuus's Vaaben, i 2det en halv opspringende Hjort og paa Hjelmen ligeledes en mod Venstre vendt halv Hjort (Familien Tinhuus, dog mangler i saa Fald Bessehornene omkring Hjorten); i 4de en Tværbjelke og paa Hjelmen 2 Bessehorn (Krabbe). Disse Vaabener antyde uden Tvivl otte af Henning Valkendorfs Forfædre paa fædrene og mødrene Side.

Den næste Riste (paa venstre Side af Valkendorfs) har ingen Indskrift, men to ikke forenede Vaabenskjolde: det ene Barnekows og det andet Brahes. Her ligge altsaa sandsynligviis Henning Valkendorfs to første Røner samlede.

3.

Den følgende (Trækiste med en Deel Jernzirater) er uden Indskrift. Ved Siden af den staaer en Ridderkaarde, dog uvist om den hører dertil.

Paa den 7de Kiste sees to ikke forenede Vaabenskjolde. I det 1ste (Det til Hoire) tre Muslingkaller i en straa Række fra hoire Hjørne; paa Hjelmen to Muslingkaller, hvorfra en Plumage af Vaafugleffjer staaer ud. (Kjendelig det samme Vaaben, som i 2det Feldt paa det første Vaabenskjold af Henning Valkendorfs Kiste, altsaa formodentlig Givoe). Det andet Vaabenskjold er Valkendorffernes sædvanlige Vaaben, men har 9 Faner paa Hjelmen.

Ved Siden af denne, tæt ved den Indgangen modfatte Væg, er en stor Trækiste, ovenpaa hvilken en mindre firkantet Kasse beslaaet med Læder. Paa Laaget af denne er med Sømhoveder dannet Bogstaverne **I. V.**

4.

Endnu staaer i denne Begrabelse, paalangs for Enderne af de tre sidste Kister, en stor Egekiste med skraa Overdeel, engang beklædt med sort Floiel, hvoraf endnu nogle næsten ukjendelige Lapper ere tilbage. Indeni denne er en Blykiste, hvori man gjennem en lille Abning bemærker en flad Egekiste og i den et, som det synes, balsomeret Liig i et rødt Silkelagen. Da Kisten ganske mangler Indskrift, Vaabener og andre Mærker, siger den ikke selv hvo den Aføde har været; men det er dog neppe tvivlsomt, at det maa være Fru Kirstine Munk, Christian den Fjerdes anden Gemal-

inde, der hviler her. Hoffman beretter i D. Atlas 6 S. 595, at denne Dames og hendes Moders (Fru Ellen Marzviins) Kister, som engang stode ovenover, i Bittinghofs (Valkendorfs) Begravelse, ere nedflyttede i Kjelderren. Denne Efterretning, der bestrykes af Molbeck (Ungdomsbandringer S. 133), er saameget troværdigere, som man i de nu tilgængelige Steder i St. Knuds Kirke forgjæves vil søge andre Kister, der her kunne være Tale om, og Kirkens Begravelsesprotocol ingen Anledning giver til at troe, at saadanne skulde befindes i nogen af de nu tilkastede eller tilmurede Grave under Kirken. Og vist er det dog, at Fru Kirstine Munk, der døde paa Boller ved Horsens d. 19 Apr. 1658, af Corfis Ulfeldt, som da atter ved den roeskildste Fred var kommen til Ere og Værdighed i sit Fædreland, og af hendes øvrige Svigersønner blev foranstaltet begravet med al Pragt i St. Knuds Kirke i Odense d. 23 Juni næstefter, i Børns og Børnebørns Nærværelse. Den hele tilstedeværende Adel gif sig imøde udenfor Byen.*) Er den omtalte Kiste altsaa Kirstine Munks, saa er det ikke usandsynligt, at den aldrig har haft nogen Indskrift; thi den danske Regjering havde noget før hendes Død strengelig forbudt, at give hende Titlen Grevinde af Slesvig og Holsteen; men hendes Arvinger paastode ved hendes Begravelse, at denne Titel tilkom hende med Rette, hvilket netop foranledigede Biskop Lauris Jacobsen

*) Dlaf Bangs Samlinger, 3die Stykke S. 308. Holbergs Danmarks Historie 3, 586.

i Odense til at undslaae sig for at holde Liigprædiken over hende efter Grevinde Ulfeldts Anmodning,*) hvorfor ogsaa Prædiken holdtes af Sognepræsten til Boller, Mag. Christian Sommer, og tillige en tydsk Tale af den svenske General-Admiral Wrangels Hofprædikant, der da med de svenske Tropper endnu laa her i Landet. Maaskee har Familien hellere slet ingen Indskrift villet sætte paa Risten, end udelade den omtvistede Titel.

Ligger altsaa Fru Kirstine Munk her i denne Grav, da kan det med Sikkerhed antages, at ogsaa hendes Datter Sophie Elisabeth, først gift med Grev Penh, siden med Holger Wind og død 1658, maa ligge i en af de Rister, som mangle Indskrift; thi denne Dame blev begravet hos sin Moder i St. Knuds Kirke. Forudsat altsaa, at Indskriften over Enken Pretorius, skjøndt løs, ligger paa den tilhørende Riste, findes Levningerne af Christian den Fjerdes og Kirstine Munks Datter sandsynligviis enten i den derunderstaaende Riste, eller i den uden Indskrift, eller i den underste Riste tæt ved den ydre Muur.

Derimod feile de to ovenanførte Skribenter, naar de bette, at Kirstine Munks Moder, Fru Ellen Marsvin, ogsaa skulde ligge i denne Grav; thi hun hviler hos sine to Mænd, Ludvig Munk og Knud Rud i Nørrebroby Kirke i Fyen. Da deres hvalvede Begravelse i bemeldte Kirke nu er tilmuret og utilgængelig, vil det maaskee ikke anses upas-

*) N. D. Magaz. 5 Pag. 72.

sende, at vi her til Minde om disse mærkelige Personer, og som Hjemmel for vor Indsigelse imod hine med Frie saa anseete Skribenters Beretning, anføre paa dette Sted Indskrifterne paa disse Rister saaledes som disse velvilligen ere os meddeelte af Hr. Pastor Mule til Nørrelyndelse, der inden Graven tilnueredes har affstyret dem efter Risterne selv. „I en Optegnelse,“ siger Hr. Mule i Skrivelse af 21 Marts 1843, „af Mærkværdighederne ved Nørrebroby Kirke, „som jeg tillykke endnu finder mellem mine Papirer, staaer „under Rubrikken Grabsteder:

„Under Choret findes en aaben Begravelse, der er af „samme Længde og Bredde som dette — to Hvalvinger. I „denne Begravelse ere nedsatte Ligene af følgende Afvøde:

„a. Ludvig Munk med denne Inscription paa hans „Riste:

„Anno 1602 d. 8 Apr. *) der Kloffen havde slaget 1 Estermiddag „paa Lundegaard kaldede Gud ærlig og velbyrdig Mand Ludvig „Munk til Nerlunde af denne forfængelige Verden til sit ævige Rige, „Glæde og Herlighed, hvor han nu lever og bliver i ævig Glæde og „Fryd med alle Guds udvalgte Børn til ævig Tid. Og kaldede Gud „hannem, da han var ubi sit 65 Aar. Jeg veed at min Frelser lever „og han skal opvække mig af Jorden og jeg skal omgives med denne „min Gud, og jeg skal see ham med mine Vene og ingen Fremmed.

„Denne Inscription er indgraven i en Messingplade, som

*) Man seer heraf, at den Tvivl, som Hr. Cand. Begtrup paa Stamtaavlen over Familien Munk-Lange (Geneal. og Biogr. Archiv 1 Hefte S. 32) yttre om, hvorvidt Ludvig Munk virkelig er fød d. 14 Juli 1603, er vel grundet.

„en Engel holder. Paa Risten, som er overtrukken med Læder, staae to adelige Vaabener. Jeg mindes, at denne Ludvig Munk endnu ved Traditionen levede i hæderligt Minde i Nørrebroys Sogn, i min Ungdom.

„b. Knud Rud med denne Inscription paa hans Riste:

„Her ligger begravet ærlig og velbyrdig Mand Knud Rud til Sandholt (nu Sandholdt), ærlige og velbyrdige Mand Erek Rud og Frue Anne Hardenbergs Søn, som var født paa Vestervig den Onsdag næstefter Oculi Sendag Ao. 1556 og kaldet Gud Almægtigste hannom paa St. Hans Kloster i Dithense d. 22 Juli Aar 1611. Gud Almægtigste give hannom en ærefuld og glædelig Opstandelse.

„Paa Risten er ingen Zirater, kun Pladen og Vaabenerne. Om ham meldte den mundtlige Tradition intet Godt.

„c. Frue Ellen Marsviin.

„Paa hendes Riste staaer:

„Her ligger begravet ærlig og velbyrdig Frue Fru Ellen Marsviin Salig Ludvig Munkes til Nerlund, som var født paa Landskrones Slot d. 1 Febr. Ao. 1572 af ærlige og velbyrdige Forældre. Hendes Fader var ærlig og velbyrdig Mand Jørgen Marsviin til Dybed, Danmarks Riges Raad, Befalingsmand paa Landskrones Slot. Hendes Moder var ærlig og velbyrdig Frue Karen Gyldenstjern til Clausholm. Hun levede meget gudfrygtigen og nu ubi hendes Albers 78 Aar bortsov saligen ubi Gud paa hendes Gaard Ellensborg d. 11 Novbr. 1649. Gud give hende med alle troe Christne en glædelig og ærefuld Opstandelse paa den yderste Dag. Amen.

„Paa Risten findes foruden Vaabenerne endeel forsølvede Zirater, samt Lillier og Marsviin, hift og her omstrøede.

„Alle disse tre Rister vare dengang, jeg saae dem, overtrukne med Læder. Nu er den aabne Begravelse, hvori de

„staae, tilkastet — og maaskee Risterne tildeels i Muld, hvis
 „de ei vare bedækkede med Tin eller andet Metal — hvad
 „jeg ei veed. Inscriptionerne har jeg tilføiet her, for om de
 „maaskee kunde finde Plads i en Anmærkning til Deres Be=
 „skrivelse af St. Knuds Kirke. Flere Begravne, i hiin Hval=
 „ving, har jeg anført i hiin Optegnelse, men som ei høre
 „herhid.“

5.

Inden vi forlade dette Capel, ville vi endnu tilføie en
 Notits om Kong Frederik den Tredies bekjendte Statmester,
 Hannibal Sehestedt, som velvilligen er os meddeelt af
 Hr. Cand. Kall Rasmussen. Den er tagen af de haand=
 skrevne Aftenfeldtske Samlinger og lyder saaledes: „Han=
 „nibal Sehesteds Liig blev balsameret, hjembragt til Dan=
 „mark og begravet i St. Knuds Kirke i Odense.“

Som bekjendt døde Hannibal Sehestedt under en
 Sendelse til Frankrig d. 23 Sept. 1666 i Nærheden af Paris.
 Hans Liig blev i det følgende Foraar sendt hjem til Dan=
 mark, og har det nu sin Rigtighed med ovenanførte Notits,
 saa er han rimeligviis bisat i dette Capel hos sin Svigermø=
 der, Kirstine Munk, og hviler da i en af de forhen om=
 talte Rister uden Opkrift. Men uagtet vi, efterat have mod=
 taget dette Bink, atter have ladet Capellet aabne og paa det
 Omhyggeligste undersøgt Alt paany, er det ikke lykkelst at op=
 dage noget Spor, der kunde bringe Oplysning i denne Hen=
 scende. Heller ikke have andre Undersøgelser, uagtet al an=
 vendt Glib, ledet til noget Resultat. Vi maae altsaa lade os

noie med at anføre Notitsen saaledes, som vi have modtaget den, og iøvrigt henstille Sagen til Kyndigeres Afgjørelse.

Hr. Kall Rasmussen tilføier endnu af samme Kilde:
„No. 1670 d. 6 Mai — bevilgede Hans Majestæt, at afg.
„Fru Christiana, Hr. Hannibal Sehesteds til Ivers=
„næs, hendes Liig maatte om Aftenen begraves.“

T i l l æ g.

Da der i Bircherods Notæ uberiores findes en Dee Indskrifter, som forðum have været i St. Knuds Kirke, men som vi nu ikke kunne anvise nogen bestemt Plads i Kirken, have vi troet her at burde samle dem som et Tillæg.

Hans Kongel. Mayst. til Danmark og Norge velbestalter Kapitain over et Compagni af det ny fynske National-Regiment den velable og mandhaftige Mand Dittho Seeblat døde her ubi Ditthense d. 5 Martii Aar 1674 ubi hans Albers 44 Aar, og ligger her under begravet.

Ihr Keyserl. May. bestalter Major unter ihre Graffl. Gnaden der Graf von der Bas, Sein Regiment zu Ross, der Eble und Wolgebohrner Michel Laubfelt ist vor Nyburg vor seinen Feind geschossen worden undt alhie zu Ditthense gestorben d. 10 Decbr. seines Alters 43 Jahr. Desßen Seele Gott gnedig sey Anno 1659.

1660.

Joncher Lovis de Menour Commanderende en Françoische vacante Companie onder het Regiment van de Heer Collonel de strade in dienst van de Hoogmogende Heren Staten General der vercenigde Nederlanden.

Sjre Königl. May. von Schweden under das hochfürstl Pfalz Graff-
viske Regiment Dragoner bestalter Regiments Quartier-Mester der
gestrenge, Best und Manbhafte Jochum Friderich Burmeister
welcher d. 15 Febr. auf Langeland vor seinen Feind geblieben, und vol-
gendes d. 19 Apr. dieses 1659 Jahres hiesigen Orths in seine Ruhe-
stedt gesetzet worden ist. Den seele Gott gnade.

Ave, Lector, subsiste, lege *)!

Ripæ mortali et coelesti semine natus
Annum et quæ excedunt integra lustra decem,
Ad Ripam sacri Sacratius Olaus Ionæ
Symmystes posuit fluminis Exuvias
Mortales, Signum veluti immortalis honoris,
Qvem debet Christi credula turba suo
Aitori, pastum ductis qui hoc fonte renatis
Plus anno quintam vicit Olympiadem.
Terminus hic fixus spatio est per pulpitem ab ara
Decurso; videant hinc revocare gradum,
Sed thalami consors et pignora quinque relicta,
Capturum cursu digna bræba suo.
Id quod unice suspirat, qui hoc monumentum P. M. Anteces-

*) Paa Danst: Velkommen Læser! standt og læs! Født i Ribe af en
dæbelig og en himmelsk Sød, neblagde restiderende Capellan D I u f
J o n s o n sit dæbelige Hylster her ved Siden af den hellige Døbefont,
som et Tegn paa den ubædelige Hæder Christi Menighed flydter sin
aandelige Festerfader, der i over 26 Aar vogtede Kirkens Sjørd, som
han indviede ved dette Gjenfødselsens Bad. Her blev Maalet sat for
hans Birken i Menighedens Tjeneste; maatte hans Hustru og fem
esterladte Bern engang see ham vende tilbage herfra (paa Opstandel-
sens Dag) og modtage den hans Bane værdige Seierskrone.

Dertil forlænges og inderlig Den, som til kjarlig Amindelse op-
reiste dette Gravmæle for sin Forgjænger, Sine og sig, med det

sori suo, suis et sibi erexit, in hanc simul, si Deo placet, gelidam urnam exuvias suas deponere tendens Nicolaus Johannis Flammineus. Deposuit autem Anno 16

Difficiles Casus tulit atque Pericula multa

Vita brevis, præsens vita quid? heu! fugiit.

Omnibus ergo malis cita mors hic privat, ut istic,

Christe, tua exundet gloria, Summe Pater.

Qviescunt hic sacri Cineres Davidis Ocheri Hamburgi honesto loco nati; Is cum variis terris lustratis, piæ et honestæ Educationi egregiam lingvarum ac exercendorum Commerciorum peritiam addidisset, una cum fratre natu minore, et affini suo subscriptis, ætate gravem Parentem Cognominem Davidem Ocherum, Civem et Mercatorem qvondam ibidem amplissimum, totius mole Negotiationis levavit, qvam vicem cum paucos annos domi forisque laudabiliter gessisset, negotiis suis

Ønske, om det saa er Guds Villie, ogsaa at nedlægge sin Jordskæbning i dette kolde Gjemme. Nic. Joh. Flammineus.

Dg dette fete Aar 16.

Anm. Ripæ og Ripam indeholde et uoversætteligt Ordspil.

- *) Paa Dansk: Mange Besværligheder og Farer mede i den korte Levetid; Hvad er det nærværende Liv? af! en flygtig Drom! Saaledes udfrier en lidlig Død af mange Dunder herneben, for at hidset, Christe! Din Herlighed kan aabenbares paa os i sin Fylde. Her hviler det hellige Stev af David Ocher, født i Hamborg af høderlig Stand. Efterat han i Hjemmet var bleven opdraget i Gudsfrøgt og udrustet med saadanne Kundskaber, som fordres af det bannede Menneffe, og dernæst ved Reiser i forskjellige Lande havde erhvervet sig fortrinlig Dygtighed i Sprog og Handelsforretninger, overtog han med under-tegnede: hans yngre Broder og hans Svoger, for den alderstegne Fader af samme Navn, David Ocher, længe en anseet Borger og Kjobmand sammesteds, Byrden af hele Handelen; og da han i saa

vix ad alterum mensem hic immoratus, præpropera, heu! sed placida morte in Domino obiit Ao. J. Ch. 1645. April 19. Anno ætatis 27. Deo opt. Max. ac piæ Fratris et Affinis sui memoriæ P. P. Bernhardus Ocher. Johannes Gosman.

Scrunder hviler Erlig Belagt og nu Salig Mand Jacob Povel sen Karnsøb ubi Olberslø, forbum Borger og Handelsmand ubi Dithense, som boede d. 10 Aug. No. 1657, hans Alders 35 Aar med hans Kiære Hustru Salig Margrete Nielsdatter, som boede d. 8 Aug. No. 1657, hendes Alders 23 Aar. Og hafver Karen Sal. Niels Frandsens ladet dette Epitaphium bestofte og opsætte ofver hendes Salige Svoger og Datter. Gud gifve dem en glædelig Opstandelse.

Til en Christelig Aminbelse hafver Erlig Dvinde Johanne Madsdatter hendes K. Hoesbonde Sal. Mads Hansen Møller, som boede ubi Monche-Mølle, og hans K. Broder Anders Hansen ladet denne Tafle bestofte og opsætte No. 1627. Gud gifve hannem en glædelig Opstandelse.

Janus Zeuthenius Laurenti hls occubat umbris *)

Mystes et sancti fax veneranda chori

Cimbria quam accendit per vincula honesta parentum,

Mundavit lumen fluminis unda sacri

Aar havde hjemme og ude roedværbig rogtet dette Kald, og kun paa anden Maaned levet her i Rolighed ved sine Forretninger, afgif han ved en fortiblig, men stille Død i Herren, Aar 1645, 19 April i sin Alders 27.

Gud den Høieste til Ære og til Hufommelse af Slægtinges hjærlige Sind fattedes dette Minde af Broderen og Svogeren.

P. P. Bernhardt Ocher. Johannes Gosmann.

*) Paa Dansk: I dette mærke Gjemme hviler Jens Laurigen

Emunxit sirpum triviali foreipe Rector
 Post hæc aonii misit ad arva gregis.
 Havnia candentem cepit, Witeberga remisit
 Præclaram docta religione facem
 Nec latuít splendor generosi pectoris heros
 Nutriit Holgerus fomite perpetuo
 Nam lychno impositam vidit potuisse sacram
 Collustrare domum numinis alti throni.
 Qvam recte is sensit testatur Arhusia pubes,
 Heic quoque testatur lecta cæterva Deo.

Beuthen, en Herrens Tjener og arvbærdigt Lyd *) i Helligdommen, antændt af Cimbrien ved Forældres hæderlige Baand, renset ved Daabens hellige Vand, pudset med Trivialunderviisningens Sax og derefter overantvordet til Musernes Tjeneste. Kjøbenhavn modtog Falkelen skinnende, Wittenberg sendte den hjem, udmærket ved den religiøse Lærdoms Glænde. Og dette Lyd blev ikke i Skjul. En stor Mand med et ærbødt Hjerte, Holger **) nærede stadigt bets Lue; thi han saa, at det, sat paa en Lysestage, kunde oplyse den Høiestes Guud. Hvor rigtig han demte, derom vidner Aarhus's Ungdom, og

*) Bircherod ledsager denne besynderlige Indskrift med følgende Curiosum: Etisteren af dette Mindesmærke sammenligner ikke uden Grund den Afstøde med en skinnende Falkel; thi i hvor helligt et Lyd hans Liv har straalet, viste Gud aabenbart ved hans forklarede Død, hvorefter jeg ogsaa troer at Digteren har hentydet.

Den samme Nat nemlig som den Fremme hensov, saae Odense Vægtere, da de samlede gik omkring paa Byens store Torv, et høitligt Lysskin, med en forunderlig Sitteen, fare forbi dem og derpaa svæve gjennem St. Knuds Kirke, som de i samme Øieblik, gennem Vinduerne, saae klart oplyst indvendig. La de derefter om Morgenen meldte, hvad der var hænder, erfarede de, at den fremme Beuthen blidt var hensovet i samme Stund som Synet havde vist sig for dem. Og Bircherod tilføjer, at der endnu paa hans Tid levede Føll, som havde hørt Vægterne fortælle det Forfaldne og høitidelig forfikkre Sandheden af deres Udsagn.

**) Hertels Beskrivelse af Aarhus Domkirke bemærkes om Mag. J. L. Beuthen, at han var født 1575, blev, efterat have reist udenlands, Rector i Aarhus c. 1602, kaldtes 1603 til Præst i Hørslet ved Rosenholm, af Holger Rosenkrantz, forflyttedes 1617 til St. Knuds Sognesal i Odense og døde der 1628.

Doctrinæ lucem sanæ cui prætulit almam
 Ardenti zelo et lampade conspicua.
 Denique lucendi seu fax depascitur usu
 Zeuthenius flamma concidit ipse sua.
 Annos post denos funale reliquit ad aras
 Nostras ut nobis lucida stella fuit.
 Igneus ille vigor tenues penetrare per auras
 Gestit ad summi regna beata dei.
 Sublata est species fumum sed fama rependit
 Udenis lustris nominis ambrosiam.

Erlig bydig og gudfryctig Dvinde Karen Nielsdatter sal. Joh
 han Borchensens døde ubi hendis Alders 84, Christi Aar 1661,
 ligger under denne Steen begrafuit hos hendis kiere sal. Forældre erlig
 viis oc fornemme Mand Niels Bager forbum Raadmand her i
 Staden oc Maren Knudsbatter. Deris Sieler ere allerede i
 Guds Haand, deris Legemers Hvile forstyrret ei Christen Mand.

Her ligger begravet Knud Soltendorph, Hans Soltendorphs oc
 Margrete Nielsdatters Son, som blef fød den 22 och dede d. 27 Julii
 Anno 1609. Gud give hannem det ævige Lif.

Marc. 10.

Lader smaae Børn komme til mig oc forhindre dem icke, thi
 Guds Rige herer saadanne til.

iffe mindre her den Guds udvalgte Flok, for hvilken den Hensøvede
 frembar den sunde Læres yndige Lys med flammende Iver.

Men ligesom Fakkelen omsider fortæres ved at lyse, saaledes svandt
 ogsaa Zeuthen hen for sin egen Lue. Li Aar senere efterlod han
 Kjærterne paa vort Alter, ligesom han selv var os en lysende Stjerne.
 Denne Ildkraft hagede efter, gennem den klare Himmel, at trænge
 ind til den høieste Guds salige Rige. Forsunden er vor Pryd; men
 Rygtet udbreder hans Navnfundigheds liflige Duft over alleve Lustrer.

Her ligger begrafne af Hans Holtendorff oc Margrete Nielsbatters Børn. Anne Hansbatter bøde 1661 d. 24 Decbr. oc Niels Holtendorff som bøde No. 1602 d. 30 Maii. Gud give theonom en glædelig Opstandelse. No. 1608 d. 22 Junii bøde Maren Hansbatter, som er den 3 af Hans Holtendorffs Børn som ligger her under.

Her ligger begravet fl. Person Sorgen Arntsen Arnt Petersens fiere Sen som hensof i Herren d. 31 Aug. No. 1607 hvis Siæl Gud hafver.

Her ligger begravet erlig Mand Wilhelm Lucasfen forbum Raadmand her ubi Dthense, som var barnfødt i Amsterdam i Holland oc bøde d. 12 Jan. No. 1617 med sin fiere Hustru Barbare Arnsbatter, som bøde d. 5 Junii No. 1643. Gud give dem med alle tro Christne en ærefuld Opstandelse.

Her ligger begravet erlig Mand Willum Lucasfens Datter Giertrud som bøde d. 18 Mai 1607.
Gud give hende det ævige Lif.

Under denne Steen ligger begravet erlig oc velact Mand Hans Nielsen forbum Landstingsfriver oc Raadmand ubi Dthense hvis Siæl Gud hoffuer som salig hensof No. 1607 d. 1 Martii. Gud give hannem en glædelig Opstandelse med sin fiere Hustru Sophia Sørensdbatter som bøde — — — ,

Her ligger begravet erlig oc velact Mand Laurids Knudsen Lindegaard fød ubi Horne, Borger ubi Dthense som Gud kallede No. 1615 d. 26 Febr. med sin fiere Hustru erlig oc gudsfrygtig Dvinde Anne Andersbatter som hensof ubi Herren No. 1605 d. 9 Decbr. Gud give dennem med alle tro Christne det ævige Lif.

Under denne Steen ligger begravet erlig og velforstandig Mand Gøse Hermanfsen som døde No. 1618 d. 14 Martii med begge sine Hustruer Anne Lennegaardsdatter som døde No. 1601 d. 13 Oct. og Giertrud Mortensdatter som døde No. —

Gud give dennem alle en glædelig og salig Opstandelse og det øvrige Liv.

Under denne Steen ligger begravet erlig og velact Mand Siwertt Pedersen forbum Borgemester i Odense som døde d. 14 Decbr. No. 1599 og hans kiere Hustru erlig og gudfrygtig Dvinde Maren Diwedsdatter som døde d. 13 Junii No. 98. Hviis Siæle Gud haver.

Her ligger begravet erlig og velbyrdig Mand Jørgen Kotte forbum Borgemester i Odense som døde No. 1584 d. 18 November med sin kiere Hustrue erlig og velactig Dvinde Kirsten Pedersdatter som døde No. 1583 d. 17 Juni og ere de begge barnfød i Odense. Gud give dem en glædelig Opstandelse og det øvrige Liv.

Her ligger begrafuen erlig og gudfrygtig Dvinde Margrete Herman Waalis som døde den Novbr. No. 1594. Vor Dmgjengelse er i Himelen ic. Philip 3.

Her ligger og begravet hendis kiere Datter erlig og gudfrygtig Pige Anne Waalis Datter som døde d. Martii No. 1612.

Her ligger erlig og salig Mand Reinert Kettler Bartsfer og Borgere i Odense, som døde den 22 Mai No.

Her ligger begrafuen tvende af erlig og velact Mand Dirck Fyring og hans kiere Hustru Else Hansdatters Døtre som ere døde ubi beret Fødsel det ene No. 1594, det andet No. 1595.

Her ligger hæderlig Mand
 Hr. Rasmus Eriksen
 forstum Sognepræst til Bellinge oc Brendefild som døde d. 27 Novbr. 1560.

Ossa Caspari Timonii Pharmocopolæ sub hoc Marmore re-
 quiescunt, qui in acie pestilenti Ao. 1602 die 1 Sept. strenue
 dimicando occubuit.

Arrisere mihi Podalirius atque Machaon
 Me tamen Othenis stravit amara Lues.
 Stravit amara Lues corpus sed coelica Regna
 Enthea mens petiit. Dedala terra vale*).

Her under ligger og begravet hans kiære Hustru Kirsten Jørgensdatter Mule, som døde No. 16 .

Med hende kiære Datter E. og Gubfrygtig Vige Karen Jespersdatter, som døde No.

Gud gifve dem det ævige Lif.

***) Hic sepultus est Mag. Johannes Petri Glandorphius
 Scholæ Otonianæ quondam Rector, qui mortuus est grassante
 peste funesta 30 Sept. Ao. 1602.

*) Paa Dansk: Apotheker Jesper Simonsons Been hvile under
 dette Marmor, han som ved modig at kæmpe mod Pesten faldt Aar
 1602, 1 Septbr.

Mig tilsmilede Podalirius og Machaon; men dog nedflog mig den
 bittere Smitte i Ddense. Den bittere Smitte nedflog Legemet; men
 den guddommelige Sjæl gif til det himmelske Rige. Farvel vidun-
 derlige Jord!

**) Paa Dansk: Her er begravet Mag. Johannes Peteresen Glan-
 dorph, forstum Rector ved Ddense Skole, som døde da den gruelige
 Pest grasserede, den 30 Septbr. 1602.

יְהוָה

Psalm. XIII.

Mi Deus illustra oculos meos ne mortem dormiam, ne hostis meus me a se victum jactet, ne me labefacto mei exultent adversarii.

Psalm. CXXI.

Ecce non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel.

Dan. XII.

Qui multos reddiderunt justos erunt stellarum similes in omnem aeternitatem.

Phil. I Cap.

Mihi vivere est Christus, et mori lucrum.

*) Margretæ hoc saxum Jeremiæ contegit ossa spiritus angelico cum grege lætus agit.

Namque pie vixit mortua et ipsa pie

Anno MDCLVI. V. Januarii

Jehovah!

Psalm. 13.

Min Gud opløst mine Dine, at jeg ikke skal hensove i Døden, at min Fjende ikke skal rose sig af, at jeg af ham er overvunden, at mine Modstandere ei skulle fryde sig ved at jeg segger.

Psalm. 121.

See han skal ikke slumre og ei sove, han som bevogter Israel.

Daniel 12.

De som have retfærdiggjort Mange skulle være ligesom Stjernerne i al Ewighed.

Phil. 1.

At leve er mig Kristus, og Døden en Binding.

*) Paa Dansk:

1.

Denne Steen dækker Benene af Margrethe Jeremiæsbatter; Anden

Hocce dormitorium sacrum sibi conjugib. et liberis sartum tectum ut maneat haud vili redemit pretio M. Georgius Bartholini Taulovius ethic. atque Eloqventiæ Professor P. qui superatis peregrinationum molestiis et exantlatis officii laborib. in cælestem patriam evocatus Anno Christi MDCLXXX d. XIV Maii ætatis vero LXXV.

Junguntur tumulo Taulovius et Catharina

Qvos pietas et amor junxerat in Thalamo.

Jungemur coelo sanctorum sede recepti,

Audita Christi voce: venite mei.

Expiravit Catharina Brun Joh. F. die XXVI Novemb. Anno Christi MDCLXII ætatis sue LIV.

Her ligger begravet ærlig og velbyrdig Hans Mule fem bede den 25 Sept. No. 1602 med sin kære Hustru ærlig og velbyrdig Fru

fryder sig hos Englefare; thi hun levede i Guds frygt ligesom hun og bede Aar 1656, 5 Januar.

2.

Til bestandig Væbligeholdelse af dette Sovested, indviet til Hvile for Mand, Hustru og Børn, er betalt en ikke ubetydelig Sum af M. Søren Vertheisen Taulow, Professor i Moral og Deltalenhed, som efterat have tilendebragt besværlige Reiser og baaren Embedets Byrder bortkaldtes til det himmelske Fædreland, Aar 1680 den 14 Mai i sin Alder 75de.

I Graven forenes Taulow og hans Catharina, hvem Guds frygt og Kjærlighed havde forenet i Ægteskab. I Himlen forenes vi, optagne i de Forherligedes Bolig, naar Christi Røst lyder: Kommer hid I Velsignede!

3.

Catharina Brun hensov den 26 Novbr. 1662 i sin Alder 54 Aar.

Anm. No. 2 har rimeligviis, som Hovedindskrift, staaet paa Midten, 1 og 3 derimod rundt om ved Randen af Stenen.

Mette Kotte som døde den 20 Martii 1613, og trende deris elskelige Børn, Lauriø Mule som døde den 24 Martii No. 1603, Marin Mule, som døde den 5 Juli No. 1607, Elise Mule som døde den 25 Januar 1605. Gud give dem en glædelig Opstandelse. *)

Under denne Steen ligger begravet erlig oc velact Mand Jørgen Nielsen Borgemeester ubi Dithense som døde No.

Med sin kiere Hustru Margrets Bangsbatter som døde No. 1616 d. 5 Juli. Hviø Siæle Gud haver.

Herrens Bolig er yndelig,
 Min Siæl berefter langbiø,
 Der jeg herfra til Himmerig
 Igjennem Døden trængbiø
 Mit Lif og Siæl med Altraa stor
 Til Dig min Gud og Herre:
 Til din Forgaard der som Du boer,
 Havde jeg ald min Begiere.

*) I blandt Liigstenene i Vor Frue Kirke anfører Bircherod ogsaa een over Hans Mule og Mette Kotte; men, da paa samme Aars-tallene ei have været udfyldte, og ingen af Børnene nævnte, er det høist sandsynligt, at det har været en Mindesteen, som Forældrene, efter Datidens Skik, have laabet forfærdige og anbringe i Frue Kirke, maaskee endog mange Aar før deres Død. — Af Grunde, som nu ere ubekjendte, kan Konen, der ifølge den fuldstændige Indskrift, var den Længstlevende, have forandret Bestemmelsen med Hensyn til Valget af Hvilested, maaskee endog allerede ved Mandens Død, og det er saaledes rimeligt, at denne Familie er bleven begravet i St. Knuds Kirke. Er denne Formodning rigtig, da høre de Afdele til de Individer af Mulerens Familie, som i Stamtavlen (S. 227) skulle betegnes med *

Salig er den det var min Tro,
 Som i dit Huus maae blive,
 Der som Du est vil jeg og hœ
 Og have ald Lidsfordrive.

Hic jacet dominus Magister Johannes Urne canonicus otto-
 niensis et præpositus ibidem qui obiit anno Domini MDXIV. *)

Hic jacet dominus Magister Nicolaus Andrew quondam deca-
 nus ottoniensis ecclesiæ St. Kanuti, anno Domini M . . . **)

*) Her hviler Herre Mag. Hans Urne, Rannik i Odense og Provst
 sammesteds, som hensev Aar efter Christi Byrd 1514.

Af Aarstallet MDXIV er urigtigt — enten hugget paa Stenen,
 eller læst af Bircherod, blandt hvids Tegninger den findes — er vist.
 Formodentlig skal der læses MDIV (1504); thi Hans Urne var
 allerede død 1505. Denne Provst var een af de Ranniker, som 1474
 indsatte i St. Knuds Kloster istedetfor Benedictinermunkene; han er
 bleven berømt i Literaturhistorien ved sine store Dpoffrelser, for at
 faae Bøger trykte i en Tid, da Guttensbergs Kunst gjorde sine første
 Trin ind over Elben. Efter et endnu bevaret Document skal han,
 om det er rigtigt læst, have anvendt i det Mindste 50054 Mark paa
 Bøgeris Trykning: — en Sum, der vel omtrent svarer til 3 à
 400,000 Rbdr.! See D. Mag. 1, 289 ff.

Hans Gravsted henfører Bircherod i sine Notæ uber. S. 97 be-
 stemt til St. Knuds Kirke, ved Siden af Claus Andersen
 Alfelds; Danste Mag. siger, at han ligger i Vor Frue Kirke;
 men dette hidrører maaskee derfra, at Urne i sit Testament udvælger
 sit Leiersted i Vor Frue Kirke i Odense, — en Bestemmelse, som af
 os ubekjendte Grunde kan være forandret.

**) Her hviler Herre Mag. Claus Andersen fordm Degn ved St.
 Knuds Kirke i Odense (død) i Herrens Aar Tusinde . . .

(21*)

Her ligger begravet erlig oc velact Mand Jovel Pedersen for-
 dum Slogsscriber paa Bisborg Slot paa Gulland som bede her i Dthense
 No. 1606 d. 3 Juli, oc Jørgen Mogensen, fordom Borgemeester
 her i Dthense, som bede d. 5. Novbr. No. 1634 med sin kiere Hustru
 Karen Richardsdatter, som bede den 6 Augusti samme Aar.

Her ligger begravet erlig oc velact Mand Jens Anders Borger
 oc Byfogit ubi Dthense som bede No. 16 . . d. Med sin kiere
 Hustru erlig oc gudfrygtig Dvinde Karen Rasmussdatter som
 bede No. 1620 d. 2 April. Gud give dem en glædelig Opstandelse oc
 det ævige Lif. Amen.

Hindis Alder 66 Aar.

Her under hviler erlig Mand Hendrich Torkeisen fordom Bor-
 ger oc Byffrisver ubi Dthense som bede d. 28 Sept. Aar 1658. Saa
 oc hans kiere Hustru erlig oc gudfrygtig Dvinde Else Pedersda-
 ter som bede den 10 Febr. 1648 ubi hendis Alder 54 Aar. Gud
 give dem en glædelig oc arefuld Opstandelse paa den yderste Dag. Og
 herer denne Steen oc Steb indtil Willen dennem oc deris Arvinger til.

Her under ligger begravet erlig oc velact Karl Hans Kemberd
 som bede den 27 Mai No. 1644.

Gud give ham en glædelig oc arefuld Opstandelse med alle tro
 Christne oc Guds Udvalgte Børn paa den yderste Dommehag.

Denne Claus Anderssen var, ligesom Provst Hans Urne,
 ren af de 1474 i St. Knuds Kloster innsatte Ranniker. Han var
 Degn, dengang en anseelig Prælat, ved Domkirken og blev siden
 Prior i Dalum Kloster samt Danmarks Riges Raad. Naar han er
 død, vides ikke med Visshed; men formodentlig har han laet sin
 Gravsteen, der efter Bircherods Tegninger viste Uffelbernes Baaben,
 forfærdige imod Slutningen af det 15de Aarhundrede, siden han af
 Aarstallet ifkun har sat et M, overladende til de Efterlevende at til-
 feie Resten. See om ham D. Mag. 3, 33 ff.

No. 1610 den 7 Julius ist der ehrbar Gesel
 Thomas Dvsen
 von Flensborch in Ddense gestorben und ligt hier begraven, dessen
 Seele Gott gnedig sey.

Dette Steen oc Steb tilherer mig Mathias Dibrichsen oc
 mine Arsvinger No. 1633.

Under denne Steen ligger begrafven erlig Mand Jacob Lett for-
 dum Borgemeester i Ddense oc døde d. 19 Aug. No. 1622 med sin
 fiere Hustru erlig oc gudsfrygtig Dvinde Marine Jørgensdatter
 som døde den 5 Sept. No. 1603.

Hic jacet dominus Fredericus Barbeck miles de Elvit cum
 uxore sua domina Belie anno Domini MCDLXXXIII. *)

Her ligger Klaus Bang som døde No. 1624 den 12 Mai.

Her ligger begrafven erlig oc velact Mand salig Peder Hansen
 Borger ubi Ddense som døde i sit Alder 84 Aar den 24 Juni No.
 1610 efter hand havde lefvet i Ecteskab 30 Aar med sin fiere Hustru
 erlig oc gudsfrygtig Dvinde Anne Lauritsdatter som døde i sit
 Alder 68 Aar d. 1 Januarii No. 1620.

Hvis Siel Gud hafver.

Serunder hviler erlig oc velfornemme Mand Hans Christensen
 fordam Skrifver oc Ridefoget paa Dttensgaard som afdøde for Verden
 Aar efter Guds Byrd 1650 den 16 Novemb. i sit Alder 55 Aar
 med sin fiere Hustru erlig oc gudsfrygtig Dvinde Karen Jensdatter
 som bortsov i Gud Aar 1679. Gud forlene dem med alle bestandige

*) Her hviler Hr. Frederik Barbeck, (Krigsmand), til Elvit med
 sin Hustru Fru Belie. Aar efter Christi Byrd 1493.

tro Christne en glædelig Opstandelse oc paa Herrens Tilkommelses Dag
 Vrens Krone.

Her under ligger begravnen erlig oc velact Mand Anders Raas-
 musen forbum Borger i Ottense som doede den 20 Oct. Aar 1624.
 Diøligeste ligger her under erlig oc velact Mand Antthoni Johan-
 sen som doede den . . . Med begge deris hie Hustrue erlig oc gud-
 fryctig Dvinde Maren Jacobsdatter som doede 1667.

Gud give dem en glædelig Opst. No. 1640.

Her under ligger begravnen erlig oc velact Mand sal. Hendrich
 Johansen Bilntapper forbum Borger ubi Dithense som doede den 17
 April No. 1641 i sit Alder 41 Aar. Diøligeste erlig oc velact Mand
 salig Hendrich Johansen Ribber forbum Borger her sammesteds
 som doede i Dithense d. 12 Martii No. 1651 ubi hans Alder 37 Aar
 med begge deris hie Hustruer erlig oc gudfryctig Dvinde Mette Pe-
 dersdatter som doede No. saa oc Hendrich Bilntappers
 oc hendis 2 Sønner Johan Hendrichsen oc Peder Hen-
 drichsen.

Her ligger begravnen hæderlig oc gudfryctig Matrone Birgitte
 Mester Michel Møllers Hustru af Kjobenhavn som doede her i
 Dithense d. 11 Mai 16.. der hos hendis hie Daatter hæderlig oc
 gudfryctig Dvinde Barbara sal. Mester Niels Muls som doede
 No.

Her under hylter ubi Herren erlig vilø oc velforstandig Mand Sa-
 bacuch Koch forbum Borger oc Handelsmand her ubi Dithense som
 salig hensof ubi Herren den 21 Januari No. 1660 ubi hans Alder
 40 Aar med sin hie Hustru erlig oc gudfryctig Dvinde Alheid Kar-
 chof som doede d. 22 Apr. Aar 1673 ubi hendis Alder 63 Aar.
 Gud give dem en glædelig Opstandelse.

Her under ligger begrafven erlig oc velact Mand Dine Divesen
 Skrifer paa Dihensegaard oc døde No. 1648 d. 28 Martii oc blef be-
 grafven d. 3 Apr. Gud give hannem en glædelig Opstandelse.

Her ligger begrafven erlig oc fornemme Mand Mogens Hansen Bor-
 ger y Dihense som døde Aar 1561 d. femte Dag May med sin kiere
 Datter Karen Mogensdatter Fr. Sorgen Pedersens Hustru
 i Høspitalet som døde den 31 Oct. No. 1604 i sit Alders 53 Aar.

Her ligger begrafven erlig oc velact Mand Hans Jbsen Borger
 oc Bysfogit her i Odense som døde d. 30 Sept. No. 1621 oc hans
 kiere Hustru erlig oc gudfrygtig Dvinde Susanne Jacobsdatter
 som døde d. 23 Juni No. 16 .. med begge deris kiere Datter Ma-
 rcen Hansdatter som døde d. 16 Decbr. 1618.

*) *Beatis Pauli Nielsonii manibus pater Mulenus curabat*
 XXI Sept. An. MDXCVII

*Exspectet pariles
 Viator umbras
 Messia merito
 Redintegrandas.*

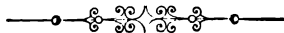
*) Paa Dansk: Dyprettet af Faberen Mule for salig afbøde Paul Nielsen
 d. 21 Sept. 1597.

Gud give Dig, Vandrer! et lignende Hvilested og en salig Op-
 standelse for Jesu Skyld!

Anmærkning af Sr. Dr. Paludan-Müller til S. 113.

Naar det i Holger Jacobsens Reisejournal (Suhms Nye
 Saml. 3, 180) hedder, at det var Kong Christian den
 Fjerde der lod Jfr. Margrete Skovgaard's Billede i

S. Knuds Kirke oversvære, da er dette troligt nok; og man behøver ikke at tye til de løse Sagn om at hun skulde have dandsset sig ihjel, eller have negtet Kongen et Pengelaan i Krigetider, for at forklare hans Udfærd. Som Monument oprindeligen har seet ud, med den afdøde Dame i hendes fulde Smykker, iført Gyldenstyffes Under- og Sølvstyffes Overtkjortel, med stikken Perlehue, Guldkjeder, Ringe o. s. v., har det ikke alene høvt et saa verdsligt Udseende, at den naturlige Sammelighedsfølelse maatte forarges over slikt et Minde om adeligt Hovmod i Guds Huus; men Kong Christian havde ogsaa bedre Grund, end nogen Anden, til at harnes over dette forsængelige Vilde. Han selv, hans Fader og hans Farfader havde ofte og strengt indskærpet, at slikt utilbørlig Overdaadighed i Adelen's Klædebragt skulde afskaffes. Saaledes forbydes det i Kong Christian den Tredies kjøbenhavnste Reces af 1547 at bære Gyldenstyffe, Blyant eller Sølvstyffe eller noget andet Silkestykke, som er iflaget med Guld eller Sølv, Guld- og Sølvborter, Guld- og Sølvsnore til Besætning paa Klæderne o. desl. Dette indskræpes atter i den faldingste Reces af 1558. I Kong Frederik den Andens fallundborgste Reces af 1576 ivres mod de adelige Fruers og Jomfruers Overdaadighed med Edelstene, Perler, Guldstifter, Guldkjeder paa Klæderne o. s. v. Og i sin Reces af 1615, altsaa samme Aar Margrete Skovgaard døde, forbyder Kong Christian den Fjerde alvorligen den overdrevne Pragt ved Adelen's Bryllupper, navnlig i Fruentimernes Klædebragt. Hvo kan da undre sig over, at hans Blod kom i Rog ved Synet af et Gravminde, der med haanlig Trods tilraabte ham og al Verden, at baade i Liv og i Død traadte Adelen hans og hans Farfadere's Føve under Fødder.

Register

over

de vigtigste Personers Navne.

Abele, Dronning af Danmark, 3. 225.	Arntsen, Jergen 317.
Abeler, Lente, Conferentsraad 127.	Autsen, Jostad, Regimentøkvartier-
mester 272.
Ablefeldt, Hans v. 140. o. fl.	
— Christian v. 141. o. fl.	
Akebye 119.	Baeker, Pernille 228.
Albertsbatter, Søster Bartholin
165. 225.	Bager, Olve Olvesen 234.
Algub, Kirstine 119.	— Niels, Raadmand i Odense 316.
Ancher, L. Stiftsprovst 53. 57. 58.
269.	Baggiébatter, Marine 175.
Andersbatter, Anna 184.	Bang, Maria Elisabeth 208. 230.
— Maren 138.	— Claus 325.
Andersen, Rasmus, Stiftsforfatter 35.
111. 271. 274.	Bang, Niels, Biskop i Fyen 208.
216. 230. 285.
Andersen Rasmus, Amtsforvalter
208. 230.	— Margrethe 322.
— Claus, Mag. 323.	Barck, Frederik 325.
Andsgar, Jens 324.	Barnekow, Hans 232.
	Bartels, Sophia Anna Hebevig 268.
	Becker, Anne Marie 30. 31. 51.
57. 177. 210.

- Benedict, Prinds 18. 19. 247.
248 o. fl.
- Benzon, Jens, Kammerherre 32.
33. 46.
- Bergen, Andreas v. Borgermester i
Odense 54. 60. 109. 127.
169. 209. 226.
— Margrethe v. 178.
- Bertelsen, Marine 228.
- Bibou, Hans Hinrich, Oberst 247.
- Bircherod, Kjøbmand 36.
— Thomas Broder, Professor
12. 18. 28. 50. 164. 226. 232. 238.
— Jacob, Professor 28. 158.
221. 225. 238. 293.
— Jens, Biskop i Aalborg 120.
158. 225. 238.
— Birgitte 126. 135. 226. 239.
- Bjornsen, Jomfru 36.
- Bjornsen, Madame 209.
- Blesø, Borgermester i Odense 177. 275.
- Bloch, Lenne, Biskop i Fyen 269. 270.
- Blomme, Margrethe 302.
- Bora, Catharina v. 176.
- Borring, Seren 171.
- Brahe, Anna 207.
- Brodtorf 152.
— Frederik, 212.
— Friberica Eleonora 299.
- Brodenhuus, Eiler 22. 240.
- Bruun, J. C., Generalmajor 57.
— Hans, Raadmand i Odense 287.
- Buchwald, 146, 151 o. fl.
- Burmeister, J. F. 313.
- Bülow, Kammerherreinde 220.
- Bølle, Karen 239.
- Christensen, Erik, Birkebommer 288.
— Eske, Dr. 138.
— Hans, 325.
- Christensbatter, Rette 289.
- Christian den Anden, Konge af Dan-
mark 195. 201.
— den Tredie, " " 16. 18.
124. 241.
— den Fjerde, " " 14. 15.
17. 43. 52. 69. 108.
113. 120. 209.
— den Ottende, " " 201.
- Christiansbatter, Abigael 134.
- Christine, Dronning af Danmark
183 o. fl.
- Christophersbatter, M. S. 111.
- Clausbatter, Margrethe 237.
- Diberichsen, Mathias 325.
- Dohna, Christopher, Greve 129.
- Dreyer, Jens, Cancelliraad 170. 237.
- Driberg, Kammerherre 35.
- Ebinger, Lorentz, Professor 163. 231.
— Nicolai, Mag. 231.
- Egede, Hans 176.
- Eiegod, Erik, Konge af Danmark
4. 5. 251.
- Eilshou, Peder 30. 31. 35. 51.
57. 58. 177.
- Elver, Ernst 139. 242.
- Eriksbatter, Margrethe 164, 231.

- Eriksen, Jens, Borgermester i Odense 218.
 — Rasmus, Sognepræst til Bellinge 319.
 Ernst, Froben 203.
 Evers, Ursula Barbara 269.
 Evershættel, S. 218.
 Fabricius, Birte Marie 164.
 — Frederik 269.
 Faaborg, Jacob 214.
 Farenhorst, C. C. 214.
 Fiuren, Diderik 123. 318.
 Flensborg, Hans Thomsen 289.
 Franciscus, Prinds, 194. v. fl.
 Frederik den Anden, Konge af Danmark 14. 18. 108. 125. 129. 196.
 — den Femte, " " 19. 22. 43. 52.
 Freidts Hof, L. B. Raadmand i Odense 180.
 Frits, Christen Hansen 171.
 — Ulhed Marie Christensdat. 172.
 Ganther, Uhrmager 36.
 Gisco, Biskop i Fyen 9. 10. 42. 80. 83. 85. 94. 215.
 Glandorph, J. P., Rector i Odense 319.
 Grubbe, S. J., Raadmand i Odense 288, 291.
 Grenbeck, S. 209.
 Gummersbach, F. R. 288.
 Gundermann 209.
 Gylbenstjerne, Henrik 105.
 — Jørgen 233.
 Højne, Jørgen, Raadmand i Odense 135.
 — Jørgen, Dr. med. 230.
 Halle, v. 145.
 Haman, Anne Elisabeth 170. 237.
 — Christian 236.
 — Christian Henrik 236.
 — Margretha Sophia 236.
 Hamsfort, Cornelius von der, Med. Dr. 123.
 — Magdalene von der 124.
 Hans, Konge af Danmark 183 v. fl.
 Hansbatter, Elise 122. 181. 227.
 — Sebevig 178.
 — Anna 182.
 — Anna 216. 230.
 Hansen, Thor, Borgermester i Odense 178.
 — Ludvig, Mag. Conrector i Odense 227. 280.
 — Peder 325.
 — Mogens 327.
 Hasebart, Abigael 164. 223. 225.
 — Anna, 173 v. fl.
 Hebegaard, C. D. Krigsraab 208.
 Henriksbatter, Catharine 278.
 Hermansen, Gøse 318.
 Hetting, S. Rjødmand 243.
 Himmelstrup, Niels Bang, Etatsraad 218.
 Holm, Folkmar, Apotheker 268.
 Holmer, Peder 182.

- Holst, Magbalene Jacobsdatter 180.
 — Elisabeth 238.
 Holtendorph,, Knud 316.
 Hubald, Biskop i Odense 4. 9. 257.
 Hviib, Anne Johanne 214.
 — Kirstine Henrikedatter 289.
 Hylkerup, Andreas 182.
 — — Lauriø 182.
 Heg, Sidsel 246.
 Høier, Controleur 290.
 Høya, Johan af, Greve 241.
- Jacobsdatter, Maren 138.
 Jacobsen, Lauriø, Biskop i Fyen
 133. 229.
 — — Olve, Dr. 138.
 — — Peter 138.
- Jbsen, Hans 327.
 Jeremiahdatter, Margrethe 320.
 Jespersen, Niels, Biskop i Fyen 121.
 123. 184. 227.
 Johansen, Fr. 326.
 Jonsen, Oluf, Capellan 312.
 Jørgensdatter, Lyche 171.
- Kaaø, Niels, Cantøler 15. 259.
 Kæller, Meinert 318.
 Kingo, Thomas, Biskop i Fyen 18.
 49. 53.
 Kiøbye 182.
 Knud den Hellige, Konge af Dan-
 mark 1. 2. 18. 247 o. fl.
 Koch, S. 326.
 Kotte, Jørgen, Borgermester i Odense
 318.
- Kotte, Mette 227. 322.
 Kræffe, Mogens, Biskop i Fyen 11.
 21. 176.
 Kryøsing, M. 56.
 Kurrelbaum, J. F. 173.
 — — Madame 291.
- Lam, Eric, Konge af Danmark 5. 6.
 200.
 Landorph, Karen 109.. 135 169.
 209. 226. 230.
 — — Barbara 162. 231.
 — — Knud, Professor 50. 126.
 135. 226.
- Lange, Niels Jøbersen, Landstings-
 herer 289.
- Langsted, Nilsesfor 165.
 Larsen, Maren 244.
 — — Anna Sybille 268.
 Laubfelbt, M. 311.
 Lauriødatter, Abigael 109. 135. 229.
 — — Ingeborg 243.
 — — Birgitte 164. 225.
- Lauriøen, Anders 172.
 — — Knud 173.
 — — Jøer, Mag. 236.
- Lee, Christen Lauriøen 172. 228.
 Lerche, P. P. 173.
 Lett, Jacob, Borgermester i Od. 325.
 Linde, Ursula Christiane 269.
 — Arved Christian 269.
- Lindegaaard, Lauriø Knudsen 317.
 Løbberg, Jacob, Biskop i Fyen 136.
 Lucasen, Wilhelm, Raadmand 317.

- Luja, Christian Henrik, Dr. med. 109. 123. 134. 229.
 — Laurip, Professor 50. 135. 161. 230.
 — Christian Henrik, Professor 127. 135. 226. 229. 230.
 — Karen, 230.
 Luther, Morten, Dr., 176.
 Madsen, Jacob (Veile) Biskop i Fyen 14. 55. 157.
 Madsbatter, Johanne 314.
 Marisfeldt, August, Borgermester i Odense 29. 180.
 Melbye, Postmester 136.
 Michelsen, Hans, Biskop i Fyen 26. 179. 227. 277.
 — — Knud 119.
 Moth, Rudolph, Biskop i Fyen 26. 285.
 Muskrud, Carl, Dr. med. 265.
 Mule, Niels, Raadmand i Odense 51. 164. 171. 228. 231.
 — Jens, Dr. 121. 227.
 — Anna Jørgensbatter 133. 229.
 — Anna Mogensbatter 164. 226. 231.
 — Karen Clausbatter 135. 229.
 — Kirsten Jørgensbatter 319.
 — Vernille 164. 228. 231.
 — Hans, Borgermester i Odense 227. 321.
 — Mogens, Cancelliraad 231. 244.
 Munk, Ebbe 245. 259.
 — Kirstine 304.
 Muus, Christian, Biskop i Fyen 240.
 Mylius, Magdalena Margretha 266.
 — Sophie Hedesig 267.
 — Charlotte Amalia 267.
 — Sophia Magdalena 267.
 Neller, Johannes 31. 35.
 — Mads Hansen, Eier af Munkemølle 314.
 — Johannes, Kiebmænd 182.
 — Birgitte 326.
 Rannestad, N., Dr. Professor 266.
 Raur, Elias, Mag. Professor 50. 163. 228. 231. 239.
 Riels, Konge af Danmark 5.
 Rielsbatter, Karen 316.
 Rielsen, Hans, Borgermester i Odense 216. 230.
 — Hans, Raadmand ibid. 317.
 — Jens, Borgermester i Odense 291.
 — Jørgen " " 322.
 — Poul 327.
 Rorbye, Hans 120.
 Ryboe, Bogholder 204.
 Sæter, David 313.
 Ulbøland, Anna 120.
 Ulbøborg, J. G., Regimentsquartiermester 271.
 Ulvsen, Thomas 325.
 — Olve 327.
 Urten, Kammerraad 211.
 Ottoebatter, Birgitte 225.
 Øre, Mette 232.

- Vagh, Peder, Biskop i Fyen 10. 215.
 Vedersbatter, Barbara 235.
 Vedersen, Sivert, Borgermester i
 Odense 318.
 — — Jens, Mag. Sognepræst
 til Dalum 244.
 — — Anna, 268.
 — — Poul 324.
 Plum, Fr., Biskop i Fyen 176.
 Podebusch 217.
 — — Elisabeth 106.
 Pogwisch 146.
 Poulsen, Christen, Prior 13. 18.
 219.
 — — Johannes 110. 243.
 — — Jacob 314.
 Poulsbatter, Marie 217.
 Quillinus, Thomas 146.
 Raabm, Stephan, Dr. 223. 225.
 — — Karen 225. 276.
 Ramus, Christian, Biskop i Fyen
 20. 52. 238. 243.
 — — Jacob, Ditto Ditto 238.
 Rangau, Gerth 211 o. fl.
 Rasch, Gjertrud 176.
 Rasch, Peder, Professor 29).
 Rasmussen, Landstingshører 291.
 — — Anders 326.
 Richartsen, Knud, Rector 167. 227.
 Ricolf, Biskop i Fyen 5. 8.
 Riisbrich, Thomas Broder, Borger-
 mester i Odense 166. 169.
 220. 225.
 — — Sille 159. 225. 238.
 — — Ditto 221. 226.
 — — Wilmann 221. 226.
 Riisbrich, Broder 223. 226.
 — — Karen 225.
 Rembers, Hans 324.
 Riisfing, Hans, Kjobmand 53. 55.
 — — Peter Krydsfing, Major 36. 56.
 Rosenfranz, Kirstine 247.
 — — Ebbe 248.
 — — Jørgen 248.
 Rosenvinge, Wilhelm 126. 226.
 Rumohr, Anna 34. 141 o. fl.
 Sabolin, Jørgen Jensen, Superin-
 tendent i Fyen 204.
 Sals, Niels, Capellan 272.
 Schmidt, P., Cancelliraad 176.
 Scholten, S. E. v. 301.
 Schou, Christopher 268.
 Schouboe, Jens Christensen, Bor-
 germester i Odense 232. 282.
 Schulz, Christopher, Dr. 122.
 Seebadt, Ditto Knudsen, Borger-
 mester i Odense 164. 225.
 — — Birgitte 169. 220.
 — — Ditto, Capitain 311.
 Seerup, N., Regimentsquarteer-
 mester 287.
 Sehestedt, Catharine 143.
 — — Eleonore Maria 297.
 — — Hannibal 309.
 Selbelin 53. 118.
 — — Sophia 238.
 Sibbern, H., Professor 53. 291.
 Simonson, Bonde, Raadmand i
 Odense 236.
 — — Jøpser, Apotheker 319.
 Skovgaard, Margrethe 131. 271.
 Soltov, Anna 124.
 Sophia, Dronning af Danmark 108.

Spaare, Regitze 119.	Wilhelmobatter, Anne 122.
Sperling, J., Mag. Stiftsprovst 178.	West, Margrethe 232. 282.
Stoub, Catharina Munthe 135. 230.	Westen, Johan Christoffer v., Agent
271. 274.
Swiger, Elisabeth 273.	— Abel Catharina 272.
	— Peter, v. 274.
Taulov, Jørgen Berthelsen 321.	Willumobatter, Anna 227.
Tecklenburg, Nicolaus, Greve af 241.	Wisch, v. der 146. 151.
Terkelsen, Hendrik 324.	Witth, Gunder Fogobatter 172. 288.
Timmerman, J., Dr. 287.	Wittinghof, Freeric v., 294 o. fl.
Treven, Klover 204.	— Sophia Amalia 299.
	Wodros, F., 59. 269.
Urne, Lave 239.	Wolf, Jacob, Professor 138. 228.
242.
— Margrethe 119.	
— Hans 323.	
	Zeuthen, Jens Laurigen, Mag. 314.
Waahlstorp 146.	
Waldendorff, Henning 34. 35. 200.
301.	Ørsted, Christian, ref. Capellan 265.

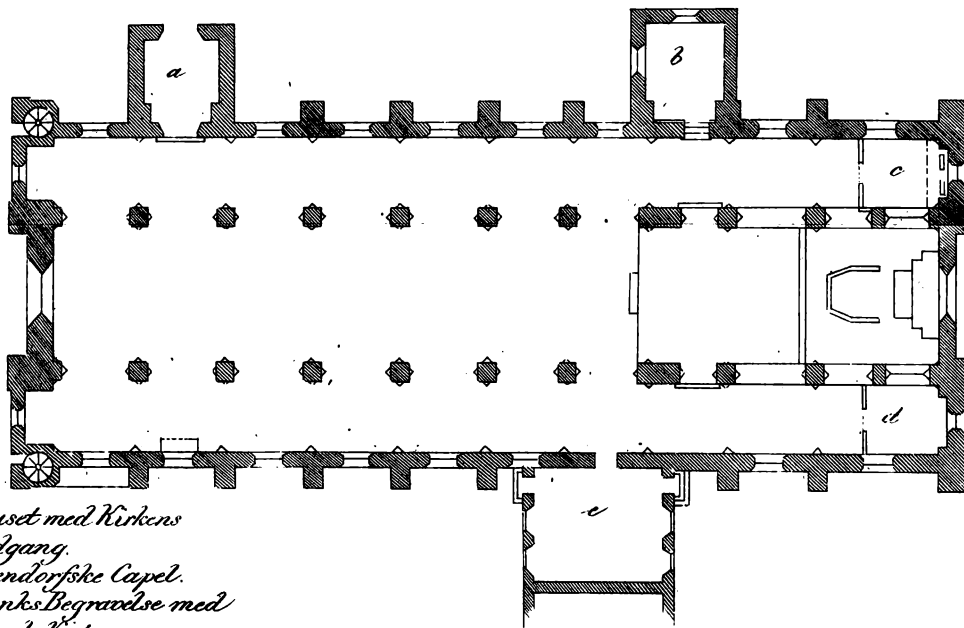

B e r i g t i g e l s e r .

- Side 12. Lin: 18 læs: Messeredhe.
— 99 — 4 l. Stjenedøpletter.
— 114 — 3 l. Jacobæi i sit Itinerarium.
— 139 — 6 nedensfra læs: 81.
— 150 — 11 ovenf. og 2 nedensf. l. 1695.
— 165 sidste L. l. Knudsen.
— 222 L. 21 l. Catharinae.
— 223 — 9 nedensfra l. 1658.
— 224 — 6 „ l. Bomærke.
— 228 c) Maren Hansdatter Mule skal være fød 1607; Nar 1581 bede hendes Mand Casper Mule, Domprovst i Ribe, ifølge hans af Bircherod i Notae uber. S. 147 anførte Gravstrift.
— 280 L. 3 udsettes & foran suo.
— — — 8 udsettes Punctum efter manebunt.

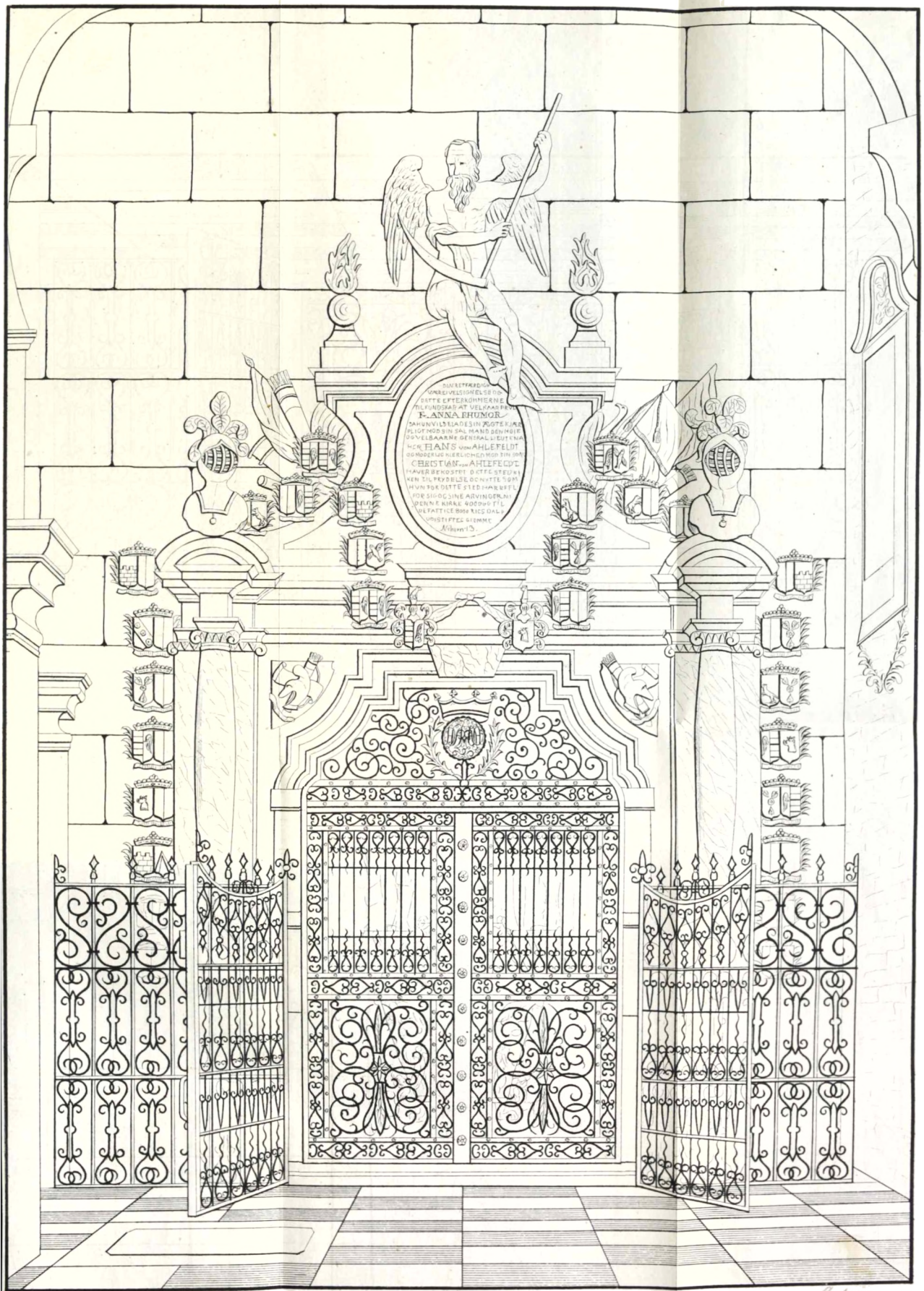
I Indskrifternes Interpunction, forsaavidt en saadan forefindes, er ifkun foretaget de uundgaaeligste Forandringer. Nogle ubetydelige Uovereenstemmelse i Bogens Orthographie, der saa yderst vanskeligt kunne undgaaes ved et Arbeide af denne Natur, anbefales til Læserens gunstige Overbærelse.

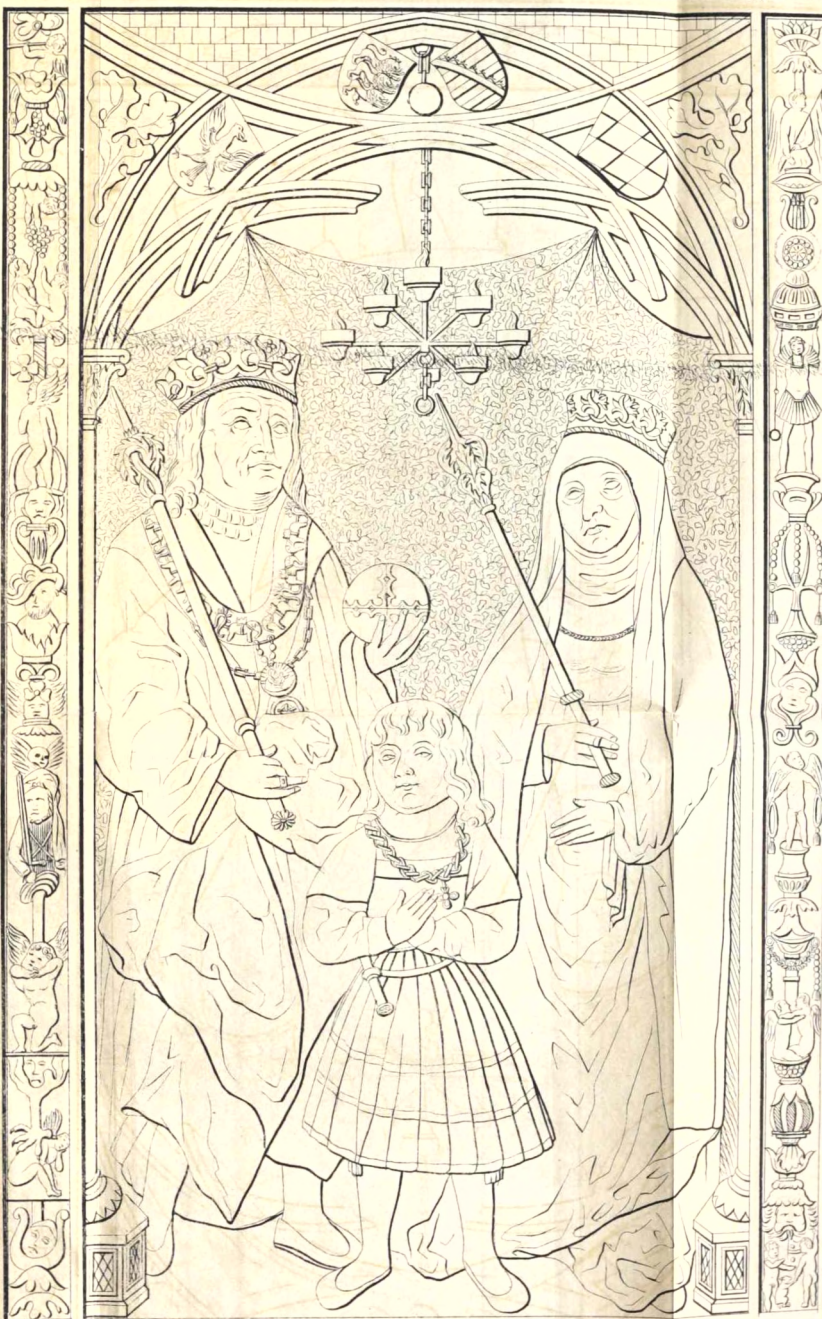
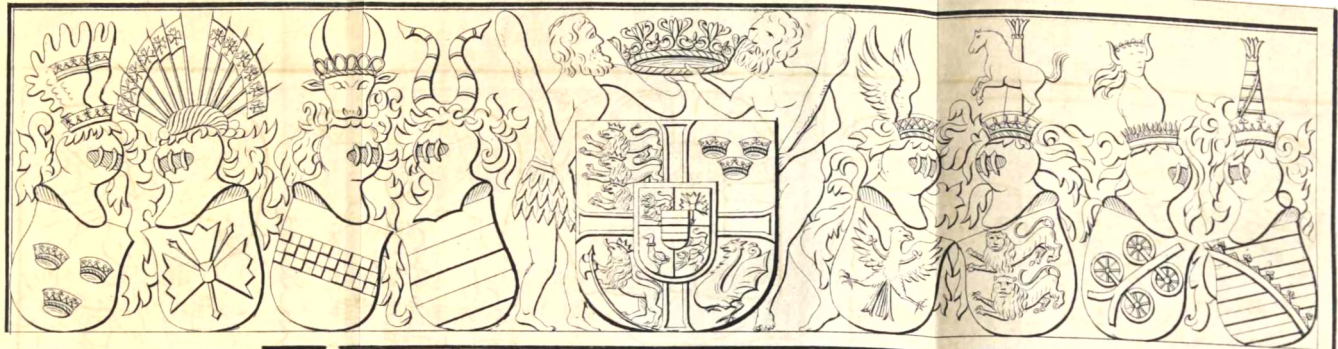
- a, Vaabenhuset med Kirkenes
 Hovedindgang.
 b, Det Valkendorfske Capel.
 c, Ebbe Munks Begravelse med
 Kong Knuds Kister.
 d, Det Ahlefeldtske Capel.
 e, Consistoriet.*

0 5 10 20 30 40 Alen

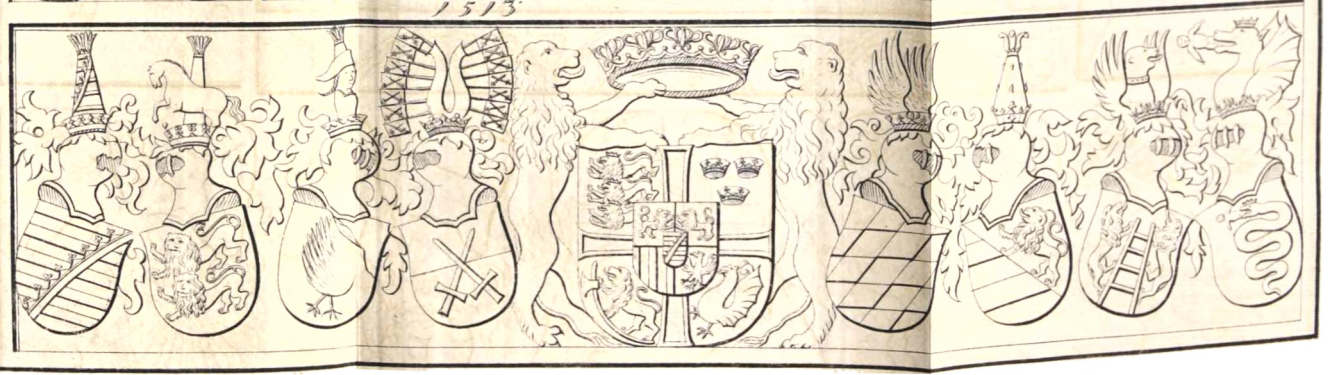

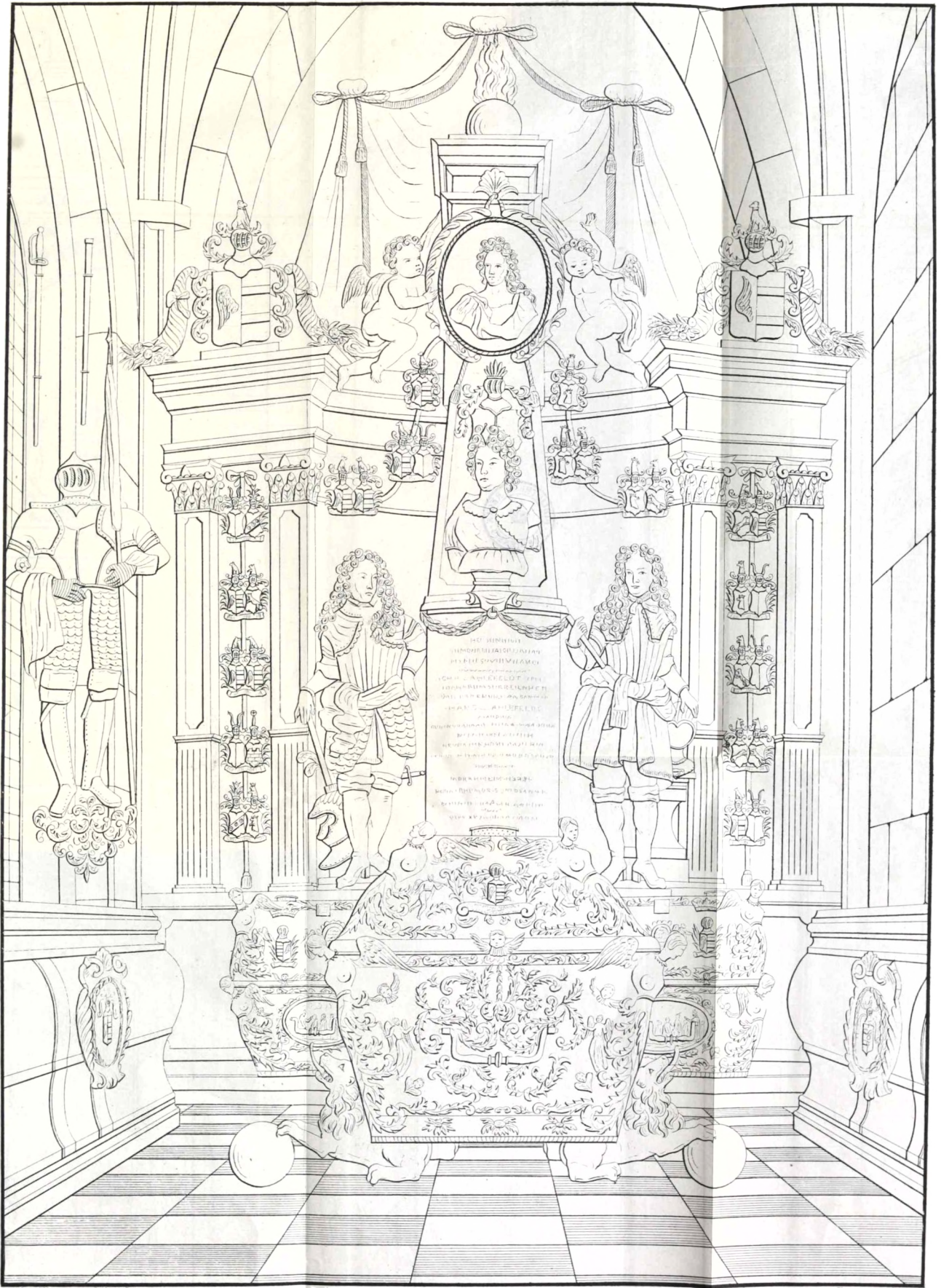
DAUETFRIDIG
OMREVELDIGHEIT OG
SITTE ERTEGIMMERIE
TILFUNDSEAF AT VELFAARE
F. ANNA RHUMOR
SARHUVVILIADESIN PROTEKURE
PLIG MOD SIN SAL HANDE DEN HOIE
SOUVELBAARNE DEN HANDE DEN HOIE
HOC ETIANS SINAHLELEIT
OG MODERLE KLEICHEN MOD SIN
CHRISTIAN AHELEEDT
HABER MODSTETI DITTE STEU
KEN ILLYDRISLE OG NITTE S
HUN FOR DITTE STED HARET L
FOR SIOG LIG ARVINDERN
DENNE HANDE KODEN TIL
VEFATTICE BORG KIC DAL
INDTIFTEK SIEMME
Athen 13

1513

Coop. Thomsons Velt & Ceteros.

Frustaver Lith.

DER BVRGGRAFEN VND HEEREN VON DEVENA.

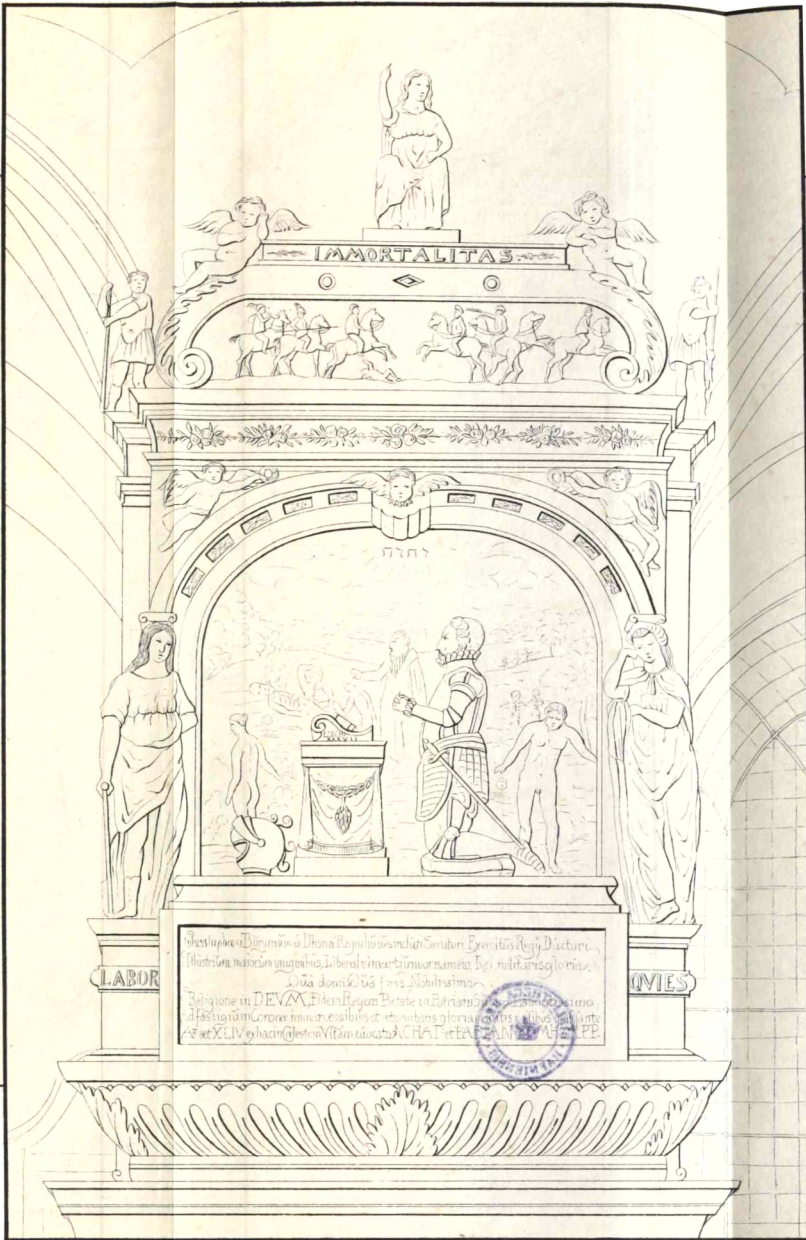
DER VON ELVESTING.

DER HEEREN VON GELMIEN.

DER VON HAVELGESHEIM VND VOM EBLICKEIN RATH GENANT.

DER VON KRÜMMAV.

DER VON AURENSTIRN.

DER HEAN VON EASEN.

DER VON MERTEIN.

SALIGE ERE DE DØDE I HERREN
THIDE HVILER AF DERES ARBEID
OG DERES GIERNINGER FØLGE
DEM EFTER APOCALIP4.

HER LIGGER BEGRAFVENERLIG OC WELBYRDIG IOMFRVE
IOMFRV MARGRETE SKOFGAARD TIL SANDERYMGAARD SOM
DØDE DEN [AVGYST] ANNO 16[] GYD GIV EHNDEDETEVIGELIF

